

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای

شاپا: ۰۷۶۴-۲۷۸۳

دوره ۱، شماره ۱، شماره پیاپی ۱- پاییز ۱۳۹۹

تحلیلی بر میزان اهمیت مؤلفه‌های کیفیت محیطی از دیدگاه گردشگران (مطالعه موردی: کلان‌شهر اصفهان)

مسعود تنوایی؛ امین الله بالیده؛ حمزه رحیمی..... ۱-۲۱

سنجش و بهینه سازی مسیرهای گردشگری با تکنیک VIKOR و AHP (مطالعه موردی: بافت قدیم شهر

دزفول) الیاس مودت؛ میلاد ولی پور..... ۲۲-۳۹

بررسی عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در دریاچه ارومیه

باکزاد آزادخانی؛ اکرم ایمان‌شرد؛ اعظم سلطانی..... ۴۰-۵۴

بررسی نقش مخاطرات طبیعی و مدیریت بحران در آمایش سرزمین مطالعه موردی: استان کرمانشاه

محمدرفوف حیدری؛ فرهاد اسماعیل سلیمانی؛ راد؛ مهناز حسینی سیاه کلی..... ۵۵-۷۶

شناسایی و تحلیل الگوی گسترش کلان‌شهر اهواز در بازه زمانی ۱۳۶۰ تا ۱۴۰۰

سعید امانپور؛ مهدی علیزاده؛ ضحیه دامن باغ..... ۷۷-۹۶

سنجش و رتبه بندی چالش‌های پیش روی مدیریت شهری مطالعه موردی: شهر کرمانشاه

ساره رضایی اسحق وندی؛ علی فتحی..... ۹۷-۱۱۴

<http://www.srds.ir/>

E-mail: srdsjournal@gmail.com

صاحب امتیاز: دکتر سعید ملکی

مدیر مسئول: دکتر کریم حسین زاده دلیر

سردبیر: دکتر سعید ملکی

اعضای هیأت تحریریه:

دکتر کریم حسین زاده دلیر استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تبریز
دکتر سعید ملکی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر احمد پورا احمد ۱ استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران
دکتر صدیقه لطفی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه مازندران
دکتر عیسی ابراهیم زاده استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه سیستان و بلوچستان
دکتر حمیدرضا وارثی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه اصفهان
دکتر رسول قربانی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تبریز
دکتر حسین نظم فر استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه محقق اردبیلی
دکتر مسعود صفایی پور استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر ناهید سجادیان استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر محمدعلی فیروزی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر یارمحمد قاسمی استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه ایلام
دکتر مصطفی محمدی دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر سعید امانپور دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز

اعضای مشورتی هیأت تحریریه (بین المللی)

Saied Pirasteh, Faculty of Environment, University of Waterloo, Waterloo, Canada

Soheil Sabri Centre for Spatial Data Infrastructures and Land Administration in The University of Melbourne

ویراستار فارسی: دکتر مختار ابراهیمی استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید چمران اهواز
ویراستار انگلیسی: مریم ابراهیمی کارشناس ارشد زبان و ادبیات انگلیسی
مدیر داخلی: دکتر الیاس مودت استادیار گروه شهرسازی دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول
مدیر اجرایی: دکتر پاکزاد آزادخانی استادیار دانشگاه باختر ایلام
کارشناس نشریه: مهناز حسینی سیاه گلی دانشجوی دوره دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
صفحه آرایی: محمد کرم پور

ناشر: دکتر سعید ملکی (خصوصی)

آدرس: ایلام، خیابان پاسداران، خیابان شهید چمران، بن بست شهید چمران، کدپستی ۶۹۳۱۶-۴۸۴۸۴

شاپای الکترونیکی: ۲۷۸۳-۰۷۶۴

تلفن: ۰۸۴۳۳۵۰۹۲۴-۰۹۱۸۸۴۲۴۴۱۵

پست الکترونیک: srsjournal@gmail.com

پست الکترونیک پشتیبان: sustainableregionaldevelopmentstudeiesjournal@gmail.com

وبسایت نشریه: www.srds.ir

این فصلنامه مسئول آرا و نظریات مندرج در مقالات نیست. فصلنامه در ویرایش مطالب آزاد است؛ مقالات دریافت شده برگردانده نمی شود.

این فصلنامه با عنوان "مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای" در زمینه جغرافیا (تخصصی) به زبان فارسی و ترتیب انتشار فصلنامه مجوز انتشار به شماره ۸۲۷۸۲ مورخ ۱۳۹۹/۰۶/۳۱ از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دریافت نموده است.

راهنمای تدوین و ارسال مقاله به فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای

نحوه ارسال مقاله

- ۱- پذیرش مقاله صرفاً از طریق سایت فصلنامه <http://srds.ir> امکان پذیر است. برای ثبت نام در سایت فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای و ارسال مقاله لطفاً مراحل زیر را اجرا فرمایید:
 - به سایت <http://srds.ir> وارد شوید. به سایت فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای خوش آمدید
 - روی گزینه (ورود به سامانه) کلیک کنید، سپس روی کلمه (ثبت نام در سامانه) کلیک کنید. صفحه ثبت نام ظاهر خواهد شد. پس از تکمیل صفحه ثبت نام روی گزینه ذخیره در پایین صفحه کلیک کنید، آنگاه به E-mail خود مراجعه فرمایید و کد کاربری و رمز ورود خود را دریافت نمایید.
 - در این مرحله، کد کاربری و رمز ورود که از طریق سیستم به ایمیل شما ارسال گردیده، وارد کنید و از خدمات Online فصلنامه استفاده نمایید.
- یادآوری: قابل ذکر است که از این اسم شناسه و کلمه عبور هم برای انجام داوری و هم برای ارسال مقالات خود می توانید استفاده نمایید.

راهنمای نگارش مقاله

- نشریه "مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای" در علوم جغرافیایی، برنامه ریزی شهری و منطقه ای، محیط زیست شهری، آمایش سرزمین، علوم اجتماعی، شهرسازی و سایر رشته های مرتبط، به زبان فارسی، مقاله می پذیرد.
۱. نشریه "مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای" فقط مقالات علمی را می پذیرد که جنبه علمی و پژوهشی داشته باشد.
 ۲. حاصل مطالعات، تجربه ها و پژوهش های نویسنده یا نویسندگان باشد.
 ۳. مقاله قبلاً برای هیچ یک از نشریات داخلی و خارجی ارسال و یا در هیچ یک از آنها چاپ نشده باشد.
 - ۴- زبان رسمی فصلنامه، فارسی است، اما چکیده مقالات به زبان انگلیسی نیز ضروری است.
 - ۵- مقالاتی که توسط دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری با همکاری استادان راهنما و یا مشاور تهیه می شود، ضرورتاً باید با امضای استاد مربوطه به فصلنامه ارسال گردد؛ در غیر این صورت در هیأت تحریریه قابل طرح نخواهد بود. در عین حال نویسنده مسئول و ترتیب اسامی نویسندگان به همان ترتیبی که در سایت ثبت شده باشد، در مقاله خواهد آمد و پس از آن غیر قابل تغییر خواهد بود.
 - ۶- چکیده فارسی مقاله (۲۰۰ تا ۲۵۰ واژه)، و شامل باید دارای مقدمه و بیان مسأله، هدف، روش، یافته ها، نتیجه گیری و ۳ تا ۷ واژه کلیدی باشند.
 - ۷- مقالات ارسالی به فصلنامه، در محیط Word با قلم B Nazanin نازک فونت ۱۲، فاصله تقریبی میان سطور ۱ حروفچینی و تایپ گردد. حاشیه از بالا ۳، از پایین ۳، از راست ۳ و از چپ ۳ سانتیمتر باشد. عنوان مقاله با فونت B Titr ۱۴، مشخصات نویسنده یا نویسندگان با فونت B Nazanin ۱۰، چکیده فارسی با فونت B Nazanin ۱۰ و چکیده انگلیسی با قلم Times New Roman ۱۰ فهرست عنوان های متن با فونت B Nazanin Bold ۱۴، عنوان های فرعی با فونت B Nazanin Bold ۱۲، منابع و مآخذ با فونت معمولی Nazanin ۱۲ نگاشته شود.
 - ۸- مقاله در چهار فایل جداگانه شامل؛ یک فایل مقاله با مشخصات نویسنده یا نویسندگان با فرمت Word، فایل دوم حاوی مقاله اصلی در محیط Word بدون صفحه مشخصات نویسندگان، فایل سوم حاوی مقاله اصلی PDF شده بدون صفحه مشخصات نویسندگان و فرم تعدنامه مقاله باشد.
 - ۹- مقالات ارسال شده باید دارای بخش های زیر باشد :

صفحه اول:

- عنوان کامل مقاله به فارسی، مشخصات نویسنده یا نویسندگان بر اساس فرمت مجله
چکیده فارسی (۲۰۰ تا ۲۵۰ واژه)، کلید واژگان فارسی (۳ تا ۷ واژه کلیدی).
و عنوان کامل مقاله به انگلیسی، مشخصات نویسنده یا نویسندگان بر اساس فرمت مجله به انگلیسی
چکیده انگلیسی (۲۵۰ تا ۳۰۰ واژه)، کلید واژگان انگلیسی (معادل کلید واژه های فارسی)

صفحه دوم

به بعد متن اصلی مقاله آورده شود، شامل: مقدمه و بیان مسأله، مبانی نظری، معرفی محدوده مورد مطالعه (با ارائه نقشه)، پیشینه پژوهش، روش پژوهش، تجزیه و تحلیل داده ها، نتیجه گیری، پیشنهادها، منابع و مأخذ باشد.

✓مأخذ در متن مقاله به روش APA شامل؛ داخل پرانتز با ذکر نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار: صفحه مورد استفاده آورده شود.

✓مثال نحوه ارجاع در داخل متن: (شکوئی، ۱۳۷۲: ۶۰)

✓معادل های انگلیسی در هر صفحه با علامت یا شماره گذاری مستقل برای هر صفحه، در پاورقی آورده شود.

✓روش ارائه منابع و مأخذ در انتهای مقاله:

✓ مثال برای کتاب: نام خانوادگی، نام نویسنده یا نویسندگان، (سال انتشار). عنوان کتاب. نام ناشر. شماره جلد. نوبت چاپ. محل انتشار. بدیهی است نحوه درج در فهرست منابع و مأخذ به ترتیب حروف الفبا خواهد بود. مثال: شکوئی، حسین (۱۳۷۲). دیدگاه های نو در جغرافیای شهری، انتشارات سمت، جلد اول، چاپ هفتم، تهران.

✓مثال برای نشریه: نام خانوادگی، نام نویسنده یا نویسندگان (سال انتشار). عنوان مقاله، نام نشریه، دوره، شماره صفحات مقاله (مثال: صص ۱۰-۳۶).

✓در استفاده از واژه ها و عبارات غیرفارسی تا حد امکان معادل فارسی آنها در متن بکاررود و خود عبارت در اولین بکارگیری در زیرنویس ذکر شود.

✓در صورت استفاده از منابع غیرفارسی ارجاع داخل متن به فارسی در متن نوشته شود و نام ها و سال در اولین بار به انگلیسی در زیرنویس ارائه شود.

✓در ارجاع درون متنی، در منابعی که بین ۲ تا ۵ نویسنده دارند در بار نخست ذکر نام فامیل همه نویسندگان الزامی است، در تکرارهای بعدی از واژه «و همکاران» استفاده می شود. برای منابع با نویسندگان ۶ و بیشتر از واژه «و همکاران» استفاده نماید ✓دقت داشته باشید تمام منابع فارسی و انگلیسی در فهرست منابع قرار داشته باشد و از ذکر منابعی که در متن استفاده نشده است، جداً خودداری گردد.

✓از بکار بردن واژه همان در منابع داخل متن (همان و قبلی، ۱۳۹۸: ۲۰) خودداری شود.

✓در متن مقاله به شماره عکس ها، جداول و نمودارها اشاره شود و محل تقریبی آنها مشخص گردد.

✓در تنظیم جداول، منحنی ها، اشکال و تصاویر، رعایت نکات زیر الزامی است:

۱- اطلاعات جداول باید شامل؛ شماره و عنوان باشد و اگر داده ها و اطلاعات جداول از سازمان، سایت و پژوهشی اخذ شده است در پایین جدول مأخذ آن ذکر گردد.

۲- هر ستون جدول باید دارای عنوان و واحد مربوط به خود باشد، چنانچه تمام ارقام جدول دارای واحد یکسان باشند، می توان واحد را در عنوان جدول ذکر نمود.

۳- توضیحات اضافی عنوان و متن جدول، به صورت زیرنویس ارائه گردد. نتایج بررسی های آماری، باید به یکی از روش های علمی در جدول منعکس شود.

۴- شکل ها با فرمت تک ستونی با کیفیت مطلوب در مقاله درج می شوند.

۵- کلیه نقشه ها، شکل ها، نمودارها و تصاویر با واژه "شکل" نامگذاری شده و عنوان شکل در زیر آن درج شود.

۶- شماره شکل (ها) به ترتیب ارائه نتایج آنها در مقاله تعیین و محل قرارگیری شماره آنها پس از ارائه نتایج ذیربط در متن مقاله می باشد
۷- شکل ها باید به صورت رنگی یا سیاه و سفید و با کیفیت مناسب و مطلوب تهیه شده و شماره و عنوان آنها در پایین بیاید. نقشه ها باید واضح باشند مطالب آنها خوانا و دارای مقیاس باشد. ذکر مأخذ عکس ها یا شکل هایی که از منابع دیگر اقتباس شده اند، الزامی است، در عین حال جداول، نقشه ها، نمودارها و اشکالی که توسط نویسنده یا نویسندگان تولید گردیده نیز مأخذ آن به نویسنده یا نویسندگان ارجاع داده شود. بطور مثال (مأخذ: نویسندگان، ۱۳۹۸).

روابط و فرمول های ریاضی با یک سایز کوچکتر از متن مقاله و از سمت چپ تایپ می شوند و برای اشاره به آن ها از شماره فرمول در داخل پرانتز استفاده می شود. شماره هر فرمول در گوشه سمت راست آخرین سطر فرمول درج می شود.

- به کاربردن اعداد به صورت لاتین (به استثنای فرمول‌ها) مجاز نمی‌باشد، بنابراین تمام اعداد در داخل متن و جداول به صورت فارسی تایپ شده و دقت شود که تنظیمات نرم افزار آفیس به صورت (Context) باشد.
- مقاله‌های رسیده توسط سه نفر از استادان متخصص به صورت محرمانه داوری خواهد شد.
 - بدیهی است در صورتی که مقاله از نظر داوران نیاز به اصلاحاتی داشته باشد، پس از اعمال نظرات اصلاحی داوران در مقاله، لازم است جهت بررسی‌های بعدی، موارد اصلاح شده توسط نویسنده به صورت‌های‌الایت شده به رنگ زرد در داخل متن مقاله مشخص گردد.
 - مسؤولیت صحت و سقم مقاله به لحاظ علمی و حقوقی به عهده نویسنده مسئول مکاتبات است.
 - مقالات ترجمه اصولاً پذیرفته نمی‌شود.
 - حداکثر حجم مقالات، شامل جدول‌ها و منحنی‌ها ۲۰ صفحه A4 باشد.
 - فصلنامه حق رد یا قبول و نیز ویراستاری مقالات را برای خود محفوظ می‌دارد و از بازگرداندن مقالات دریافتی معذوراست.
 - اصل مقالات رد شده یا انصراف داده شده، پس از سه ماه از مجموعه آرشیو فصلنامه خارج خواهد شد و فصلنامه هیچ گونه مسؤولیتی در این زمینه نخواهد داشت.

فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای	
B Titr 14	عنوان مقاله
B Nazanin 10 Bold	نام نویسنده و نویسندگان
B Nazanin 10	مشخصات نویسنده یا نویسندگان (افیلیشن)
B Nazanin 14	چکیده
B Nazanin 10 نازک	متن چکیده
B Times New Roman,12Bold	Article Title
B Times New Roman,10Bold	نام نویسنده و نویسندگان به لاتین
B Times New Roman,10	مشخصات نویسنده یا نویسندگان (افیلیشن) به لاتین
B Nazanin 14 Bold	عناوین اصلی
B Nazanin 12 نازک	متن مقاله به فارسی
B Times New Roman,10	منابع لاتین در متن
B Nazanin 12 Bold	عناوین فرعی
B Nazanin 11 Bold	عناوین جداول
B Nazanin 10 Bold	متن جداول
B Nazanin 11 Bold	عناوین شکل‌ها
B Nazanin 10 Bold	متن شکل
B Times New Roman,10Bold	روابط و فرمول‌های ریاضی
B Nazanin 11 نازک	منابع فارسی
B Times New Roman,10 نازک	منابع لاتین

داوران دوره ۱، شماره ۱، شماره پیاپی ۱- پاییز ۱۳۹۹ فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای

دکتر حمیدرضا وارثی	استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه اصفهان
دکتر حسین نظم فر	استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه محقق اردبیلی
دکتر سعید ملکی	استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر مجید گودرزی	دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر الیاس مودت	استادیار گروه شهرسازی دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول
دکتر پاکزاد آزادخانی	استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه باختر
دکتر علی حیدری	استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه یاسوج
دکتر محمود اکبری چهار راه گشین	استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه یاسوج
دکتر محمد رضا امیری فهلیانی	دانش آموخته دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز

فهرست مقالات

عنوان	صفحه
❖ تحلیلی بر میزان اهمیت مؤلفه‌های کیفیت محیطی از دیدگاه گردشگران (مطالعه موردی: کلان‌شهر اصفهان) ○ مسعود تقوایی؛ امین اله بالیده؛ حمزه رحیمی.....	۱-۲۱
❖ سنجش و بهینه‌سازی مسیرهای گردشگری با تکنیک VIKOR و AHP مطالعه موردی بافت قدیم شهر دزفول ○ الیاس مودت؛ میلاد ولی پور	۲۲-۳۹
❖ بررسی عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در دریاچه ارومیه ○ پاکزاد آزادخانی؛ اکرم ایمانفرد؛ اعظم سلطانی	۴۰-۵۴
❖ بررسی نقش مخاطرات طبیعی و مدیریت بحران در آمایش سرزمین مطالعه موردی: استان کرمانشاه ○ محمدرئوف حیدری فر؛ اسماعیل سلیمانی راد؛ مهناز حسینی سیاه گلی.....	۵۵-۷۶
❖ شناسایی و تحلیل الگوی گسترش شهر اهواز در بازه زمانی ۱۳۶۰ تا ۱۴۰۰ ○ سعید امانپور؛ مهدی علیزاده؛ صفیه دامن باغ.....	۷۷-۹۶
❖ سنجش و رتبه‌بندی چالش‌های پیش روی مدیریت شهری مطالعه موردی: شهر کرمانشاه ○ ساره رضایی اسحق‌وندی؛ علی فتاحی	۹۷-۱۱۴

تحلیلی بر میزان اهمیت مؤلفه‌های کیفیت محیطی از دیدگاه گردشگران (مطالعه موردی: کلان‌شهر اصفهان)

مسعود تقوایی^۱، امین‌اله بالیده^{۲*}، حمزه رحیمی^۳

۱. استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
۳. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۱

چکیده

امروزه ارتقای کیفیت محیطی در کلان‌شهرهای گردشگرپذیر به عنوان یکی از مهم‌ترین راهکارهای جذب گردشگر شناخته می‌شود. بنابراین بهبود و ارتقای کیفیت محیط به یکی از اهداف اصلی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شهری بدل شده است. هدف از پژوهش حاضر بررسی میزان اهمیت مؤلفه‌های کیفیت محیطی از دیدگاه گردشگران کلان‌شهر اصفهان می‌باشد. روش تحقیق در این بررسی از نوع توصیفی-تحلیلی است و داده‌ها به روش پیمایشی تهیه شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل گردشگران کلان‌شهر اصفهان می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران نمونه‌ای به حجم ۳۸۴ نفر از بین آن‌ها به صورت تصادفی انتخاب شده و مورد بررسی قرار گرفته است. این تعداد از طریق پرسشنامه‌ای که اعتبار آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ آزمون شده است، مورد پرسش قرار گرفتند. در این مطالعه به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد آماری مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) و آزمون تحلیل عاملی تأییدی پنج عاملی مرتبه دوم استفاده شده است. نتایج بیانگر این است که از دیدگاه گردشگران از بین مؤلفه‌های کیفیت محیطی، بعد زیست محیطی دارای بیش‌ترین اهمیت بوده است. سپس ابعاد زیباشناختی و فرمی، معنایی و ادراکی و نهایتاً عملکردی و فعالیتی با اهمیت بوده‌اند. از این رو تقویت مؤلفه زیست محیطی و دیگر ابعاد (به ترتیب اهمیت) در کلان‌شهر اصفهان جهت شکوفایی بخش گردشگری بسیار ضروری می‌باشد که در این راستا پیشنهادهایی ارائه شده است.

کلید واژه‌ها: کیفیت زندگی، کیفیت محیطی، توسعه پایدار، گردشگری، اصفهان.

* نویسنده مسئول: aminallah.balideh@yahoo.com

ارجاع به این مقاله: تقوایی، مسعود؛ بالیده، امین‌اله؛ رحیمی، حمزه (۱۳۹۹). تحلیلی بر میزان اهمیت مؤلفه‌های کیفیت محیطی از دیدگاه گردشگران (مطالعه موردی: کلان‌شهر اصفهان)، نشریه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۱(۱)، ۱-۲۱.

مقدمه و بیان مسأله

با شروع انقلاب صنعتی و رشد افسار گسیخته شهرها و ادامه روند مداوم افزایش جمعیت جهانی، مسئله آلودگی - های محیطی و به خطر افتادن سلامت انسان‌ها و تردید در توانایی تأمین نیازهای نسل آینده موجب گشته است تا مشکلات عدیده‌ای در جهت اداره شهرها در جهان بوجود آید. این در حالی است که برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران، توسعه پایدار و همه جانبه را با تأکید بر اهداف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و غیره جایگزین توسعه صرفاً کمی و اقتصادی نموده‌اند (اپلی و منون، ۲۰۰۷: ۲۸۱).

در حال حاضر بیش از نیمی از جمعیت جهان در نواحی شهری زندگی می‌کنند و تا سال ۲۰۲۰ این رقم به حدود ۶۰ درصد خواهد رسید؛ بنابراین امروزه پدیده شهرنشینی به امری اجتناب‌ناپذیر مبدل شده است. با وجود فواید زیاد شهرنشینی، بسیاری از سیاست‌گذاران در کشورهای مختلف روند فزاینده شهرنشینی را زنگ خطری برای توسعه پایدار کشورها می‌دانند. به طوری که امروزه کسی نیست که نداند شهرهای به سرعت رشد یافته، چگونه اصل زندگی شهری و حیات محله‌ها را به فراموشی سپرده‌اند و تنها به اهداف کوتاه مدت و توسعه سریع، پاسخگو بوده‌اند. بنابراین مفاهیمی چون توسعه پایدار شهری، بازیافت کالبدی، توسعه از درون، تجدید حیات شهری، شهرگرایی نو، انسان‌محوری توسعه، جامعه مدنی، گفت و گوی تمدن‌ها، شهر سالم و شهر سبز، همه و همه بیان متفاوت از یک مقصود یعنی بهتر زیستن انسان در فضای مناسب است که نیازی واقعی و حیاتی در دنیای رو به رشد شهرنشینی است (تقوایی، معروفی و پهلوان، ۱۳۹۱: ۴۴). در این شرایط و همزمان با فراگیر شدن مشکلات عدیده‌ی شهرها، مفاهیمی چون کیفیت محیط در ابعاد مختلف اجتماعی، کالبدی و اقتصادی در جهت مقابله با مشکلات فوق مطرح شده‌اند. به طوری که در حال حاضر افزایش کیفیت محیط شهرها یکی از اهداف مهم طرح‌های شهری می‌باشد (تقوایی و معروفی، ۱۳۸۹: ۵). در پرتو نفوذ مفهوم کیفیت زندگی، رویکردی جدید در شهرسازی شکل گرفته که معتقد است برنامه‌ریزی شهری باید به نیازهای روانی، محیطی، اجتماعی و اقتصادی همچون رضایت، شادمانی، امنیت، مسکن با کیفیت بالا، دسترسی به خدمات، امیدهای اشتغال، هویت اجتماعی، حس مکان و غیره علاوه بر اهداف کالبدی-کارکردی، توجه داشته باشد (محمودی‌نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۹۲).

برنامه‌ریزان معتقدند کیفیت محیط یک مفهوم اصلی برای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و اجتماعی است و با مفاهیمی همچون کیفیت زندگی، تنوع فضای اجتماعی، ویژگی‌های فیزیکی، فعالیت‌ها، وابستگی‌های مکانی و هویت شهری در ارتباط است (رفیعیان، عسکری و عسکری‌زاده، ۱۳۸۶: ۵۷). بنابراین بهبود و ارتقای کیفیت محیط به یکی از اهداف اصلی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شهری بدل شده است (گیلدربلوم و برزلی، ۲۰۰۵: ۵). از طرف دیگر امروزه صنعت گردشگری در جهان توسعه فراوانی یافته است و بسیاری از کشورها با استفاده از این رهیافت توانسته‌اند وضعیت خویش را تا حد درخور توجهی بهبود بخشیده و بسیاری از مشکلات خود از قبیل بیکاری، پایین بودن سطح درآمد سرانه و کمبود درآمد ارزی را پوشش دهند (نوربخش و اکبرپور سراسکانرود، ۱۳۸۹: ۲۱).

امروزه نواحی شهری به علت آن که جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیاری دارند، به طور غالب مقاصد گردشگری مهمی محسوب می‌شوند. علاوه بر این حتی در صورتی که جاذبه‌های گردشگری در مناطق غیر شهری واقع باشند، از آنجایی که شهرها به پیرامون خود خدمات می‌دهند در رابطه با گردشگری قرار می‌گیرند.

بنابراین امروزه شهرها و کلان‌شهرها به عنوان یک نهاد جغرافیایی، نقش اصلی را در ارتباط با گردشگری بر عهده دارند. گردشگری شهری تأثیرات فراوانی بر روی اقتصاد، فرهنگ و زندگی اجتماعی شهروندان کلان‌شهرها می‌گذارد؛ رشد گردشگری شهری معادل با رشد اقتصادی شهر است و با مدیریت صحیح این حوزه می‌توان به رفاه عمومی کلیه شهروندان کمک شایانی نمود (رحمانی و شادرخ، ۱۳۹۴: ۶۳). در ارتباط با جریان گردشگری داخلی در الگویابی گردشگری شهری، تمرکز اصلی بر کلان‌شهرهایی بوده که دارای جاذبه‌های مذهبی، تاریخی و فرهنگی هستند. بنابراین با سنجش کیفیت محیطی کلان‌شهرهای گردشگری می‌توان بستر اصلاحات اساسی را در جهت ارتقاء کیفیت زندگی، توسعه عدالت اجتماعی و احساس رضایتمندی و شادکامی ساکنین، تا رساندن محیط شهر به سطح کیفیت زندگی مطلوب و در نهایت توسعه پایدار گردشگری فراهم ساخت (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵). در این میان ارزیابی میزان اهمیت مؤلفه‌های کیفیت محیطی از دیدگاه گردشگران در کلان‌شهرهای گردشگری می‌تواند چشم‌انداز روشنی در رابطه با دیدگاه گردشگران و برداشت آن‌ها از کیفیت محیطی مقاصد گردشگری برای متولیان امر مدیریت شهری و گردشگری فراهم نماید. در واقع این مسأله در افزایش آگاهی مسئولان نسبت به مسائل موجود، برنامه‌ریزی همه جانبه برای حل مشکلات فعلی، جذب بیشتر گردشگران و انتخاب مجدد مقصد برای سفر توسط ایشان تأثیرگذار خواهد بود؛ همچنین این موضوع در راستای رشد و توسعه پایدار گردشگری شهری، از اهمیت بسزایی برخوردار است.

اصفهان یکی از مهمترین کلان‌شهرهای گردشگری کشور می‌باشد که با داشتن بناهای تاریخی و جاذبه‌های گردشگری فراوان در زمینه توریسم دارای پتانسیل بسیار بالایی است؛ و در صورت نارضایتی گردشگران از کیفیت محیطی این کلان‌شهر به عنوان یکی از عوامل اصلی انتخاب مجدد آن برای سفر، به واسطه عدم برآورد درست از وضع موجود مؤلفه‌های کیفیت محیطی و ارائه راهکارهای عملیاتی مناسب به منظور بهبود وضعیت کلی کیفیت محیطی، این کلان‌شهر گردشگری پذیر نمی‌تواند در جذب گردشگر به صورت پایدار موفق باشد و عواقب وخیمی دامن‌گیر آن خواهد شد. لذا، هدف اصلی پژوهش حاضر ارزیابی میزان اهمیت هر یک از مؤلفه‌های کیفیت محیطی از دیدگاه گردشگران ورودی به کلان‌شهر اصفهان می‌باشد.

مبانی نظری

کیفیت محیطی

واژه کیفیت، مفهومی است که در تمامی دانش‌ها و زمینه‌های مرتبط با زندگی انسان به کار رفته و مورد استفاده قرار گرفته شده است. کیفیت در حالت عادی و به معنای کاملاً واضح، برای وصف درجه کمال اشیاء و پدیده‌ها به کار برده می‌شود (گلکار، ۱۳۸۰: ۵). کیفیت به لحاظ ریشه‌شناسی واژه در فرهنگ عمید صفت، چونی، حالت و چگونگی چیزی بیان شده است (عمید، ۱۳۸۹: ۸۶۱). همچنین محیط کلیه شرایط و اموری است که موجب تکامل هر موجود زنده و به ویژه تحول شخصیت انسانی می‌گردد.

از نظر بوم‌شناسی «محیط»، بدون توجه به روابط بین عناصر و اجزاء معنا و مفهومی ندارد (شیعه، ۱۳۸۶: ۳۰). درباره اینکه کیفیت محیطی دارای چه مفهوم و تعریفی است، در منابع مختلف تعاریف نسبتاً مختلفی ارائه شده است. مارانز و کوپر محیطی با کیفیت بالا را محیطی تعریف می‌کنند که احساس بهزیستی و رضایتمندی مردم ساکن در آن بر اساس خصوصیاتش که می‌تواند طبیعی، اجتماعی و سمبلیک باشد را در بر می‌گیرد (مارانز و کوپر، ۲۰۰۰: ۳۸۹).

کیفیت محیط به عنوان شاخصی برای اندازه‌گیری درجه‌ای از محیط که برای زیست انسان مناسب می‌باشد، مورد استفاده قرار گرفته است. بر طبق استانداردهای برنامه شهری چین، مفهوم کیفیت محیطی شهر می‌تواند چنین تعریف شود: کیفیت محیطی شهر درجه‌ای است که تمام محیط یا برخی عناصر محیط در مقیاس شهر، همانند اتمسفر و آب جهت زیست انسان، اقتصاد شهری و محیط اجتماعی مناسب باشد. کیفیت محیط نه تنها بر حوزه برآورده‌سازی نیازهای مادی انسانی توجه دارد، بلکه تأمین و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی و توسعه‌ای اجتماعات بر اساس الگوهای رفتار اجتماعی را در نظر دارد (خادم‌الحسینی، منصوریان و ستاری، ۱۳۸۹: ۱). با این حال به طور کلی کیفیت محیط شهری را می‌توان این گونه تعریف کرد: کیفیت محیط عبارت است از شرایط اجتماعی- فرهنگی و کالبدی محیط شهری که نشان‌دهنده میزان رضایت یا عدم رضایت شهروندان از محیط شهری است (بهرامی‌نژاد، ۱۳۸۲: ۴۴).

توسعه پایدار

واژه‌ی توسعه‌ی پایدار را برای اولین بار به طور رسمی برانت لند در سال ۱۹۸۷ در گزارش (آینده مشترک ما) مطرح کرد. یعنی توسعه‌ای که بتواند نیازهای نسل امروز را بدون به مخاطره انداختن نیازهای نسل آینده تأمین نماید (بابانسب، ۱۳۸۹: ۱۹). به عبارت دیگر توسعه پایدار به معنای تلفیق اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی برای حداکثرسازی رفاه انسان فعلی بدون آسیب رسانی به توانایی نسل‌های بعدی برای برآوردن نیازهایشان است (OECD, 2001: 11).

در تعریف عام‌تر توسعه پایدار به عنوان یک فرآیند، لازمه بهبود و پیشرفت است؛ فرآیندی که اساس بهبود وضعیت و از بین برنده کاستی‌های اجتماعی- فرهنگی جوامع است. همچنین از توسعه پایدار به منزله نیروی محرکه پیشرفت متعادل، متناسب و هماهنگ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تمامی کشورها به ویژه کشورهای در حال رشد نیز یاد شده است (رنه-شورت، ۱۳۸۱: ۳۱).

مفهوم اصلی توسعه‌ی پایدار شهری را پترهال این گونه تعریف کرده است: «شکلی از توسعه امروزی که توان توسعه مداوم شهرها و جوامع شهری نسل‌های آینده را تضمین کند». از نظر کالبدی، توسعه پایدار شهری یعنی تغییراتی که در کاربری زمین و سطوح تراکم جهت رفع نیازهای ساکنان شهر در زمینه مسکن، حمل و نقل، اوقات و فراغت و غذا به عمل می‌آید تا در طول زمان شهر را از نظر زیست محیطی قابل سکونت و زندگی (هوای پاک، آب آشامیدنی سالم، اراضی و آب-های سطحی و زیرزمینی بدون آلودگی و ...) از نظر اقتصادی بادوام (اقتصاد شهری هماهنگ با تغییرات فنی و صنعتی جهت حفظ مشاغل پایداری و تأمین مسکن مناسب و درحد استطاعت ساکنان، با بار مالیاتی سرانه عادلانه)، و از نظر اجتماعی همبسته (الگوهای کاربری اراضی همبستگی اجتماعی و احساس تعلق شهروندان به میراث‌های شهر را ارتقاء خواهد داد) نگه دارد (موسی کاظمی، ۱۳۸۰: ۱۰۴).

مفهوم جدید توسعه‌ی پایدار کلی‌نگری^۱ است و همه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و دیگر نیارهای بشری را در بر می‌گیرد. به اعتباری، مهم‌ترین جاذبه در توسعه پایدار، جامع‌نگری آن است. بر این مبنا توسعه پایدار مفهوم گسترده‌ای می‌یابد که همه جوانب زندگی انسان‌ها را در بر می‌گیرد و در فرآیند آن، سیاست‌ها در زمینه اقتصاد، بازرگانی، تکنولوژی، منابع طبیعی، آموزش، بهداشت، صنعت و نظایر این‌ها، به گونه‌ای طراحی می‌شوند که توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را تداوم بخشند (نصیری، ۱۳۸۴: ۱۷۵).

گردشگری

در فرهنگ «ربر»، گردشگری (توریسم) چنین تعریف شده است: اقدام به مسافرت در فضایی غیر از سکونتگاه دائم انسان‌ها؛ مسافرتی که علاوه بر جنبه تفریحی و تفریحی به منظور سرگرمی و خودپروری انجام می‌گیرد. در فرهنگ لاروس، گردشگری اقدام به مسافرتی است که به لحاظ خشنودی و تفریح انجام می‌گیرد و گردشگری بین‌المللی به شناخت بهتر ملیت‌ها امکان می‌دهد. از نظر جی ماریوتی، پایه‌های اولیه گردشگری متکی به نیاز و میل به جنبش و حرکت بوده و مسافرتی است که به منظور شناخت جهان انجام می‌گیرد و پدیده‌ای است که نمی‌توان در تمام تمدن‌ها برای شروع آن تاریخی معین کرد (فرید، ۱۳۸۱: ۳۶).

گردشگری عبارت است از گذران اختیاری مدتی از اوقات فراغت خویش در مکانی غیر از محل سکونت دائمی به قصد التذاذهای گردشگری (باهر، ۱۳۷۷: ۹۴). معمولاً گردشگری را به مثابه معجزه‌ای برای مداوای بیماری شهرهایی تلقی می‌کنند که خواهان بهره‌مندی از رشد اقتصادی مثبت و با ثبات‌اند (پاپلی و رجبی سناجرودی، ۱۳۸۲: ۳۴۳).

در واقع گردشگری شامل فعالیت‌های افرادی می‌شود که برای استراحت، کار و دلایل دیگر به خارج از محل معمولی سکونتشان سفر کرده، حداکثر برای یک سال متوالی در آن‌جا اقامت کنند؛ و به دو صورت گردشگری داخلی (بومی) و گردشگری خارجی (بین‌المللی) تقسیم می‌شوند (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۲).

در واقع گردشگری یکی از سریع‌ترین صنایع در حال توسعه در اقتصاد جهانی است. اهمیت این صنعت به قدری است که تنها صنعت نفت و صنایع خودرو از آن بالاتر می‌باشند (آبرت، ۲۰۰۲: ۱۱۵). گردشگری یک پدیده اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است که مستلزم جابجایی مردم به کشورها یا مکان‌های خارج از محیط زندگی معمول آن‌هاست و برای اهداف شخصی، تجاری و حرفه‌ای انجام می‌گیرد. به این افراد بازدیدکننده (که ممکن است ساکن یا غیرساکن باشند)، توریست یا سیاح گفته می‌شود و گردشگری با فعالیت‌های آن‌ها ارتباط دارد که برخی از آن‌ها شامل هزینه‌های گردشگری است (UNWTO, 2019).

گردشگری شهری نوعی از گردشگری است که در فضای شهری با ویژگی‌های ذاتی آن انجام می‌شود. از جمله این ویژگی‌های ذاتی، اقتصاد مبتنی بر فعالیت‌های غیرکشاورزی است که شامل وجود اداره‌ها، کارخانه‌ها، تجارت و خدمات است. از دیگر ویژگی‌های آن وجود نقاط اصلی در حمل و نقل می‌باشد. همچنین مقاصد شهری طیف گسترده و ناهمگنی از تجارب فرهنگی، معماری، تکنولوژیکی، اجتماعی، طبیعی و محصولاتی برای اوقات فراغت و کسب و کار را ارائه می‌دهند. گردشگری شهری می‌تواند یک عامل محرک در توسعه بسیاری از شهرها و کشورها؛ و همچنین در پیشرفت برنامه‌های جدید شهری و اهداف توسعه پایدار باشد (UNWTO, 2019).

گردشگری شهری علاوه بر پاسخگویی به نیازهای محلی (جامعه میزبان)، زمینه را برای جذب و پذیرایی از گردشگران مهمان در سطح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی نیز فراهم می‌سازد و در نتیجه سطوح مختلف گردشگری با یکدیگر ارتباط می‌یابند و همکاری متقابل می‌کنند (مهدیزاده، ۱۳۸۳: ۴).

توسعه پایدار گردشگری عبارتست از گسترش صنعت گردشگری و جذب گردشگران به یک شهر با استفاده از منابع موجود، به گونه‌ای که ضمن پاسخگویی به نیازهای اقتصادی، فرهنگی و ضوابط قانونی جامعه و انتظارات گردشگران، بتوان وحدت و هویت فرهنگی، سلامت محیط زیست، تعادل اقتصادی مقصد و میهمانان آن‌ها را به طور متوازن و پیوسته در حد بهینه تامین کرد (معصومی، ۱۳۸۸: ۵).

گردشگری پایدار را نمی‌توان جدا از مفهوم توسعه پایدار بحث کرد، بنابراین مفاهیم توسعه پایدار در بخش گردشگری در قالب مفاهیم توسعه پایدار اقتصاد کلان، قابل تبیین است. گردشگری پایدار بر ضرورت استفاده و توسعه منابع گردشگری در مسیرهای سالم تاکید می‌کند (رحمانی، ۱۳۸۹: ۴۴).

پیشینه پژوهش

کیفیت محیط شهری مدت‌هاست که در نوشته‌ها و تحقیقات جغرافیایی، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. این امر با استفاده از داده‌های کمی، توصیفات کیفی، تبیین‌های اندیشمندانه و ویژگی‌های محیط توصیف و تشریح شده است (لیانگ و وانگ، ۲۰۱۱: ۴۳).

به طور کلی تحقیقات در زمینه کیفیت محیط شهری در ابتدا از کیفیت مسکن و میزان رضایت از محیط بلافاصله سکونت شروع گردید و به تدریج به حوزه‌های وسیع‌تر در سطح محلات، اجتماعات محلی، شهر، منطقه و کشور کشیده شده است. چنانچه مبنا بر ارتقاء کیفیت زندگی از طریق بهبود کیفیت محیط بوده است (گلکار، ۱۳۸۰: ۴۳). با این حال مطالعه سیستماتیک در مورد کیفیت محیط (سکونت) تقریباً جدید است و به طور کلی منحصر به نیمه دوم قرن بیستم می‌شود. شاید بتوان گفت توجه به کیفیت محیط کالبدی (عینی) برای اولین بار در نوشته‌های کوین لینچ مطرح گردید که در آن به بررسی رابطه بین کیفیت محیط زندگی با کیفیت زندگی ساکنان پرداخته شد (لینچ، ۱۳۷۴: ۲۹). کوین لینچ در تئوری شکل خوب شهر، چنین بیان می‌کند: «کیفیت مکان تابع تاثیر مشترک مکان و جامعه‌ای است که آن را اشغال می‌کند» (چپ من، ۱۳۸۶: ۱۳۱).

حاجی‌نژاد، رفیعیان و زمانی (۱۳۸۹) در پژوهش خود متغیرهای مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی را در بافت قدیم و جدید شهر شیراز بررسی نموده‌اند. یافته‌های این پژوهش حاکی از تأثیرپذیری شدید میزان رضایتمندی شهروندان در رابطه با کیفیت محیط شهری، از متغیر میزان تحصیلات است؛ به گونه‌ای که آن را به عنوان مهمترین متغیر تأثیرگذار در ادراک محیطی مطرح کرده‌اند. در میان عوامل شانزده‌گانه کیفیت محیط نیز عامل ساختمان‌ها بیشترین تأثیرپذیری را از متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و کالبدی داشته است.

در سال (۱۹۹۱) جان پانتر و کرمونا در کتاب ابعاد طراحانه برنامه‌ریزی شهری بحث کیفیت محیط را مطرح کردند. این افراد با روش تحلیل هفتاد و سه طرح، کیفیاتی که به لحاظ فراوانی دارای درصد بالایی بودند را به عنوان مهمترین کیفیات محیط شهری مطرح کردند. این کیفیات عبارت بودند از: کیفیت پایداری زیست‌محیطی، کیفیت منظر شهر، کیفیت دیدها، کیفیت فرم شهر، کیفیت فرم ساختمان و کیفیت عرصه همگانی (پانتر و کارامونا، ۱۹۹۷: ۱۲).

تقوایی، بیمرغ و موسوی (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در پایداری گردشگری با تأکید بر بهسازی و احیای بافت‌های شهری» معتقدند با توجه به توسعه گردشگری به خصوص گردشگری فرهنگی، بافت‌های مرکزی و فرسوده شهرها باید مورد توجه قرار گیرند و برای رفع مشکلات گردشگران و ساکنان، الگوی مناسبی برای احیای مجدد مراکز شهری ارائه شود.

ملایی‌توانی (۱۳۸۳) در پژوهشی تحت عنوان «مدیریت گردشگری تنکابن» به این نتیجه رسیده است که علی‌رغم وجود پتانسیل‌های بالای محیط طبیعی شهر تنکابن برای جذب گردشگر، بهره‌چندانی از آن عاید شهر نشده است و

1 Liang & Weng, 2011

2 Punter & Carmona, 1997

گردشگران از امکانات و تسهیلات موجود در شهر احساس رضایت نمی‌کنند. به عبارت دیگر به علت کمبود تأسیسات و تجهیزات گردشگری و عدم بهره‌برداری مناسب از این پتانسیل، عدم برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و نبود دید همه جانبه نسبت به استفاده بهینه از آن‌ها، محیط طبیعی این شهر با وجود جاذبه‌های خوب به سوی ناپایداری میل می‌کند.

قدمی و غلامیان آقامحلی (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی کیفیت مبادی ورودی شهرهای گردشگری با تأکید بر جامعه گردشگران شهر بابلسر»، به این نتیجه رسیده‌اند که علی‌رغم اهمیت مبادی ورودی شهرها، این مؤلفه در برنامه‌ریزی و طراحی توسعه شهری محدوده مورد مطالعه، مورد توجه جدی قرار نگرفته است، به طوری که اکثر گردشگران ورودی به این شهر هیچ نوع تصویر ذهنی تعریف شده از ورودی به شهر نداشته‌اند. لطیفی و سجادزاده (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی تاثیر مؤلفه‌های کیفیت محیطی بر الگوهای رفتاری در پارک‌های شهری» به این نتیجه رسیده‌اند که ارتقای کیفیت محیطی و تأثیر مؤلفه‌های آن بر قلمروها و الگوهای رفتاری در پارک‌های شهری صرفاً مفهومی کمی و تکنیکی نبوده، بلکه با مفاهیم کیفی نیز در ارتباط است.

سادات و چانگ^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «تأثیر کیفیت محیط زیست در قصد بازدید مجدد» به این نتیجه رسیده‌اند که کیفیت زیست محیطی بالا و کیفیت درک شده بالا تأثیر قابل توجهی در قصد بازدید مجدد گردشگران دارند. یافته‌های این پژوهش نشانگر اهمیت اقدامات دولت مرکزی و محلی برای بهبود کیفیت محیط می‌باشد؛ که به نوبه خود کیفیت درک شده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این عوامل همچنین بر میزان رضایت گردشگران تأثیرگذار هستند. علاوه بر این، ایجاد وفاداری به منطقه با قصد بازدید مجدد از منطقه و توصیه آن به دوستان و اقوام ارتباط مثبت و مستقیم دارد.

ردی پاراماتی^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «آیا گردشگری کیفیت محیط را پایین می‌آورد؟ مطالعه تطبیقی اتحادیه اروپای شرقی و غربی» به این نتیجه رسیده‌اند که گردشگری نقش مهمی در تسریع رشد اقتصادی دارد. با این حال، نقش آن در انتشار CO2 تا حد زیادی به انطباق سیاست‌های گردشگری پایدار و مدیریت کارآمد بستگی دارد.

رانجان گوپتا و براتا دوتا^۳ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «توسعه گردشگری، آلودگی محیط زیست و رشد اقتصادی: یک تحلیل نظری» به این نتیجه رسیده‌اند که توسعه گردشگری سطح سرمایه و همچنین درآمد ملی را افزایش می‌دهد اما پایداری کیفیت محیط را در تعادل جدید کاهش می‌دهد که منجر به گسترش نسبی سرمایه می‌شود. سیاست کاهش آلودگی یک اثر کاملاً مخالف ایجاد می‌کند؛ بنابراین سیاست‌های توسعه گردشگری برای اطمینان از توسعه پایدار باید با سیاست‌های کاهش آلودگی همراه باشند.

دنیش و وانگ^۴ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «رابطه پویا بین گردشگری، رشد اقتصادی و کیفیت محیط» به این نتیجه رسیده‌اند که به منظور دستیابی به گردشگری پایدار، درک رابطه متقابل رشد اقتصادی، گردشگری و کیفیت محیط زیست ضروری است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بخش گردشگری رشد اقتصادی را تشویق می‌کند. با وجود این، افزایش گردشگری کیفیت محیط را پایین می‌آورد.

هاماگوچی^۵ (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان «آیا آلودگی رشد هدایت شونده گردشگری را محدود می‌کنند؟ دستیابی به گردشگری پایدار از طریق ترکیبی از سیاست‌های زیست محیطی و گردشگری» به این نتیجه رسیده‌اند که کیفیت زیست محیطی بهبود یافته، که با تخصیص محدود مجوزها بدست آمده است به رشد گردشگری منجر می‌شود. به عبارت دیگر هم تعداد گردشگران و هم نرخ رشد گردشگری افزایش می‌یابد. یافته‌های این پژوهش نشان‌دهنده این است که زمانی می‌توان

1 Sadat & Chang

2 Paramati

3 Ranjan Gupta & Brata Dutta

4 Danish & Wang

5 Hamaguchi

به گردشگری پایدار دست یافت که سیاست‌های مربوط به محیط زیست و گردشگری اجرا شود. با بررسی اجمالی مطالعات انجام شده می‌توان به این نتیجه رسید که علی‌رغم اهمیت زیاد این موضوع، به طور اختصاصی در زمینه ارزیابی دیدگاه گردشگران در رابطه با میزان اهمیت مؤلفه‌های کیفیت محیطی در کلان‌شهرهای گردشگری پذیر کشور پژوهش‌چندانی انجام نشده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از حیث ماهیت، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. به منظور جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز این پژوهش از دو روش مطالعات کتابخانه‌ای-اسنادی و همچنین مطالعات میدانی (پیمایشی) استفاده شده است. از آنجایی که هدف اصلی این پژوهش ارزیابی کیفیت محیطی از دیدگاه گردشگران کلان‌شهر اصفهان است، با توجه به این که طبق آمار ارائه شده توسط اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اصفهان تعداد ۱۲۵۴۶۷۹ گردشگر از موزه‌ها و بناهای تاریخی شهر اصفهان بازدید کرده‌اند (سالنامه آماری استان اصفهان، ۱۳۹۷: ۷۴۷)، با لحاظ کردن این عدد به عنوان جمعیت جامعه آماری در فرمول کوکران، حجم نمونه برای این جامعه نیز ۳۸۴ نفر تعیین گردید. بنابراین پرسشنامه مزبور بر اساس منابع (مقالات، کتاب‌ها و پایان‌نامه‌ها) طراحی و به طور تصادفی در نمونه‌ای به حجم ۳۸۴ نفر در نقاط مختلف کلان‌شهر اصفهان بر اساس اصل تسهیم به نسبت تکمیل گردید. محتوای پرسشنامه در برگیرنده چهار زیرگروه ارزیابی از عملکردی و مدیریتی، معنایی و ادراکی، زیست‌محیطی و زیباشناسی و فرمی کیفیت محیطی است. گویه‌ها و متغیرهای پردازش شده نهایی تحقیق، همراه با سنجش اعتبار و توصیف اولیه آن‌ها در جدول شماره (۱) ارائه شده‌اند.

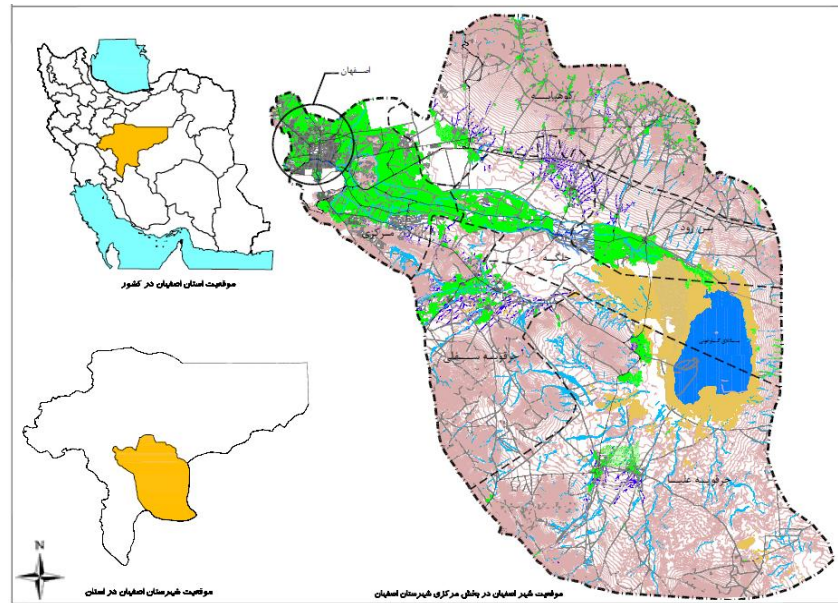
تمامی گویه‌ها در قالب طیف پنج قسمتی لیکرت و هر کدام از گویه‌ها یا متغیرهای ترکیبی نیز به صورت میانگین گویه‌ها و سوال‌های مربوطه به دست آمده‌اند. بر این مبنا متغیرهای سنجیده شده در چهار گروه عمده ارزیابی از عملکردی و فعالیتی، معنایی و ادراکی، زیست محیطی و زیباشناختی و فرمی دسته‌بندی شدند و سنجش اعتبار این مقیاس‌ها به عنوان مؤلفه‌های ارزیابی کیفیت محیطی به کمک مدل‌های تحلیل عاملی تأییدی (CFA) و از طریق رویکرد آماری مدلسازی معادلات ساختاری (SEM) صورت گرفت. چگونگی و میزان تأثیر این چهار مؤلفه و نیز متغیرهای تشکیل‌دهنده آن‌ها و رابطه بین آن‌ها با ارزیابی کلی از کیفیت محیطی به عنوان متغیر وابسته اصلی تحقیق به کمک یک مدل ساختاری تحلیل عاملی تأییدی پنج عاملی مرتبه دوم تجزیه و تحلیل شده است.

معرفی محدوده مورد مطالعه

کلان‌شهر اصفهان با طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۳۹ دقیقه و ۴۰ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه و ۳۰ ثانیه شمالی در مرکز ایران واقع شده است (مهندسان مشاور نقش جهان پارس، ۱۳۹۳: ۴). اصفهان به عنوان مرکز استان اصفهان دارای سومین رتبه جمعیتی در سطح کشور بعد از تهران و مشهد می‌باشد.

این کلان‌شهر در سال ۱۳۹۵، دارای ۱۹۶۱۲۶۰ نفر جمعیت (سالنامه آماری استان اصفهان، ۱۳۹۵: ۳۷) و ۲۰۷۶۳ هکتار مساحت محدوده قانونی و ۵۵۱۸۹ هکتار مساحت حریم (با الحاق شهر خوراسگان در سال ۱۳۹۲ به عنوان منطقه ۱۵ اصفهان) بوده است (شورای عالی معماری و شهرسازی ایران، ۱۳۹۴: ۲).

محدوده شهری آن به ۱۵ منطقه شهری تقسیم می‌شود و در خارج از محدوده شهری نیز از غرب به خمینی‌شهر و نجف‌آباد، از جنوب به کوه صفه و سپاهان‌شهر، از سمت شمال به شاهین‌شهر و از سمت شرق نیز به منطقه بیابانی منتهی می‌شود.

شکل ۱. محدوده مورد مطالعه پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌ها

ویژگی‌های توصیفی جامعه آماری

در این پژوهش میانگین سنی پاسخ‌گویان ۴۰ سال، ۵۶ درصد مرد (در مقابل ۴۴ درصد زن) و ۷۰ درصد متأهل (در مقابل ۳۰ درصد مجرد) بوده‌اند. از نظر وضعیت تحصیلات ۵/۸ درصد پاسخگویان دارای تحصیلات ابتدایی، ۱۲/۶ درصد سیکل، ۲۳/۸ درصد دیپلم و ۵۷/۸ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. به لحاظ وضعیت اشتغال ۷/۲ درصد بیکار، ۱۳/۲ کارمند ادارات دولتی، ۱۶/۴ درصد کارمند ادارات خصوصی، ۹/۲ درصد دارای مشاغل عالی، ۶ درصد بازنشسته، ۸/۸ درصد دارای مشاغل خانه‌داری و ۳۹/۲ درصد دارای مشاغل آزاد بودند.

توصیف متغیرهای مشاهده‌شده^۱ (معرف‌ها)

پیش از پرداختن به مدل‌های اندازه‌گیری زیر مقیاس‌های چهارگانه ابعاد کیفیت محیطی بر اساس متغیرهای مشاهده شده و نیز مدل ساختاری ارزیابی کیفیت محیطی بر اساس ابعاد چهارگانه، ابتدا به توصیف آماری متغیرهای مشاهده شده و نحوه پردازش آن‌ها می‌پردازیم.

جدول شماره (۱) خلاصه‌ای از آماره‌های توصیفی متغیرهای اولیه و مؤلفه‌های چهارگانه زیرمقیاس سنجش ارزیابی کیفیت محیطی را همراه با نتایج اعتبارسنجی اولیه آن‌ها بر اساس آزمون آلفای کرونباخ نشان می‌دهد. در واقع میانگین همه گویه‌ها از مقدار متوسط طیف (۳) بالاتر هستند به جز دو گویه که این دو گویه نزدیک به حد متوسط هستند که نشان‌دهنده قوی بودن ارزیابی کیفیت محیطی از دیدگاه جامعه گردشگران می‌باشد. با وجود این، در میان ابعاد چهارگانه کیفیت محیطی، بیشترین میانگین به ترتیب مربوط به ابعاد عملکردی و فعالیتی، معنایی و ادراکی، زیست محیطی و زیباشناختی و فرمی است.

1 Observed variables

جدول ۱. توصیف گویه‌ها و متغیرهای کیفیت محیطی در توسعه گردشگری

ابعاد	متغیرها و شاخص‌های سنجش شده			
	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	a کرونباخ
عملکردی و فعالیتی	X1 گوناگونی و تنوع فعالیت‌ها	۳/۴۲	۰/۷۱۴	۰/۷۲۲
	X2 برخورداری از کارکرد تفریحی	۳/۴۳	۰/۷۹۱	
	X3 دسترسی آسان و معابر مناسب	۳/۱۸	۰/۷۳۸	
	X4 زیرساخت‌ها و تسهیلات خدماتی مناسب	۳/۲۷	۰/۷۰۶	
معنایی و ادراکی	X5 کیفیت رفتاری (مهمان‌نوازی و ارتباطات)	۳/۳۶	۰/۵۶۳	۰/۸۰۵
	X6 بهداشت محیط (پاکیزگی محیط)	۳/۵۸	۰/۶۶۹	
	X7 وجود ارزش‌های نمادین	۳/۰۶	۰/۸۶۱	
	X8 احساس امنیت در محیط	۳/۱۰	۰/۸۵۵	
زیست محیطی	X9 آلودگی محیطی کم	۳/۱۰	۰/۸۲۶	۰/۷۴۹
	X10 آب و هوای مطلوب	۳/۲۰	۰/۹۱۱	
	X11 جمع‌آوری و دفع زباله به گونه‌ای مناسب	۳/۳۶	۰/۷۷۴	
	X12 وجود جاذبه‌های زیستی متنوع	۳/۲۰	۰/۷۴۱	
زیباشناختی و فرمی	X13 کیفیت عینی محیط	۳/۱۸	۰/۷۳۸	۰/۷۳۲
	X14 چشم‌اندازهای طبیعی	۳/۰۱	۰/۸۷۵	
	X15 وجود فضاهای سبز	۳/۳۶	۰/۷۷۴	
	X16 برخورداری از جاذبه‌های خاص	۳/۲۰	۰/۹۱۱	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹.

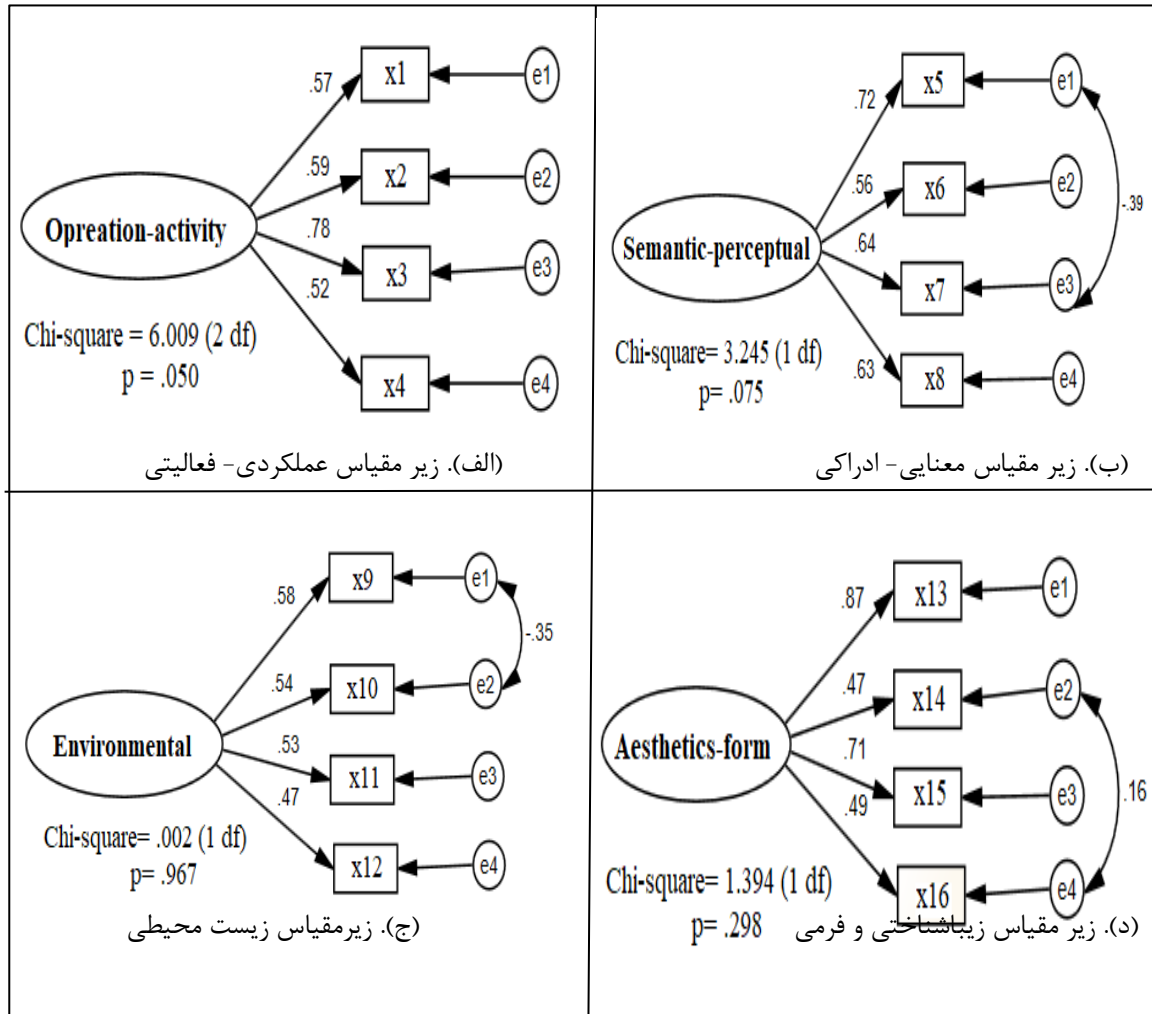
پس از توصیف گویه‌ها به عنوان متغیرهای مشاهده شده، در ادامه این بخش به مدل‌سازی‌های ساختاری زیر مقیاس - های چهار گانه و نهایتاً مقیاس کلی ارزیابی کیفیت محیطی در جامعه مورد مطالعه پرداخته شده است.

هدف اصلی در این قسمت پاسخ به این سوال است که آیا با توجه به ساختار داده‌ها و رابطه بین متغیرهای مشاهده - شده، می‌توان مدل معتبری برای سنجش عملکرد ارزیابی کیفیت محیطی مطابق تقسیم‌بندی نظری ارائه شده در جدول شماره (۱) پیشنهاد کرد و اگر چنین است، نقش و تأثیر هر کدام از متغیرهای فوق در این زمینه چه اندازه و چگونه است.

تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری

مدل‌های اندازه‌گیری^۱: تحلیل عاملی تأییدی و سنجش اعتبار مقیاس‌ها

در این قسمت ابتدا چهار مدل تحلیل عاملی تأییدی (CFA) برای ایجاد و سنجش اعتبار چهار مقیاس کیفیت عملکردی و فعالیتی، کیفیت معنایی و ادراکی، کیفیت زیست محیطی و کیفیت زیباشناختی و فرمی، به عنوان مؤلفه‌های ارزیابی کیفیت محیطی در محیط نرم‌افزار Amos Graphics ارائه و تحلیل شده است.

شکل ۱. برآوردهای استاندارد مدل‌های عاملی تأییدی برای اعتبارسنجی مقیاس‌های چهارگانه کیفیت محیطی (مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹).

شکل شماره (۱) نمودارهای مسیر این چهار مقیاس را براساس معرف‌ها یا متغیرهای مشاهده شده مربوطه (جدول شماره ۱) همراه با برآوردهای استاندارد ضرایب مسیر رگرسیونی، شاخص کای اسکوتر و سطح معنی‌داری آن نشان می‌دهد. جدول شماره (۲) نیز این برآوردهای استاندارد ضرایب مسیر، همراه با نسبت‌های بحرانی، خطای استاندارد (SE) و سطح معنی‌داری (P-value) آن‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۲. برآورد استاندارد و سطح معنی‌داری بارهای عاملی گویه‌های زیر مقیاس‌های ارزیابی کیفیت محیطی

متغیرها و شاخص‌های سنجش شده (معرف‌های مشاهده شده)					ابعاد
گویه‌ها	وزن رگرسیو	نسبت بحرانی	خطای استاندارد	سطح معنی‌داری	
X1 گوناگونی و تنوع فعالیت‌ها	۱/۰۰۰	-	-	-	عملکرد ی و فعالیتی
X2 برخورداری از کارکرد تفریحی	۱/۱۸۷	۰/۱۵۰	۷/۹۱۴	۰/۰۰۰	
X3 دسترسی آسان و معابر مناسب	۱/۴۳۵	۰/۱۷۳	۸/۲۹۲	۰/۰۰۰	
X4 زیرساخت‌ها و تسهیلات خدماتی مناسب	۰/۹۵۲	۰/۱۳۰	۷/۳۲۶	۰/۰۰۰	
X5 کیفیت رفتاری (مهمان‌نوازی و ارتباطات)	۱/۰۰۰	-	-	-	معنایی و ادراکی
X6 بهداشت محیط (پاکیزگی محیط)	۰/۸۱۰	۰/۱۱۴	۷/۱۲۹	۰/۰۰۰	
X7 وجود ارزش‌های نمادین	۰/۹۶۴	۰/۱۲۲	۷/۸۹۸	۰/۰۰۰	
X8 احساس امنیت در محیط	۰/۹۹۴	۰/۱۳۵	۷/۳۵۸	۰/۰۰۰	
X9 آلودگی محیطی کم	۱/۰۰۰	-	-	-	زیست محیطی
X10 آب و هوای مطلوب	۰/۸۳۷	۰/۱۶۴	۵/۰۸۹	۰/۰۰۰	
X11 جمع‌آوری و دفع زباله به گونه‌ای مناسب	۰/۹۲۴	۰/۲۰۲	۰/۵۸۶	۰/۰۰۰	
X12 وجود جاذبه‌های زیستی متنوع	۰/۸۱۰	۰/۱۷۸	۴/۵۵۲	۰/۰۰۰	
X13 کیفیت عینی محیط	۱/۰۰۰	-	-	-	زیباشنا ختی و فرمی
X14 چشم‌اندازهای طبیعی	۰/۴۵۳	۰/۰۵۹	۷/۷۳۲	۰/۰۰۰	
X15 وجود فضاهای سبز	۰/۷۷۴	۰/۰۷۷	۱۰/۰۷۸	۰/۰۰۰	
X16 برخورداری از جاذبه‌های خاص	۰/۸۰۳	۰/۱۰۰	۸/۰۱۸	۰/۰۰۰	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹.

در واقع تمامی متغیرهای مشاهده شده دارای ضرایب تأثیر رگرسیونی مثبت و معنی‌داری با مقیاس‌های خود هستند و تأثیرات عاملی این ضرایب نیز نسبتاً برای همه موارد در حد بالایی است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در این جدول سطح معنی‌داری برای بارهای عاملی یا ضرایب رگرسیونی استاندارد چهار متغیر مشاهده شده x1، x5، x9 و x13 گزارش نشده است. این امر به این دلیل است که متغیرها به ترتیب به عنوان متغیرهای مرجع (یا معرف‌های نشانگر) برای چهار متغیر پنهان ابعاد عملکردی و فعالیتی، معنایی و ادراکی، زیست محیطی و زیباشناختی و فرم ارزیابی کیفیت محیطی در نظر گرفته شده‌اند تا بدین وسیله بدون مقیاس بودن این متغیرهای پنهان و به عبارتی، بدون ریشه و واحد اندازه‌گیری بودن آن‌ها برطرف شود. به همین دلیل است که در دیاگرام‌های مسیر اولیه برای برآوردهای غیراستاندارد ضرایب و واریانس و کوواریانس‌ها (که البته در اینجا این مدل‌های غیراستاندارد برای جلوگیری از افزایش زیاد حجم مقاله گزارش نشده‌اند)، روی پیکان‌های مربوط به مسیرهای بین این متغیرهای مشاهده شده با متغیر پنهان مربوط، مقادیر ۱ به عنوان ضرایب

غیراستاندارد در نظر گرفته می‌شوند تا مقیاس آن‌ها همان مقیاس متغیرهای مشاهده شده مربوط باشد. البته، معنی‌داری ضرایب این مسیرها نیز با توجه به مقادیر استاندارد آن‌ها و مقایسه با ضرایب معنی‌دار دیگر محرز است. آخرین بخش از خروجی‌های تحلیل مدل‌های عاملی برای ارزیابی اعتبار مقیاس‌های ابعاد ارزیابی کیفیت محیطی، شاخص‌های برازش این مدل‌هاست.

جدول شماره (۳) مقادیر برخی از مهم‌ترین شاخص‌های برازش چهار زیر مقیاس ابعاد عملکردی و فعالیت، معنایی و ادراکی، زیست محیطی و زیباشناختی و فرمی را همراه با مقادیر معیار آن‌ها برای تصمیم‌گیری نشان می‌دهد.

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل‌های اندازه‌گیری زیرمقیاس‌های چهارگانه ارزیابی کیفیت محیطی

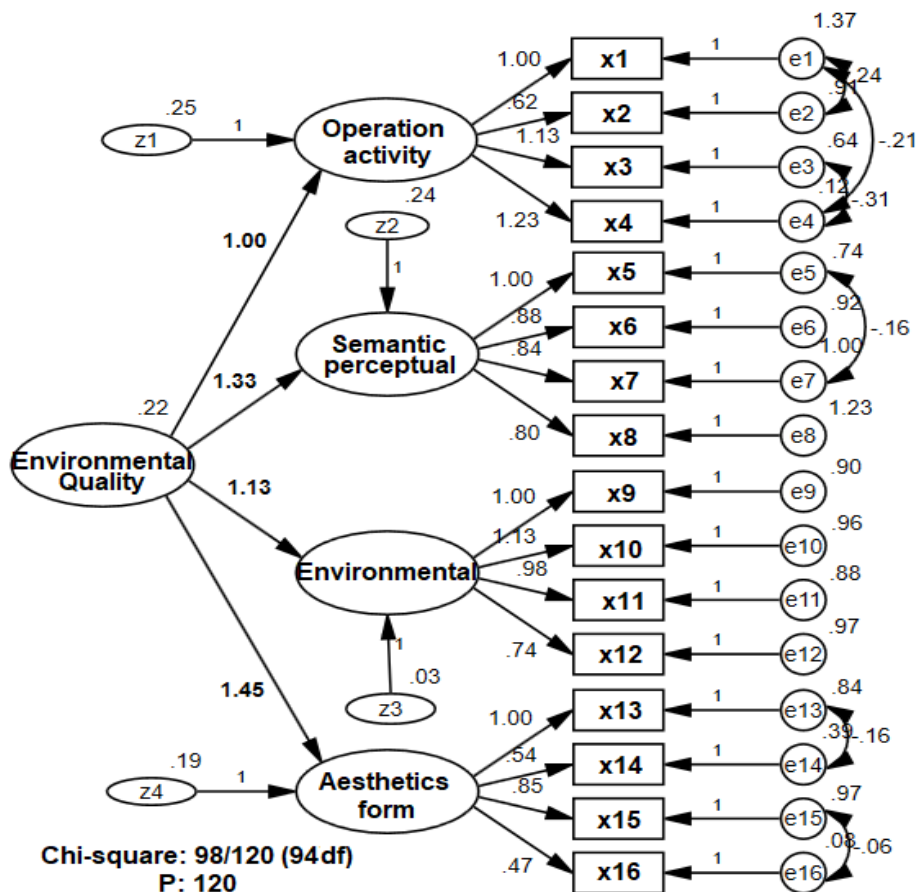
شاخص‌های برازش									مدل‌های اندازه‌گیری
RMSEA	PRATIO	CFI	NFI	GFI	RMR	Sig	df	CMIN	زیرمقیاس‌ها
۰/۰۷۲	۰/۳۳۳	۰/۹۸۵	۰/۹۷۸	۰/۹۹۳	۰/۰۵۴	۰/۰۵۰	۲	۶/۰۰	عملکردی و فعالیتی
۰/۰۷۷	۰/۱۶۷	۰/۹۹۲	۰/۹۸۸	۰/۹۹۶	۰/۰۴۳	۰/۰۷۲	۱	۳/۲۴۵	معنایی و ادراکی
۰/۹۶۷	۰/۱۶۷	۰/۹۹۵	۰/۹۹۰	۰/۹۹۸	۰/۰۰۱	۰/۹۶۷	۱	۰/۰۰۲	زیست محیطی
۰/۰۳۲	۰/۱۶۷	۰/۹۹۹	۰/۹۹۶	۰/۹۹۸	۰/۰۱۳	۰/۲۳۸	۱	۱/۳۹۴	زیباشناختی و فرمی
<۰/۰۸	۰-۱	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	≈۰	>۰/۰۵	-	-	مقادیر معیار پیشنهادی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹.

این شاخص‌ها در واقع معیارهایی برای تأیید مدل‌های نظری تدوین شده با استفاده از داده‌های گردآوری شده هستند. بی آنکه به مفهوم ضمنی هر کدام از شاخص‌های فوق بپردازیم، تنها به این نکته بسنده می‌کنیم که این شاخص‌ها در سه گروه شاخص‌های برازش مطلق (CMIN یا کای اسکوتر، RMR: ریشه دوم مربعات باقیمانده و GFI: شاخص نیکوی برازش)، شاخص‌های برازش تطبیقی (NFI: شاخص نرمال شده بنتلر- بونت و CFI: برازش تطبیقی) و شاخص‌های برازش مقصد (PRATIO: نسبت صرفه‌جویی و RMSEA: ریشه میانگین مربعات خطای برآورد) تقسیم‌بندی می‌شوند. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، تمامی هفت شاخص فوق اعتبار و برازش بسیار خوب هر چهار مدل اندازه‌گیری را با داده‌های گردآوری شده تأیید می‌کنند. به این ترتیب، زمینه برای تدوین و ارزیابی مدل اصلی تحقیق فراهم است. مهم‌ترین شاخص از این میان شاید همان کای اسکوتر است که هر چه کوچک‌تر باشد، نشانه برازش بیشتر مدل با داده‌هاست. مبنای محاسبه این شاخص تفاوتی است که بین ماتریس واریانس و کوواریانس نمونه‌ای حاصل از متغیرهای مشاهده‌شده و ماتریس واریانس- کوواریانس بازتولید شده بر مبنای پارامترهای برآورد شده در مدل تدوین شده وجود دارد. ماتریس اول در واقع برآوردی از واریانس و کوواریانس‌های متغیرهای پژوهش در جامعه آماری مورد مطالعه تلقی می‌شود و ماتریس دوم برآوردی از ساختار واریانس و کوواریانس این متغیرها در یک جامعه آماری نامحدود است. بنابراین، بیشتر بودن سطوح معنی‌داری مقادیر کای- اسکوتر از ۰/۰۵ (چه در مدل‌های اندازه‌گیری و چه در مدل‌های ساختاری) به معنی عدم تفاوت معنی‌دار یا نزدیکی مقادیر این دو ماتریس است و نشانه‌ای از مطلوبیت و اعتبار مدل تدوین شده بر مبنای داده‌های جمع‌آوری شده تلقی می‌گردد.

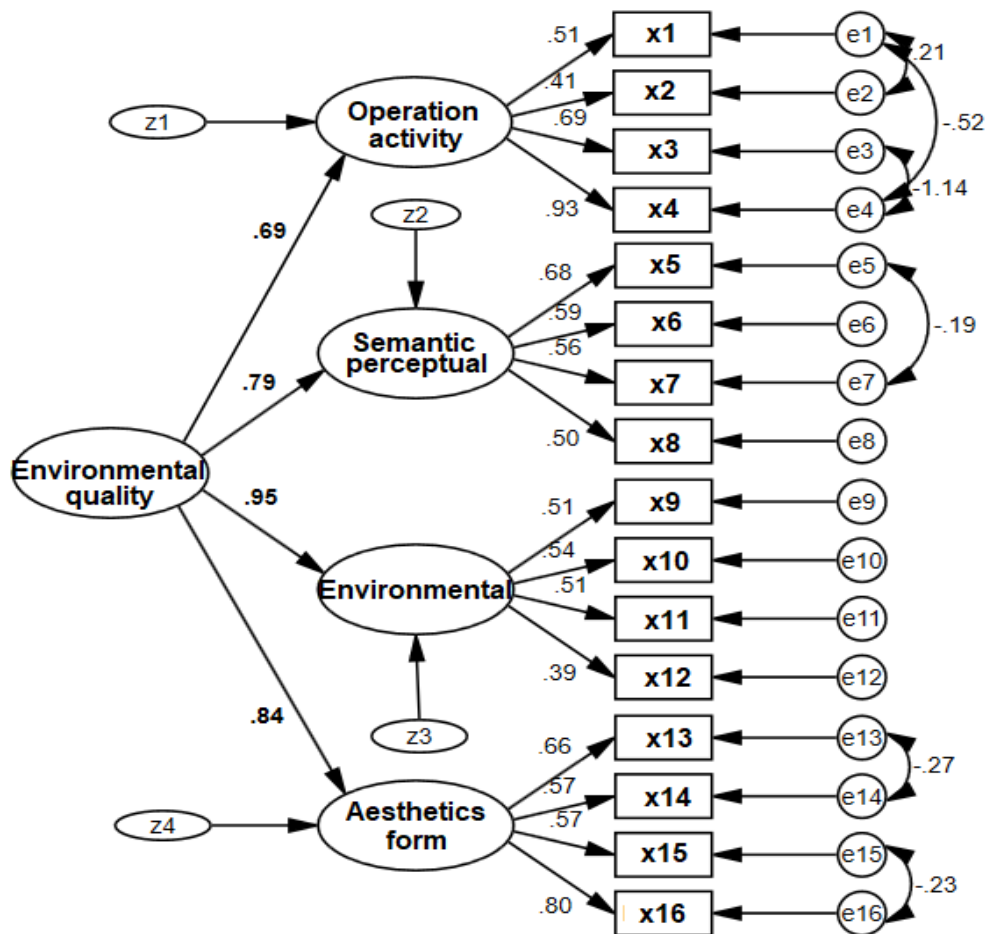
مدل تحلیل عاملی تأییدی پنج عاملی مرتبه دوم برای تحلیل متغیر پنهان ارزیابی کیفیت محیطی

مدل نهایی سنجش و برآورد متغیر پنهان ارزیابی کیفیت محیطی به عنوان متغیر وابسته اصلی تحقیق بر اساس چهار مؤلفه عملکردی و فعالیتی، معنایی و ادراکی، زیست محیطی و زیباشناختی و فرم، که خود نیز به عنوان چهار مقیاس پنهان و بر اساس شانزده متغیر مشاهده شده متشکل از گویه‌های مختلف در قسمت قبل برآورد و اندازه‌گیری شدند، در محیط Amos Graphics تدوین گردید. شکل شماره (۲)، این مدل را که یک مدل عامل تأییدی مرتبه دوم با پنج عامل است، همراه با برآوردهای غیر استاندارد ضرایب مسیر و واریانس‌های متغیرهای پنهان نشان می‌دهد. همان‌گونه که در شکل دیده می‌شود، چندین برآورد کوواریانس خطا نیز برای بهبود بیشتر شاخص‌های برازش مدل به عنوان یک پارامتر آزاد در نظر گرفته شده‌اند که هیچ گونه مفهوم نظری نیز ندارد. این بار نیز برآورد واریانس خطا و نیز کوواریانس‌های تعریف شده بین خطاها کوچک هستند و بعلاوه واریانس‌های متغیرهای پنهان خطا و متغیرهای پنهان اصلی نیز در همه موارد مقداری مثبت هستند که خود دلیلی بر اعتبار مدل است. به طور کلی، هر چه واریانس مشترک بین یک متغیر پنهان با یک متغیر مشاهده شده بیشتر باشد، از خطای اندازه‌گیری آن کاسته می‌شود.

شکل ۲. مدل ساختاری تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم برای برآورد و تحلیل ارزیابی کیفیت محیطی همراه با برآورد غیراستاندارد، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

در ادامه، ضرایب استاندارد مسیر بین متغیرهای پنهان با یکدیگر و متغیرهای مشاهده‌شده با متغیرهای پنهان را که در واقع قسمت اصلی و مهم تمامی تحلیل‌های انجام شده است، به جای آنکه در قالب جدول (مانند جدول ۳) ارائه گردد، مجدداً بر روی شکل شماره (۳) نشان داده شده است تا اهمیت و بویژه امکان مقایسه بهتر آن‌ها فراهم گردد.

شکل ۳) مدل ساختاری تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم برای برآورد و تحلیل ارزیابی کیفیت محیطی همراه با برآورد استاندارد (مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹).

همان گونه که ملاحظه می‌گردد، تمامی ضرایب مسیر استاندارد بجز دو مورد، مقادیر بالایی را نشان می‌دهند و این در رابطه با بارهای عاملی متغیرهای مشاهده‌شده زیرمقیاس‌های زیباشناختی و فرمی، معنایی و ادراکی، عملکردی و فعالیتی، از شدت بیشتری در مقایسه با زیرمقیاس زیست محیطی برخوردار است. به طور کلی، با حذف اثرات خطای اندازه‌گیری در رویکرد معادلات ساختاری، ضریب تأثیرپذیری ارزیابی کیفیت محیطی از چهار مؤلفه زیست محیطی، زیباشناختی و فرمی، معنایی و ادراکی، عملکردی و فعالیتی و به عبارتی، ضرایب همبستگی بین کیفیت محیطی و هر کدام از چهار مؤلفه فوق، به ترتیب برابر با ۰/۹۵، ۰/۸۴، ۰/۷۹ و ۰/۶۹ به دست آمده است. مراجعه به برآوردهای استاندارد، نسبت‌های بحرانی و سطوح معنی‌داری نیز نشان می‌دهد که تمامی این برآوردهای استاندارد در سطح معنی‌دار هستند. نهایتاً شاخص‌های برازش این مدل نیز همراه با مقادیر معیار پیشنهاد شده برای ارزیابی آن‌ها، در جدول شماره (۴) ارائه شده است.

جدول ۴. آزمون مدل ساختار نهایی ارزیابی کیفیت محیطی از روی مقیاس‌های چهارگانه و متغیرهای مشاهده شده آن‌ها

مدل‌های اندازه‌گیری									شاخص‌های برازش	
زیرمقیاس‌ها									RMSEA	PRATIO
عملکردی و فعالیت									۰/۰۵۸	۰/۷۸۳
مقادیر معیار پیشنهادی									<۰/۰۸	۰-۱
									۰/۹۱۳	۰/۹۰۰
									۰/۹۳۶	۰/۹۰۰
									۰/۰۵۷	۰/۱۲۰
									۹۴	۹۸/۱۲۰
									-	-
									>۰/۰۵	>۰/۰۹
									≈۰	>۰/۰۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹.

در واقع مقدار کای اسکور این مدل در مقایسه با مدل‌های اندازه‌گیری پیشین بیشتر شده است. این امر ناشی از تفاوت بیشتر ماتریس واریانس-کوواریانس بازتولید شده براساس پارامترهای برآورد شده با ماتریس واریانس-کوواریانس مشاهده شده در این مدل در مقایسه با مدل‌های اندازه‌گیری پیشین است، ولی این اختلاف معنی‌دار نیست ($P\text{-value}: ۰/۰۹۶$) و کلیت مدل تأیید می‌شود. افزایش پارامترهای آزاد بیشتری به مدل (اغلب کوواریانس‌های بین خطاها مانند e_1 و e_2 و موارد مشابه دیگر تعریف شده) باعث بهبود بیشتر این شاخص شده است، اما باید توجه داشت که با افزودن هر پارامتر آزاد، یک واحد از درجه آزادی مدل کاسته می‌شود و این خود باعث فاصله گرفتن بیش‌تر برخی دیگر از شاخص‌های برازش با مقادیر معیار مربوطه خواهد شد؛ گرچه در مدل مورد بحث حاضر تمامی شاخص‌های دیگر نیز در مقایسه با مقادیر معیار از وضعیت خوبی برخوردارند و همگی اعتبار مدل را تأیید می‌کنند.

علاوه بر اثرات مستقیم متغیرهای مشاهده شده (x_i) بر روی زیر مقیاس مربوطه، که به طور مجزا توسط چهار مدل اندازه‌گیری ارزیابی شدند، مدل ساختاری نهایی فوق نیز در بردارنده ضرایبی در رابطه با اثرات مستقیم^۱ چهار مؤلفه یا زیر مقیاس عملکردی و فعالیت، معنایی و ادراکی، زیست محیطی و زیباشناختی و فرمی و نیز اثرات غیرمستقیم^۲ معرف‌ها یا متغیرهای مشاهده شده بر روی متغیر وابسته پنهان کیفیت محیطی است که این اثرات غیر مستقیم (همان گونه که در شکل شماره ۲ نیز مشاهده می‌شود)، از حاصل ضرب اثرات مستقیم یا ضرایب رگرسیونی بین متغیرهای مشاهده شده (x_i) (ها) با زیرمقیاس‌های مربوطه و اثرات مستقیم یا ضرایب رگرسیونی بین این مقیاس‌ها و متغیر ارزیابی کیفیت محیطی محاسبه می‌شوند. نکته قابل ذکر در این رابطه آن است که برآوردها یا ضرایب رگرسیونی اثرات مستقیم بین متغیرهای مشاهده شده و مقیاس‌های مربوطه در مدل ساختار نهایی با برآوردهای حاصل از مدل‌های اندازه‌گیری قبلی تا اندازه‌ای متفاوتند: اولاً این تفاوت‌ها به دلیل آن است که در مدل ساختار نهایی همه متغیرهای مشاهده شده به طور یکجا حضور دارند و در برآورد ضریب هر متغیر، علاوه بر زیر مقیاس مربوطه، بارگیری از زیر مقیاس‌های دیگر نیز تأثیرگذار هستند؛ ثانیاً اهمیت مدل‌های اندازه‌گیری تنها دستیابی به مقیاس‌ها یا زیرمقیاس‌های معتبر برای ارزیابی و سنجش مقیاس یا متغیر وابسته اصلی است و میزان و چگونگی رابطه و تأثیر واقعی متغیرهای مشاهده شده بر متغیر پنهان وابسته را ضرایب یا اثرات غیرمستقیم مدل ساختاری نشان می‌دهند. بر این اساس جدول شماره (۵) ضرایب رگرسیونی استاندارد یا همان اثرات مستقیم و غیرمستقیم نهایی متغیرهای مشاهده شده و زیرمقیاس‌های به دست آمده بر متغیر وابسته پنهان اصلی (ارزیابی کلی گردشگران از کیفیت محیطی) را نشان می‌دهد. ستون اول مقادیر ضرایب رگرسیونی یا اثرات مستقیم چهار زیرمقیاس و اثرات غیرمستقیم (مقادیر برجسته) متغیرهای مشاهده شده بر متغیر وابسته اصلی؛ یعنی ارزیابی کلی از کیفیت محیطی

1 Direct effects

2 Indirect effects

را نشان می‌دهد و چهار ستون بعدی نیز در بردارنده ضرایب رگرسیونی یا اثرات مستقیم نهایی متغیرهای مشاهده شده بر زیر مقیاس‌های مربوطه است. نکته قابل ذکر در رابطه با این ضرایب آن است که سطح معنی‌داری برای تمامی اثرهای مستقیم نهایی (مقادیر سطری جدول) بر اساس خطاهای استاندارد و نسبت‌های بحرانی گزارش می‌شوند. این سطوح معنی‌داری (که برای جلوگیری از افزایش حجم مقاله گزارش نشده‌اند) برای تمامی اثرات مستقیم نهایی کوچکتر از ۰/۰۱ می‌باشند که نشانه معنی‌داری تمامی تأثیرات مستقیم گزارش شده (چه متغیرهای مشاهده شده و زیر مقیاس مربوط به هر کدام از آن‌ها و چه بین هر کدام از این زیر مقیاس‌ها و مقیاس کلی ارزیابی کیفیت محیطی) در سطح ۹۹ درصد است. نسبت‌های بحرانی و در نتیجه سطوح معنی‌داری برای ضرایب اثرات غیر مستقیم محاسبه و گزارش نمی‌شوند^۱، اما مقادیر استاندارد این ضرایب چون غیر وابسته به مقیاس هستند، امکان مقایسه تأثیرات متغیرهای مشاهده شده بر متغیر وابسته پنهان نهایی (ارزیابی کیفیت محیطی) را فراهم می‌آورند.

جدول ۵. اثرات کلی (مستقیم و غیرمستقیم) متغیرهای مشاهده شده و زیرمقیاس‌ها بر مقیاس کیفیت محیطی

متغیرها و زیرمقیاس	ارزیابی کلی کیفیت محیطی	عملکردی و فعالیتی	معنایی و ادراکی	زیست- محیطی	زیباشناختی و فرمی
عملکردی و فعالیتی	۰/۶۸۷	.	.	.	.
معنایی و ادراکی	۰/۹۵۲	.	.	.	.
زیست محیطی	۰/۷۸۸	.	.	.	.
زیباشناختی و فرمی	۰/۸۴۵	.	.	.	.
X1	۰/۶۷۲	۰/۷۹۵	.	.	.
X2	۰/۴۸۵	۰/۵۷۴	.	.	.
X3	۰/۴۸۵	۰/۵۷۴	.	.	.
X4	۰/۵۵۹	۰/۶۶۲	.	.	.
X5	۰/۳۷۱	.	۰/۳۸۹	.	.
X6	۰/۴۸۱	.	۰/۵۰۶	.	.
X7	۰/۵۱۷	.	۰/۵۴۳	.	.
X8	۰/۴۸۵	.	۰/۵۱۰	.	.
X9	۰/۳۹۰	.	.	۰/۴۹۵	.
X10	۰/۴۳۷	.	.	۰/۵۵۵	.
X11	۰/۴۶۵	.	.	۰/۵۹۱	.
X12	۰/۵۳۵	.	.	۰/۶۷۹	.
X13	۰/۶۳۷	.	.	.	۰/۹۲۷
X14	۰/۴۷۶	.	.	.	۰/۶۹۳
X15	۰/۲۷۹	.	.	.	۰/۴۰۷
X16	۰/۳۴۷	.	.	.	۰/۵۰۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹.

۱- گرچه در عوض از طریق گزینه Factor Score Weights توان هر کدام از متغیرهای مشاهده شده اولیه را در پیش‌بینی نمره‌های متغیر وابسته پنهان می‌توان آزمود.

بر این اساس، مشاهده می‌شود که بیشترین اثرات غیر مستقیم بر ارزیابی کیفیت محیطی به ترتیب مربوط به متغیرهای مشاهده‌شده x13 (کیفیت عینی محیط)، x1 (گوناگونی و تنوع فعالیت‌ها)، x12 (وجود جاذبه‌های زیستی متنوع) و در مقابل کمترین آن‌ها به ترتیب مربوط به متغیرهای x5 (کیفیت رفتاری (مهمان‌نوازی و ارتباطات))، x15 (وجود فضاهای سبز) و x9 (آلودگی محیطی کم) است. گرچه با توجه به این ضرایب نیز کمترین تأثیر مربوط به متغیر معنایی و ادراکی بوده و بیشترین تأثیرات نیز مربوط به متغیر زیباشناختی و فرمی هستند، اما روند ترتیبی تأثیر متغیرها کاملاً مطابق با ترتیب میانگین نمره‌های خام آن‌ها (مطابق جدول شماره ۱) نیست. برای مثال متغیرهای x2 و x6 که بر اساس نمره‌های خام دارای میانگین بالاتری نسبت به دیگر متغیرها هستند، با حذف اثرهای خطا و لحاظ کردن تأثیرات متقابل در نتیجه مدلسازی‌های ساختاری، دارای نقش و تأثیر کمتری هستند و در مقابل متغیرهای دیگری (مانند x7 و x14) که میانگین-های پایین‌تری بر اساس نمره‌های خام دارند، پس از حذف اثرات خطا دارای تأثیرات ساختاری بیش‌تری بر ارزیابی کیفیت محیطی می‌باشند. بنابراین مشاهده می‌شود که قضاوت پیرامون تأثیر متغیرهای سنجش شده اولیه بر مقیاس یا متغیر وابسته اصلی مورد مطالعه بر اساس نمره‌های خام آن‌ها، تا اندازه بسیار زیادی متفاوت با هنگامی است که از طریق مدل‌های اندازه‌گیری مناسب و معتبر خطاهای اندازه‌گیری از این مقادیر حذف شده باشد و به علاوه تأثیر معنی‌دار آن‌ها در سنجش متغیر وابسته پنهان در مدل‌سازی‌های ساختاری معتبر و قابل قبول (مبتنی بر ساختار واریانس و کوواریانس) تأیید شده باشد. به طور کلی نتایج فوق حاکی از نقش و تأثیر ابعاد زیباشناختی و فرمی، معنایی و ادراکی در مقایسه با ابعاد عملکردی و مدیریتی و همچنین زیست محیطی بر ارزیابی جامعه گردشگران از کیفیت محیطی است. این در حالی است که بنا به نتایج حاصل از مدل‌های اندازه‌گیری، اعتبار درونی مقیاس مربوط به بعد زیست محیطی بیشتر از بقیه ابعاد است (شکل ۳).

بنابراین می‌توان گفت که تأثیرات غیرمستقیم و نهایی متغیرهای مشاهده شده بر مقیاس کلی ارزیابی گردشگران از کیفیت محیطی بیش از آنکه تحت تأثیر اعتبار درونی زیرمقیاس‌های اندازه‌گیری شده باشد، ناشی از ماهیت خود این متغیرها و نقشی است که در ارزیابی از کیفیت محیطی دارند. به همین جهت امروزه برای مکان‌های گردشگرپذیر و به ویژه کلان-شهرهای با قابلیت گردشگری مانند کلان‌شهر اصفهان، محیط با کیفیت از ارزش و اهمیت بسیار بالایی برخوردار می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توسعه زندگی شهری و شهرنشینی، اهمیت فعالیت‌های تفریحی و گردشگری روز به روز افزایش می‌یابد؛ چرا که فرار از شرایط خسته‌کننده محیط‌های آلوده و صنعتی جهت تفریح و آرامش روحی، نیاز انسان‌ها به محیط‌های با کیفیت را افزایش داده است. محیط‌های شهری با فراهم ساختن زمینه‌های اقتصادی و شغلی و رفاه مادی برای انسان‌ها، درگیر ایجاد فضاهای با کیفیت و مناسب برای زندگی و گذران اوقات ساکنین می‌باشند. به همین جهت امروزه مکان‌های با قابلیت گردشگری به ویژه کلان‌شهرهای گردشگرپذیر، که دارای محیط با کیفیت می‌باشند در توسعه پایدار از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشند. در این راستا مناطق شهری نیز برای بهره‌گیری از فرصت‌های پیش آمده و موفقیت در بازار رقابتی برای جذب گردشگران به دنبال محیط‌هایی با شرایط و کیفیت مناسب از نظر ابعاد مختلف بصری، معنایی، کارکردی، طبیعی، زیست محیطی و ... می‌باشند. تجارب تحقیقاتی نیز نشان‌دهنده این نکته می‌باشد که گردشگران عمدتاً گرایش به محیط‌هایی دارند که در زمینه‌های مختلف دارای کیفیت محیطی مناسبی بوده و معمولاً رضایتمندی گردشگران در چنین مقصدهایی بالا می‌باشد.

در پژوهش حاضر نیز که حاصل مطالعه‌ای مقطعی در رابطه ارزیابی میزان اهمیت مؤلفه‌های کیفیت محیطی بر توسعه گردشگری مناطق شهری از دیدگاه گردشگران در سطح کلان‌شهر اصفهان است، مبنای کار بر طراحی پرسشنامه و جمع-

آوری داده‌های مورد نیاز از طریق مراجعه به کتاب‌ها، مقالات و خود گردشگران بوده است. بر این مبنا متغیرهای سنجیده شده در چهار گروه عمده ارزیابی از عملکردی و فعالیتی، معنایی و ادراکی، زیست محیطی و زیباشناختی و فرمی دسته‌بندی شدند و سنجش اعتبار این مقیاس‌ها به عنوان مؤلفه‌های ارزیابی کیفیت محیطی به کمک مدل‌های تحلیل عاملی تأییدی (CFA) و از طریق رویکرد آماری مدلسازی معادلات ساختاری (SEM) صورت گرفت. چگونگی و میزان تأثیر این چهار مؤلفه و نیز متغیرهای تشکیل‌دهنده آن‌ها و رابطه بین آن‌ها با ارزیابی کلی از کیفیت محیطی به عنوان متغیر وابسته اصلی تحقیق به کمک یک مدل ساختاری تحلیل عاملی تأییدی پنج عاملی مرتبه دوم تجزیه و تحلیل شد. افزون بر این که توصیف آماری متغیرهای اولیه و داده‌های خام حاکی از شرایط نسبتاً خوب کیفیت محیطی از دید جامعه گردشگران در همه ابعاد بوده است، نتایج نهایی حاصل از حذف اثرهای خطاهای اندازه‌گیری در رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری، بیانگر تأثیرپذیری ارزیابی جامعه گردشگران از کیفیت محیطی به ترتیب ابعاد زیست محیطی، زیباشناختی و فرمی، معنایی و ادراکی و عملکردی و فعالیتی است. بنابراین از دیدگاه گردشگران کلان‌شهر اصفهان از بین مؤلفه‌های کیفیت محیطی، ابعاد زیست محیطی دارای بیشترین اهمیت بوده‌اند. در این شرایط افزایش نارضایتی گردشگران از کیفیت محیطی کلان‌شهر اصفهان به واسطه عدم ارتقای وضع موجود مؤلفه‌های کیفیت محیطی می‌تواند این کلان‌شهر را بخصوص در انتخاب مجدد آن برای مسافرت با مشکلات زیادی مواجه سازد. در این رابطه چند راهکار عملیاتی به منظور بهبود کلی کیفیت محیطی شهر ارائه می‌گردد.

- استفاده از پروژه‌های حمل و نقل سبز در مناطق شهری با تراکم بالا
- ترویج فرهنگ گردشگری از طریق رسانه‌های چاپی و الکترونیکی
- تقویت و به روز رسانی سیستم‌های مدیریت پسماند
- جهت‌دهی سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی در جهت افزایش کیفیت محیطی
- استفاده از فناوری‌های سازگار با محیط
- جهت‌دهی سیاست‌های کلان اقتصادی و فرهنگی در راستای تقویت کیفیت محیطی و جذب گردشگر
- تاکید بر استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر در بخش گردشگری
- تدوین و اجرای سیاست‌های اقتصاد کم کربن
- تخصیص مالیات بیشتر به فعالیت‌ها و خدماتی که بیشترین زباله و آلودگی‌ها را تولید می‌کنند.

منابع و مأخذ

- باهر، حسین. (۱۳۷۷). دگراندیشی پیرامون گردشگری (ایرانگردی و جهانگردی). مطالعات مدیریت، شماره ۲۰، صص ۱-۲۰.
- بهرامی‌نژاد، دهقان. (۱۳۸۲). شناخت و ارزیابی کیفیت محیط شهری در بافت میانی شهرها (نمونه موردی: شهر شیراز). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز، گروه شهرسازی.
- بابانسب، رسول. (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی توسعه پایدار شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. دانشگاه اصفهان.
- پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی. (۱۳۸۵)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، چاپ اول، انتشارات وزارت مسکن و ارشاد اسلامی، تهران.
- پاپلی یزدی، محمد حسین؛ رجبی‌سناجردی، حسین. (۱۳۸۲). نظریه‌های شهر و پیرامون، چاپ اول، انتشارات سمت، تهران.
- تقوایی، مسعود؛ غلامی بيمرغ، یونس؛ موسوی، سیدعلی. (۱۳۹۰). بررسی عوامل موثر در پایداری گردشگری با تاکید بر بهسازی و احیای بافت‌های شهری. فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی، دوره ۱۶، شماره ۳۶.

- تقوایی، علی اکبر، معروفی، سکینه. (۱۳۸۹). تاثیر فضاهاى شهری بر ارتقای کیفیت محیط با تاکید بر نقش مساجد، همایش بین‌المللی مساجد، تهران.
- تقوایی، علی اکبر؛ معروفی، سکینه و پهلوان، سمیه. (۱۳۹۱). ارزیابی تاثیر کیفیت محیط شهری بر روابط اجتماعی شهروندان (مورد مطالعه: محله آبکوه شهر مشهد). نقش جهان، ۳ (۱)، صص ۴۳-۵۴.
- چپ من، دیوید. (۱۳۸۶). آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان ساخت. ترجمه منوچهر طبیبیان و شهرزاد فریادی. تهران: دانشگاه تهران.
- حاجی‌نژاد، علی؛ رفیعیان، مجتبی و زمانی، حسین. (۱۳۸۹). بررسی متغیرهای فرعی موثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط شهری (مطالعه موردی: مقایسه بافت قدیم و جدید شهر شیراز)، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۸، شماره ۱۷، صص ۶۳-۸۲.
- خادم‌الحسینی، احمد؛ منصوریان، حسین، ستاری، محمدحسین. (۱۳۸۹). سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۱، شماره ۳، صص ۴۵-۶۰.
- رفیعیان، مجتبی؛ تقوایی، علی اکبر و ملاح، اورنگ. (۱۳۸۶). درآمدی بر بازسازی پس از سانحه و الزامات ارتقای کیفیت محیط سکونت. سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت جامع بحران در حوادث غیرمترقبه، صص ۲۰-۳۱.
- رفیعیان، مجتبی؛ عسکری، علی و عسکری‌زاده، زهرا. (۱۳۸۶). سنجش میزان رضایتمندی سکونت ساکنان محله نواب، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۷، صص ۵۳-۶۷.
- رحمانی، نجیبه؛ شادرخ، سارا. (۱۳۹۴). بررسی تاثیر گرافیک محیطی بر افزایش توسعه گردشگری شهری، فصلنامه هنرهای کاربردی، دوره ۴، شماره ۷، صص ۵۵-۶۶.
- رنه‌شورت، جان. (۱۳۸۲). نظم شهری: درآمدی بر شهرها، فرهنگ و قدرت. ترجمه اسماعیل چاوشی، تهران: دانشگاه خوارزمی.
- رحمانی، خلیل. (۱۳۸۹). ارزیابی عملکرد اماکن مذهبی در توسعه روستایی. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا.
- سالنامه آماری استان اصفهان. (۱۳۹۵). استانداری اصفهان. معاونت برنامه‌ریزی، دفتر آمار و اطلاعات، اصفهان.
- سالنامه آماری استان اصفهان. (۱۳۹۷). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان. سازمان برنامه و بودجه کشور.
- شورای عالی معماری و شهرسازی ایران. (۱۳۹۴). مصوبه شماره ۲۷۳۷۹/۳۰۰، مورخ ۹۴/۵/۲۴.
- شیعه، اسماعیل. (۱۳۸۶). با شهر و منطقه در ایران. چاپ اول، دانشگاه علم و صنعت، تهران.
- عمید، حسن. (۱۳۸۹). فرهنگ فارسی عمید، انتشارات راه رشد؛ تهران.
- فرید، یدالله. (۱۳۸۱). لزوم نگاه ویژه به گردشگری و صنعت توریسم در شهرستان‌های ارسباران و ضرورت هم‌سویی برنامه‌های آموزشی جغرافیا با مبانی جغرافیای گردشگری، فصلنامه فضای جغرافیایی، دوره ۲، شماره ۸، صص ۱-۲۴.
- قدیمی، مصطفی؛ غلامیان آقامحلی، طاهره. (۱۳۹۰). بررسی کیفیت مبادی ورودی شهرهای گردشگری با تاکید بر جامعه گردشگران شهر بابلسر. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۳، شماره ۳، صص ۱۲۱-۱۳۳.
- گلکار، کوروش. (۱۳۸۰). مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری، فصلنامه صفا، دوره ۱۱، شماره ۳۳، صص ۳۸-۶۵.
- لینچ، کوین. (۱۳۷۴). سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، دانشگاه تهران، تهران.
- لطیفی، امین و سجاذزاده، حسن. (۱۳۹۳)، ارزیابی تاثیر مؤلفه‌های کیفیت محیطی بر الگوهای رفتاری در پارک‌های شهری (مطالعه موردی: پارک مردم همدان)، فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۳، شماره ۱۱، صص ۳-۱۸.
- محمودی‌نژاد، هادی و صادقی، علیرضا. (۱۳۸۸). طراحی شهری از روان‌شناسی محیطی تا رفاه اجتماعی. انتشارات هله / طحان، تهران.
- مشکینی، ابوالفضل؛ حاصل‌طلب، محسن؛ بیوکی، جلال؛ ابراهیمی، عماد. (۱۳۹۳). ارزیابی کیفیت محیط بین محلات برخوردار و کمتر برخوردار با روش تلفیقی TOPSIS و آنتروپی) مطالعه مقایسه‌ای بین محلات فرامرز و نوده (منطقه ۲ شهرداری مشهد). ششمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری با تاکید بر مؤلفه‌های شهر اسلامی، مشهد، شورای اسلامی شهر مشهد.

- موسی کاظمی، سیدمهدی (۱۳۸۰)، توسعه پایدار شهری: مفاهیم و دیدگاه‌ها، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۶۲، صص ۹۴-۱۱۳.
- معصومی، مسعود. (۱۳۸۸). گردشگری و برنامه‌ریزی منطقه‌ای: فرآیند برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری، فصلنامه‌ی ساخت و ساز، شماره ۲۵.
- مهدیزاده، جواد. (۱۳۸۳)، مبانی و راهکارهای توسعه گردشگری شهری در ایران، فصلنامه مجلس و راهبرد، دوره‌ی ۱۱، شماره‌ی ۴۴، صص ۱۲۱-۱۵۱.
- ملایی توانی، علی. (۱۳۸۳). مدیریت توریسم شهری تنکابن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم زمین، گروه جغرافیا، دانشگاه شهید بهشتی.
- نصیری، حسین. (۱۳۸۴)، توسعه و توسعه پایدار: چشم‌انداز جهان سوم، چاپ دوم، انتشارات دایره سبز (سازمان حفاظت محیط زیست)، تهران.
- نوربخش، سیدمرتضی، اکبرپور سراسکانرود، محمد. (۱۳۸۹)، نقش گردشگری شهری در توسعه اقتصادی کلان شهرها، فصلنامه‌ی اقتصاد گردشگری شهری، شماره ۱، صص ۲۱-۳۴.
- Aubert A. (2005), A turizmus földrajza, In: Tóth, J. (ed.) Általános Társadalomföldrajz II., Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, Pp. 143-159.
- Danish, Wang. Zhaohua (2018), Dynamic relationship between tourism, economic growth, and environmental quality, Jornal of sustainable tourism, <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1526293>.
- Epley, Donald R., & Menon, Mohan. (2007), A method of assembling cross sectional indicators into a community quality of life, Social indicators research, N: 88, pp: 281-296.
- Gilderbloom, J & Brazley, P (2005) Hope VI: A study of housing and neighborhood satisfaction, Louisville: Uni-Versity of Louisville.
- Hamaguchi, Yoshihiro. (2019), Do pollution havens restrict tourism-led growth? Achieving sustainable tourism via a mix of environmental and tourism policies, Tourism Economics.
- Liang, J. & Weng, S (2011), Modeling urban environment quality in a topical city, Journal of the Land Landscape and Urban Planning, No. 73, Pp: 49-58.
- Marans, RW and Couper, M (2000), Measuring the quality of communitie life: a program of longitudinal and comparative international research, In: Proceedings of the second international conference on the quality of life in cities, Vol. 2, 2000. Pp. 386-400. National university of Singapore, school of real estate and building.
- Organization for Economic Co-Operation and Development (2001) The DAC guidelines, strategies for sustainable development, <https://doi.org/10.1016>.
- Punter, J., & Carmona, M. (1997), The design dimension of planning: Theory, content and best practice for design policies, E & Fn Spon, London.
- Ranjan Gupta, Manash. Brata Dutta, Priya. (2017), Tourism development, environmental pollution and economic growth: A theoretical analysis, the journal of international trade & economic development.
- Reddy Paramati, Sudharshan. Shahbaz, Muhammad. Samsul Alam, Md. (2017), Does tourism degrade environmental quality? A comparative study of eastern and western european union, Transportation Research Part D 50 ,Pp. 1-13.
- Sadata, Mir M. Chang, Li-Hui. (2016), The impact of environmental quality of revisiting intention, Journal of qualiry assurance in hospitality & tourism. <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>. <https://www.unwto.org/urban tourism>.

سنجش و بهینه سازی مسیرهای گردشگری با تکنیک VIKOR و AHP (مطالعه موردی: بافت قدیم شهر

دزفول)^۱

الیاس مودت^{۱*}، میلاد ولی پور^۲

۱. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، دزفول، ایران

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، دزفول، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۰۶

چکیده

گردشگری شهری اصطلاحی است که فعالیت‌های مختلف گردشگری را توصیف می‌کند که در آن شهر مقصد اصلی و مکان مورد نظر است. امروزه صنعت گردشگری به عنوان یکی از صنایع برتر به سرعت در حال رشد و توسعه است. در ایران با وجود منابع غنی و فرصت‌های گردشگری، توجه کمی به صنعت گردشگری می‌شود. از آن‌جا که توسعه پایدار به عنوان یک جریان ثابت از آن یاد می‌شود تغییرات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی برای افزایش سطح بهزیستی محیط زیست از جامعه، که به دنبال وحدت در مسائل اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی است می‌باشد. توسعه پایدار، توسعه‌ای است که بتواند نیازهای نسل حاضر را بدون تخریب و یا آسیب رساندن به تامین نیازها و خواسته‌های نسل‌های آینده تامین نماید. بافت تاریخی دزفول از مهم‌ترین بخش‌های هویتی شهر محسوب می‌شود و پیدایش آن پیرو اطلاعات از ساختارهای اقلیمی و فرهنگی است. نواحی شهری که در گذشته مکانهای برجسته‌ای برای تولیدات بودند، امروزه به مراکز مصرف تبدیل شده‌اند. برای بسیاری از شهرها این تغییر نگرش به تاکید به روی صنعت گردشگری به عنوان موتور رشد اقتصادی منتهی و در نتیجه، احیای اجتماعی و کالبدی بافت قدیم شهری می‌شود. در واقع گردشگری پایدار شهری رویکردی جدید در احیای این فضاها است. بافت قدیم شهر دزفول، با در بر گرفتن بازار قدیم شهر و در بر گرفتن عناصر تاریخی، نه تنها به اقتصاد پایدار شهر کمک نکرده بلکه به عنوان یک بخش ناکارآمد شهر را از توسعه پایدار دور کرده، لذا در ماهیت تحقیق حاضر کاربردی و از نظر روش تحقیق (توصیفی-تحلیلی-کتابخانه‌ای-میدانی) است که از طریق تکنیک VIKOR و AHP به بررسی و شناخت عناصر گردشگری پایدار محله‌های ۲۸ گانه بافت شهر دزفول پرداخته شد و براساس میزان مطلوبیت، نارضایتی و شاخص ویکور به رتبه بندی نهایی برای محله‌های بافت کهن دزفول اقدام شد که هدف از این رتبه بندی شناسایی بهتر و دقیق‌تر محدوده مورد مطالعه برای سنجش و بهینه سازی مسیر گردشگری می‌باشد.

کلید واژه‌ها: بهینه سازی، مسیر گردشگری، تکنیک، بافت قدیم، دزفول.

این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد تحت عنوان راهکارهای برنامه ریزی و طراحی شهری با رویکرد اقتصاد پایدار با تاکید بر گردشگری مدرن (نمونه موردی: بافت قدیم دزفول) به راهنمایی نگارنده اول رشته طراحی شهری گروه شهرسازی دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول است.

* نویسنده مسئول: mavedate@Jsu.ac.ir

ارجاع به این مقاله: مودت، الیاس و ولی پور، میلاد (۱۳۹۹). سنجش و بهینه سازی مسیرهای گردشگری با تکنیک VIKOR و AHP (مطالعه موردی: بافت قدیم شهر دزفول). نشریه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، (۱۱)، ۲۲-۳۹.

مقدمه و بیان مسأله

یک تحقیق تحقیقاتی محکم و مداوم تاکنون به طور قابل توجهی در شناسایی و کاوش معانی، مبانی نظری و پیامدهای احتمالی گردشگری در شهرها نقش داشته است. تمرکز بر پیگیری فعالیت‌های پایدار گردشگری هم‌چنین الهام بخش از رویکردهای مختلف (اکوگردشگری، مسئول گردشگری، گردشگری طرفدار فقیر از جمله سایرین) است (Lerario & Di Turi, 2018).

گردشگری شهری از دهه ۱۹۸۰ و تاکنون یک موضوع ثابت در گسترش تحقیقات گردشگری بوده است چندین مقاله علمی به عنوان مثال (Ashworth 2003, 1989) وضعیت تحقیق و پیشرفت آن را بررسی کرده اند (Ashworth & Page, 2011). به سوی شناخت این تحقیق با هدف به دست آوردن دانش برای درک نگرش ساکنان نسبت به پایداری گردشگری انجام شده است. در مقصدی که جاذبه‌های اصلی آن با استفاده از تحلیل اثرات ساکنان، مکان‌های تاریخی است که حمایت و مزایای درک شده برای پایداری گردشگری (از نظر اقتصادی، بازار و اجتماعی) است. گردشگری شهری یک فرصت طلایی برای افراد محلی است. این صنعت با افزایش درآمد و مزایای اقتصادی، اجتماعی و بازار باعث افزایش فرصت‌های شغلی، تقویت فعالیت‌های تجاری، بهبود زیرساخت‌ها، حفظ فرهنگ جامعه و بهبود مبادلات فرهنگی می‌شود (Blasco López, Recuero Virto, & San-Martín, 2019).

امروزه رشد در اکثر شهرهای کشورهای در حال توسعه به ویژه شهرهای ایران به رشد عمودی شهرها رسیده است. که پایداری آن در بیش‌تر موارد مورد غفلت واقع شده است. در این نوع توسعه، یکی از مهمترین چالش‌های مرتبط با پایداری که مورد بحث قرار می‌گیرد، تفاوت‌های توسعه انفجار در ایران و سایر کشورهای در حال توسعه مربوط به استفاده‌های قبلی است. بیش‌تر شهرهای ایران باستانی‌اند که دارای پارچه‌های تاریخی نیز می‌باشند. فقدان مدیریت در برنامه ریزی این سایت‌ها می‌تواند به هدر رفت کالبدی و اجتماعی آن‌ها منجر شود (Rozati, Kazemzadeh, & Vaseghi, 2015). بافت‌های قدیم شهر در سراسر جهان از اهمیت اقتصادی ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند؛ اما گسترش شهرها ناشی از رشد جمعیت و شهرنشینی به کاهش اهمیت اقتصادی این بافت انجام شده است. با توجه به این‌که حفظ بازسازی مرکز قدیمی شهر با هدف احیای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و حتی سیاسی در سطح جهان جایگاه ویژه‌ای به خود اختصاص داده است.

امروزه طراحان و برنامه ریزی شهری درصددند که راهکارهای علمی به‌کارگیرند. این بافت‌ها با ارزش‌های کالبدی، تاریخی و فرهنگی نهفته در خود، بهترین نشانه هویت شهری هستند. هم‌چنین تجدید حیات و رشد این‌گونه بافت‌ها، مانع از فرسودگی درونی شهر می‌شود و توسعه بی‌رویه آن را محدود می‌کند (حبیبی و همکاران ۱۳۸۶: ۲۰). با توجه ویژه به بافت‌های تاریخی و آثار باستانی شهرها بتوانیم علاوه بر حفظ هویت و میراث گذشتگان و انتقال آن به آیندگان در مسیر ورود به عرصه رقابتی گردشگری با نوسازی و احیاء بافت‌های ناکارآمد و رفع برخی معضلات اجتماعی سبب توسعه پایدار جوامع شهری گردیم (شریفی القلندیس و همکاران، ۱۳۹۶).

بافت تاریخی در هر شهر شناسنامه و هویت یک شهر می‌باشد که طی سالیان طولانی با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ساکنان آن شهر تکامل یافته است. در طی سال‌های گذشته به دلیل گسترش شهرنشینی و بی‌توجهی به بافت تاریخی این بافت‌ها دچار فرسودگی شده و در نتیجه پاسخ‌گوی نیازهای شهرنشینان نبوده (خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۴).

بافت تاریخی شهر دزفول هسته‌ی اولیه شکل‌گیری شهری به شمار می‌رود و سهم عمده‌ای از تاریخ و پیشینه دزفول است، عناصر تاریخی و عملکردی همچون بازار دزفول و مقبره‌های سبزقبا... در خود جای داد است، این آثار و بافت نه تنها

به توسعه پایدار شهر کمک نکرده بلکه به عنوان یک بخش ناکارآمد شهر را از توسعه پایداری دور کرده است و شکل نامناسبی را به خود گرفته‌اند. و روز به روز در حال از بین رفتن است. لذا در نظر است که از طریق سنجش معیارهای بافت قدیمی با وزن دهی از طریق ای‌اچ‌پی و ویکور آثار و فضاهای تأثیرگذار بر انتخاب مخاطب برای مسیر گردشگری را شناسایی کنیم و به عنوان راهکاری برای احیای بافت شهری در اهداف توسعه پایدار شهری ارائه شود.

شکل ۱- تصاویری از بافت تاریخی عاملی برای فرسوده شدن چهره شهر

اهمیت صنعت گردشگری امروزه به حدی رسیده است که به عنوان بزرگترین صنعت خدماتی جهان درآمد و سالانه میلیون‌ها نفر گردشگر در سرتاسر جهان با انگیزه‌های گوناگون در حال جابجایی و سفر می‌باشند. در سال ۲۰۱۴ از هر یازده شغل، یک شغل، ۶ درصد صادرات و ۳۰ درصد ارائه‌ی خدمات در جهان، و به طور کلی ۹ درصد تولید ناخالص داخلی جهانی (۱۲۴۵ میلیارد دلار درآمد) مربوط به صنعت گردشگری بوده که از ۱,۱۳ میلیارد نفر گردشگر بین‌المللی به دست آمده است (ویسی، ۱۳۹۶). بسیاری از کشورهای پیشرفته و در حال توسعه با درک جایگاه جهانگردی در چرخه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، ارتباطات و مسائل سیاسی این فعالیت انسانی پویا و صنعت بدون دود را در سرلوحه فعالیت‌های پیشرو در کشورشان قرار داده‌اند و از منافع کوتاه مدت و بلند مدت آن که در پرتو برنامه ریزی و مدیریت صحیح نمایان می‌گردد بهرمنند می‌شوند.

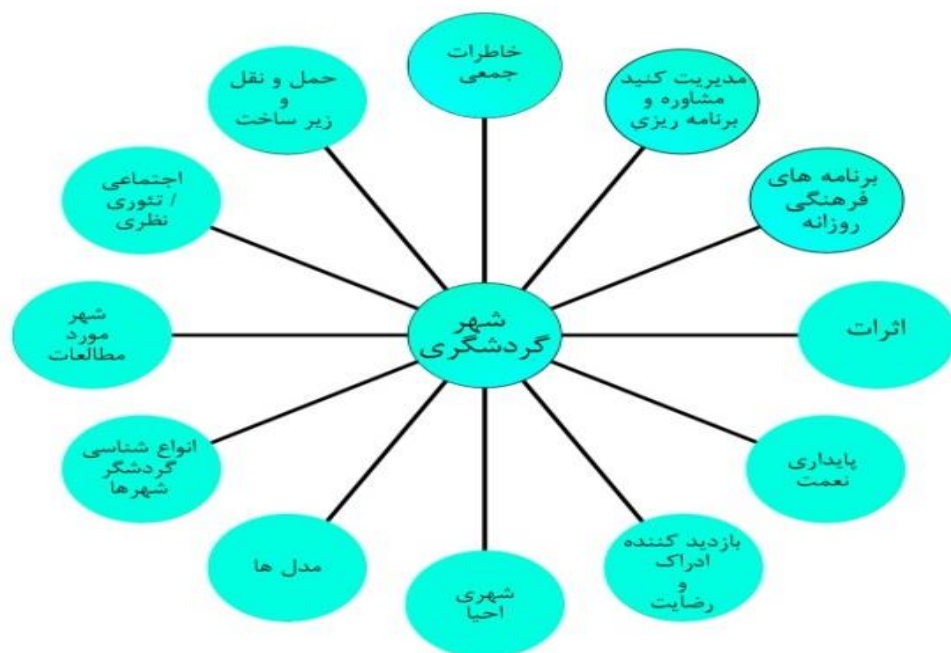
شهر دزفول معروف به شهر آجر به دلیل وجود آثار ابنیه و تاریخی و بقعه‌ها، سازه‌های آبی و پل‌های تاریخی یکی از قطب‌های گردشگری شهرهای جنوب کشور و استان خوزستان محسوب می‌شود. هدف از این پژوهش شناخت و بررسی جاذبه‌های گردشگری بافت تاریخی شهر دزفول به عنوان زمینه‌ای برای طراحی مسیر گردشگری در جهت توسعه پایدار شهری است.

مبانی نظری

گردشگری

مطابق با سازمان گردشگری جهانی (UNWTO)، گردشگری شهری "نوعی فعالیت گردشگری است که با ویژگی‌های ذاتی آن در اقتصاد شهری غیرکشاورزی مانند اداری، تولیدی، تجارت و خدمات و با نقاط گره حمل‌ونقل در فضای شهری صورت می‌گیرد. مقصد شهر ارائه می‌دهد طیف گسترده و ناهمگن از تجارب فرهنگی، معماری، فن آوری، اجتماعی و طبیعی و محصولات برای اوقات فراغت و کسب و کار" است. طبق اعلام سازمان ملل، در سال ۲۰۱۵، تا سال ۲۰۳۰، پیش بینی می‌شود این سهم به ۶۰٪ برسد. در کنار سایر ستون‌های کلیدی، مؤلفه‌های گردشگری و جغرافیای بسیاری از

شهرهای جهان قرار گرفته و یک عنصر اساسی در سیاست های توسعه شهری است. گردشگری به طور ذاتی با چگونگی توسعه یک شهر در ارتباط است و شرایط زندگی بیش تر و بهتری را برای ساکنان و بازدید کنندگان خود فراهم می کند. گردشگری شهری اصطلاحی است که فعالیت های مختلف گردشگری را توصیف می کند که در آن شهر مقصد اصلی و مکان مورد نظر است. شهر می تواند محصولات و خدمات متنوعی را ارائه دهد که به اشیاء مورد نیاز مردم در بازار گردشگری تبدیل می شوند. محصول کدام شهر برای گردشگر ها ارائه می دهد، می تواند هر چیزی مادی یا غیر مادی باشد یعنی مکان خاص (موزه، فرهنگی، مذهبی، سرگرمی)، خدمات شهری یا حتی توسعه خاص شهر (حمل و نقل، ساختمان، معماری)، در ادبیات نمونه های زیادی از محصولات گردشگری شهری مانند مناطق ورزشی و جشنواره ها وجود دارد، رویدادهایی که برای جذب گردشگران بین المللی و داخلی ایجاد شده است. گردشگری شهری یکی از مهم ترین انگیزه های مسافران را شامل می شود. در شهرها اشکال مختلف فعالیت های گردشگری متمرکز است:

شکل ۲ فعالیت های مختلف گردشگری شهری

با این حال، آن ها همیشه در گردشگری شهری مشخص نمی شوند و می توانند بخشی از انواع دیگر گردشگری (به عنوان مثال مذهبی، فرهنگی) باشند. رشد گردشگری در شهرها به خصوصیات اصلی شهر مانند:

تعداد و تنوع جاذبه ها

نزدیکی به سایر جاذبه ها

سطح حمل و نقل

کیفیت و کمیت مسکن

اثربخشی بازاریابی و ارتقاء. (Gregory Ashworth & Stephen J. Page, 2011).

عناصر مختلف گردشگری

گردشگری پایدار شیوه‌ای مثبت برای کاهش هیجانات و تنش‌هایی است که وسیله‌ی تأثیرگذاری‌های متقابل صنعت گردشگری و بازدیدکنندگان، محیط زیست و جوامع میزبان به وجود آمده است. به همین خاطر اساس توسعه پایدار گردشگری در نظر داشتن رابطه‌ای میان سه جزء سازنده‌ی محیط زیست گردشگری برقرار است. این سه جزء عبارت اند از گردشگران، مقصد و جامعه میزبان. این رابطه می‌تواند پیچیده، پویا و سازنده یا مخرب باشد، از یک طرف گردشگری می‌تواند با مشارکت در اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد، اقتصاد جوامع محلی را احیاء کند و نیز می‌تواند در تقویت فرهنگ محلی سهیم باشد و در حفظ محیط زیست یا بازسازی محیط زیست و ساخته دست بشر تغییر ایجاد کند. از طرف دیگر، گردشگری قادر است اقتصاد محلی را از جلوه بیاندازد و کیفیت زندگی و محیط زیست جوامع محلی را پایین آورد (نجمی، ۱۳۸۹).

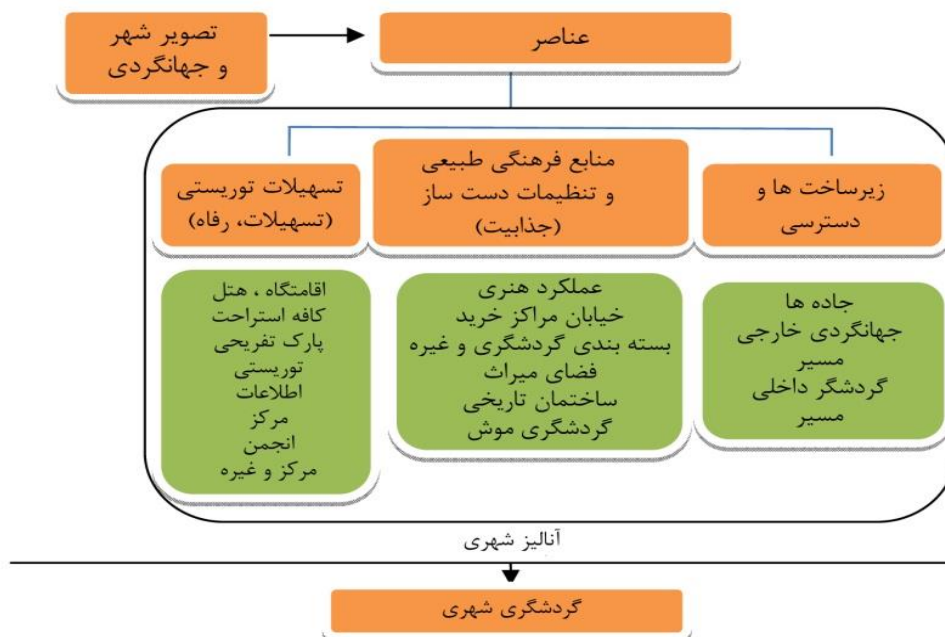
جدول ۱ عناصر گردشگری شهری

عناصر اولیه	
عوامل اوقات فراغت و آرامش	امکاناتی برای فعالیتهای
ویژگیهای فیزیکی	امکانات فرهنگی
- خیابانهای تاریخی - ساختارهای مورد علاقه - بناهای مذهبی -	- تئاترها - سالن های کنسرت - موزه ها و گالری های هنری - نمایشگاه ها - سینما
پارک ها و مناطق سبز - رودخانه ها ، کانال ها - بندر	امکانات ورزشی
	- استادیومها - سالن های چند منظوره
امکانات اوقات فراغت:	ویژگیهای اجتماعی - فرهنگی
- کارینوها - کلوپ های شبانه - مهمانی های سازمان یافته	- زبان - آداب و رسوم - امنیت
عناصر ثانویه	
- هتل ها و رستوران ها - امکانات تجاری - بازارها	
عناصر اضافی	
- امکان دسترسی و پارکینگ - وجود امکاناتی که برای اهداف گردشگری ایجاد شده است - دفاتر اطلاع رسانی ، راهنمای گردشگری و غیره	

مأخذ: Gârbea, 2013

چارچوب گردشگری شهری

کاربرد و تعمیم الگوهای مکانی در مطالعه گردشگری می‌تواند در فهم بیش تر گردشگری راهگشا باشد. احتمالاً یکی از الگوهای اثرگذار، فرایند پخش یا انتشار فضایی است که به دو صورت سلسله مراتبی و مسری اتفاق می‌افتد. در حالت اول هر پدیده ابتدا در بزرگ‌ترین شهر و به تدریج از طریق شبکه‌های ارتباطی و خطوط حمل‌ونقل انتشار می‌یابد. نوع دوم شامل گسترش فعالیت‌های گردشگری است که در فاصله یک روزه از شهر قرار دارند. این نوع انتشار همانند سلسله مراتبی ابتدا بر حاشیه‌های نواحی گردشگری تأثیر می‌گذارد و سپس گسترش می‌یابد. تجربه نشان می‌دهد که خطوط زمینی معمولاً انتشار مسری را تسهیل می‌کنند و خطوط هوایی انتشار سلسله‌مراتبی را دامن می‌زنند (کرمانی و همکاران، ۱۳۸۷).

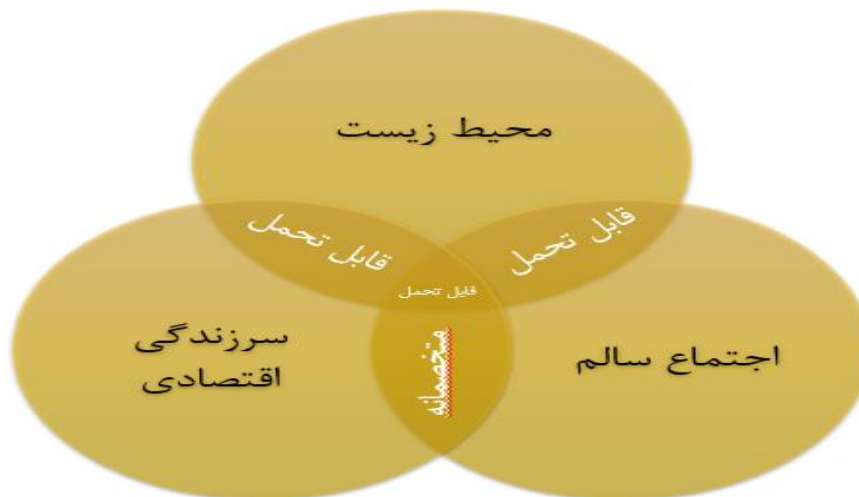

شکل ۳ چارچوب گردشگری شهری (منبع: Giritwati et al., 2013)

اثر گردشگری بر توسعه پایدار شهری

یکی از چالش‌های اصلی مدیریت محلی، چه امروز و چه در دهه‌های بعدی هدایت نیروهای جهانی است، که به طور فزاینده‌ای در حال توسعه محلی می‌باشند به گونه‌ای که توسعه به اشتراک گذاشته می‌شود (Blake, 1999). در سال ۱۹۸۰ برای نخستین بار نام توسعه پایدار در گزارش سازمان جهانی حفاظت از منابع طبیعی (IUCN) آمد. این سازمان در گزارش خود با نام راهکاری برای حفظ منابع طبیعی، این واژه را برای توصیف وضعیتی به کار برد که توسعه نه تنها برای طبیعت مضر نیست، بلکه یاری آن هم می‌آید. پایداری می‌تواند چهار جنبه داشته باشد: پایداری در منابع طبیعی، پایداری سیاسی، پایداری اجتماعی و پایداری اقتصادی. در حقیقت توسعه پایدار تنها بر جنبه زیست محیطی تمرکز ندارد، بلکه به جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی آن هم توجه می‌کند. توسعه پایدار محل تلاقی جامعه، اقتصاد و محیط زیست است (مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست شرکت پالایش ملی، ۱۳۹۱).

پیتر هال مفهوم اصلی توسعه پایدار شهری را این چنین تعریف کرده است: شکلی از توسعه امروزی که توان توسعه مداوم شهرها و جوامع شهری نسل‌های آینده را تضمین کند. از نظر کالبدی، توسعه پایدار شهری به معنی تغییراتی است که در کاربری زمین و سطوح تراکم به عمل می‌آید تا ضمن رفع نیازهای ساکنان شهر در زمینه مسکن، حمل و نقل، اوقات فراغت و غذا در طول زمان شهر را از نظر زیست محیطی قابل سکونت و زندگی، از نظر اقتصادی بادوام و از نظر اجتماعی همبسته نگهدارد (رضایی و رضائی، ۱۳۹۰).

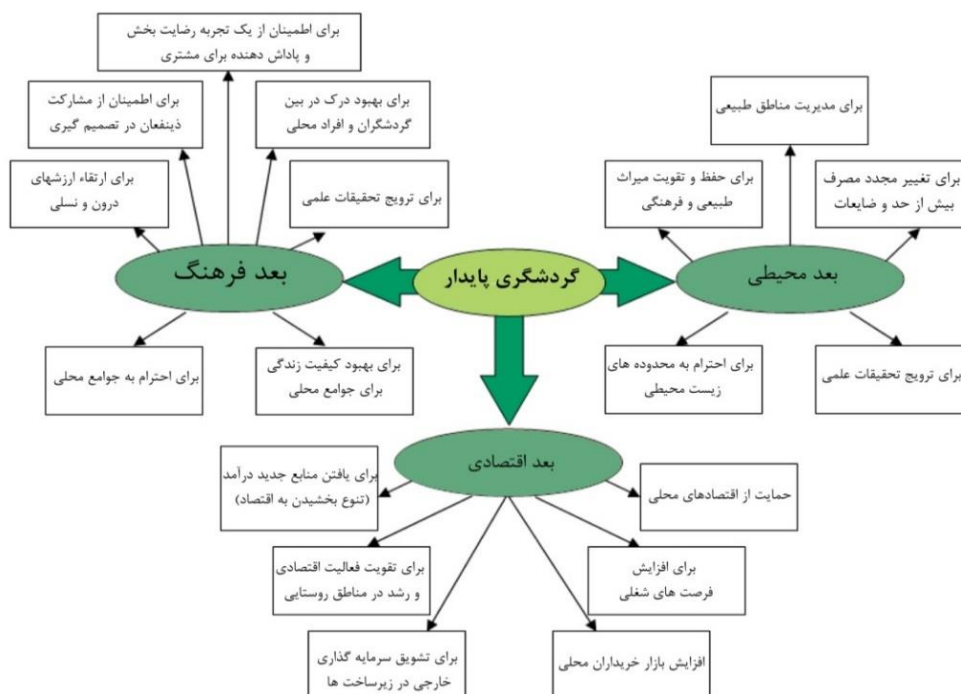

شکل ۴ چرخه توسعه پایدار (منبع Emas, 2015)

امروزه صنعت گردشگری به عنوان یکی از صنایع برتر به سرعت در حال رشد و توسعه است. که در ایران با وجود منابع غنی و فرصت های گردشگری، توجه کمی به صنعت گردشگری می شود. از آن جا که توسعه پایدار به عنوان یک جریان ثابت از آن یاد می شود تغییرات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی برای افزایش سطح بهزیستی محیط زیست از جامعه، که به دنبال وحدت در مسائل اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی است در صورت پایدار، توسعه گردشگری می تواند پایدار تلقی شود اگر مخرب نباشد و در صورت وجود پایداری منابع طبیعی و محیط زیست را برای نسل های آینده فراهم می کند. در حقیقت، گردشگری پایدار باید در یک محیط به طور نامحدود ادامه یابد، به محیط زیست آسیب نرساند از نظر انسانی و جسمی باید فعال شود و تا حدی امکان پذیر باشد که منجر به پیشرفت آن شود سایر فعالیت ها و فرآیندهای اجتماعی (Ghafari & Lahmian, 2016).

گردشگری در بافت کهن

بافت شهر عبارت است از دانه بندی و درهم تنیدگی فضاها و عناصر شهری که به تبع ویژگی های محیط طبیعی به ویژه توپوگرافی و اقلیمی در محدوده شهر یعنی بلوک ها و محله های شهری به طور فشرده یا گسسته و با نظم خاصی جایگزین شده اند (صدیق ارفعی و همکاران). بافت تاریخی از مهم ترین بخش های هویتی هر جامعه محسوب می شود و پیدایش آن پیرو اطلاعات از ساختارهای اقلیمی و فرهنگی است (کردوانی و موردی غفاری، ۱۳۹۰). بافت های فرسوده به دو دسته کلی، کلی دارای ارزش و فاقد ارزش تقسیم می شوند. رویکردهای جدید مرمتی سعی در تکیه بر میراث موجود در بافت های فرسوده دارای ارزش و تلفیق اقتصاد و فرهنگ و احیای پایدار بافت های تاریخی از طریق تعیین نقش آنها در سازمان فضایی شهر دارد. یکی از این رویکرد های مطرح در این زمینه، رویکرد گردشگری در برنامه ریزی شهری است (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۵).

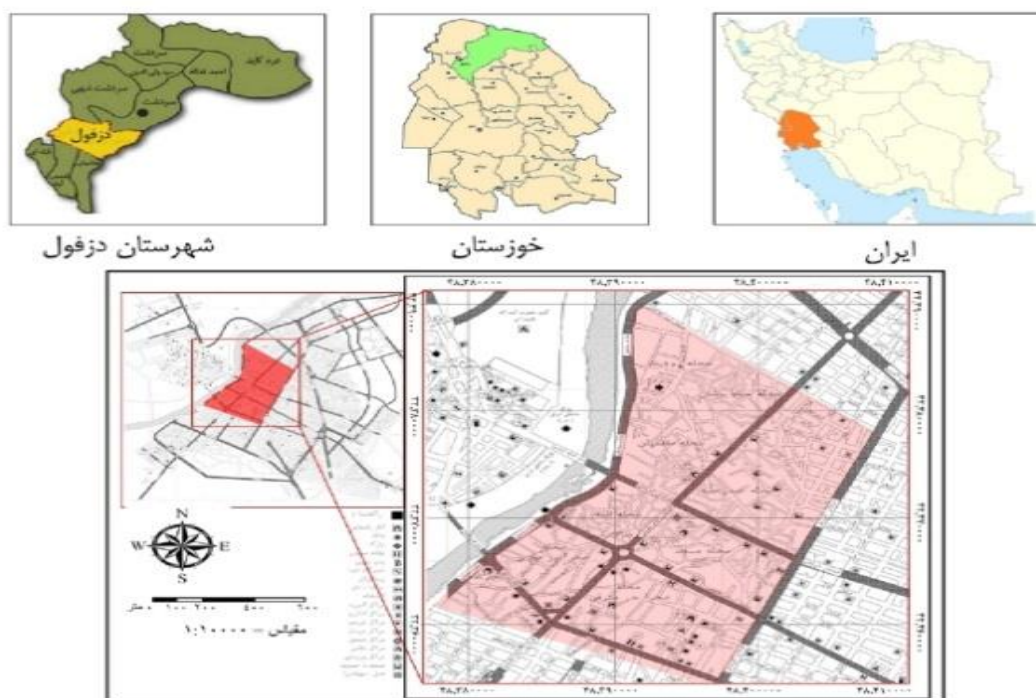
شکل ۵ اصول گردشگری پایدار (منبع Zamfir & Corbos, 2015)

معماری به عنوان یکی از پیش نیازهای اساسی گردشگری شهری در نظر گرفته شده است. معماری باستانی شهری از همان اوایل گردشگری همه از منابع جذب شده و نقش مهمی را در گردشگری شهری ایفا می کند (Zhang, 2019). شهرهای تاریخی بخش اساسی فرهنگی را تشکیل می دهند. بازار گردشگری با انگیزه مراکز تاریخی یک مؤلفه گردشگری برجسته در سیستم شهری است. به دلیل تاریخی فوق العاده و ارزشهای فرهنگی برخی از این شهرها، مانند تولدو، اصفهان گردشگری سنتی هستند (Vinuesa & Torralba, 2010). اورباسلی در خصوص گردشگری در شهرهای تاریخی معتقد است، که نواحی شهری که در گذشته مکانهای برجسته‌ای برای تولیدات بودند، امروزه به مراکز مصرف تبدیل شده اند. برای بسیاری از شهرها این تغییر نگرش به تاکید به روی صنعت گردشگری به عنوان موتور رشد اقتصادی منتهی و در نتیجه، احیای اجتماعی و کالبدی بافت قدیم شهری میشود. در بسیاری از مناطق شهری به هنگام رکود در فعالیتها بهره گیری از میراث فرهنگی و تاریخی به واسطه گردشگری، سبب رونق اقتصادی جوامع و بازآفرینی فرهنگی و تحول اجتماعی آنها می‌شود. در واقع گردشگری پایدار شهری رویکردی جدید در احیای این فضاها است (شمعی و همکاران، ۱۳۹۸).

شناخت محدوده‌ی مورد مطالعه

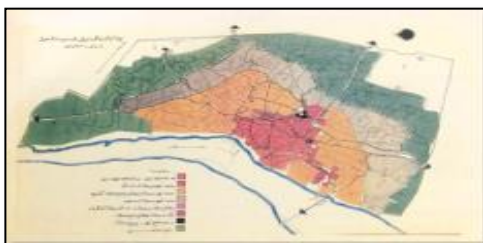
دزفول شهری است در جنوب غربی ایران $32.3831^{\circ} N$, $48.4236^{\circ} E$ که با مساحت نزدیک به ۴۷۶۲ کیلومترمربع در کنار رودخانه دز و در بخش‌های جلگه‌ای استان خوزستان واقع شده است. شهر در ارتفاع ۱۴۳ متری از سطح دریا و از شهرهای شمالی استان خوزستان است. جمعیت این شهر ۴۴۴۰۰۰ نفر (در ۷۸۳۴۸ خانوار) است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

دزفول در زمان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران بارها مورد اصابت موشک‌های دشمن قرار گرفت. محدوده مورد مطالعه این پژوهش بافت قدیم دزفول می‌باشد این بافت دارای ۲۸ محله می‌باشد و از مهم‌ترین آنان می‌توان به محله قلعه، سیاهپوشان، رودبند، مسجد، صحرابدر مغربی، صحرابدر مشرقی و مقدمیان اشاره کرد (نعیما، ۱۳۷۶: ۷۳). در این بافت کاربری مسکونی با مساحتی حدود ۹۰ هکتار ۴۶,۱۴ درصد از سطح کل محدوده مورد مطالعه را به خود اختصاص داده است. همچنین شبکه معابر با وسعتی نزدیک به ۵۵ هکتار، ۲۷,۱۶ درصد از سطح محدوده را اشغال نموده است. کاربری تجاری به لحاظ وجود بازار قدیم و بازار جدید درصد بالایی از اراضی محدوده را اشغال نموده است. به صورتی که با مساحتی بیش از ۱۰ هکتار و اختصاص ۶,۵۴ درصد از سطح کل محدوده در مرتبه سوم قرار دارد و نشان دهنده اهمیت و مقیاس این کاربری در محدوده است زیرا این مقدار سطح بسیار بیش‌تر از نیازهای محلی است. کاربری بهداشتی نیز با ۳ واحد و مساحت ۹۶ مترمربع، در میان کاربری‌های موجود در این محدوده کمترین سطح را دارا است (مهندسين مشاور چغازنبيل، ۱۳۸۸).

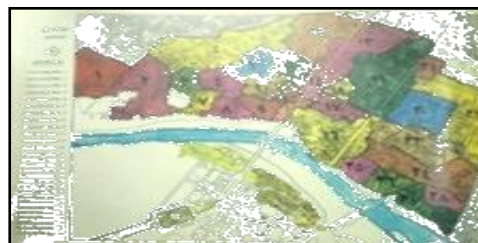

شکل ۶ نقشه موقعیت بافت دزفول در ایران، خوزستان و شهر دزفول (ترسیم: نگارندگان).

در شکل زیر می‌توان نحوه گسترش شهر دزفول در دوره‌های تاریخی را مشاهده کرد. عناصر مهم شهر طبق شکل عبارت‌اند از: ۱- مسجد جامع (مسجد بزرگ) ۲- بازار آهنگران (پیدایش آن در دوره ساسانی). شکل‌گیری بافت قدیم شهر دزفول تحت تاثیر رودخانه دز قرار داشته و همانطور که در ابتدا اشاره شد این محلات در دوره‌های تاریخی مختلفی شکل گرفته‌اند که هسته اولیه آن مربوط به دوران اولیه شهرنشینی می‌باشد. بافت تاریخی دزفول شامل ۲۸ محله می‌باشد.

شکل ۸ نحوه شکل گسترش بافت قدیم شهر دزفول
(مأخذ: نعیم، ۱۳۸۵)

شکل ۷ نقشه محلات قدیمی دزفول
(مأخذ: نعیم، ۱۳۸۵)

روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش به ۳ شیوه انجام گردید: روش کتابخانه‌ای که به صورت گردآوری اطلاعات توصیفی و آماری از کتابها و مقالات و گزارشات و جراید و آمار نامه‌ها و سالنامه‌های آماری و سایتهای معتبر خبری جمع‌آوری گردید. روش میدانی که شامل پژوهش پیمایشی از طریق مشاهده وضعیت موجود گردآوری شده. روش تحقیق در اطلاعات مربوط به تهیه نقشه‌ها از مدل Ahp و Vikor گردآوری و تنظیم گردیده. براساس اطلاعات جمع‌آوری شده از ۳ روش فوق برای طراحی مسیر گردشگری در جهت توسعه پایدار شهری متغیرهای زیر در بافت تاریخی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند.

جدول ۲ متغیرهای گردشگری تأثیر گذار بر توسعه پایدار شهری

ساختار شهر	عناصر ساختاری مورد نیاز	پاسخ به نیاز	بازخورد مثبت حاله	اثر هدف
اقتصادی	بازارها، بازارچه‌های صنایع دستی	تجاری - بازرگانی	۱. ایجاد فرصتهای شغلی مستقیم، غیر مستقیم و مشاغل فصلی	رشد اقتصادی شهر
	میادین میوه و تره بار -	معیشتی	۲. افزایش درآمد و ارتقاء سطح زندگی در شهر	
	بانکها و موسسات مالی و اعتباری	تجاری - بازرگانی	۳. افزایش درآمد و منابع مالی شهرداریها	
	هتلها، متلها، میهمانسراو...	اقامتی - استراحتی	۴. افزایش منابع مالی جهت توسعه زیر ساختهای اقتصادی	
	دفاتر خدماتی مسافرتی و جهانگردی	رفاهی - خدماتی	۵. فزایش ارزش زمین، مسکن و...	
			۶. ایجاد انگیزه جهت سرمایه گذاری	
فرهنگی و مذهبی	آثار تاریخی و، بقعه‌ها و موزه...	خدماتی - تجاری	ایجاد فرصت شغلی مستقیم و غیر مستقیم	

مأخذ: سلمی و بسحاق، ۱۳۹۶) حاتمی نژاد و شریفی، ۱۳۹۴).

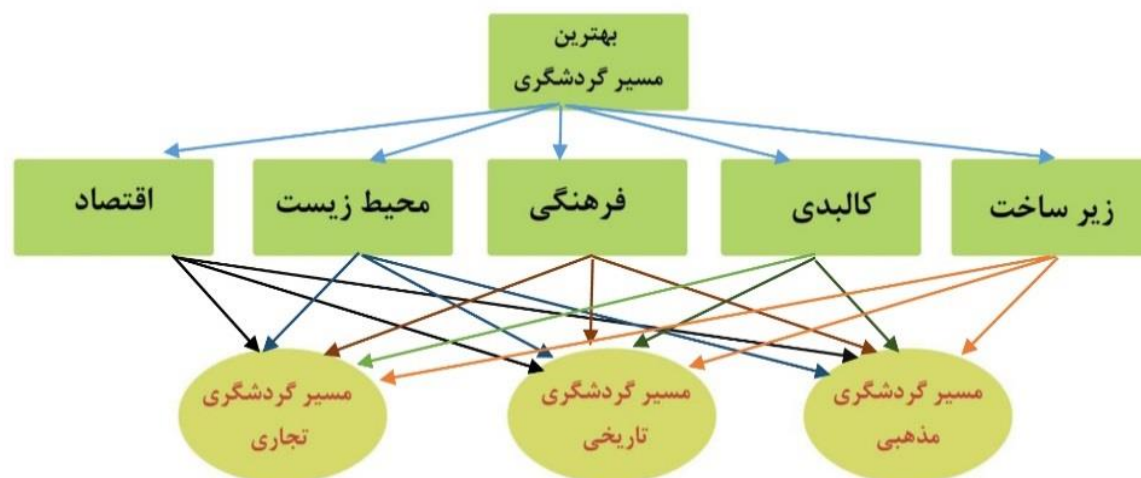
تجزیه و تحلیل داده ها

ویکور، یکی از روش های تصمیم گیری چند معیاره برای حل یک مسئله ی تصمیم گیری گسسته با معیارهای نامتناسب واحدهای اندازه گیری مختلف و متعارض توسط اپروکویک و تیزنگ ایجاد شده است. کلمه ویکور برگرفته نام صربستانی به معنای بهینه سازی چند معیاره و حل سازشی است (ملکی و مودت، ۱۳۹۶).

این روش یک مجموعه ی رتبه بندی شده از گزینه های موجود را با توجه به شاخص های متضاد تعیین می کند. به طوری که رتبه بندی گزینه ها بر اساس این هدف صورت می گیرد. این جواب سازشی یک شاخص رتبه بندی چند معیاره بر اساس نزدیکی جواب ایده آل را مطرح می سازد. هدف اصلی روش ویکور، نزدیکی بیش تر به جواب ایده آل هر شاخص است. روش ویکور قادر است تصمیم گیرندگان را برای دستیابی به یک تصمیم نهایی یاری دهد. در این جا جواب سازشی، نزدیک ترین جواب موجه به جواب ایده آل است که کلمه ی "سازش" به یک توافق متقابل اطلاق می گردد (Yazdi & Barazandeh, 2016).

معیارهای مورد نظر، برای رتبه بندی در نمودار ۷ ذکر شده است. این معیار ها که به عنوان زیرساخت های مرتبط با گردشگری است که شامل راسته بازار، بازارچه و لبه تجاری، آثار ثبت میراث فرهنگی و فرهنگی، اماکن متبرکه ی اسلامی و کانون مذهبی و... است. همچنین آمار و داده های این جدول از طرح منظر بافت کهن شهر دزفول استخراج شده است که از منابع معتبر در مورد این بافت می باشد.

در مرحله اول وزن و اهمیت هریک از معیارها ابتدا باید از طریق مدل های تعیین ارزش مثل AHP یا ANP و دیگر مدل های وزن دهی معیار ها حاصل آید.

شکل ۹ فرایند وزن دهی AHP (ترسیم : نگارندگان).

سطح اول هدف را نشان می دهد که انتخاب بهترین مسیر گردشگری است. در سطح دوم پنج معیار مسئله که زیر ساخت کالبدی، فرهنگی، محیط زیست، اقتصاد می باشند مطرح می شود و در سطح آخر گزینه ها نشان داده می شوند. بر این اساس با استفاده از نرم افزار سوپردسیژن، وزن های هریک از معیارها بر اساس نظر خبرگان و کارشناسان در این زمینه اعمال شده است.

مرحله دوم مقایسه زوجی گزینه‌ها

در فرآیند تحلیل سلسله مراتبی عناصر هر سطح نسبت به عنصر مربوطه خود در سطح بالاتر به صورت زوجی مقایسه شده و وزن آن‌ها محاسبه می‌گردد. این وزن‌ها را وزن نسبی می‌نامیم. سپس با تلفیق وزن‌های نسبی، وزن نهایی هر گزینه مشخص می‌گردد که آن را وزن مطلق می‌نامیم. در این پژوهش ابتدا مسیرها از نظر زیرساخت کالبدی، فرهنگی، محیط زیست، اقتصاد به طور جداگانه مقایسه شده و وزن هر کدام از مسیرها نسبت به این معیارها مشخص می‌گردد. سپس وزن معیارها نیز نسبت به هدف تعیین شده و با ترکیب آن‌ها وزن نهایی مسیرهای گردشگری مشخص می‌گردد. در این روش کلیه مقایسه‌ها به صورت زوجی انجام می‌شود (ملکی و مودت، ۱۳۹۶).

جدول ۳ امتیاز ارجحیت معیارها با توجه به ماتریس تصمیم‌گیری AHP

مسیرها	زیر ساخت	کالبدی	فرهنگی	محیط زیست	اقتصاد
مذهبی	۲	۲	۵	۲	۵
تاریخی	۲	۳	۵	۲	۳
تجاری	۵	۵	۳	۲	۸

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

جدول ۴ - ماتریس تصمیم‌گیری معیارها AHP

ماتریس زیر ساخت					ماتریس کالبدی				
مذهبی	تاریخی	تجاری	وزن دهی	مذهبی	تاریخی	تجاری	وزن دهی	مذهبی	تاریخی
۱	۲/۲	۲/۵	۰,۱۸۶	۱	۲/۳	۲/۵	۰,۲۱۰	۱	۲/۳
۲/۲	۱	۵/۲	۰,۳۴۸	۳/۲	۱	۵/۳	۰,۳۵۹	۳/۲	۱
۵/۲	۵/۲	۱	۰,۴۶۶	تجاری	۵/۲	۱	۰,۴۳۰	تجاری	۵/۳
ماتریس محیط زیست					ماتریس فرهنگی				
مذهبی	تاریخی	تجاری	وزن دهی	مذهبی	تاریخی	تجاری	وزن دهی	مذهبی	تاریخی
۱	۲/۲	۲/۲	۰,۳۳۳	۱	۵/۵	۵/۳	۰,۳۸۵	۱	۵/۵
۲/۲	۱	۲/۲	۰,۳۳۳	۵/۵	۱	۵/۳	۰,۳۸۵	۵/۵	۱
۲/۲	۲/۲	۱	۰,۳۳۳	تجاری	۳/۵	۱	۰,۲۳۱	تجاری	۳/۵
ماتریس محیط اقتصاد					وزن دهی هر معیار برای انتخاب مسیر				
مذهبی	۱	۵/۳	۵/۸	۰,۳۱۲	زیرساخت	کالبد	فرهنگی	محیط زیست	اقتصادی
تاریخی	۳/۵	۱	۳/۸	۰,۲۸۸	۰,۲۰۵	۰,۱۴۳	۰,۲۰۶	۰,۲۰۶	۰,۲۳۹
تجاری	۸/۵	۸/۳	۱	۰,۴۰۰					

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

در آخرین مرحله وزن نهایی هر گزینه از مجموع حاصلضرب وزن هر معیار در وزن گزینه مربوطه از آن معیار به دست می‌آید. به عنوان مثال وزن نهایی مسیر گردشگری مذهبی از حاصلضرب رابطه ۱ زیر محاسبه می‌شود:

رابطه ۱

$$0.289 = 0.186 \times 0.205 + 0.210 \times 0.143 + 0.206 \times 0.333 + 0.385 \times 0.206 + 0.312 \times 0.239$$

تشکیل ماتریس تصمیم گیری: در این بخش هریک از محله های بافت قدیم بر اساس معیار های مختلف و از اطلاعاتی که از طرح منظر بافت کهن شهر دزفول اخذ شده است مورد بررسی قرار می گیرد. به عنوان مثال محله چولیان دارای یک راسته، بازار یا مرکز تجاری و ده آثار فرهنگی تاریخی و سه اماکن مذهبی اسلامی برای خدمات دهی برای گردشگران است. در این مرحله همانطور که مشاهده می شود تعداد هریک از معیار ها که در جدول شماره ۶ آورده شده است.

مرحله ی سوم : نرمال کردن ماتریس تصمیم گیری از طریق فرمول زیر:

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}} \quad \text{رابطه ۲}$$

Xij = مقادیر هر معیار برای هر گزینه

ابتدا همه ی مقادیر را به توان ۲ رسانده و مجموع هرستون جمع می گردد و سپس جذر مجموع هر ستون گرفته شده و در نهایت هریک از مقادیر، بر جذر به دست آمده تقسیم می گردد. مرحله ی نرمال سازی به این علت انجام م گیرد که شاخص های انتخاب شده به شاخص های مجرد و خالی از مقیاس تبدیل شود تا امکان جمع کردن متغیرهای مختلف با هم دیگر فراهم گردد. برای مثال وزن نرمال محله لب خندق به شرح زیر محاسبه می شود.

$$r_{ij} = \frac{2}{\sqrt{2^2 + 1^2 + 1^1 + \dots + 6^2 + 1^2 + 2^1 + 1^2}} = \frac{2}{\sqrt{71}} = \frac{2}{8.42} = 0.23$$

جدول ۵ - شاخص ها و تصمیم گیری نرمال شده

شاخص ها	مسیر گردشگری تجاری		مسیر گردشگری فرهنگی		مسیر گردشگری مذهبی	
	وزن	نرمال	وزن	نرمال	وزن	نرمال
	ماتریس نرمال	سازي	ماتریس نرمال	سازي	ماتریس نرمال	سازي
جواب ایدآل مثبت	۶	۷۱۷/۰	۲۷	۴۹۶/۰	۴	۳۸۱/۰
جواب ایدآل منفی	۰	۰	۰	۰	۰	۰

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

مرحله چهارم : تعیین ایدآل های و محاسبات مطلوبیت و نارضایتی شاخص ها

جدول ۶ محاسبات مطلوبیت و نارضایتی شاخص ها

محاسبه میزان مطلوبیت Si و میزان						
شاخص ها	مسیر گردشگری تجاری	مسیر گردشگری فرهنگی	مسیر گردشگری مذهبی	شاخص ها	مسیر گردشگری تجاری	مسیر گردشگری فرهنگی
کرناسیون	۰۰۰/۰	۱۲۹/۰	۱۹۲/۰	پولادیان	۳۷۴/۰	۲۸۹/۰
ساکیان	۰۰۰/۰	۳۲۴/۰	۲۸۹/۰	مرشدبکان	۳۷۴/۰	۳۳۷/۰
لب خندق	۲۹۹/۰	۳۱۱/۰	۱۹۲/۰	خراطان	۳۷۴/۰	۲۷۲/۰
مقدمیان	۰۰۰/۰	۲۵۹/۰	۰۰۰/۰	بازار	۰۰۰/۰	۲۷۲/۰
سرمیدان	۰۰۰/۰	۱۹۴/۰	۱۹۲/۰	مسجد	۳۷۴/۰	۲۳۳/۰
بنگشتیان	۳۷۴/۰	۲۹۸/۰	۰۰۰/۰	سید محمود	۳۷۴/۰	۳۳۷/۰

محاسبه میزان مطلوبیت Si و میزان							
شاخص ها	گردشگری تجاری	گردشگری فرهنگی	گردشگری مذهبی	گردشگری شاخص ها	گردشگری تجاری	گردشگری فرهنگی	گردشگری مذهبی
چولیان	۳۷۴/۰	۲۲۰/۰	۰۹۶/۰	صحرا بدر مغربی	۲۹۹/۰	۱۵۵/۰	۰۹۶/۰
قلعه	۲۹۹/۰	۰۰۰/۰	۰۰۰/۰	صحرا بدر مشرقی	۲۹۹/۰	۲۸۵/۰	۱۹۲/۰
پیر نظر	۳۷۴/۰	۲۸۵/۰	۰۹۶/۰	میان دره	۲۹۹/۰	۲۹۸/۰	۲۸۹/۰
شاه رکن الدین	۳۷۴/۰	۰۷۷/۰	۲۸۹/۰	مجدیان	۰۰۰/۰	۲۹۸/۰	۱۹۲/۰
سردره	۰۰۰/۰	۲۰۷/۰	۱۹۲/۰	مشک دوزان	۳۷۴/۰	۲۹۸/۰	۲۸۹/۰
سیاهپوشان	۳۷۴/۰	۱۱۶/۰	۱۹۲/۰	علی مالک	۳۷۴/۰	۲۷۲/۰	۱۹۲/۰
کت کتان	۰۰۰/۰	۲۷۲/۰	۱۹۲/۰	کلانتریان	۳۷۴/۰	۲۷۲/۰	۲۸۹/۰
لوریان	۰۰۰/۰	۱۹۴/۰	۰۰۰/۰	بافت میانی	۳۷۴/۰	۳۳۷/۰	۲۸۹/۰

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

جدول ۷ رتبه شاخص ها براساس مطلوبیت ، نارضایتی و شاخص ویکور

گزینه ها	سودمندی (Si)	ناراضیاتی (R)	(Qi)	گزینه ها	سودمندی (Si)	ناراضیاتی (R)	(Qi)
کرناسیون	۴	۱	۲	پولادیان	۱۲	۱۵	۱۵
ساکیان	۱۱	۱۴	۱۱	مرشدبکان	۲۳	۱۵	۲۳
لب خندق	۲۰	۱۳	۱۳	خراطان	۲۴	۱۵	۲۴
مقدمیان	۲	۵	۵	بازار	۵	۶	۶
سرمیدان	۶	۲	۳	مسجد	۱۶	۱۵	۱۹
بنگشتیان	۱۳	۱۵	۱۶	سید محمود	۲۷	۱۵	۲۷
چولیان	۱۵	۱۵	۱۸	صحرا بدر مغربی	۱۰	۹	۱۰
قلعه	۳	۹	۷	صحرا بدر مشرقی	۱۹	۹	۱۲
پیر نظر	۱۸	۱۵	۲۱	میان دره	۲۲	۹	۱۴
شاه رکن الدین	۱۷	۱۵	۲۰	مجدیان	۹	۸	۹
سردره	۷	۴	۴	مشک دوزان	۲۶	۱۵	۲۶
سیاهپوشان	۱۴	۱۵	۱۷	علی مالک	۲۱	۱۵	۲۲
کت کتان	۸	۶	۸	کلانتریان	۲۴	۱۵	۲۴
لوریان	۱	۲	۱	بافت میانی	۲۷	۱۵	۲۷

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

شکل ۱۰ رتبه بندی نهایی ویکور بر اساس مقدار Qi (ترسیم : نگارندگان).

نتیجه گیری و پیشنهادها

بافت شهر دزفول از دو قسمت بافت مدرن و ارگانیک شکل گرفته است و به نظر می رسد که این بافت کهن از کار افتاده و شهر را از آرمان توسعه پایدار دور کرده یا اینکه از تمام پتانسیل های بافت کهن استفاده نشده بود. در تحقیق به عمل آمده برای احیای توسعه پایدار شهری، عناصر گردشگری پایدار (زیر ساخت، محیط زیست، عناصر تجاری، عناصر فرهنگی، عناصر تاریخی) را به عنوان عوامل تاثیر گذار بر توسعه پایدار گردشگری از طریق مدل ای اچ پی و ویکور در ۲۸ محله بافت قدیم دزفول مورد بررسی قرار گرفت و براساس آن سه شاخص مطلوبیت و نارضایتی و رتبه بندی ویکور برای هر محله بدست آمد. و براساس رتبه بندی ویکور به رتبه بندی نهایی رسیدیم که در آن محله لوریان و کروناسیون رتبه مطلوب، محله سید محمود و بافت میانی کمترین امتیاز رو در این رتبه دهی دارند.

برای طراحی و بهینه سازی یک مسیر گردشگری پایدار مناسب باید قبل از هرچیزی برنامه ریزی مناسب و دانش دقیقی را نسبت به محدوده طراحی داشته باشیم لذا بر این اساس رتبه بندی بدست آمده از مدل ویکور و ای اچ پی را توسط نمودار جعبه ای رتبه های گردشگری نهایی ویکور هر محله را در چهار دسته مطلوب، متوسط، نسبتا متوسط و ضعیف دسته بندی شده است.

جدول ۸ حداکثر و حداقل امتیاز

حدافل و حداکثر امتیاز	عدد
Min	1/00
Q1 (چارک اول)	7/75
میانه	14/50
Q3 (چارک سوم)	21/25
Max	27/00
دامنه بین چارکی	13/50
داده پرت از بالا	27/00
داده پرت از پایین	1/00

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

شکل ۱۱ رتبه بند محله های ۲۸ گانه بافت قدیم براساس ویکور و نمودار جعبه ای برای بهینه سازی مسیرهای گردشگری

منابع و مأخذ

- حاتمی نژاد، حسین؛ شریفی، امیر (۱۳۹۴). بررسی نقش گسترش گردشگری شهری بر توسعه پایداری شهری (نمونه موردی: شهر سنندج)، گردشگری شهری، دوره ۲، شماره ۱، صص ۶۱-۷۴.
- خانقاهی، مجتبی زاده؛ رحمتی، ملایی علی؛ رحمتی ملایی، معصومه؛ شاهی پور، سونا (۱۳۹۴). تاثیر باز زنده سازی بافت تاریخی بر توسعه گردشگری، فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، دوره ۶، شماره ۱، صص ۹۹-۱۰۸.
- سلمی، صدیقه؛ محمدرضا، بسحاق (۱۳۹۶). شناسایی اثرات گردشگری و نقش آن در توسعه شهری کاشان، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات شهری، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۳۱-۴۴.
- شریفی، القلندیس بابک؛ مبصر سردرودی، آرزو؛ علیخانی، مرتضی؛ طالب پور، منصور (۱۳۹۶). اهمیت نگهداری و احیاء بافت‌های تاریخی و تاثیر آن در گردشگری و توسعه پایدار شهری؛ نمونه موردی شهرخامنه، دوماهنامه پژوهش در هنر و علوم انسانی، دوره ۲، شماره ۳، صص ۲۳-۴۰.
- شماعی، علی؛ موحد، علی؛ حسن پور میرصالح، رضا (۱۳۹۸). تحلیل نقش بازآفرینی بافت قدیم شهر اردکان در توسعه گردشگری شهری، فصلنامه علمی - پژوهشی، دوره ۹، شماره ۳۴، صص ۵۹-۷۲.
- صدیق ارفعی فریبرز، خواستی علی یزد، قبابی آرانی محدثه، میرزایی علی آبادی فاطمه (۱۳۹۱)، بررسی رابطه ی بافت فرسوده ی شهری و گردشگری طرح منظر شهری بافت کهن دزفول، مهندسان مشاور چغازنبیل، دزفول.
- ضرابی، اصغر؛ رضائی، مریم (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر بابلسر)، فصلنامه سپهر، دوره ۲۲، شماره ۸۵، صص ۱۷-۱۳.
- عبدالهی، علی اصغر؛ غضنفرپور، حسین؛ بشر دوست، نسرتین (۱۳۹۵). بررسی بافت فرسوده شهری با رویکرد توسعه گردشگری مورد شناسی: محله درب شازده "واقع در منطقه ۸ شیراز"، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه ای، دوره ۶، شماره ۲۱، صص ۷۷-۹۴.
- کردوانی، پرویز؛ مورد غفاری، ونوس (۱۳۹۰). توریسم و رویکرد نوسازی در طراحی بافت های تاریخی شهری مطالعه موردی: شهر اصفهان، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، علمی - پژوهشی، دوره ۸، شماره ۳۰، صص ۱۹-۳۱.
- گزارش طرح تفصیلی شهر دزفول، (۱۳۸۵)، شهرداری دزفول.
- ملکی، سعید؛ الیاس، مودت، (۱۳۹۶)، مدل‌های کاربردی در برنامه ریزی شهری ومنطقه ای، انتشارات راد نواندیش، تهران.
- نجمی، سیمین، (۱۳۸۹) نقش گردشگری دو توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک، بخش لواسانات)، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال هفتم، شماره ۲۵، صص ۸۱-۹۲.
- نعیما، غلامرضا، (۱۳۸۵) دزفول شهر آجر، انتشارات میراث فرهنگی کشور، تهران.
- نوری کرمانی، علی؛ ذوقی، ایوب؛ یاری حصار، ارسطو؛ علایی، مسعود (۱۳۸۸). گردشگری شهری و پیوند عملکردی آن با اکوتوریسم (مطالعه موردی: استان کردستان)، مجله علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی، سال نهم، شماره ۲۶، صص ۱۳۷-۱۵۶.
- ویسی، هادی (۱۳۹۶)، بررسی سیاست‌گذاری صنعت گردشگری در قوانین بالادستی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۹۳-۱۱۲.
- Ashworth, G., & Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism management*, 32(1), Pp. 1-15.
- Bagheri, M., Shojaei, P., & Khorami, M. (2018). A comparative survey of the condition of tourism infrastructure in Iranian provinces using VIKOR and TOPSIS. *Decision Science Letters*, 7(1), Pp. 87-102.
- Blake, J. (1999). Overcoming the 'value-action gap' in environmental policy: Tensions between national policy and local experience. *Local environment*, Volum 4(3), Pp. 257-278.
- Blasco López, M. F., Recuero Virto, N., & San-Martín, S. (2019). The cornerstones of museum performance. A cross-national analysis. *Museum Management and Curatorship*,

34(2),

Pp. 211-233.

Emas, R. (2015). The concept of sustainable development: definition and defining principles. **Brief for GSDR**.

Gârbea, R. V. (2013). Urban tourism between content and aspiration for urban development. **Management & Marketing-Craiova(1)**, Pp. 193-201.

Ghafari, F., & Lahmian, R. (2016). The role of tourism industry in the management of sustainable urban development (Case study: coastal cities of Mazandaran province). **International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS) ISSN 2356-5926**, 1381-1391.

Giriwati, N., Homma, R., & Iki, K. (2013). Urban tourism: Designing a tourism space in a city context for social sustainability. **The Sustainable City VIII (2 Volume Set): Urban Regeneration and Sustainability**, N.179, 1165.

Gómez, L. A. E., & Mancha, C.-L. (2018). El excursionismo cultural desde destinos turísticos urbanos a sitios patrimoniales: de Madrid a Toledo. **Polígonos. Revista de Geografía**, 30, Pp. 117-141.

Ismagilova, G., Safiullin, L., & Gafurov, I. (2015). Using historical heritage as a factor in tourism development. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 188, Pp. 157-162.

Lerario, A., & Di Turi, S. (2018). Sustainable urban tourism: Reflections on the need for building-related indicators. **Sustainability**, 10(6).

Rozati, S. H., Kazemzadeh, M., & Vaseghi, A. (2015). Sustainable Urban Development with Emphasis on Worn Out Texture Regeneration (Case Study: Isfahan, Iran). **Current Urban Studies**, N.3(03), Pp. 241-253.

Ruetsche, J. (2006). Urban Tourism. Vinuesa, M. Á. T., & Torralba, L. T. (2010). Historic cities and tourism: functional dynamics and urban policy. **The open Urban Studies Journal**, 3(2), Pp. 47-57.

Yazdi, M. R. T., & Barazandeh, H. (2016). Identifying and ranking health tourism development barriers in Iran using fuzzy VIKOR method. **Asian Social Science**, 12(5), Pp. 54-63.

Zamfir, A., & Corbos, R.-A. (2015). Towards sustainable tourism development in urban areas: Case study on Bucharest as tourist destination. **Sustainability**, N. 7(9), Pp. 12709-12722.

Zhang, P. (2019). Tourism Value Evaluation of Urban Ancient Architecture. **Current Urban Studies**, 7(2), Pp. 157-169.

بررسی عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در دریاچه ارومیه

پاکزاد آزادخانی^{۱*}، اکرم ایمانفرد^۲ و اعظم سلطانی^۳

۱. استادیار گروه معماری و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه باختر ایلام، ایلام، ایران

۲. دانشجوی دوره کارشناسی ارشد، رشته مدیریت جهانگردی، دانشگاه باختر ایلام، ایلام، ایران

۳. دانشجوی دوره کارشناسی ارشد، رشته مدیریت جهانگردی، دانشگاه باختر ایلام، ایلام، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۰۶

چکیده

شناسایی و تجزیه و تحلیل انگیزه‌های گردشگران با هدف ارائه خدمات درخور و مناسب به آن‌ها از مهم‌ترین روش‌های بخش‌بندی در بازار این صنعت است. گردشگری سلامت یکی از حوزه‌هایی است که می‌تواند نقش به‌سزایی در جهت توسعه گردشگری ایفا نماید. دریاچه‌ی ارومیه، یکی از بهترین جاذبه‌های گردشگری در چارچوب طبیعی و کنشگران انسانی محسوب می‌شود که می‌توان از طریق شناخت قابلیت‌ها و ترسیم راهبردهای آینده، با اتکا به این جاذبه گردشگری، زمینه رشد و صنعت گردشگری و توسعه‌ی منطقه‌ای را در ابعاد متفاوت، با نگرشی در چارچوب پایداری منابع در این منطقه مهیا کرد و این مهم با شناسایی انگیزه‌های گردشگران بهتر محقق می‌گردد. بنابراین شناسایی انگیزه‌های گردشگران سلامتی دریاچه ارومیه هدف اصلی پژوهش حاضر را در بر می‌گیرد. این پژوهش به روش توصیفی-پیمایشی و از نوع کاربردی است. جامعه آماری در این تحقیق گردشگران ورودی به شهر ارومیه تشکیل می‌دهد که ۳۸۴ نفر از آن‌ها با استفاده از جدول کرجسی و مورگان به عنوان حجم نمونه انتخاب شد. ابزار گردآوری در این پژوهش پرسشنامه‌ی علیزاده ثانی و همکاران (با آلفای ۰/۹۲۵) است که بین حجم نمونه به روش خوشه‌ای توزیع شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزار SPSS انجام شد. یافته‌ها نشان داد که ۸ عامل انگیزشی رانشی؛ کسب دانش و درمان بیماری‌ها، افزایش ارتباطات، تفکر و گرفتن مشاوره زندگی، به دنبال آرامش، افزایش چرخه اجتماعی، دیدن مناظر گوناگون، تمدد اعصاب و شناخت سایر فرهنگ‌ها و ۴ عامل انگیزشی کششی دسترسی آسان و راحت و تنوع، ماجراجویی، تاریخ و فرهنگ و رخدادها و فعالیت‌ها به عنوان مهم‌ترین عوامل انگیزشی در بین گردشگران سلامتی دریاچه ارومیه شناسایی شدند.

کلیدواژه‌ها: گردشگری سلامت، انگیزه، عوامل رانشی و کششی، دریاچه ارومیه.

* نویسنده مسئول: Pakzad540azad@gmail.com

مقدمه و بیان مسأله

زندگی صنعتی در بیش تر کشورهای دنیا نیازهایی را برای مردم جوامع مختلف ایجاد کرده است که توجه به سلامت از مهم‌ترین آن‌هاست. کشورهایی با مدنظر قرار دادن این نیاز درصدد بهره‌مندی از فرصت‌های موجود کشورشان در مقابل بحثی به نام «توریسم درمانی» هستند (Sarmayeh Issue, 2008: 1). گردشگری درمانی و بهداشتی، امروزه از رو به رشدترین بخش‌های صنعت گردشگری جهان است که باعث شده سازمان‌های دست‌اندرکار و کشورهای علاقه‌مند به توسعه گردشگری توجه خود را به این بخش از صنعت توریسم جلب و برای آن برنامه‌ریزی کنند. امروزه تمایل مردم برای تناسب اندام، استفاده از منابع طبیعی و ویتامین‌ها، کاهش درد، تسلط بر استرس و افزایش سلامت روح و روان و جسم بسیار چشمگیر است. به همین دلیل است که در نقاط مختلف جهان روش‌های درمانی طبیعی مانند استفاده از چشمه‌های آب گرم بسیار مورد توجه قرار می‌گیرد و تمامی اقشار مردم اعم از کم‌درآمدها و پردرآمدها به سمت این نوع از گردشگری تمایل دارند (توکلی و محمدیان، ۱۳۹۵: ۷۰).

سازمان جهانی گردشگری^۱، گردشگری سلامت را به طور خاص، چنین تعریف می‌کند: استفاده از خدماتی که به بهبود یا افزایش سلامتی و روحیه فرد با استفاده از آب‌های معدنی، آب و هوا یا مداخلات پزشکی منجر می‌شود و در مکانی که خارج از محل سکونت فرد و بیش از ۲۴ ساعت است به طول می‌انجامد (WTO, 1995: 18).

کانل^۲ (۲۰۱۳)، بیان می‌کند که گردشگری درمانی، اصطلاحی است که برای بهبود سلامتی و شامل روش‌های تهاجمی-تر و معاینات پزشکی از روش‌های منفعل تر همراه با رویه‌های مربوط به مراقبت‌های بهداشتی استفاده می‌شود. بنابراین گردشگری درمانی همراه با درمان‌های پزشکی در نظر گرفته می‌شود (Connell, 2013: 10). از این رو، جاذبه‌های طبیعی و روش‌های درمانی توریسم درمانی به دلایل اقتصادی مورد توجه قرار می‌گیرد؛ زیرا صادرات خدمات پزشکی، یک اصل شناخته شده برای تقویت ساختار بهداشت و درمان کشورهاست.

در آسیا کشورهای تایلند، سنگاپور، هند، مالزی و فیلیپین به‌عنوان عمده مقاصد گردشگری درمانی محسوب می‌شوند و کشورهایی مانند ژاپن، امارات و ترکیه رقابت در حوزه گردشگری درمانی را شروع کرده‌اند. با توجه به امکان توسعه انواع مختلفی از گردشگری در ایران علی‌الخصوص گردشگری درمانی و سلامت به جهت داشتن چشمه‌های آب معدنی در اکثر استان‌های کشور، مناطق کویری در قم، بخش‌های درمانی ناباروری شهید صدوقی یزد، دندانپزشکی، مراکز دیالیز و انجام انواع جراحی‌های قلب، پلاستیک و چشم و ارتوپدی در بیمارستان‌های مشهد و تهران، انجام پیوند مغز استخوان، پیوند کلیه و کبد در بیمارستان شهید نمازی شیراز و خدمات طب دارویی گیاهی همدان (Health Tourism In Iran, 2009: 1)، نیاز است عوامل مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری درمانی شناسایی و سیاستگذاری مناسبی برای توسعه آن اتخاذ شود.

با توجه به موقعیت ایران، این کشور توانایی تبدیل شدن به یکی از مراکز جذب گردشگران درمانی به ویژه در حوزه خاورمیانه و کشورهای اسلامی را دارد (بیات و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۹؛ علیزاده‌ثانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۴).

با توجه به اهمیت عوامل مؤثر گردشگری درمانی و تاثیرگذاری آن بر قصد رفتاری در جهت مراجعه دوباره و توسعه بازار این بخش از صنعت درمانی استان، لازم و ضروری است عوامل انگیزشی مؤثر در جذب گردشگران درمانی و سلامت شناسایی شود تا سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در حوزه گردشگری درمانی استان آذربایجان غربی بتوانند برنامه‌های اثربخش و کارآمد را در راستای توسعه گردشگری درمانی ارائه بدهند.

1. World Tourism Organization(WTO)

2. Connell

استان آذربایجان غربی نیز با توجه به موقعیت خاص اقلیمی و جغرافیایی خود با شاخص‌های طبیعی متمایز در میان استان‌های کشور از جمله آب و هوای مطبوع در فصل بهار و تابستان و داشتن چشمه‌های گرم و سرد و دریاچه و طبیعت بکر و جذاب و محیطی آرام از نظر فرهنگی و اجتماعی به عنوان استان‌های ویژه در گردشگری سلامت قابلیت مطرح شدن را دارند. با توجه به پتانسیل‌های موجود، بهره‌داری از ظرفیت‌ها نیازمند شناسایی و برنامه‌ریزی عوامل انگیزشی گردشگران این حوزه می‌باشد. در میان جاذبه‌های گردشگری استان آذربایجان غربی، دریاچه ارومیه، یکی از بهترین جاذبه‌های گردشگری در چارچوب طبیعی و کنشگران انسانی محسوب می‌شود که می‌توان از طریق شناخت قابلیت‌ها و ترسیم راهبردهای آینده، با اتکا به این جاذبه گردشگری، زمینه رشد و صنعت گردشگری و توسعه منطقه‌ای را در ابعاد متفاوت، با نگرشی در چارچوب پایداری منابع در این منطقه مهیا کرد. و این مهم با شناسایی انگیزه‌های گردشگران بهتر محقق می‌گردد.

در این راستا هدف از انجام تحقیق حاضر بررسی عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در دریاچه ارومیه است و سوالی که به دنبال این هدف مطرح است به شرح ذیل است:

- عوامل انگیزشی کشتی گردشگری سلامت در دریاچه ارومیه کدامند؟

- عوامل انگیزشی رانشی گردشگری سلامت در دریاچه ارومیه کدامند؟

مبانی نظری

گردشگری سلامت

گردشگری سلامت با وجود چشمه‌های آب گرم معدنی ابتدا در حدود دو هزار سال پیش توسط رومی‌ها توسعه یافته و در ادامه در طول قرن نوزدهم بسیار مورد توجه و استقبال قرار گرفت. شکل دیگری از توسعه گردشگری سلامت، گردشگری درمانی است که اخیراً بیشتر مورد توجه قرار گرفته است، و از جمله نموده‌های آن مجتمع‌های گردشگری سلامت مبتنی بر رژیم غذایی و تغذیه می‌باشد. مجتمع‌هایی که علاقمندان برای کاهش یا افزایش وزن و یا بازیابی توان جسمی به آنها مراجعه می‌کنند (حسن‌پور و عزیزی، ۳۹۳: ۳).

گردشگری سلامت، سفری سازمان یافته از محیط زندگی فرد به مکان دیگر است که به منظور حفظ بهبود و دستیابی مجدد به سلامت جسمی و روحی فرد صورت می‌پذیرد (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۰).

گردشگری سلامت در رابطه با گردشگرانی است که انگیزه اولیه آن‌ها از سفر، حفظ یا افزایش تندرستی و سالم ماندن بوده و حداقل یک شب در تسهیلاتی که به‌طور خاص برای تقویت و توانا کردن جسم، روحیه، معنویت و یا سالم بودن اجتماعی مردم طراحی شده است، بمانند. سلامتی حالتی از تندرستی است که ترکیبی از احساس کلی سالم بودن می‌باشد و شخص را متشکل از جسم، فکر، و روح می‌بیند. گردشگری تندرستی نه تنها شامل مشکلات فیزیکی است بلکه مشکلات روحی و روانشناسانه را نیز در برمی‌گیرد و این زمانی است که تعاریف تندرستی و سلامت، پیچیده‌تر و همگرا تر دیده شود (علیزاده‌ثانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۵).

گردشگری سلامت شامل گردشگری درمانی، گردشگری صحت و گردشگری پیشگیرانه است.

گردشگری درمانی: سفر برای درمان خاص یا عمل در بیمارستان‌ها یا مراکز درمانی خارج از کشور مبدا (در مدت زمانی میانگین ۲ هفته) است

گردشگری صحت: به این نوع از گردشگری سلامت، گردشگری شفا بخش نیز گفته می‌شود. در این نوع از گردشگری از امکانات طبیعت (آب گرم‌ها و آب‌های معدنی، دریاچه‌های نمک، لجن‌های طبی، شن‌زارهای رادیو اکتیو، حمام‌های گیاهی، خورشید و آب و هوا و مانند آن) استفاده می‌شود.

گردشگری پیشگیرانه: در این نوع گردشگری سلامت تمام منابع طبیعی و هدف از سفر مشابه گردشگری صحت می‌باشد با این تفاوت که افراد ناراحتی یا بیماری خاصی ندارند، بلکه در واقع از بروز بیماری و ناراحتی جسمی و روحی جلوگیری می‌کنند (عربشاهی کیزی و آریانفر، ۱۳۹۲: ۱۳۵).

انگیزه گردشگری

برای درک انگیزه در گردشگری باید دریافت که چه چیزی گردشگران را برای انتخاب یک مقصد خاص تحریک می‌کند. موریسون^۱ (۱۹۹۸) انگیزه گردشگر را «شبکه یکپارچه سازی جهانی نیروهای زیستی و فرهنگی که به انتخاب‌های سفر، رفتار و تجربه، جهت و ارزش می‌دهد» تعریف کرد (Kim Liên, 2010: 5). هنگامی که در مورد مقوله گردشگری بحث می‌شود، نخستین سوالی که به ذهن برنامه‌ریزان صنعت گردشگری، سیاست‌گذاران، محققان و متخصصان بازاریابی گردشگری خطور می‌کند این است که چرا مردم سفر می‌کنند. مردم کدام مقاصد گردشگری را انتخاب می‌کنند و انگیزه و دلیلشان برای این انتخاب چیست (رنجبریان غفاری و امامی، ۱۳۹۱: ۲۷).

تاکنون مطالعات بسیاری در زمینه‌ی بررسی انگیزه در گردشگری استفاده از تئوری «عوامل کششی و رانشی» است. در واقع مفهوم انگیزه‌های گردشگری بر مبنای عوامل کششی و رانشی است، مفهومی که استفاده از آن متداول و پذیرفته است (اکبری و تاجزاده نمین، ۱۳۹۳: ۵۵).

پیچ^۲ و کانل (۲۰۰۶) بیان می‌دارند که عوامل رانشی تصمیم برای مسافرت را بر می‌انگیزانند و عوامل کششی نیز آنهایی هستند که برای مقصد انتخاب شده، جذابیت اولیه به وجود آورده و در عملی شدن این تصمیم تأثیر گذارند.

کرامپتون^۳ (۱۹۷۹) هفت انگیزه رانشی روانشناسی شامل؛ الف) فرار از محیط، ب) کشف و ارزیابی خود، ت) تمدد اعصاب، ث) پرستیژ (قدر و منزلت)، ج) بازیابی، ح) افزایش روابط خویشاوندی، خ) راحت‌سازی روابط اجتماعی و چند فرهنگی؛ و دو انگیزه کششی شامل؛ د) تازگی و ذ) تحصیلات را تشخیص داد. این مفهوم به‌طور گسترده در ادبیات گردشگری پذیرفته شده است (علیزاده ثانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۸).

یکی از شناخته شده‌ترین نظریه‌های انگیزشی گردشگر، مفهوم عوامل کششی-رانشی^۴ (Dann, 1997: 85; Iso Ahola, 1982: 257) است. پیچ و کانل (۲۰۰۶) بیان می‌دارند که عوامل رانشی تصمیم برای مسافرت را بر می‌انگیزانند و عوامل کششی نیز آنهایی هستند که برای مقصد انتخاب شده، جذابیت اولیه به وجود آورده و در عملی شدن این تصمیم تأثیر گذارند.

کرامپتون (۱۹۷۹) هفت انگیزه رانشی روان‌شناسی شامل؛ الف) فرار از محیط، ب) کشف و ارزیابی خود، ت) تمدد اعصاب، ث) پرستیژ (قدر و منزلت)، ج) بازیابی، ح) افزایش روابط خویشاوندی، خ) راحت‌سازی روابط اجتماعی و چند فرهنگی؛ و دو انگیزه کششی شامل؛ د) تازگی و ذ) تحصیلات را تشخیص داد (Crompton, 1979: 410).

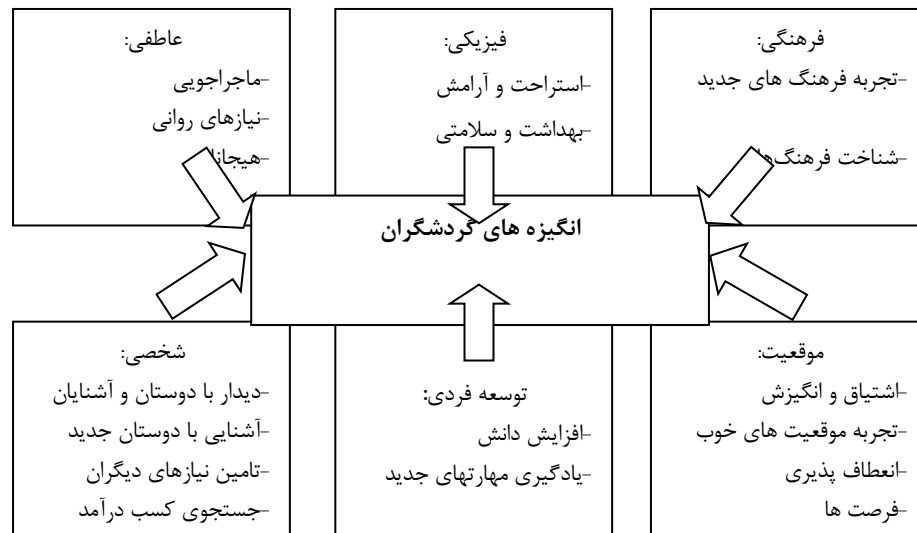
این مفهوم به‌طور گسترده در ادبیات گردشگری پذیرفته شده است (Chan and Baum, 2007: 350; Yoon and Uysal, 2005: 48; Jang and Wu, 2006: 308; Kim, Lee, and Klenosky, 2003: 260; Swanson and Horridge, 2006: 675) و این مطلب در واقع اظهار می‌کند که این مفهوم یعنی انگیزه کششی - رانشی یک دیدگاه کاربردی برای سنجش

-
1. Morrison
 2. Page
 3. Crompton
 4. Push-pull Factors

انگیزه‌های موجود در رفتار گردشگر و بازدید کننده است. ایده مدل کششی - رانشی تجزیه انتخاب مقصد گردشگر به دو عامل کششی و رانشی است (Bansal & Eiselt, 2004; 390).

عوامل رانشی به عنوان انگیزه‌های اجتماعی- روانشناسی در نظر گرفته می‌شوند که زمینه را برای مسافرت شخص فراهم می‌کنند، در حالی که عوامل کششی آن دسته از عواملی هستند که به محض تصمیم شخص برای مسافرت، او را به آن مقصد می‌کشانند (Kim and Lee, 2002: 260). این مفهوم انگیزه هم شامل عوامل انگیزشی رانشی است که مربوط به آرزوی گردشگر می‌شود و هم شامل عوامل انگیزشی کششی است که همراه ویژگی انتخاب‌های مقصد مورد نظر است (Kim and Lee, 2002: 260; Kim, et al, 2003: 173; Jang and Wu, 2006: 310).

عوامل اصلی ایجاد کننده انگیزه در گردشگران که باعث می‌شود افراد رفتارهای گردشگری خاصی را از خود نشان دهند، به طور کامل شناخته نشده است و نظریه پردازان مختلف، به بیان نظریه‌های مختلفی پرداخته‌اند، به طوری که هورنر^۱ و اسواربروک^۲ در سال ۲۰۰۵ میلادی نوع شناسی انگیزه‌های گردشگران را بیان کرده‌اند که عبارتند از: محرک‌های فیزیکی، عاطفی، شخصیتی، توسعه فردی، منزلتی و محرک‌های فرهنگی. شکل (۱) این نوع شناسی انگیزه‌های گردشگران را نشان می‌دهد (ابراهیم پور و اربطانی، ۱۳۹۰: ۸ به نقل از اکبری و تاج‌زاده نمین، ۱۳۹۳: ۵۷).

شکل ۱ نوع شناسی انگیزه‌های گردشگران (مأخذ: ابراهیم پور و اربطانی به نقل از اسواربروک و هورنر، ۲۰۰۵: ۸).

یون^۳ و یوسال^۴ (۲۰۰۵) عنوان کردند که انگیزه‌های رانشی بیشتر مربوط به جنبه‌های احساسی درونی می‌شود در حالی که انگیزه‌های کششی مربوط به جنبه‌های بیرونی، موقعیتی، یا تشخیصی است. به عبارت دیگر، عوامل رانشی آرزوهای ذاتی، اصلی یا غیر محسوس مسافران مانند آرزوی فرار، استراحت و تمدد اعصاب، سلامتی و تناسب اندام، ماجراجویی، پرستیژ و تبادلات اجتماعی هستند در حالی که عوامل کششی در نتیجه کشش به مقصدی که توسط شخص مسافر درک می‌شود،

1. Swarbrooke
2. Horner
3. Yoon
4. Uysal

ظهور پیدا می‌کند که شامل منابع قابل لمس مانند سواحل، منابع تاریخی، رفاهی، تفریحی به علاوه درک و توقع مسافر مانند تازگی، توقع سود و تصویر بازاریابی از مقصد است.

پژوهشگران گردشگری بر اهمیت دلیل سفر گردشگران که چه مقصدی انتخاب می‌کنند و عواملی که در انتخاب مقصد نقش اساسی دارند تأکید می‌کنند. آن‌ها بسیار علاقمندند که به مفهوم ادبیات عوامل کششی و رانشی پی ببرند (Davis and Sternquist, 1987: 30; Chun, 1989: 5; Um and Crompton, 1990: 435; Kucukkurt, 1981: 12; Shih, 1986: 5; Mak, and Moncur, 1980: 38) در ذیل برخی از پژوهش‌های انجام شده در این حوزه ارائه شده است.

پیشینه پژوهش

جانگ^۱ و وو^۲ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای با عنوان «انگیزه سفر سالمندان و عوامل تأثیرگذار: بررسی سالمندان تایوانی» با در نظر گرفتن دو بعد کششی و رانشی انگیزه‌های سفر سالمندان تایوانی را به شرح زیر نشان دادند: انگیزه‌های رانشی شامل خودافزایی، اعتماد به نفس، جستجوی دانش، تمدد اعصاب و اجتماعی شدن بوده در حالی که انگیزه‌های کششی شامل امنیت و نظافت، تسهیلات، رخداد و قیمت و سایت‌های تاریخی و طبیعی می‌باشد.

مک^۳، وانگ^۴ و چانگ^۵ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان «سلامتی یا خودآگاهی؟ انگیزه‌ها و خصوصیات افراد» انگیزه‌های بازدید از چشمه‌های آب گرم را مطالعه کرده‌اند. آنها پنج عامل انگیزشی رانشی را در میان عازمان چشمه‌های آب گرم هنگ و کنگ نشان دادند. این پنج عامل شامل ایجاد رابطه دوستی، زیبایی و سلامتی، خودافزایی، تمدد اعصاب و فرار است.

هسو^۶، تای^۷ و وو (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل اولویت برای انتخاب توریست از مقصد: مطالعه موردی تایوان» هفت عامل رانشی انگیزه را برای تعیین انتخاب مقصد گردشگران سلامت در تایوان نشان دادند که شامل فرار از روزمرگی، کشف و ارزیابی اقامتگاه‌ها، تمدد اعصاب، پرستیژ و احیاء، افزایش روابط حسنه و تسهیل ارتباطات اجتماعی است.

کونو^۸، توهینو^۹ و کامپولا^{۱۰} (۲۰۱۰) در مطالعه با عنوان «دریاچه-سلامتی: یک نمونه عملی از مفهوم توسعه خدمات جدید (NSV) در صنعت گردشگری» دریافتند که عوامل انگیزشی مربوط به فعالیت فیزیکی و تندرستی بیشترین تأثیر را بر تعیین سفر به مقصدهای گردشگری سلامت داشتند. آنها نیز هفت عامل انگیزشی را شناسایی کردند: خودافزایی، سلامتی و فعالیت‌های فیزیکی، ارتباط و فرار از زندگی روزمره، تنهایی و احساس غربت، طبیعت، خودمختاری و انگیزه، موقعیت اجتماعی. آزمون^{۱۱}، کیم و چان^{۱۲} (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان «سلامت و تجارت گردشگری آبگرم: مشخصات گردشگران و عوامل انگیزشی. سلامتی، سلامتی و گردشگری: گردشگران سالم، تجارت سالم» سه انگیزه رانشی یعنی فرار، تنعم، و رهایی از غم و اندوه و دو انگیزه کششی شامل منابع ملموس و تصویر خرید را شناسایی کردند.

-
1. Jang
 2. Wu
 3. Mak
 4. Wong
 5. Chang
 6. Hsu
 7. Tsai
 8. Konu
 9. Tuohino
 10. Komppula
 11. Azman
 12. Chan

رنجبریان و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ی خود با عنوان «شناسایی انگیزه‌های گردشگران خارجی جهت سفر به شهر اصفهان» به این نتیجه دست یافتند که شش انگیزه سفر برای گردشگران خارجی شناسایی وجود دارد که عبارتند از: انگیزه فرهنگی، انگیزه ناشی از اجبار، انگیزه خرید، انگیزه ماجراجویی، انگیزه بهداشتی و انگیزه استراحت.

اکبری و تاج‌زاده نمین (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «انگیزه‌ها و محدودیت‌های گردشگران در سفر به شهر شیراز» به این نتیجه دست یافتند که دیدن جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی شیراز و استفاده از طبیعت این شهر از مهم‌ترین انگیزه‌های گردشگران برای سفر است و مسافت زیاد بین شهرهای تهران و شیراز، هزینه سفر و نداشتن زمان کافی از مهم‌ترین محدودیت‌هایی است که گردشگران با آن مواجه‌اند.

علیزاده‌ثانی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ی خود به «بررسی عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در چشمه‌های آب گرم استان مازندران» پرداختند. نتایج پژوهش ایشان نشان داد که تفاوت معناداری میان میانگین عوامل رانشی و کششی گردشگران وجود دارد.

بنابراین فهم انگیزه گردشگر یک عامل بسیار مهم، به‌ویژه در تعیین استراتژی‌های بازاریابی، برای حوزه مطالعات گردشگری است؛ زیرا انتخاب مقصدی که گردشگر به آن بیشتر تمایل دارد، یک فرایند پیچیده در تصمیم‌گیری و شامل عوامل زیادی است. مفهوم بسته خدمات معمولاً به اهمیت دریافتی رابطه بین آیتم‌های کششی و رانشی انگیزه‌ها بر می‌گردد و این حاکی از آن است که دلایل معینی برای سفر ممکن است با منافع معینی که قابل اندازه‌گیری و دستیابی در سایت مقصد باشد، مطابقت کند. بنابراین، بازاریابان و توسعه‌دهندگان مقصد در گردشگری باید در نظر داشته باشند که خدمات موفق‌تر، آن‌هایی هستند که بیشترین نیازها در بخش بازار ارائه شده در یک بسته را پاسخگو می‌باشند، و باید تلاش‌های زیادی برای تطبیق ویژگی‌های اصلی مقصد و نیازهای مختلف روان‌شناسی گردشگران انجام دهند. بر طبق انگیزه‌های ذاتی و خارجی، گردشگر درک خود را می‌سازد و این ادراکات می‌تواند از ویژگی‌های خدمات مورد نظر با توجه به اینکه یک فرد چگونه اطلاعات را دریافت و پردازش می‌کند، متفاوت باشد (Gartner, 1993: 195).

با توجه به نقش مهم گردشگری سلامت دریاچه ارومیه، موقعیت مناسب آن و حضور گردشگران سلامتی در محل دریاچه آنچه که تفاوت کار پژوهش حاضر با سایر پژوهش‌ها نشان می‌دهد این است که پژوهش حاضر برآن است تا با اولویت‌بندی انگیزه‌های کششی و رانشی گردشگران براساس نتایج پیشنهاداتی به منظور توسعه گردشگری سلامتی در این محدوده ارائه دهد تا مسیر توسعه برای گردشگری سلامتی و سایر انواع گردشگری در شهر ارومیه و کل استان آذربایجان غربی هموار گردد.

روش پژوهش

هدف پژوهش حاضر، شناسایی و اولویت‌بندی عوامل انگیزشی گردشگران مراجعه‌کننده به دریاچه ارومیه می‌باشد، بنابراین پژوهش حاضر از نظر نوع هدف، کاربردی و بر اساس ماهیت، روش و چگونگی به دست آوردن داده‌های مورد نیاز، توصیفی-پیمایشی می‌باشد. در پژوهش حاضر به‌منظور جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز و تدوین ادبیات مربوط به موضوع پژوهش و بررسی سوابق پژوهش از هر دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. جهت جمع‌آوری داده‌های پژوهش نیز از روش‌های مصاحبه و پرسشنامه استفاده شد. سطح تحلیل پژوهش حاضر، سطح فرد (گردشگران دریاچه ارومیه) می‌باشد. در راستای جمع‌آوری اطلاعات از محیط پژوهش (دریاچه ارومیه)، از پرسشنامه علیزاده‌ثانی و همکاران (۱۳۹۳) متناسب با محدوده مورد مطالعه و جامعه آماری موردنظر استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر گردشگران دریاچه ارومیه می‌باشد.

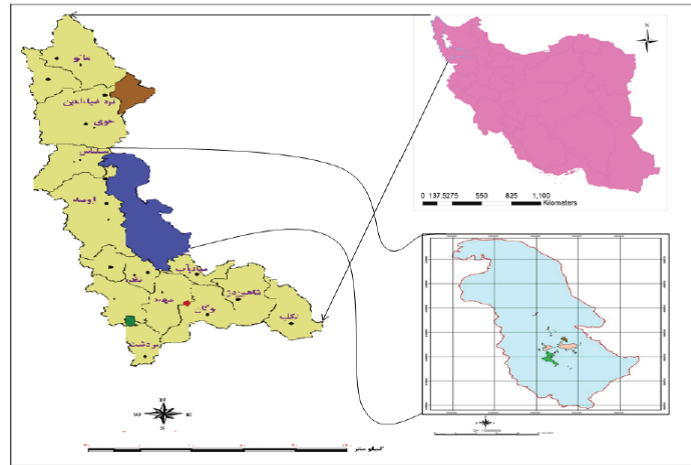
باتوجه به اینکه حجم جامعه نامشخص می باشد، برای تعیین حجم نمونه بر مبنای جدول کرجسی^۱ و مورگان^۲ (۱۹۷۰) حداقل حجم نمونه تعداد ۳۸۴ نفر مورد قبول خواهد بود (برای جامعه بالای ۱۰۰۰۰ نفر عضو). همچنین آلفای کرونباخ محاسبه شده برای پرسشنامه توسط علیزاده ثانی و همکاران ۰/۹۲ محاسبه شده بود، توجه به اینکه بیشتر از ۰/۷ بوده بنابراین پرسشنامه از پایایی بالایی برخوردار است. لذا به منظور اطمینان بیشتر پرسشنامه بین ۳۰ نفر از جامعه آماری موردنظر توزیع و آلفای آن محاسبه شد، آلفای به دست آمده ۰/۹۲۵ بود که بیانگر اعتبار بالای سوال های پرسشنامه و ابزار اندازه گیری پایا است.

شاخص‌هایی که در این پرسشنامه مورد پرسش واقع شده بودند عبارتند از: عوامل رانشی (برآوردن نیاز پرستیز، افزایش ارتباطات، به دنبال آرامش، افزایش چرخه اجتماعی، دیدن مناظر گوناگون، کسب دانش و درمان بیماری‌ها) و عوامل کششی (رخدادها و فعالیت‌ها، دسترسی آسان و راحت، تاریخ و فرهنگ، در جستجوی تنوع و ماجراجویی). به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل عاملی تاییدی در نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

معرفی محدوده مورد مطالعه

دریاچه ارومیه (شکل ۲) در فاصله ۱۵ کیلومتری شمال غربی شهرستان ارومیه در استان آذربایجان غربی قرار دارد. از نظر موقعیت جغرافیایی بین ۳۷ درجه و ۴ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه طول شرقی واقع شده است. محیط دریاچه در حدود تراز ۱۲۷۷/۵ به حدود ۶۰۰ کیلومتر مربع می‌رسد که در حدود ۹۰۰ کیلومتر مربع آن را اراضی باتلاقی تشکیل می‌دهند. دریاچه ارومیه بزرگترین دریاچه داخلی ایران و دومین دریاچه آب شور دنیا پس از بحرالمیت در اردن می‌باشد. همچنین دریاچه ارومیه بزرگترین آبگیر دائمی آسیای غربی است که در غرب فلات ایران قرار گرفته است و ۳ درصد مساحت ایران را شامل می‌شود. پارک ملی دریاچه ارومیه پس از مرداب انزلی از بی‌بدیل‌ترین زیستگاه‌های طبیعی جانوران بومی و مهاجر در ایران به شمار می‌رود. دریاچه ارومیه دارای ۱۰۲ جزیره بزرگ و کوچک است که همه آنها از سوی سازمان یونسکو به عنوان اندوخته طبیعی جهان به ثبت رسیده است (دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴).

از جاذبه‌های گردشگری دریاچه ارومیه، سواحل زیبای آن هستند که در محل تلاقی دو محیط متفاوت طبیعی (خشک و دریا) همراه با هوای لطیف و نسیم دریا و آفتاب درخشان و آب کبود و بنفش پهناور، منظره خوش رنگ دیده نوازی را به آن می‌دهند. همچنین لجن مخصوص سواحل دریاچه، از نظر لجن درمانی حائز اهمیت فراوان است. «به خاطر گرمای موضعی ثابت و تأثیر رادیو اکتیویتی و گوگرد موجود در آن، جریان خون در عروق و رگ‌های بسیار ریز تحت جلدی و مفاصل دردناک بیماران رماتیسمی تسریع می‌شود و کمک مؤثری به بهبود آنها می‌کند». دریاچه ارومیه با توجه به ویژگی‌های لجن درمانی در آن، می‌تواند جاذب گردشگری سلامت باشد. وجود املاح و مواد معدنی در لجن‌های سواحل دریاچه ارومیه، قابلیت درمانی بالایی را پدید آورده است. همان‌گونه که قبلاً ذکر شد، این لجن‌ها با خاصیت درمانی خود می‌توانند برای بهبود بیماری‌هایی همچون رماتیسم مفید واقع شوند. این نکته ایجاب می‌کند که با شناسایی مکان مدنظر برای جذب گردشگری سلامتی، زمینه‌های لازم فراهم آید (سقایی و عبداللهی، ۱۳۸۳: ۳۰).

شکل ۲ موقعیت منطقه مورد مطالعه، مأخذ: قاسمی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵.

تجزیه و تحلیل داده ها

طبق جدول زیر حدود ۲۱ درصد پاسخ‌دهندگان را زن و ۷۹ درصد مرد، حدود ۵۵ درصد پاسخ‌دهندگان مجرد و ۴۵ درصد متأهل تشکیل می‌دهد. همچنین، بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال، بیشترین فراوانی تحصیلات لیسانس با ۴۸/۲ درصد و شغل بیشترین پاسخ‌دهندگان کارمند شرکت خصوصی با ۲۸/۶ می‌باشد. از این‌رو با توجه به ویژگی‌های فردی افراد پاسخ‌دهنده می‌توان بیان کرد که نمونه آماری مورد بررسی تقریباً گروه سنی جوان با جنسیت مرد و باسواد بوده‌اند. هم‌چنین اکثر آن‌ها یا کارمند شرکت خصوصی و یا شغل آزاد داشته‌اند که تا حدودی از استقلال بیشتری برخوردارند. از این‌رو، انتظار می‌رود این گروه بیش‌تر به سفر و گردشگری بپردازند.

جدول (۱): فراوانی اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان

متغیر	فراوانی	درصد	متغیر	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۳۰۳	سطح تحصیلات	دیپلم و کمتر	۷۵
	زن	۸۱		فوق دیپلم	۱۹/۵
سن	کمتر از ۲۰	۲۶	شغل	لیسانس	۵۱
	۲۰-۳۰	۱۲۴		فوق لیسانس	۱۸۵
	۳۰-۴۰	۱۶۷		دکتری	۷۰
	۴۰-۵۰	۲۹		آزاد	۳
	۵۰ به بالا	۳۸		دولتی	۹۱
تأهل	مجرد	۱۸۳		شرکت خصوصی	۶۴
	متاهل	۲۰۱		دانشجو	۱۱۰
				بیکار	۵۳
				خانه دار	۲۳
				بازنشسته	۱۷
					۶/۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

آزمون KMO و بارتلت: تحلیل نظر پاسخگویان در خصوص عوامل انگیزشی کشتی - رانشی گردشگران سلامت دریاچه سلامت ارومیه با استفاده از تحلیل عاملی انجام شد. برای تعیین مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آزمون

بارتلت استفاده شد. مقدار KMO برابر با (۰/۷۳۱) و هم چنین مقدار آماره آزمون بارتلت برابر (۳۹۴۸/۰۱۰) و ($P=۰/۰۰۰$) به دست آمد و این بدین معناست که داده‌ها از کفایت لازم برای انجام تحلیل عاملی مناسب هستند.

جدول ۲- ضریب KMO و آزمون بارتلت در چرخش تحلیل عوامل انگیزشی مؤثر

KMO	آزمون بارتلت	سطح معنی داری
۰/۷۳۱	۳۹۴۸/۰۱۰	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

پس از انجام آزمون KMO و بارتلت چرخش انجام شد. در این تحقیق هشت عامل با مقادیر ویژه بالاتر از یک استخراج شدند که در مجموع ۶۳/۹۷ درصد از واریانس کل عامل‌ها را تبیین می‌کردند و ۳۶/۰۲ درصد باقیمانده مربوط به عواملی بود که در تحلیل عاملی شناسایی نشده بودند. به این معنی که عواملی که استخراج یافته‌اند حدود ۶۴ درصد در انگیزه رانشی گردشگران تأثیرگذارند. پس از بررسی گویه‌ای مربوط به هر عامل و بار عاملی آنها، نتایج نشان داد که بار عاملی بیشتر گویه‌ها بالای ۰/۵ است. به عبارتی این عوامل از بار عاملی مناسبی برخوردارند.

بعد از چرخش واریماکس عامل‌های مزبور به ترتیب نام‌گذاری شدند: ۱-کسب دانش و درمان بیماری‌ها، ۲-افزایش ارتباطات، ۳-تفکر و گرفتن مشاوره زندگی، ۴-به دنبال آرامش، ۵-افزایش چرخه اجتماعی، ۶-دیدن مناظر گوناگون، ۷-تمدید اعصاب و ۸-شناخت سایر فرهنگ‌ها.

همانطور که در جدول (۳) آمده است مقدار ویژه عامل اول یعنی کسب دانش و درمان بیماری‌ها از تمامی عوامل دیگر بیشتر است (۵/۳۴) که در مجموع ۱۹/۷۹ درصد از واریانس کل را به خود اختصاص داده است، یعنی بیشترین تأثیر را در افزایش انگیزه گردشگران داشته و آخرین عامل یعنی شناخت سایر فرهنگ‌ها با مقدار ویژه ۱/۰۹ کمترین میزان از واریانس کل (۴/۰۳) را تبیین نموده است و کمترین تأثیر را در انگیزه گردشگران دارد.

جدول (۳): ماتریس عوامل انگیزشی رانشی چرخ یافته با روش واریماکس

اشتراکات	عوامل								گویه‌ها
	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۰/۷۸۱								۰/۸۶۱	در پی گیاهان دارویی
۰/۷۳۳								۰/۸۴۵	یاد گرفتن مهارت‌های گوناگون بومی
۰/۷۴۶								۰/۸۴۳	دیدن اینکه مردم با فرهنگ‌های مختلف چگونه زندگی میکنند.
۰/۷۰۳								۰/۸۲۷	درمان بیماری‌ها
۰/۶۲۲								۰/۶۹۶	تجربه سبک‌های جدید زندگی
۰/۵۲۳								۰/۶۴۵	بازدید از مکانی که قبلاً ندیده‌ام
۰/۲۵۰									التیام شکست‌های روحی
۰/۷۲۴							۰/۸۱۲		تبادل رسوم و سنت‌ها
۰/۶۵۵							۰/۷۵۹		تحسین طبیعت
۰/۶۵۰							۰/۶۸۹		بازدید از مکانی که قبلاً دوستانم به آنجا

گویه ها	عوامل								اشتراکات
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	
رفته‌اند									
از محیط خانه دور بودن	۰/۶۴۷				۰/۴۱۵			۰/۶۵۳	
به یادآوردن نقاط کور زندگی	۰/۵۸۵	۰/۵۰۶						۰/۷۳۵	
باردید از مکانی که احتمالا دوستان و خانواده را تحت تأثیر قرار میدهد.	۰/۵۸۲	۰/۴۴۶						۰/۶۲۷	
افزایش ارتباط با مردم محلی	۰/۴۹۰							۰/۵۵۶	
گرفتن مشاوره زندگی	۰/۷۷۴							۰/۶۶۸	
بازدید از نقاط گردشگری	۰/۶۳۳							۰/۵۹۳	
شور و هیجان				۰/۶۶۳				۰/۵۲۲	
استراحت جمعی				۰/۶۳۰				۰/۷۰۹	
بالا بردن جایگاه اجتماعی				۰/۴۹۹				۰/۶۰۳	
ملاقات مردم جدید				۰/۴۲۹	۰/۶۳۸			۰/۶۸۰	
برآوردن نیاز که در جای دیگری باشم					۰/۵۷۶			۰/۵۶۶	
داشتن اوقات خوب در سفر					۰/۵۱۳			۰/۳۳۸	
درمان استرس زیاد						۰/۷۷۵		۰/۶۵۲	
فرار از کارهای روزمره						۰/۶۱۷		۰/۶۵۲	
از بین بردن ترس و عادت های قدیمی						۰/۵۲۲		۰/۷۱۷	
تمدد اعصاب							۰/۸۲۷	۰/۷۰۱	
شناخت سایر فرهنگ ها								۰/۸۷۰	۰/۸۰۰
ارزش ویژه	۵/۳۴	۳/۴۹	۱/۷۵	۱/۵۷	۱/۴۹	۱/۳۴	۱/۱۶	۱/۰۹	
واریانس	۱۹/۷۹	۱۲/۹۵	۶/۵۰	۵/۸۴	۵/۵۳	۴/۹۹	۴/۳۱	۴/۰۳	

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

در بخش عامل‌های انگیزشی کششی چهار عامل با مقادیر ویژه بالاتر از یک استخراج شدند که در مجموع ۷۶/۶۹۵ درصد از واریانس کل عامل‌ها را تبیین می‌کردند و ۲۳/۳۰۵ درصد باقیمانده مربوط به عواملی بود که در تحلیل عاملی شناسایی نشده بودند. به این معنی که عواملی که استخراج یافته‌اند حدود ۷۷ درصد در انگیزه کششی گردشگران تأثیرگذارند. پس از بررسی گویه‌ای مربوط به هر عامل و بار عاملی آنها، نتایج نشان داد که بار عاملی همه گویه‌ها بالای ۰/۵ است. به عبارتی این عوامل از بار عاملی مناسبی برخوردارند.

بعد از چرخش واریماکس عامل‌های مزبور به ترتیب نام‌گذاری شدند: ۱- دسترسی آسان و راحت و تنوع، ۲- ماجراجویی، ۳- تاریخ و فرهنگ و ۴- رخدادها و فعالیت‌ها.

همانطور که در جدول (۴) آمده است مقدار ویژه عامل اول یعنی دسترسی آسان و راحت و تنوع از تمامی عوامل دیگر بیشتر است (۱۱/۴۷۶) که در مجموع ۵۷/۳۸۰ درصد از واریانس کل را به خود اختصاص داده است و بیشترین تأثیر را در افزایش انگیزه گردشگران داشته و آخرین عامل رخدادها و فعالیت‌ها با مقدار ویژه ۱/۰۳۳ کمترین میزان از واریانس کل (۵/۱۶۷) را تبیین نموده است و کمترین تأثیر را در افزایش انگیزه گردشگران دارد.

جدول (۴): ماتریس عوامل انگیزشی کششی چرخ یافته با روش واریماکس

گوپه ها	اشتراکات			
	۱	۲	۳	۴
استفاده از منابع طبیعی	۰/۸۳۳			۰/۸۹۴
برف بازی	۰/۸۳۳			۰/۸۹۴
مقصد امن	۰/۸۳۳			۰/۸۹۴
تفریح	۰/۷۱۸			۰/۷۶۳
خرید	۰/۷۱۸	۰/۵۲۷		۰/۷۳۷
غذای سنتی ارومیه	۰/۷۱۳	۰/۵۲۷		۰/۷۰۴
دعوت مهمانها به دیدن دریاچه ارومیه به جای تماشای تلویزیون	۰/۶۵۰			۰/۸۵۸
آب و هوا	۰/۶۲۵	۰/۴۳۸		۰/۸۵۸
فعالیت های تفریحی	۰/۵۸۰	۰/۴۳۷		۰/۶۷۹
منظره چشمگیر دریاچه ارومیه	۰/۵۲۵	۰/۴۴۷	۰/۴۲۹	۰/۶۷۸
کوه پیمایی		۰/۸۴۹		۰/۷۵۹
فرهنگ و هنرهای سنتی ارومیه		۰/۸۴۹		۰/۷۵۹
پیاده روی		۰/۷۳۱		۰/۹۸۲
قابلیت دسترسی آسان		۰/۷۳۱		۰/۹۸۲
کاخ های تاریخی		۰/۶۲۱		۰/۸۲۲
اسکی		۰/۵۹۸		۰/۸۲۲
زندگی ساده محلی		۰/۸۲۳		۰/۵۵۰
جشنواره ها		۰/۵۳۱		۰/۴۴۷
پارک های سرگرمی			۰/۸۷۳	۰/۵۳۷
فعالیتی برای کل خانواده			۰/۸۷۳	۰/۷۱۹
ارزش ویژه	۱/۴۷۶	۱/۶۶	۱/۱۶	۱/۰۳
واریانس	۵۷/۳۸	۸/۳۱	۵/۸۳	۵/۱۶

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این پژوهش با هدف بررسی عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در دریاچه ارومیه انجام گرفت. نتایج آمار توصیفی حاصل از بررسی داده‌های گردآوری شده نشان داد که حدود ۲۱ درصد پاسخ‌دهندگان زن و ۷۹ درصد مرد تشکیل می‌دهد. بیشترین فراوانی مربوط به سن ۳۰ تا ۴۰ سال می‌باشد. بیشترین فراوانی مربوط به لیسانس با ۴۸/۲ درصد می‌باشد. حدود ۵۵ درصد پاسخ‌دهندگان را مجرد و ۴۵ درصد متأهل تشکیل می‌دهد. شغل بیشتر پاسخ‌دهندگان کارمند شرکت خصوصی با ۲۸/۶ می‌باشد.

آمار استنباطی برای بررسی عوامل انگیزشی رانشی نشان داد هشت عامل با مقادیر ویژه بالاتر از یک استخراج شدند که در مجموع ۶۳/۹۷ درصد از واریانس کل عامل‌ها را تبیین می‌کردند این عوامل به ترتیب نام‌گذاری شدند: ۱- کسب دانش و درمان بیماری‌ها، ۲- افزایش ارتباطات، ۳- تفکر و گرفتن مشاوره زندگی، ۴- به دنبال آرامش، ۵- افزایش چرخه اجتماعی، ۶- دیدن مناظر گوناگون، ۷- تمدد اعصاب و ۸- شناخت سایر فرهنگ‌ها. مقدار ویژه عامل اول یعنی کسب دانش و درمان بیماری‌ها از تمامی عوامل دیگر بیشتر بود (۵/۳۴) که در مجموع ۱۹/۷۹ درصد از واریانس کل را به خود اختصاص داد و آخرین عامل یعنی شناخت سایر فرهنگ‌ها با مقدار ویژه ۱/۰۹ کمترین میزان از واریانس کل (۴/۰۳) را تبیین نموده است. در بخش عامل‌های انگیزشی کششی چهار عامل با مقادیر ویژه بالاتر از یک استخراج شدند که در مجموع ۷۶/۶۹ درصد از واریانس کل عامل‌ها را تبیین می‌کردند. این عامل‌ها به ترتیب نام‌گذاری شدند: ۱- دسترسی آسان و راحت و تنوع، ۲- ماجراجویی، ۳- تاریخ و فرهنگ و ۴- رخدادها و فعالیت‌ها. مقدار ویژه عامل اول یعنی دسترسی آسان و راحت و تنوع از تمامی عوامل دیگر بیشتر است (۱۱/۴۷) که در مجموع ۵۷/۳۸۰ درصد از واریانس کل را به خود اختصاص داده است و آخرین عامل رخدادها و فعالیت‌ها با مقدار ویژه ۱/۰۳۳ کمترین میزان از واریانس کل (۵/۱۶) را تبیین نموده است.

بنابراین مهم‌ترین عامل انگیزشی رانشی گردشگران درمان بیماری و کسب دانش و مهم‌ترین عامل انگیزشی کششی تنوع و دسترسی آسان و راحت بود. نتایج تحقیق حاضر با تحقیق جانگ و وو (۲۰۰۶) مطابقت نمی‌کند. البته علت عدم تطابق نتایج بخاطر متفاوت بودن جامعه آماری موردنظر در هر دو تحقیق بود. در تحقیق حاضر فقط انگیزه‌های کششی رانشی گردشگران سلامت مدنظر بود. همچنین نتایج این تحقیق با تحقیق آژمن و همکاران (۲۰۰۹) هم راستا است. علیرزاده‌ثانی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی تفاوت بین عوامل رانشی و کششی در بین گردشگران پرداختند که پژوهش حاضر به دنبال تفاوت بین این دو عامل نبود، بلکه مهم‌ترین اولویت‌های انگیزشی گردشگران را شناسایی نمود. همچنین نتایج این پژوهش با پژوهش مک و همکاران (۲۰۰۹)، هسو و همکاران (۲۰۱۰) هم راستا بود. دیگر پژوهش‌ها انگیزه‌های گردشگران را مورد بررسی قرار داده بودند از جمله در تحقیق رنجبریان و همکاران (۱۳۹۲) انگیزه ماجراجویی، بهداشتی و استراحت از انگیزه‌های مهم در بین گردشگران شناسایی نمودند و اکبری و تاج‌زاده نمین (۱۳۹۳) دیدن جاذبه‌های فرهنگی را مهم‌ترین انگیزه گردشگران عنوان کردند. این نتایج به علت تفاوت در نوع گردشگری مورد بررسی و جامعه آماری متفاوت می‌باشد. لذا این پژوهش در مورد گردشگران سلامتی دریاچه ارومیه به نتایج مهمی دست یافت، چرا که با شناسایی اولویت بندی انگیزه‌های کششی گردشگران سلامتی و فراهم نمودن امکانات و تسهیلات لازم براساس اولویت‌های شناسایی شده توسط برنامه‌ریزان و مسئولان فرصت دستیابی و پیشبرد اهداف توسعه پایدار در منطقه بهتر فراهم خواهد شد. با توجه به اینکه بیشتر گردشگران پاسخگو در این پژوهش مرد بود بنابراین می‌بایست متناسب با این گروه از گردشگران امکانات و تسهیلات لازم فراهم شود، به طور مثال:

- معرفی و شناساندن تفریحات برای برآورده ساختن حس ماجراجویی و هیجان

- معرفی سایت‌های مهیج و اقامتگاه‌های سنتی و شیک،

- برگزاری انواع برنامه‌های قایق سواری، جت اسکی، مسابقات و ..

- آموزش تمرینات بدن سازی و تناسب اندام در روزهای خاص از هفته به منظور کسب سلامت، مشاوره‌های زندگی

خاص آقایان،

- آموزش دوره‌های تغذیه سالم برای جذب یا بازگشت مجدد این نوع از مشتریان،

باتوجه به اینکه مهم‌ترین اولویت‌های انگیزه‌های کششی گردشگران؛ کسب دانش و درمان بیماری‌ها، افزایش ارتباطات، تفکر و گرفتن مشاوره زندگی، به دنبال آرامش، افزایش چرخه اجتماعی، دیدن مناظر گوناگون، تمدد اعصاب، شناخت سایر فرهنگ‌ها، و مهم‌ترین اولویت‌های انگیزشی رانشی گردشگران دسترسی آسان و راحت و تنوع، ماجراجویی، تاریخ و فرهنگ و رخدادها و فعالیت‌ها بود بنابراین پیشنهاد می‌شود برنامه‌های زیر در محدوده مورد مطالعه اجرا شود:

-معرفی انواع درمان‌های طبیعی بیماری‌ها به دلیل ماهیت درمانی دریاچه
 -اجرای برنامه تنش‌زدایی و تفکر در طبیعت آرام دریاچه،
 -ارائه مشاوره‌های زندگی در همه زمینه‌های زندگی؛ زندگی زناشویی، تربیت فرزند و ...،
 -ارائه تخفیفات به گردشگرانی که بیش از دوبرار از دریاچه و سایت‌های گردشگری سلامت بازدید به عمل می‌آورند،
 -معرفی مکان‌های آرام و معنوی به گردشگران برای فرار از فشارهای روزمره و تمدد اعصاب،
 -برگزاری انواع جشنواره‌ها (جشنواره غذا، معماری سنتی، حرکات نمایشی سنتی)،
 -معرفی فرهنگ و تمدن آذربایجان و بخصوص شهر ارومیه به گردشگران.

Akbari, M., Tajzadeh Namin, A., (2014), Motivations and Limitations of Tourists in Traveling to Shiraz, *Bi-Quarterly Journal of Social Tourism and Studies*, 2 (4), , Pp. 68-51.

Arabshahi Karizi, A., Arianfar, M. (2013) Health Tourism and Medical-Medical Tourism Capabilities in Iran, *Tourism Space Quarterly*, 3 (9), , Pp 152-133.

Azman, I., Kim, L. and Chan, J. (2010). Health and Spa Tourism Business: Tourists' Profiles and Motivational Factors. Health, Wellness and Tourism: healthy tourists, healthy business?, *Proceedings of the Travel and Tourism Research Association Europe, Annual Conference, 1-3 September, Budapest, Hungary:* , Pp 9-25.

Bansal, H. and Eiselt, H.A. (2004). Exploratory research of tourist motivations and planning, *Tourism Management*, Vol.25, Pp 387-396.

Bayat S, Hoseini Hasheminejad D, Bod M. (2017). Attracting Factors Identification of Medical Tourists in Hospitals of Tehran City. *Journal of Hospital*. 16 (1) , Pp 35-53

Chan, J.K.L. and Baum, T. (2007). Motivation factors of ecotourists in ecology accommodation: the push and pull factors, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol.12(4). , Pp 349-364.

Chun, K. S. (1989): Understanding recreational travellers motivation, attitude and satisfaction, *The Tourist Review*, 44, (1), , Pp 3-7.

Connell, J. (2013). Contemporary medical tourism: Conceptualisation, culture and commodification. *Tourism Management*, Vol.34, , Pp 1-13.

Crompton, J.L. (1979). Motivations for pleasure vacation, *Annals of Tourism Research*, 6(4): 408-424.

Dadourkhani, F., Ghasemi, Y., Shokravi, N. (2012), Strategic analysis of tourism development based on the ecological potential of Urmia Lake based on SWOT technique, *Quarterly Journal of Wetland Ecobiology, Islamic Azad University, Ahvaz Branch*, 3 (12): 1 -13.

Dann, G.M.S. (1977). Anomie, Ego-Enhancement and Tourism, *Annals of Tourism Research* , 4(2):81-94.

Davis, B. and Sternquist, B. (1987). Appealing to the elusive tourist: An attribute cluster strategy, *Journal of Travel Research*, 25(4), Pp 25-32.

Ebrahimpour, H., Roshandel Arbatani, T. (2011). A Survey of Factors Influencing on Tourism based on Expects and Conceptions and Gap Analysis (Case Study: Sareien Tourism City in Ardabili). *Journal of Business Management*, 3(2), , Pp. 1-22.

Gartner, W. (1993). *Image Formation Process*. In: Uysal, M. and Fesenmaier, D. (1993). Communication and Channel Systems in Tourism Marketing, Haworth Press, New York, , Pp 191-215.

Golshiri, Z., Roknodineftekhari, A., Pourtaheri, M. (2015). Modeling of Health Tourism Development in Rural Areas of Iran (Hot Springs). *Journal of Tourism Planning and Development*, Vol. 3(11) , Pp 11-32.

Hassanpour, M., Azizi, A. (2014), A comparative study of the situation of medical tourism in Iran and the world in order to develop product development strategies, *Secretariat of the specialized commissions of the Iran Chamber*.

Health Tourism In Iran. [online]. *Health Tourism In Iran*. 2009. Available at: <http://tosea.iran.ir/?id=1695>[Accessed Sep 2009]

Hsu, T.K., Tsai, Y.F. and Wu, H.H. (2009). The preference analysis for tourist choice of destination: A case study of Taiwan. *Tourism Management*, 30, , Pp 288-297.

Iso Ahola, S.E. 1982. Towards a Social Psychology Theory of Tourism Motivation: A Rejoinder, *Annals of Tourism Research*, 9(2), , Pp 256-262.

- Izadi M., Ayoobian A., Nasiri T., Joneidi N., Fazel M., Hosseinpourfard M. J.. (2012). Situation of health tourism in Iran opportunity or threat. *Journal of Military Medicine*. 14 (2), , Pp 69-75
- Jang, S., and Wu, C.E. (2006). Seniors' travel motivation and the influential factors: An examination of Taiwanese seniors, *Tourism Management*, 27(2), , Pp 306-316.
- Kim Liên, Phan Thi, (2010), *Tourist Motivation and Activities A Case Study of Nha Trang, Vietnam*. Master Thesis in Fisheries and Aquaculture Management and Economics, The Norwegian College of Fishery Science University of Tromso, Norway & Nha Trang University, Vietnam.
- Kim, S. and Lee, C. (2002). Push and pull relationships, *Annals of Tourism Research*, 29(1):257-260.
- Kim, S.S., Lee, C. and Klenosky, D. B. (2003). The influence of push and pull factors at Korean national parks, *Tourism Management*, 24, Pp 169-180.
- Konu, H., Tuohino, A. and Komppula, R. (2010). Lake-Wellness – A practical example of a New Service Development (NSV) concept in tourism industry. *Journal of Vacation marketing*, 16 (2) , Pp 125-139.
- Kucukkurt, M. (1981). *Factors affecting travel destination choice: An expectancy theory framework for studying travel behavior*, Dissertation, Rensselaer Polytechnic Institute, Troy, New York.
- Morovati Sharifabadi A, Asadian Ardakani F. (2014). A Model for Health Tourism Development Using Fuzzy TOPSIS and Interpretive Structural Modeling in Yazd Province. *Journal of Health Administration*. 17 (55) , Pp 73-88
- Mak, A.H.N., Wong, K.K.F. and Chang, R.C.Y. (2009). Health or Selfindulgence? The Motivations and Characteristics of Spa-goers, *International Journal of Tourism Research*, 11(2) , Pp 185-199.
- Mak, J. and Moncur, J.E. (1980). The choice of journey destinations and lengths of stay: a micro analysis, *Review of Regional Studies*, 10(3) , Pp 38-40.
- Page, S.J. and Connell, J. (2006). *Tourism: a modern synthesis*, 2nd edition, London: Thomson.
- Ranjbarian, B., Ghaffari, M., Emami, A., (2013), Identifying and analyzing the motivations of foreign tourists to travel to Isfahan, *urban and regional studies and research*, 5 (17) , Pp 36-21.
- Sarmayeh Issue, (2009). *The Expansion Of Investment In Medical Tourism Circuit*. [online]. *Sarmayeh Issue*. 2008. Available at: <http://www.sarmayeh.net/ShowNews.php?25744> allpages -1-theme-printer.html [Accessed Oct 2009]
- Shih, D. (1986). VALS as a tool of tourism market research: The Pennsylvania experience, *Journal of Travel Research*, 24(4) , Pp 2-12.
- Shirkhodaie, M., Alizadeh Sani, M., Amoli Diva, F. (2016). Examining the Effect of Destination Image on Satisfaction and Behavioral Intentions in Health Tourism (Case Study: Lavij Spa). *Journal of Tourism Planning and Development*, 5(17), Pp. 128-145.
- Swarbrooke and Horner (2005). *Consumer behavior in tourism Butterworth Heinemann*. Oxford University.
- Saghaei, M., Abdollahi, A., (2004) Urmia Lake and tourism strategies, capabilities and typology, *the growth of geography education*, 68, Pp.29-37.
- Swanson, K.K. and Horridge, P.E. (2006). Travel motivations as souvenir purchase indicators, *Tourism Management*, 27: 671-683.
- Tavakoli, Nona; Mohammadian, Sarvai. (2016). Study and prioritization of factors affecting the attraction of health tourism. *Scientific Journal of the Medical System Organization of the Islamic Republic of Iran*. 34 (1): 69-76.
- Um S., Crompton J.L. (1990). Attitude determinants in tourism destination choice, *Annals of Tourism Research*, 17(3): 432-448.
- WTO (World Health Tourism), (1995). *Collection Of Tourism Expenditure Statistics*. [online]. WTO. 1-101. Available.
- Yoon, Y. and Uysal, M. (2005). An examination of the effects of motivation and satisfaction on destination loyalty: a structural model, *Tourism Management*, Vol26(1), Pp. 45-56

بررسی نقش مخاطرات طبیعی و مدیریت بحران در آمایش سرزمین نمونه موردی: استان کرمانشاه^۱

محمد رئوف حیدری^۱، اسماعیل سلیمانی^۲ راد^۳ و مهناز حسینی سیاه‌گلی^{۳*}

۱. استادیار، جغرافیای سیاسی، دانشگاه پیام‌نور، کرمانشاه، ایران

۲. دانشجوی دوره دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

۳. دانشجوی دوره دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۰۱

چکیده

مخاطرات طبیعی حوادثی تهدیدآمیز هستند که خسارات جانی و مالی فراوانی به دنبال دارند. این مخاطرات تنها منحصر به زمان وقوع نیست بلکه به دلیل پیامدهای اجتماعی که دارند سال‌های سال گریبان‌گیر مردم منطقه خواهند بود. در چنین مواردی که آثار مخاطرات طبیعی در زندگی انسان‌ها تظاهر می‌یابد از این‌گونه مخاطرات با عنوان بلایای طبیعی یاد می‌شود و در آمایش شهری نقش این مخاطرات حائز اهمیت است. هدف پژوهش حاضر بررسی نقش مخاطرات طبیعی و مدیریت بحران در آمایش سرزمین در استان کرمانشاه است. پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و با توجه به ماهیت موضوع و مؤلفه‌های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر فرآیند پژوهش، ترکیبی از روش‌های «توصیفی-تحلیلی» است. جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها به دو صورت «اسنادی و پیمایشی» انجام پذیرفته است. و جهت تحلیل و وزن‌گذاری داده‌های از مدل FAHP و نرم افزار ARC GIS (سیستم اطلاعات جغرافیایی) برای بررسی نحوه‌ی پراکنش مخاطرات طبیعی اقدام شده است. یافته‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که از لحاظ وضعیت مخاطرات طبیعی (زلزله، سیل، خشکسالی، زمین لغزش) ۵۴ درصد از سطح استان در وضعیت خطرپذیری کم و خیلی کم، ۲۱ درصد در وضعیت خطرپذیری متوسط و در نهایت ۸٫۳۶ درصد در وضعیت خطرپذیری خیلی زیاد قرار دارد. نتایج حاکی از آن است از لحاظ مخاطرات طبیعی (زلزله، سیل، خشکسالی، زمین لغزش) استان کرمانشاه در وضعیت متوسطی قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: مخاطرات طبیعی، آمایش سرزمین، بحران، کرمانشاه.

^۱ این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی تحت عنوان "ملاحظات سیاسی، دفاعی و امنیتی آمایش سرزمین در کشور (مطالعه موردی: استان کرمانشاه)" دانشگاه پیام نور کرمانشاه است.

* نویسنده مسئول: m.hoseini6768@gmail.com

ارجاع به این مقاله: حیدری، محمد رئوف، سلیمانی راد، اسماعیل، حسینی سیاه‌گلی، مهناز (۱۳۹۹). بررسی نقش مخاطرات طبیعی و مدیریت بحران در آمایش سرزمین مطالعه موردی: استان کرمانشاه، نشریه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، دوره ۱، شماره ۱، صص ۷۶-۵۵.

مقدمه و بیان مسأله

مطالعات آمایش، یکی از برنامه‌ریزی‌های فضایی است که برای کاهش عدم تعادل در ابعاد مختلف در سطوح ملی و منطقه‌ای، وضع موجود را به سمت مطلوب هدایت می‌کند. برنامه‌ریزی آمایش شهر، برنامه‌ای است برای تحقق توسعه پایدار فضایی که مجموعه اهداف، سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌های اجرایی شهر را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست-محیطی و کالبدی دربر می‌گیرد (حاتمی‌نژاد و عمو، ۱۳۹۸: ۲۸). یکی از عوامل موثر در استفاده از ملاحظات امنیتی و دفاعی در طراحی و یا توسعه و فعالیت، شناسایی عامل خطرات و تهدیدات که بایستی در برابر آن ایمن بود می‌باشد تا با شناخت ابعاد و ویژگی‌های تهدیدات محتمل نسبت به طراحی چگونگی مقابله با تهدید اقدام نمود. لذا می‌توان گفت هر چیزی که در مقابل امنیت یک مجموعه قرار گرفته و امنیت و ثبات آن مجموعه را به خطر می‌اندازد به عنوان تهدید مطرح می‌گردد (کومر^۱، ۲۰۱۰: ۶۷). بدین منظور آمایش سرزمین از جمله روش‌هایی است که دولت‌ها به‌منظور رسیدن به امنیت پایدار و کاهش آسیب‌پذیری سرمایه‌های حیاتی جامعه در برابر تهدیدات در دستور کار خود قرار داده‌اند آمایش سرزمین مبین جغرافیایی سیاست‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بوم‌شناختی جامعه است. در همین حال این عبارت اشاره به یک نظم علمی، فن مدیریتی و سیاستی با رویکردی جامعه و بین‌رشته‌ای با هدف توسعه‌ی موزون و متعادل منطقه‌ای و سازمان فضایی بر مبنای یک راهبرد جامعه و همه سونگراست (عظیمی بلوریان، ۱۳۸۹: ۳۴). موضوع محوری در آمایش سرزمین، نابرابری‌ها، تمرکز زدایی از فعالیت‌ها و توزیع نامتوازن آن‌ها (جمعیت و فعالیت) در پهنه‌ی سرزمین برای درازمدت، شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها، محدودیت‌ها و محرومیت‌ها، چگونگی تبدیل قابلیت‌ها از حالت بالقوه به بالفعل و غیره است (علی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۳۵). همچنین آمایش سرزمین مجموعه‌ای از دانش‌ها، فنون، اصول، سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات هماهنگ به‌منظور سامان‌دهی و نظم بخشیدن به فضاها و مکان‌های زیستی و جغرافیایی به کار گرفته می‌شوند (محمودی، ۱۳۸۸: ۱۴۳) به عبارت دقیق‌تر، طبقه‌بندی فعالیت‌های انسان در یک نگاه کلی مشتمل بر فعالیت‌های گوناگون و پیچیده انسان در فضای اجتماعی، سیاسی و نظامی است. یکی از مهم‌ترین مولفه‌های آمایش سرزمین شناسایی بلایایی طبیعی و مخاطرات طبیعی است. مخاطرات طبیعی از مولفه‌هایی است که در ابتدای تصمیم‌گیری در آمایش سرزمین باید به آن پرداخت زیرا استفاده مؤثر از توان اکولوژیکی بالفعل و بالقوه یک محیط بستگی به آن‌ها دارد (پالاش، ۱۳۹۴: ۱). به‌طوری‌که می‌توان گفت حوادثی که به‌طور ناگهانی روی می‌دهند و موجب وارد آمدن خسارات به انسان و محیط می‌شوند، به‌عنوان مخاطرات طبیعی شناخته می‌شوند. این مخاطرات به دلیل ماهیت غیر منتظره خود، در بیشترین موارد خسارات مالی و جانی بسیاری برجای می‌گذارند (کیخا و همکاران، ۱۳۹۹: ۲).

مخاطراتی طبیعی، مخاطراتی هستند که تکوین و تشکیل آن‌ها متکی به حوادث طبیعی است اما در برخی از این مخاطرات امکان تأثیرگذاری انسان وجود دارد و حتی در وقوع آن انسان می‌تواند نقش تحریک‌کننده داشته باشد. ولی در کل ویژگی‌های محیط طبیعی زمینه‌ساز شکل‌گیری و تکوین مخاطره به‌شمار می‌آید. همچنین بلایای طبیعی عملی است با چنان شدتی که وضعی فاجعه‌انگیز ایجاد می‌کند و در این وضع شیرازه زندگی روزمره، ناگهان گسیخته می‌شود و مردم دچار رنج و درماندگی می‌شوند و در نتیجه به غذا، پوشاک، سرپناه، مراقبت‌های پزشکی و پرستاری و سایر ضروریات زندگی به محافظت در مقابل عوامل و شرایط نامساعد محیط محتاج می‌گردند. بنابراین مخاطرات طبیعی وقایع تهدید کننده‌ای هستند که می‌توانند فضای طبیعی و اجتماعی ما را تخریب کنند. این تخریب نه تنها در هنگام وقوع حادثه بلکه در بلند مدت پیامدهای اجتماعی این قضیه را شامل می‌شود. وقتی این حوادث تأثیر منفی بر جامعه و زیرساخت‌های آن داشته باشد بلایای طبیعی

تلقى می‌شوند (کیانی ده کیانی، ۱۳۹۵: ۳۰). برای پیشگیری از این نوع مخاطرات باید به بحث مدیریت بحران توجه خاص و ویژه‌ای گردد؛ زیرا؛ به دلیل ماهیت پیش‌بینی‌ناپذیر و مبهم بودن مخاطرات طبیعی در صورت مدیریت نکردن درست بحران‌ها، آثار مخرب اقتصادی، اجتماعی، محیطی و زیر ساختی بحران‌ها شدیدتر خواهد شد (هتو^۱ و همکاران، ۲۰۱۸: ۱۶). مدیریت مطلوب بحران‌ها، درخواست و نیاز ذی‌نفعان و اعضای جامعه از مسئولان و دست‌اندرکاران است؛ زیرا مدیریت بحران به صورت مستقیم برآینده و پایداری سیستم اقتصادی و اجتماعی جامعه اثرگذار خواهد بود (توکاکیس^۲ و همکاران، ۲۰۱۹: ۳۶).

موقعیت جغرافیایی ایران که شرایط زمین‌شناسی و اقلیمی خاصی را برای کشور رقم زده، سبب شده است هر ساله شاهد مخاطرات محیطی در تمامی کشور باشیم که بعضی از آن‌ها مانند سیل و زلزله به صورت اتفاقی و بعضی نیز مانند خشکسالی به صورت پیوسته مراکز جمعیتی کشور را متأثر ساخته و ایران را یکی از مستعدترین مناطق برای وقوع بلایای طبیعی کرده است. در این میان نیز، مدیریت نامطلوب موجب شده است کشور در زمینه‌ی مخاطرات و پذیرش تأثیرات منفی آن‌ها و در نتیجه شکل‌گیری بحران‌های متعدد، به یکی از آسیب‌پذیرترین کشورهای جهان بدل شود (احمدی و منوچهری، ۱۳۹۹: ۲۴). که استان کرمانشاه نیز از این قائده مستثنی نیست. این استان، یکی از استان‌های پرمخاطره ایران است که ویژگی‌های ژئومورفولوژیکی و تغییرات اقلیمی، این استان را با تهدید مخاطرات طبیعی مختلفی روبرو ساخته است. همچنین به دلیل شرایط ژئوپولیتیکی و ژئواستراتژیکی خاص خودش و نیز تفاوت‌های سیاسی- فضایی که با سایر استان‌های داخل کشور دارد، لازم است در طرح‌های آمایشی سرزمینی به ملاحظات این منطقه، نگاه و توجه کافی مبذول گردد. بر این مبنا پژوهش حاضر بر آن است با توجه به مخاطرات طبیعی از جمله (سیل، زلزله، خشکسالی و زمین لغزش) با تأکید بر آمایش سرزمین در سطح جامعه مورد سنجش قرار دهد و به این سوال اساسی که آیا استان کرمانشاه از لحاظ ملاحظات امنیتی در حوزه جغرافیای طبیعی از وضعیت مناسبی برخوردار است یا نه؟ پاسخی مستدل ارائه نماید.

مبانی نظری

کلانشهرهای امروزی، در نقاط مختلف دنیا به دلایل متعدد همواره در معرض آسیب ناشی از مخاطرات طبیعی قرار دارند. این مخاطرات که آسیب‌های جانی و مالی فراوانی را با خود به همراه دارند، نیازمند پیشگیری‌ها و اقدامات فوری می‌باشند. بر مبنای برنامه استراتژیک بین‌المللی کاهش بلایای سازمان ملل متحد کلیه مخاطرات دو منشأ متفاوت دارند: الف) مخاطرات طبیعی، ب) مخاطرات ناشی از فناوری یا مخاطرات ناشی از فعالیت انسان (ساسان‌پور و موسی‌وند، ۱۳۸۹: ۳۰). مقابله با مخاطره‌های طبیعی و آثار ناگوار آن‌ها از ارکان توسعه پایدار تلقی گردیده، و مخاطرات طبیعی نیز نتیجه تأثیر مخاطره‌های طبیعی بر سیستم اقتصادی اجتماعی جامعه‌ای آسیب‌پذیر تعریف شده است که به ایجاد اختلال در روال طبیعی امور جامعه آسیب دیده دامن می‌زند، و مانع از ایفای نقش مناسب آن برای کنار آمدن با تأثیرات ناشی از مخاطره می‌شود (نقوی و بیگلری، ۱۳۹۲: ۸۶). در بحث آمایش سرزمین کشور به این موضوع توجه ویژه و اساسی شده است. و باید با یک برنامه‌ریزی دقیق از بروز این حوادث تا جاییکه امکان دارد جلوگیری شود و اثرات این مخاطرات کاهش یابد.

1 Hetu et al

2 Tokakisa

الف) مخاطرات طبیعی

مخاطرات طبیعی حوادثی ویرانگر و ناگهانی‌اند که هر لحظه در جهان امکان وقوع دارند و برآیند آن خسارات جانی و مالی عمده است. عواقب آن ممکن است درازمدت و حتی برگشت ناپذیر باشد. هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای مصونیت از مخاطرات طبیعی را داشته باشد و انسان‌ها همواره با تأثیرات ذهنی و عینی زیان‌بار آن مواجه‌اند (رجبی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۴). همچنین مخاطرات طبیعی با انواع گوناگون و گستره نفوذشان، به عنوان پدیده‌هایی تکرار شدنی و مخرب، همواره در طول حیات کره زمین وجود داشته‌اند و پس از پیدایش بشر نیز همیشه خطری جدی برای انسان بوده‌اند (پورطاهری، ۱۳۹۰: ۳۲). بخش عمده مخاطرات طبیعی مرتبط با فرآیندهای ژئومورفولوژیکی ناشی از خطرات ژئومورفولوژیکی، هیدرولوژیکی و اتمسفری است. در این میان دو پدیده سیل و زلزله جزو ویرانگرترین مخاطرات طبیعی مرتبط با عوامل ژئومورفولوژیکی به‌شمار می‌آیند. هرچند در بعضی موارد زلزله خفیف است و خسارتی به بار نمی‌آورد ولی در موارد دیگر، شدت آن زیاد است و طی آن، انرژی بسیار زیادی آزاد می‌شود و در این حالت خسارت زیادی به بار می‌آورد (امیدوار، ۱۳۹۰: ۱۷). در شکل (۱) به انواع مخاطرات طبیعی اشاره شده است.

شکل ۱. انواع مخاطرات طبیعی

ب) آمایش سرزمین

آمایش سرزمین به عنوان یک سند مدیریت توسعه، تصویر سازمان فضایی مرحله‌ی توسعه یافتگی سرزمین است. این سند تجسم نظریه‌ی پایه‌ی توسعه‌ی ملی در فضای کشور است و چشم انداز کلی توزیع جغرافیایی جمعیت و ترکیب مناسب فعالیت‌های ناظر بر بهره‌برداری از سرزمین و تأمین نیازهای جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی را در قلمرو سرزمین مشخص می‌کند. آمایش سرزمین از منظر برنامه‌ریزی، در اصل نوعی برنامه‌ریزی فضایی است، ولی هر برنامه‌ریزی فضایی که یک یا چند ویژگی یاد شده را نداشته باشد، آمایشی نخواهد کرد (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴). هدف آمایش

سرزمین این است که به برنامه‌ریزی، بعد جدیدی بدهد که همان نحوه‌ی توزیع و سازمان‌یابی انسان‌ها و فعالیت‌ها در سراسر سرزمین ملی است (سازمان برنامه و بودجه، ۱۹۹۷).

برای یک طرح کامل توسعه منطقه‌ای چهار مرحله‌ای اصلی لازم است که هر مرحله شامل اجزای مطالعاتی به این شرح است:

۱- طرح برنامه‌ها: حرکات جمعیتی، تجزیه و تحلیل فیزیکی، تولیدات طبیعی، صنعتی، مطالعه‌ی مشاغل، برنامه‌های منطقه‌ای در دست اجرا و میزان تخصص‌ها و پروژه‌های منطقه‌ای، ۲- تجزیه و تحلیل: بررسی و تحلیل منابع زیرزمینی، منابع اقتصادی، خدمات اجتماعی و فرهنگی، زیربنای فیزیکی و تأسیسات و منابع انسانی، عوامل اداری- حقوقی، و عوامل امکانات ظاهری؛ ۳- مرحله‌ی اجرا: انتخاب زمان انتها، ارجحیت‌ها، طرح‌های جامع و هادی چندساله، برنامه‌های بخشی، تعیین برنامه‌ها و ارزشیابی منابع مالی، ۴- برنامه‌ریزی و معیارهای اجرایی: سیاست‌های دولت در سطح کشور، منطقه، شهر، روستا، احتیاج‌ها، مخارج، منابع طبیعی، سیاست فضایی (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵).

ارتباط آمایش سرزمین با مخاطرات محیطی

آمایش سرزمین با نگرش سیستمی خود قادر است تا مسائل مکانی مختلف از جمله مخاطرات طبیعی را محدود به نیازهای مادی و در سطوح خرد نبیند بلکه با تاثیرگذاری و اثرپذیری عناصر مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، با ترسیم یک دورنمای مطلوب، مضرات را دفع کند و زمین یا سرزمین را به عنوان یک موهبت الهی نه برای نسل کنونی بشر بلکه نسل‌های بعدی ببیند. از آن جا که ماهیت بسیاری از مصائب و مشکلات کنونی بشر، ریشه در دید محدود و تک- بعدی او به مسائل دارد. جهان پیرامون ما به دلیل پویایی و سرعت تغییرات و همچنین تنوع موضوعات از یک ساختار پیچیده برخوردار است. درک و تحلیل این تغییرات و موضوعات جز با درک کلیت سیستم‌ها امکان‌پذیر نیست. به همین دلیل آمایش سرزمین به مخاطرات طبیعی به عنوان یکی از مشکلات اساسی و حیاتی در جوامع امروزی نگاه می‌کند به- طوری که امروزه اکثر شهرها در معرض مخاطرات طبیعی از جمله سیل، زلزله، خشکسالی و غیره هستند، و این عامل توجه بسیاری از دولت‌ها و برنامه‌ریزان را به خود جلب کرده است (ویزور و واکر^۱، ۲۰۰۵: ۵۶). همچنین برای کاهش آسیب‌پذیری مخاطرات طبیعی با تأکید بر آمایش سرزمین، علاوه بر شناخت اجزای تشکیل دهنده‌ای که علوم طبیعی به آن می‌پردازد، باید تفاوت‌هایی اجتماعی- فضایی آسیب‌پذیری جوامع و دلایل آن را نیز شناخت. زیرا مخاطرات به خودی خود به نتایج زیان‌بار منجر نمی‌شوند، بلکه فقط نشان‌دهنده امکان وقوع آسیب‌اند (آزادخانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۰).

حوادث طبیعی اغلب با تخریب منابع اقتصادی و امکانات رفاهی و زیستی، سلامت ساکنان را به خطر می‌اندازند و همیشه خطر جدی برای توسعه بویژه در کشورهای در حال توسعه به شمار می‌روند (مودودی ارخودی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۲). آمایش سرزمین مخاطرات طبیعی نظیر؛ زلزله، و سیل را که موضوع مورد مطالعه تحقیق حاضر نیز می‌باشد را مورد توجه قرار داده و به تبیین و ارزیابی پتانسیل مخاطره و درجه‌بندی میزان خطرپذیری انسان ساکن در این پهنه‌ها می‌پردازد (شریفی کیا و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۰۹). همچنین می‌توان گفت که با داشتن طرح‌های آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی‌های دقیق و شناخت اقدامات کاهش خطر احتمالی این مخاطرات، بدون شک زندگی بشر حفظ می‌شود (فنی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۸).

دیدگاه‌های مخاطرات طبیعی

در زمینه مخاطرات طبیعی دیدگاه‌ها و نظریات مهمی ارائه شده‌است که در زیر به دو دیدگاه مهم در این زمینه پرداخته شده‌است.

الف) دیدگاه رفتارگرایان

دیدگاه رفتارگرایان، دیدگاه غالب دولتی و الگویی بر مبنای تفسیر غربی از مخاطرات محیط را تشکیل می‌دهد و ریشه و اساس مادی دارد. از شاخص‌های ارزیابی خوشبینانه این دیدگاه بها دادن به فناوری و سرمایه است. دیدگاه رفتاری برای مقابله با مصیبت‌های محیطی سه راهکار اساسی را مورد توجه قرار می‌دهد. یک: تأکید بر مراقبت‌ها و ردیابی‌های میدانی و تفسیر علمی فرایندهای ژئوفیزیکی. و هدف در این مرحله الگوسازی و پیش‌بینی حوادث خطرناک و تجهیز به فناوری پیشرفته نظیر رادار و دورسنج است. دو: چون به رغم اهمیت دانش پیش‌بینی و نقش آن در ادراک و رفتار، امکان وجود اشتباه در کنترل فیزیکی و مدیریتی آن وجود دارد، هدف این راهکار کنترل حوادث به شکل طبیعی و از طریق کارهای مهندسی است. مانند: ایجاد دیوارهای انحراف سیلاب یا جاری ساختن و آزادسازی بهمن‌ها. سه: قانونمند کردن برنامه‌ریزی برای مقابله با مصیبت و ارائه پاسخ‌های فوری. همچنین مکتب رفتاری بر سازگاری با مخاطرات تأکید دارد. و به‌طور خاص روی کیفیت خطرها، صرفه اقتصادی ساختارهای فیزیکی، سرمایه و سرمایه‌گذاری ملی برای مقابله و در امان بودن خطر و دور کردن آن از محیط تأکید دارد (اسمیت، ۱۳۹۴: ۸۰).

ب) دیدگاه ساختارگرایی

دیدگاه مکتب ساختارگرایی رشد فقر و تهیدستی آسیب‌پذیری را در مواجهه با مخاطرات محیطی بیش‌تر می‌کند. این آسیب‌پذیری جمعیت کارگر و فقیر به‌ویژه روستایان را بیش‌تر در برمی‌گیرد و میزان آسیب‌پذیری از مصیبت طبیعی بیش‌تر به میزان بهره‌مندی انسان از طبیعت بستگی دارد، چون روستاییان از طبیعت بهره‌مندی بیش‌تری دارد به همین خاطر از مصیبت طبیعی بیش‌تر آسیب‌پذیر است. ساختارگراها برای دستیابی همزمان به توسعه و کاهش مصیبت‌های محیطی تکیه بر دانش محلی را مدنظر قرار می‌دهند. برای مثال معتقدند که در نواحی روستایی تکیه بر دانش و مدیریت محلی و در نظر گرفتن راهکارهای محدود، کوچک و اساسی و گام برداشتن در راستای آن می‌تواند برای رسیدن به توسعه و کاهش مصیبت‌ها به‌طور همزمان موفقیت‌آمیز باشد مانند اعتبار لازم به منظور جبران اموال و دارایی‌های از دست رفته در مصیبت از جمله این اقدامات می‌تواند باشد (محمدزاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۲).

پیشینه پژوهش

محققان متعددی به مطالعه آمایش سرزمین و مخاطرات طبیعی به صورت مستقل پرداخته‌اند ولی تاکنون هیچ پژوهش‌درباره نقش مخاطرات طبیعی با تأکید آمایش سرزمین انجام نشده‌است و در جدول (۱) تنها به نمونه‌های از پژوهش‌های انجام شده در زمینه مخاطرات طبیعی و آمایش سرزمین به صورت مستقل اشاره شده‌است.

جدول ۱ پیشینه خارجی و داخلی پژوهش

نویسندگان	سال	عنوان	نتیجه
توکاکیس و همکاران	۲۰۱۹	مدیریت بحران در مدیریت دولتی: مدل سه فاز برای حوادث ایمنی	نتایج نشان داد که مدیریت بحران با تمرکز شدید بخش دولتی به تجدید ساختاری و فرهنگی نیاز دارد. در این زمینه نیز، در هر سه فاز پیش، حین و پس از بحران، راهکارهایی ارائه می‌شود که بیشتر بر افزایش ارتباطات داخلی و خارجی در بعد اطلاعاتی و مشارکتی و توانمندکردن مدیران بحران به رهبرانی با قدرت تصمیم‌گیری مطلوب در شرایط اضطراری و پیش‌بینی‌ناپذیر متکی است.
پاولا و همکاران	۲۰۱۴	آمادگی در برابر خشکسالی	نتایج نشان داد که با وجود وقوع خشکسالی‌های مکرر و تاریخ طولانی مدیریت این مخاطره در برزیل، نیاز است تصمیم‌گیرندگان مدیریت این مخاطره با شناسایی فرصت‌ها و ضعف‌های وضعیت آمادگی درزمینه پیش‌بینی، نظارت و تدارک سیستم‌های اعلان هشدار اولیه، برنامه‌های کاربردی را در بازه‌های زمانی کوتاه و بلندمدت برای مقابله با این مخاطره تدوین کنند.
احمدی و منوچهری	۱۳۹۹	سنجش وضعیت و تحلیل عوامل مؤثر بر مطلوبیت مدیریت بحران مخاطرات طبیعی در شهرستان قائنات	نتایج نشان داد که مدیریت بحران شهرستان قائنات با مقدار نامناسب میانگین محاسبه‌شده برابر با ۲٫۶۷، وضعیت رضایت‌بخشی ندارد. علل شکل‌گیری این وضعیت در قالب چهار عامل اصلی ضعف در برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت مدیریت بحران شهرستان، نارسایی‌های اجتماعی، ضعف در قانونگذاری و سیاست‌گذاری و ضعف در آموزش و مهارت‌های عملی، مبتنی بر ۳۲ شاخص خلاصه شد؛ همچنین مدیریت بحران مخاطرات محیطی در منطقه مبتنی بر رویکرد سنتی (انفعالی، واکنشی، تخصص‌گرایانه، مشارکتی نبودن، تأکید بر امدادسانی و بازیابی) است
آزاد خانی و همکاران	۱۳۹۹	شناسایی و تعیین پهنه‌های مناسب مخاطرات محیطی مؤثر در توسعه کالبدی شهر ایلام	نتایج بررسی‌ها نشان داد که شهر ایلام از میان تمامی مخاطرات طبیعی معمول در بخش زاگرس میانی بیشتر تحت تأثیر مخاطره سیلاب می‌باشد. با بررسی اراضی اطراف محدوده شهری ایلام مشاهده می‌شود که مسیر توسعه ای که شهر ایلام در دهه‌های اخیر طی کرده است بدون در نظر گرفتن این پدیده بسیار مهم بوده است و توسعه کالبدی شهر در جهت مناطق با ریسک بالای سیلاب صورت پذیرفته است. دو نقطه از مناطق با خطر بسیار زیاد با مساحت ۳۳/۵ و ۱۸/۲ هکتار دقیقاً بر مناطقی از شهر منطبق شده‌اند که در آخرین سیلاب، خسارت شدیدی را متحمل دیده بودند و دارای ریسک خطر سیلاب بالایی هستند. ایمن‌ترین مناطق برای توسعه شهر ایلام مناطق جنوبی شهر (به سمت روستای چشمه کبود) هستند که علاوه بر داشتن وضعیت فیزیوگرافی مطلوب، از نظر ایمنی ریسک سیلاب نیز در محدوده مناسبی قرار گرفته‌اند
روشن‌زاده	۱۳۹۹	تحلیل و ارزیابی نقش آمایش سرزمین در توسعه گردشگری	نتایج نشان داد که شهرستان پارسیان بطور کلی از نظر پتانسیل گردشگری در سطح خوبی قرار دارد اما از نظر استانداردهای برنامه‌های

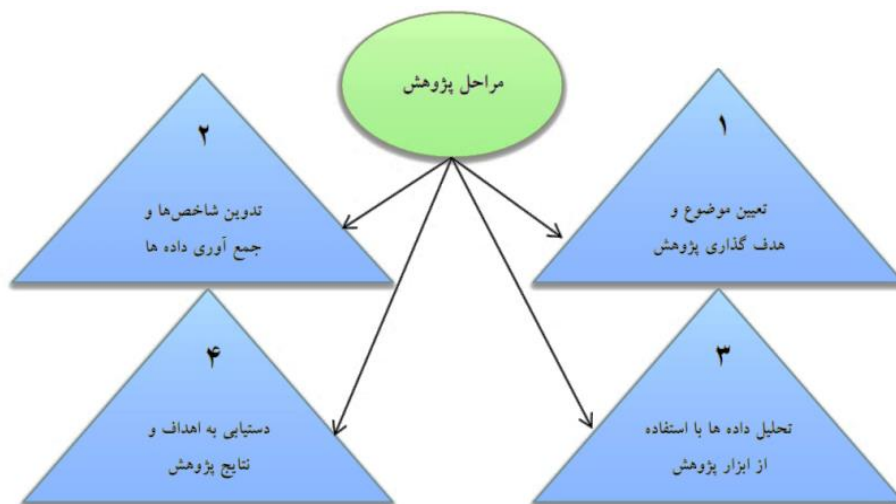
نویسندگان	سال	عنوان	نتیجه
		پایدار شهرستان پارسیان	آمایش سرزمین و تأثیر آن بر گردشگری پایدار دارای جایگاه مطلوبی نیست که می‌توان با پیاده سازی و ارتقای شاخص های مذکور به این صنعت مهم در سایه مقوله مهم آمایش سرزمین دست یافت.
آقامحمدی	۱۳۹۸	شناسایی و اولویت‌بندی عوامل راهبردی مؤثر بر آمایش سرزمینی از منظر امنیت ملی (مورد مطالعه: منطقه جنوب شرق ایران)	نتایج نشان داد که مدیریت سرزمین با میانگین رتبه ۴، فعالیت‌های اقتصادی (سطح رفاه عمومی) با میانگین رتبه ۲،۷۳، انسان (جمعیت) با میانگین رتبه ۲،۲۷ و فضا با میانگین رتبه ۱، به خود اختصاص داده‌است.
حاتمی‌نژاد و عمو	۱۳۹۸	آسیب‌شناسی و ارزیابی طرح های آمایش سرزمین در کشور ایران	نتایج نشان داد که مهم‌ترین عوامل در آسیب شناسی طرح ها و برنامه های آمایش سرزمین در کشور در حوزه جایگاه قانونی زیر معیار «عدم تعریف دقیق جایگاه برنامه ها و نگاه آمایشی در اسناد قانونی هدایتگر برنامه ها و تصمیمات»، در حوزه مدیریتی زیر معیار «حاکمیت اقتصاد نفتی و اقتصاد رانتی به عنوان مؤلفه اصلی در نهادینه نشدن نگاه منطقه ای-فضایی» در حوزه ساختاری زیر معیار «سنتی بودن نظام برنامه ریزی در پذیرش رویکرد آمایشی» و در حوزه معیار محتوایی زیر معیار «عمیق بودن نابرابری های منطقه ای به حدی که طرح های آمایشی تا توازن بخشی فضایی راه بسیار طولانی دارند» می باشند
محمودزاده و همکاران	۱۳۹۸	کاربرد روش چند هدفه ی تخصیص زمین با رویکرد آمایش سرزمین مطالعه موردی: شهرستان همدان	نتایج نشان داد که به‌طور متوسط در سه بعد مورد بررسی، بیشترین مساحت مختص به کشاورزی دیم به میزان ۳۶۴/۴ هکتار می‌باشد که معادل ۳۲ درصد از مساحت کاربریهای مورد بررسی در منطقه مورد مطالعه است و بیشترین وزن به‌طور متوسط به کاربری کشاورزی آبی به میزان ۰/۴ اختصاص دارد. این نتایج بر اساس پنج فاکتور (مساحت فعلی هر کاربری، مساحت مطلوب از هر کاربری مطابق روش MCE، وابستگی شغلی افراد مختلف به هر کاربری، اولویت‌دهی به ابعاد اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی هر کاربری) بدست آمد. نهایتاً نتایج پژوهش نشان داد که انتخاب اراضی مناسب با رویکرد آمایش سرزمین با روش چند هدفه تخصیص زمین به‌درستی به‌وسیله ابعاد اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی انجام شده است.
رجبی و همکاران	۱۳۹۷	پهنه‌بندی آسیب‌پذیری مخاطرات طبیعی و ژئومورفولوژیکی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سقز (مطالعه موردی سیل و	نتایج نشان داد که از کل روستاهای موجود در شهرستان سقز ۱۴۵ روستا در پهنه با خطر نسبتاً بالا و ۱۳۵ روستا در پهنه باخطر نسبتاً متوسط زلزله قرار گرفته‌اند. همچنین پهنه‌بندی روستاها بر اساس احتمال وقوع زمین لرزه نشان داد ۲۴۰ روستا در پهنه با احتمال وقوع کم و ۴۰ روستا نیز در پهنه با احتمال وقوع متوسط قرار دارند، سایر

نویسندگان	سال	عنوان	نتیجه
		زلزله)	روستاها در پهنه با احتمال ضعیف خطر وقوع زلزله قرار دارند.
جعفریان و همکاران	۱۳۹۷	مدل‌یابی موانع تحقق پذیری طرح‌های آمایش سرزمین استان تهران با رویکرد آینده پژوهی	نتایج نشان داد که عواملی مانند تعدد قوانین و مقررات در ارتباط با آمایش سرزمین، عدم وجود برنامه‌ریزی راهبردی نهادی در ارتباط با آمایش سرزمین استان، ضعف طرح و برنامه‌های آمایشی تهیه‌شده در ارائه الگویی کارآمد برای توسعه پایدار یکپارچه مناطق مختلف استان، عدم حضور ذینفعان و ذی‌نفعان در فرایند تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در بخش آمایش سرزمین، فقدان قواعد و مقررات مناسب و تفکر نظامد و نهادینه برای مدیریت سرزمین و روشن نبودن جایگاه طرح آمایش استان در نظام برنامه‌ریزی استان تهران جزو متغیرهای کلیدی و تأثیرگذار بر عدم تحقق-پذیری طرح‌های آمایش سرزمین در استان تهران به شمار می‌روند.
تقوایی و همکاران	۱۳۹۶	تحلیل موانع و عوامل مؤثر در اجرای طرح‌ها و برنامه‌ریزی آمایش استان تهران	نتایج نشان داد که عوامل مؤثر در رویکرد اجرای طرح آمایش استان تهران شامل توجه به قطبیت سیاسی منطقه، قطب رشد بودن شهر تهران در این استان، و قرارگیری در کریدورهای شرق به غرب و شمال به جنوب، و لزوم تعامل استان با مناطق همجوار است
علی‌پور و همکاران	۱۳۹۶	ملاحظات دفاعی - امنیتی آمایش سرزمین در استان آذربایجان شرقی و تدوین راهبردها	نتایج نشان داد که مناسب‌ترین راهبردهای این استان، راهبردهای تهاجمی/ رقابتی (SO) و تنوع (ST) است. از جمله راهبردهای تهاجمی/ رقابتی (SO) عبارت اند از: راهبردهای تقویت و افزایش رقابت و تبادلات اقتصادی بین مناطق استان با بهبود سیستم حمل و نقل هوایی وزمینی، تبلیغ آثار گردشگری استان و افزایش سهم این بخش درجهت معرفی فرهنگ و تاریخ غنی استان و غیره و از راهبردهای تهاجمی نیز می توان به افزایش اتحاد و همبستگی بین مردم در جهت افزایش ثبات سیاسی و امنیتی استان، مبارزه با تروریسم در ورای مرزهای کشور و جلوگیری از نفوذ تروریسم به داخل کشور و استان اشاره کرد.
مظاهری	۱۳۹۵	ملاحظات دفاعی امنیتی در آمایش سرزمینی جنوب شرق ایران با تأکید بر تهدیدات نظامی	نتایج نشان داد که توسعه نیافتگی و در حاشیه ای بودن و دوری منطقه از بدنه اصلی کشور و همچنین بسترهای ارتباطی ضعیف و نیز پایین بودن تراکم جمعیتی شهرستان های مرزی و در نتیجه استقرار نه چندان مطلوب اماکن نظامی و استراتژیک، از مهم ترین مسایل در آمایش دفاعی و امنیتی جنوب شرق کشور هستند.

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۹.

روش پژوهش

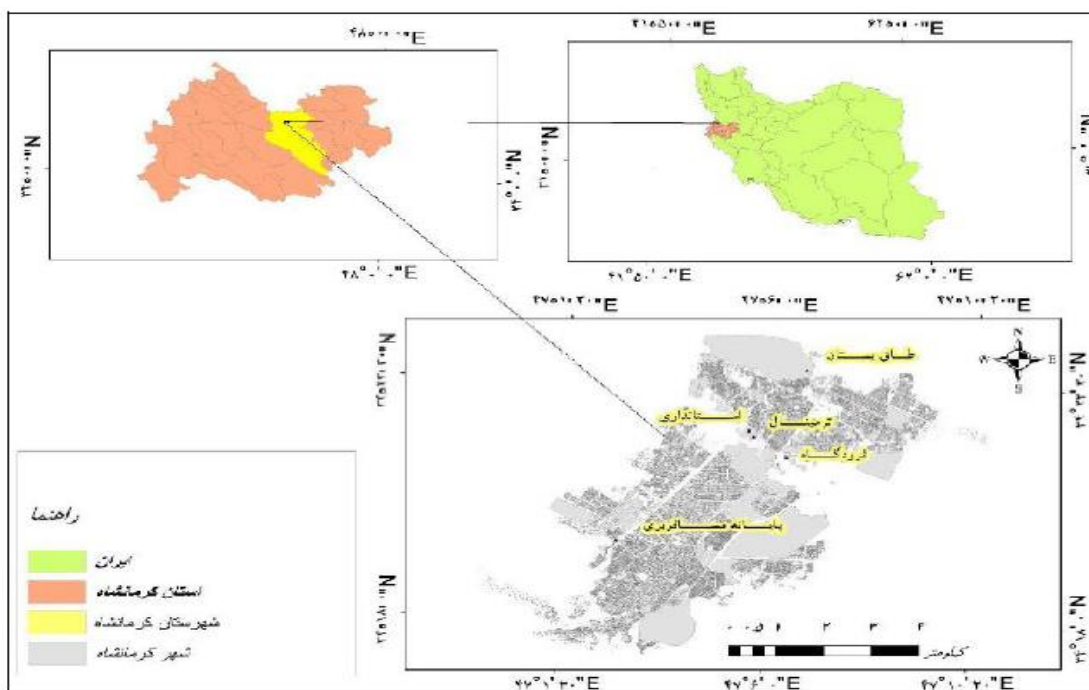
پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و باتوجه به ماهیت موضوع و مؤلفه‌های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر فرآیند پژوهش، ترکیبی از روش‌های «توصیفی - تحلیلی» است. جمع‌آوری اطلاعات و داده ها به دو صورت «اسنادی و پیمایشی» انجام پذیرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل FAHP و نرم‌افزار ARC GIS بهره گرفته شده‌است.

شکل ۲ مدل مفهومی فرایند اجرای پژوهش

معرفی محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه، استان کرمانشاه می‌باشد. استان کرمانشاه در غرب ایران می‌باشد. این شهر با مختصات جغرافیایی جغرافیایی ۴۵ درجه و ۲۰ دقیقه و ۳۹ ثانیه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۳۷ دقیقه و ۸ ثانیه عرض شمالی قرار گرفته است. جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۰ برابر ۱۲۲۰۱۳ نفر و در سال ۱۳۹۵ برابر ۱,۹۵۲,۴۳۴ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در شکل (۳) قلمرو پژوهش و محدوده مورد مطالعه آمده است.

شکل ۳ نقشه موقعیت شهر کرمانشاه در کشور و استان (مأخذ: حیدری فر و همکاران، ۱۳۹۸)

تجزیه و تحلیل داده ها

پس از بررسی عوامل مؤثر و تعیین اطلاعات مکانی و توصیفی مورد نیاز، معیارهای مورد نظر به منظور بررسی تهدیدات طبیعی و محیط زیست استان کرمانشاه تهیه گردید. در این پژوهش چهار خطر طبیعی زلزله، سیل، خشکسالی و زمین لغزش به صورت جداگانه در قالب لایه های اطلاعاتی مشخص و خطر هر کدام در سطح استان بر روی نقشه مشخص گردید و عملیاتی در سیستم اطلاعات جغرافیایی بر روی آنها انجام شد. برای مشخص شدن هر یک از نقشه های خطرپذیری ذکر شده لایه های اطلاعاتی خاصی مانند شیب زمین، فرسایش، خطوط هم دما، خطوط هم بارش و ... در سیستم GIS تحلیل شده اند و در نهایت نقشه خطرپذیری آنها به تفکیک به دست آمده است. با توجه به رویکرد حاکم تهیه بانک داده و تفکیک کاربری های پژوهش به عنوان گام نخست این نوشتار است. انتخاب و دسته بندی لایه های اطلاعاتی در سطح یک استان کاری زمان بر و نیازمند دقت است. در این پژوهش مخاطرات طبیعی (زلزله، سیل، خشکسالی و زمین لغزش) مربوطه در سطح استان کرمانشاه مورد بررسی و تفکیک شده و با توجه به اطلاعات موجود لایه های اطلاعاتی از منظر آمایش مشخص گردیده اند. که در ادامه به تفکیک هر کدام از تهدیدات طبیعی پرداخته شده است.

بررسی مناطق پر خطر در رابطه با زلزله

گسل های استان به شکل شکستگی های کوچک و بزرگ، در بخش عمده ای از قسمت های شمال، شمال شرقی، غرب و مرکز استان به چشم می خورد. ریسک پذیری گسل ها نشان می دهد که خطر گسل ها در این نواحی بیشتر است، یکی از پارامترهای تعیین کننده خطرپذیری گسل ها، بُعد فاصله است که در زمان فعالیت و رخداد زلزله، نسبت معکوس در شدت و ریسک آن دارد. لذا بُعد فاصله به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر مخاطرات ناشی از زلزله برای سکونتگاه شهری مد نظر قرار گرفت. در نهایت با استفاده از سایر پارامترهای مؤثر بر آسیب پذیر در برابر مخاطرات طبیعی (زلزله) نقاط آسیب پذیر استان مشخص گردید. در مرحله بعدی جهت مشخص نمودن مناطق آسیب پذیر در برابر زلزله لایه های ذکر شده به وسیله مدل FAHP وزن گذاری شدند. در این مدل بعد از وزن گذاری متغیرهای پژوهش در قالب اعداد فازی مثلثاتی، متغیرها با وزن های متفاوتی از حداقل وزن تا حداکثر وزن مشخص گردیدند که در جداول زیر آمده اند.

جدول ۲ وزن نسبی لایه ها برای پهنه بندی مخاطره زلزله

جنس زمین (V7)	فاصله از گسل (V6)	نوع کاربری اراضی (V5)	نوع خاک (V4)	تیپ اراضی (V3)	شیب (V2)	ارتفاع (V1)
V7	V6	V5	V4	V3	V2	ارتفاع
0.87	0.93	0.57	4	0.87	1	
V7	V6	V5	V4	V3	V1	شیب
0.64	0.73	0.382	0.96	0.63	0.8	
V7	V6	V5	V4	V2	V1	تیپ اراضی
1	1	0.32	1	1	1	
V7	V6	V5	V3	V2	V1	نوع خاک
0.74	0.79	0.82	0.7	1	0.85	
V7	V6	V4	V3	V2	V1	نوع کاربری ارضی
1	1	1	1	1	1	
V7	V5	V4	V3	V2	V1	فاصله از

گسل						
	1	1	0.92	1	0.53	0.92
جنس زمین	V1	V2	V3	V4	V5	V6
	1	1	0.99	1	0.64	1

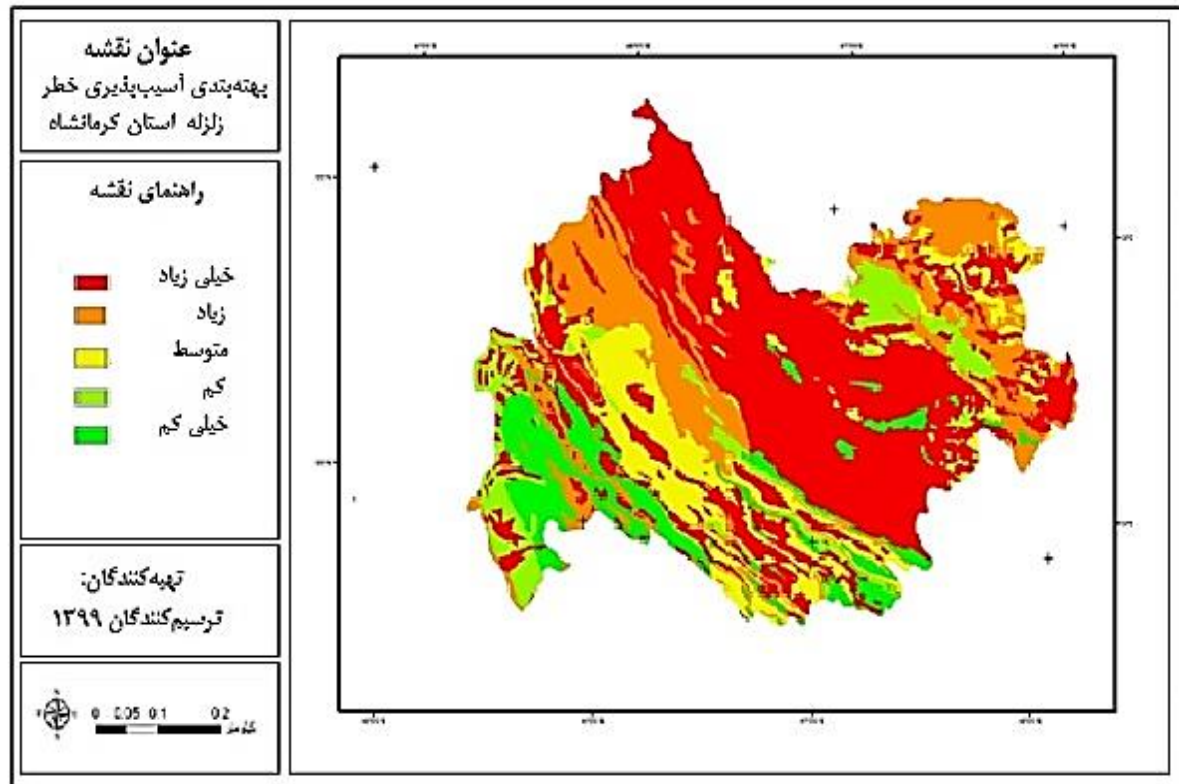
مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۹.

جدول ۲. وزن نهایی لایه‌ها برای پهنه بندی زلزله

گزینه ها	وزن نرمال نشده	وزن نرمال شده
ارتفاع	۰/۵۷	۰/۱۴۶
شیب	۰/۵۳	۰/۱۳۶
تیپ اراضی	۰/۳۸	۰/۰۹۷
نوع خاک	۰/۳۲	۰/۰۸۲
نوع کاربری اراضی	۰/۶۴	۰/۱۶۴
فاصله از گسل	۱	۰/۲۵۷
جنس زمین	۰/۷۴	۰/۱۹۰

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۹.

در ادامه بعد از وزن گذاری متغیرها در قالب وزن های جدول (۳) اقدام به تهیه لایه همپوشانی نهایی گردید که برای این کار از جعبه تحلیلی Weighted Overlay در قالب نرم افزار Arc GIS استفاده شده است. بر اساس نقشه بدست آمده از پهنه بندی شاخص های تأثیر گذار در آسیب پذیری منطقه مورد مطالعه در برابر زلزله، شهرستان هایی که فاصله کمتری با گسل های فعال دارند دارای پتانسیل بالایی جهت آسیب پذیری در برابر زلزله می باشند، در واقع نتایج شکل شماره ۴ نشان می دهد نواحی شمالی و مرکزی استان که رو خطوط گسل بنا و توسعه داده شده اند، در صورت بروز زلزله های پر قدرت نیز در امان نخواهند بود. با توجه به این مطلب که بیشترین جمعیت استان در این محدوده سکنی گزیده اند و همچنین مرکزیت استان نیز در این محدوده می باشد در صورت بروز حادثه این شهر دچار مشکلات زیادی خواهد شد.

شکل ۴. مناطق آسیب پذیر در برابر مخاطره زلزله مأخذ: ترسیم کنندگان: ۱۳۹۹.

بررسی مناطق پر خطر در رابطه با سیلاب

استان کرمانشاه به علت وضعیت توپوگرافیکی و شرایط زمین شناسی و اقلیمی خاص خود همواره از استان های سیل خیز کشور بوده. لذا در بررسی حاضر کوشش شده است با استفاده از لایه های (زمین شناسی- پوشش گیاهی، ارتفاع، شیب، فاصله از رودخانه، نوع کاربری اراضی و وضعیت خاک) نقاط آسیب پذیر در برابر سیلاب های احتمالی مشخص گردد. و برای محاسبات مدل FAHP جهت وزن دهی به لایه های مطرح شده و استخراج نقشه نهایی به صورت زیر نمایان گشت:

جدول ۴. وزن نسبی لایه ها برای پهنه بندی مخاطره سیلاب

جنس زمین (V7)	فاصله از (V6) گسل	نوع کاربری اراضی (v5)	نوع خاک (v4)	تپ اراضی (v3)	شیب (v2)	ارتفاع (v1)
V7	V6	V5	V4	V3	V2	ارتفاع
0.92	0.93	0.60	1	0.82	1	
V7	V6	V5	V4	V3	V1	شیب
0.67	0.70	0.38	0.89	0.70	0.8	
V7	V6	V5	V4	V2	V1	جنس زمین
1	1	0.32	1	1	1	

نوع خاک	V1	V2	V3	V5	V6	V7
	0.85	0.93	0.7	0.89	0.79	0.75
نوع کاربری اراضی	V1	V2	V3	V4	V6	V7
	1	1	1	1	1	1
فاصله از رودخانه	V1	V2	V3	V4	V5	V7
	1	1	0.97	0.95	0.60	0.85
پوشش گیاهی	V1	V2	V3	V4	V5	V6
	1	1	0.96	0.87	0.69	1

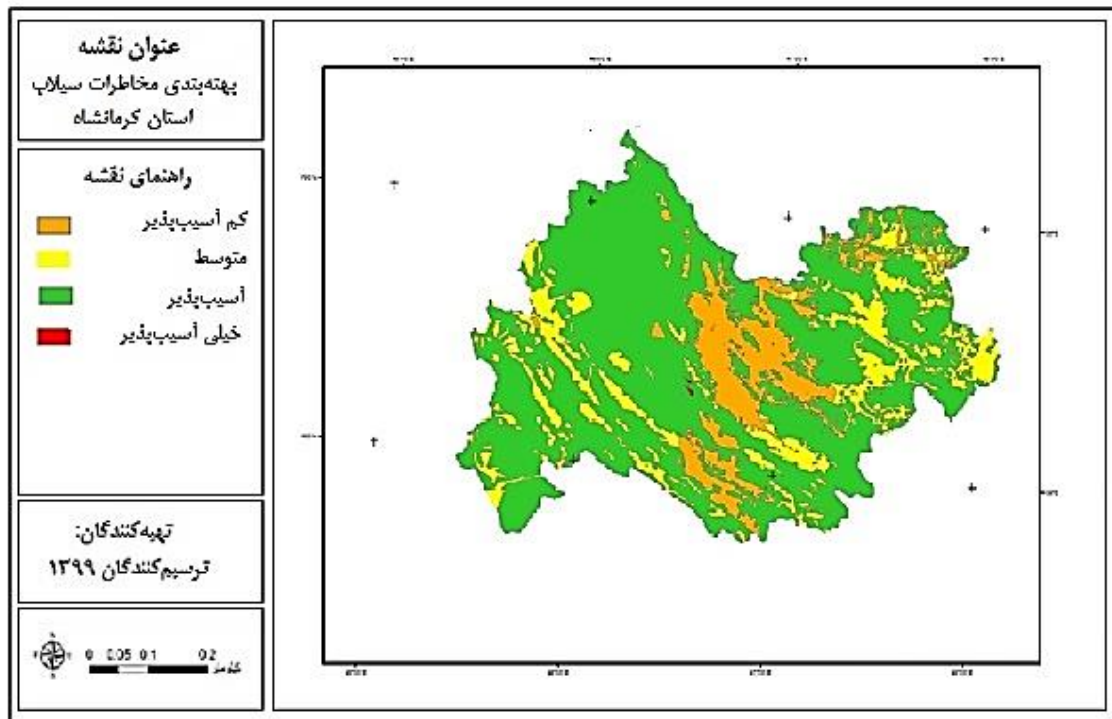
مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۹

جدول ۵. وزن نهایی لایه‌ها برای پهنه بندی سیلاب

گزینه‌ها	وزن نرمال نشده	وزن نرمال شده
ارتفاع	۰/۵۹	۰/۱۲۶
شیب	۰/۵۶	۰/۱۲۰
جنس زمین	۰/۶۳	۰/۱۳۵
نوع خاک	۰/۴۹	۰/۱۰۵
نوع کاربری اراضی	۰/۶۰	۰/۱۲۸
فاصله از رودخانه	۱	۰/۳۱۴
پوشش گیاهی	۰/۷۹	۰/۱۶۸

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۹

در ادامه بعد از وزن گذاری متغیرها در قالب وزن‌های جدول (۵) اقدام به تهیه لایه همپوشانی نهایی گردید که برای این کار از جعبه تحلیلی Weighted Overlay در قالب نرم افزار Arc GIS استفاده شده است.

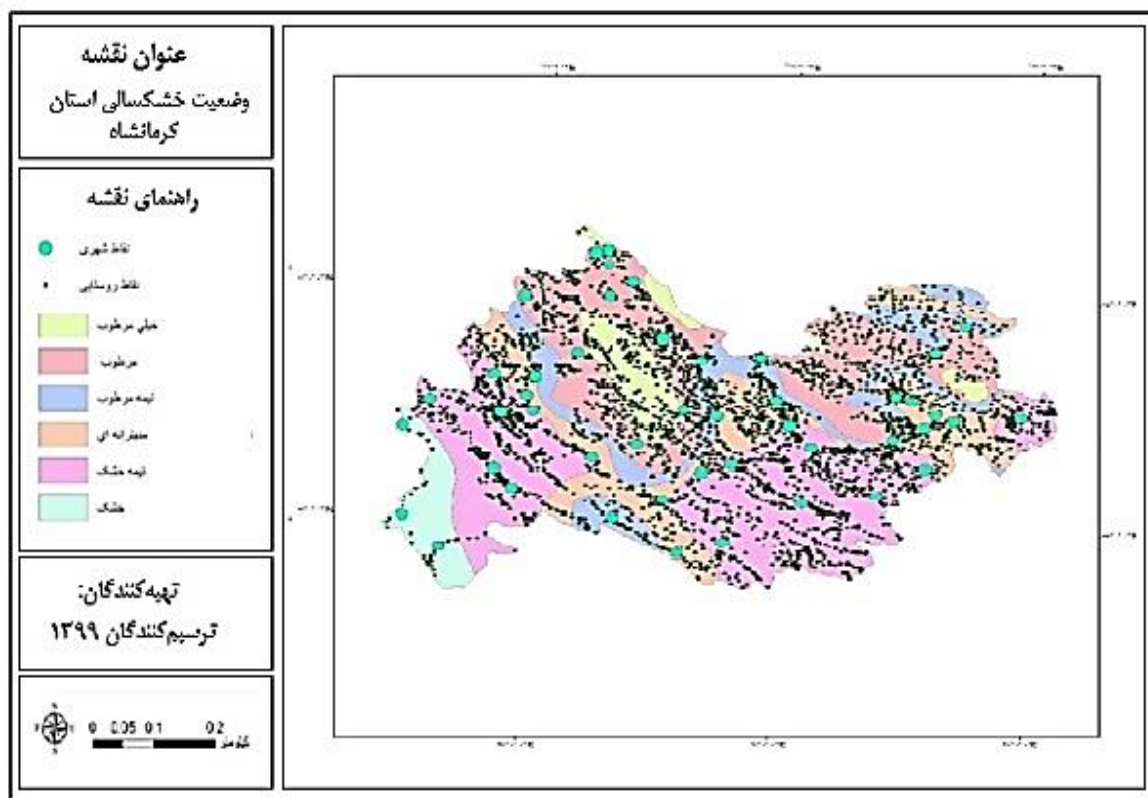

شکل ۵. مناطق آسیب پذیر در برابر سیلاب. (مأخذ. ترسیم نگارندگان، ۱۳۹۹).

منطقه مورد مطالعه به دلیل کوهستانی بودن و شرایط اقلیمی و زمین شناسی جزو مناطق سیل خیز کشور می باشد؛ این موضوع سبب گردیده در محدوده استان کرمانشاه سالیانه سیلاب متعددی رخ دهد. بررسی ارتباط بین فاکتورهای محیطی و موقعیت سکونتگاه های شهری و در نهایت پهنه بندی مخاطرات طبیعی در استان کرمانشاه نشان می دهد که به دلیل وجود روخانه های دائمی و فصلی متعدد و همچنین وجود ارتفاعات و شیب نسبتاً بالا پتانسیل بالایی برای سیل خیزی دارد. لذا همانطور که در شکل (۵) نیز مشخص شده محدوده وسیعی از مرکز استان دارای پتانسیل بالای سیل خیزی می باشد که ناشی از شرایط توپوگرافی و هیدرولوژیکی این محدوده می باشد.

بررسی مناطق پر خطر در رابطه خشکسالی

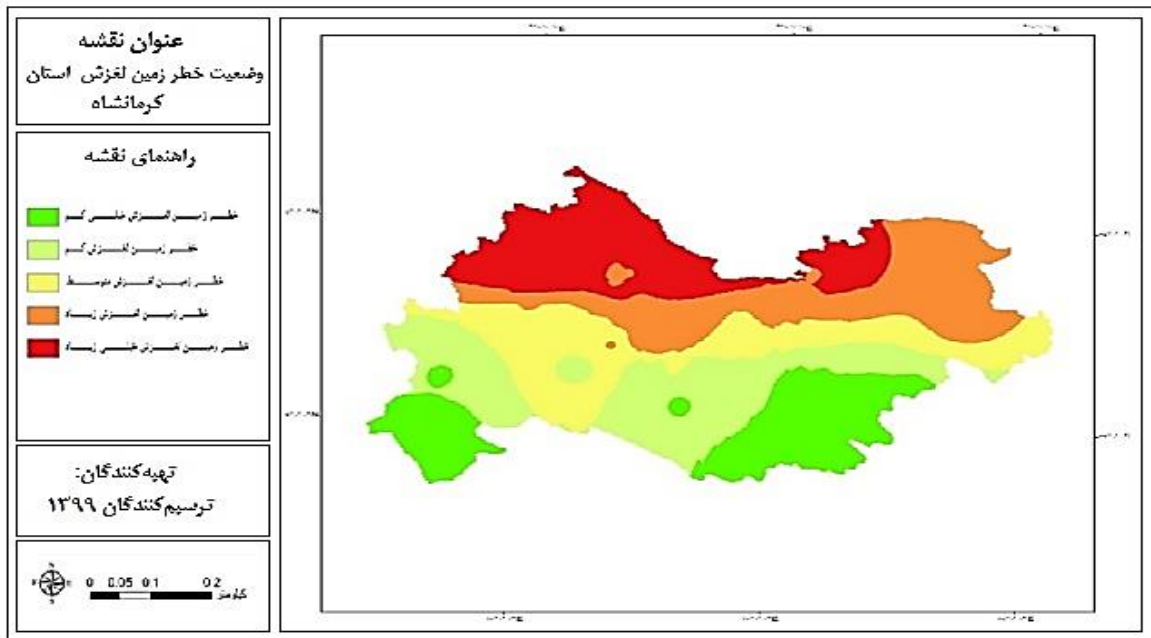
خشکسالی بر جنبه های مختلف زندگی و جامعه خصوصاً تغییر محیط طبیعی تأثیر مستقیم و غیر مستقیم دارد. عدم درک مفهوم خشکسالی باعث تردید و رکود در بخش های مختلف اقتصادی، مدیریتی و حتی سیاست گذاری ها می شود. در دهه های اخیر، در میان حوادث طبیعی تاثیرگذار بر جامعه انسانی، تعداد زیادی پدیده خشکسالی دیده می شود که به لحاظ ویژگی هایی چون درجه شدت، طول مدت، فضای تحت تأثیر، تلفات انسانی، خسارات اقتصادی و تأثیرات اجتماعی درازمدت بر جامعه، آثار آن بیش از سایر حوادث طبیعی بوده است. باتوجه به پهنه بندی خشکسالی در استان کرمانشاه که در نقشه شماره (۶) آمده است، احتمال رخداد خشکسالی در شهرهای جنوب شرقی استان کرمانشاه، بخصوص در شهرستان قصر شیرین و قسمتی از گیلانغرب بیشتر می باشد که دلیل آن وجود آب و هوایی گرم و نزدیکی به مرز عراق است. در سایر قسمت ها احتمال رخداد خشکسالی پایین است. لذا براساس نتایج و تحلیل های صورت گرفته می توان بیان داشت که استان کرمانشاه از نظر مخاطرات طبیعی از نوع خشکسالی در منطقه ایمنی قرار گرفته است.

شکل ۶: وضعیت خشکسالی استان کرمانشاه (مأخذ: ترسیم نگارندگان، ۱۳۹۹).

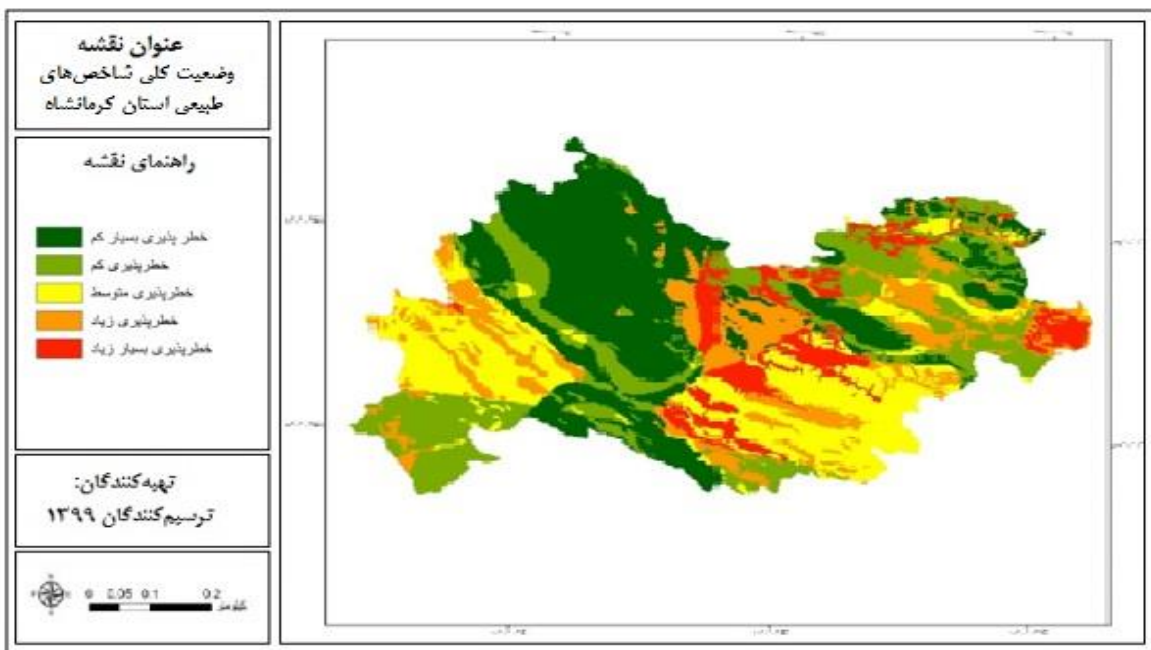
بررسی مناطق پر خطر در رابطه زمین لغزش

زمین لغزش و دیگر حرکات توده‌ای دامنه یکی از مخاطرات طبیعی عمده محسوب می‌گردند که غالباً در عرصه‌های کوهستانی کشور، سکونتگاه‌های شهری و روستایی و دیگر سازه‌های عمرانی را مورد تهدید قرار داده‌اند. ساز و کارهای وقوع لغزش‌ها و مکانیزم‌های اصلی آن‌ها علاوه بر اثر فعالیت‌های دورنی و بیرونی متأثر از فعالیت‌های انسانی نیز می‌باشد (بهنیاfer و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۵). به‌طور کلی با توجه بررسی‌های انجام گرفته پهنه‌بندی خطر زمین‌لغزش در استان کرمانشاه که در شکل (۷) آمده‌است، احتمال رخداد زمین لغزش در شهرهای شمالی استان کرمانشاه بیش‌تر می‌باشد که دلیل آن وجود سازه‌های نفوذپذیر و فرسایش‌پذیر در این شهرها است. در سایر قسمت‌ها احتمال رخداد زمین لغزش پایین است. لذا براساس نتایج و تحلیل‌های صورت گرفته می‌توان بیان داشت که استان کرمانشاه از نظر مخاطرات طبیعی از نوع لغزش در منطقه‌ی با ایمنی متوسط قرار گرفته‌است.

شکل ۷. وضعیت خطر زمین لغزش استان کرمانشاه (مأخذ: ترسیم نگارندگان، ۱۳۹۹).

در انتها بعد از وزن گذاری متغیرهای مخاطرات طبیعی اقدام به تهیه لایه همپوشانی نهایی گردید که برای این کار از جعبه تحلیلی Weighted Overlay در قالب نرم افزار Arc GIS استفاده شده است که در نهایت نقشه‌های زلزله، سیل، خشکسالی و زمین با هم ادغام گردیده تا نقشه کلی سطح خطرپذیری استان مشخص گردد.

شکل ۸. وضعیت خطرپذیری طبیعی استان کرمانشاه (مأخذ: ترسیم کنندگان، ۱۳۹۹).

با توجه به شکل (۸). استان کرمانشاه از لحاظ وضعیت مخاطرات طبیعی (زلزله، سیل، خشکسالی، زمین لغزش) که در پنج وضعیت خطرپذیری (خطرپذیری خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) قرار دارد که نتایج حاصل از آن نشان می‌دهد ۵۴ درصد از سطح استان در وضعیت خطرپذیری کم و خیلی کم، ۲۱ درصد در وضعیت خطرپذیری متوسط و در نهایت ۸/۳۶ درصد در وضعیت خطرپذیری خیلی زیاد قرار دارد. با توجه به نقشه و اطلاعات جدول (۶)، می‌تواند فرضیه پژوهش مبنی بر "به نظر می‌رسد استان کرمانشاه از لحاظ ملاحظات امنیتی در حوزه جغرافیای طبیعی از وضعیت مناسبی برخوردار است." را تایید کرد.

جدول ۶. وضعیت خطرپذیری طبیعی استان کرمانشاه

وضعیت	مساحت (هکتار)	درصد
خطر خیلی کم	747955	۳۰
خطر کم	581567	۲۴
خطر متوسط	519605	۲۱
خطر زیاد	403642	16.41
خطر خیلی زیاد	205706	8.36
مجموع	2458476	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مخاطرات طبیعی در تمام طول تاریخ حیات بشر همواره وجود داشته‌اند، اما به واسطه رشد تصاعدی جمعیت و تراکم انسان‌ها در تمام عرصه‌های زیستی به خصوص در نواحی پرخطر، امروزه بشر شاهد بلایای بزرگی چون سیل، زلزله، خشکسالی، گردباد و غیره در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه است، به طوری که می‌توان گفت مخاطرات طبیعی از مؤلفه‌هایی است که در ابتدای تصمیم‌گیری در آمایش سرزمین باید به آن پرداخت زیرا؛ در فضاهای جغرافیایی به‌ویژه نواحی شهری در بیشتر موارد خسارات فراوان و غیر قابل جبرانی باقی می‌گذارد و مانع جدی در راه توسعه پایدار جوامع انسانی به حساب می‌آید. لذا آگاهی و تسلط شهرسازان و سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان بر مخاطرات طبیعی با تأکید بر آمایش سرزمین، بر ساختار گذشته و حال شهرها به منظور ساماندهی شهر را ضروری می‌سازد. پژوهش حاضر به ارزیابی شاخص‌های مخاطرات طبیعی از دید کارشناسان با تأکید بر آمایش سرزمین می‌پردازد. همچنین در این پژوهش از مدل FAHP جهت رسیدن به مهمترین مؤلفه‌های مد نظر کارشناسان می‌باشد استفاده شده است. بر اساس نتایج مطالعات انجام شده تاکنون در این زمینه پژوهش در استان کرمانشاه صورت نگرفته است، لذا هدف از ارائه این تجربه تبیین قدم‌های بهبود اجرای طرح آمایش سرزمین جهت پیاده‌سازی و به کارگیری آن در سیستم مدیریت و برنامه‌ریزی شهری استان کرمانشاه است. و در نهایت یافته‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که استان کرمانشاه از لحاظ وضعیت مخاطرات طبیعی (زلزله، سیل، خشکسالی، زمین لغزش) ۵۴ درصد از سطح استان در وضعیت خطرپذیری کم و خیلی کم، ۲۱ درصد در وضعیت خطرپذیری متوسط و در نهایت ۸،۳۶ درصد در وضعیت خطرپذیری خیلی زیاد قرار دارد.

با توجه به موضوع و بررسی آمایش استان کرمانشاه و نتایج به دست آمده در تجزیه و تحلیل های صورت گرفته پیشنهادهای زیر مهم به نظر می‌رسد:

- تقسیم بندی عادلانه منابع و در اولویت قرار دادن شهرستان های محروم
- تقویت زیرساخت های استراتژیک و مهم؛

- تقویت سازکارهای نظارتی دقیق و کارآمد؛
- تقویت و بهره‌برداری سازمان‌های متولی اجرای طرح‌های آمایش سرزمین در بهره‌برداری و استفاده از توان سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی؛
- تقویت جایگاه طرح‌های آمایش در تدوین برنامه‌های توسعه و سند چشم‌انداز.
- تدوین طرح‌های آمایش دفاعی- امنیتی استان با در نظر گرفتن بستر جغرافیایی تهدید زا و تحریک‌های قومیتی ناشی از کشورهای همسایه.

منابع و مأخذ

- احمدی، عبدالمجید؛ منوچهری، سوران (۱۳۹۹)، سنجش وضعیت و تحلیل عوامل مؤثر بر مطلوبیت مدیریت بحران مخاطرات طبیعی در شهرستان قائنات، مجله علمی- پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۲۳-۵۶.
- آزادخانی، پاکزاد؛ حسین‌زاده، جعفر؛ صیدی، روح‌اله (۱۳۹۹)، شناسایی و تعیین پهنه‌های مناسب مخاطرات محیطی مؤثر در توسعه کالبدی شهر ایلام، مجله مخاطرات محیط طبیعی، دوره نهم، شماره بیست و سوم، صص ۴۰-۱۹.
- اسمیت، کیت (۱۳۹۴)، مخاطرات محیطی، ترجمه: ابراهیم مقیمی و شاپور گودرزینژاد، انتشارات سمت، چاپ هفتم.
- آقامحمدی، داود (۱۳۹۸)، شناسایی و اولویت‌بندی عوامل راهبردی مؤثر بر آمایش سرزمین از منظر امنیت ملی (مورد مطالعه: منطقه جنوب شرق ایران)، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، شماره ۱۲، صص ۱۰۹-۱۳۶.
- امیدوار، کمال (۱۳۹۰)، مخاطرات طبیعی، یزد، انتشارات دانشگاه یزد.
- بهنیافر، ابوالفضل؛ قنبرزاده، هادی؛ منصوری دانشپور، محمدرضا (۱۳۸۸)، «پهنه بندی خطر زمین لغزش و ناپایداری دامنه ای به روش های AHP و احتمال» مطالعه موردی: حوضه آبریز رودخانه گنگ، دامنه‌های شمالی بینالود، مجله فضای جغرافیایی، سال نهم، شماره ۲۷، صص ۷۸-۵۵.
- پالاش، عباس (۱۳۹۴)، بررسی نقش مخاطرات محیطی و مدیریت بحران در آمایش سرزمین مطالعه موردی منطقه سیستان - ایران، کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم کشاورزی و محیط زیست، کوالالمپور-مالزی.
- پورطاهری، مهدی؛ سجاسی، قیداری؛ صادقلو، طاهره (۱۳۹۰)، ارزیابی تطبیقی روش‌های رتبه‌بندی مخاطرات طبیعی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: استان زنجان، تهران، مجله پژوهش‌های روستایی، شماره ۳، صص ۵۴-۳۱.
- تقوایی، مسعود؛ بیک محمدی، حسن؛ زالی، نادر؛ کسای، میترا (۱۳۹۶)، تحلیل موانع و عوامل مؤثر در اجرای طرح‌ها و برنامه‌ریزی آمایش استان تهران، دوره ۹، شماره ۱، صص ۲۷-۱.
- جعفریان، بابک؛ سرور، رحیم، برنا، رضا (۱۳۹۵)، مدل‌یابی موانع تحقق پذیری طرح‌های آمایش سرزمین استان تهران با رویکرد آینده پژوهی، جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال شانزدهم، شماره ۵۹، صص ۷۷-۹۴.
- حاتمی نژاد، حسین؛ عمو، ابراهیم (۱۳۹۸)، آسیب‌شناسی و ارزیابی طرح‌های آمایش سرزمین در کشور ایران، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه ای، شماره ۳۴، صص ۲۷-۳۸.
- رجبی، معصومه؛ حجازی، میراسداله؛ روستایی، شهرام؛ عالی، نگین (۱۳۹۷)، پهنه‌بندی آسیب‌پذیری مخاطرات طبیعی و ژئومورفولوژیکی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سقز (مطالعه موردی سیل و زلزله)، پژوهش‌های ژئومورفولوژی کمی، سال هفتم، شماره ۲، صص ۱۹۵-۱۸۳.
- روشن‌زاده، عبدالرحمن (۱۳۹۹)، تحلیل و ارزیابی نقش آمایش سرزمین در توسعه گردشگری پایدار شهرستان پارسیان، پژوهش-های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی، سال سوم، شماره ۲۳، صص ۱۸۸-۱۶۵.
- ساسان‌پور، فرزانه؛ موسی‌وند، جعفر (۱۳۸۹)، تاثیر عوامل انسان‌ساخت در تشدید پیامدهای مخاطرات طبیعی در محیط‌های کلان شهری با کاربرد منطق فازی و سیستم اطلاعات جغرافیایی، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جلد ۱۳، شماره ۱۶، صص ۵۰-۲۹.

شریفی کیا، محمد؛ شایان، سیاوش؛ امیری، شهرام (۱۳۹۰)، سنجش آسیب‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی ناحیه ولشت از مخاطرات طبیعی به منظور ساماندهی آمایش، مجله مدرس برنامه‌ریزی و آمایش فضایی، دوره پانزدهم، شماره اول، ص ۱۵۰-۱۲۵.

عظیمی بلوریان، احمد (۱۳۸۹)، مفهوم آمایش سرزمین در برنامه‌ریزی توسعه، خاستگاه‌ها، سیر تکاملی و تجربه‌ی ایران، انتشارات مؤسسه‌ی خدمات فرهنگی رسا.

علی‌پور، عباس؛ هاشمی، مصطفی؛ اسماعیل زاده، یعقوب (۱۳۹۶) ملاحظات دفاعی- امنیتی آمایش سرزمین در استان آذربایجان شرقی و تدوین راهبردها، جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، شماره ۲۴، صص ۲۵۰-۲۳۳.

فنی، زهره؛ توکلی‌نیا، جمیله؛ امیری، حکمت؛ بیرانوندزاده، مریم (۱۳۹۶)، مولفه‌های اثر گذار بر پایداری بافت ناکارآمد شهر خرم آباد در برابر مخاطرات طبیعی، جغرافیا (فصلنامه علمی- پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال پانزدهم، شماره ۵۵، صص ۷۰-۵۷.

کیانی ده‌کیانی، سلیمان (۱۳۹۵)، آمایش و پهنه‌بندی روستاهای در معرض خطر طبیعی و انسانی بخش دهدز شهرستان ایذه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر علی‌اکبر تقی‌لو، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات، دانشگاه ارومیه.

کیخا، زهرا؛ بذرافشان، جواد؛ قنبری، سیروس؛ کیخا، عالمه (۱۳۹۹)، تحلیل میزان تاب‌آوری اجتماعات روستایی سیستان در برابر مخاطرات محیطی، مخاطرات محیط طبیعی، دوره‌ی نهم، شماره بیست و سوم، صص ۱۸-۱.

محمدزاده، مسعود، مهرنیا، عبداناصر، جویه، صاحب‌داد؛ کرد، حامد (۱۳۹۱)، تیپ‌شناسی مخاطرات طبیعی در روستا، همایش ملی توسعه روستا، تهران، صص ۱۳-۱.

محمودزاده، حسن؛ پناهی، سودابه؛ هریسچیان، مهدی (۱۳۹۸)، کاربرد روش چند هدفه‌ی تخصیص زمین با رویکرد آمایش سرزمین مطالعه موردی: شهرستان همدان، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره ۱۹، شماره ۵۲، صص ۲۳۴-۲۱۱.

محمودی، س.م (۱۳۸۸)، تحلیلی بر سیر تحولات کلان آمایش سرزمین فرانسه، مجله آمایش سرزمین، سال اول شماره اول پاییز و زمستان.

مظاهری، مصطفی (۱۳۹۵)، ملاحظات دفاعی امنیتی در آمایش سرزمینی جنوب شرق ایران با تأکید بر تهدیدات نظامی، نهمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران و اولین همایش انجمن جغرافیا و برنامه ریزی مناطق مرزی ایران، زاهدان، انجمن ژئوپلیتیک ایران و انجمن جغرافیا و برنامه‌ریزی مناطق مرزی ایران.

مودودی ارخودی، مهدی؛ برومند، ریحانه؛ اکبری، ابراهیم (۱۳۹۹)، تبیین تاب‌آوری مناطق روستایی در برابر مخاطرات طبیعی با تأکید بر سیلاب، مجله مخاطرات محیط طبیعی، دوره‌ی نهم، شماره بیست و سوم، صص ۱۷۲-۱۵۱.

نقوی، محمدرضا؛ بیگلری، شادی (۱۳۹۲)، نقش مخاطرات طبیعی (خشکسالی کشاورزی) در مهاجرت روستایی، با استفاده از روش SAW (نمونه موردی: دهستان شهدا شهرستان بهشهر)، فصلنامه جغرافیای طبیعی، سال ششم، شماره ۹۱، صص ۹۷-۸۵.

Agham Mohammadi, D. (2019). Identification and Prioritization of Strategic Factors Affecting Land Management from the Perspective of National Security (Case Study: Southeastern Region of Iran), Quarterly Journal of Strategic Defense Management Studies, 12, Pp. 109-136. (In Persian)

Ahmadi, A., Manouchehri, S. (2020). Assessing the situation and analyzing the factors affecting the desirability of crisis management of natural hazards in Ghaenat city, Journal of Spatial Planning, 10 (2), Pp. 23-56. (In Persian)

Alipour, A., Hashemi, M., Ismailzadeh, Y. (2016). "Defense - Security Considerations of Land Management in East Azerbaijan Province and the Formulation of Strategies, Geography and Urban - Regional Planning", No. 24, Pp. 250-233. (In Persian)

Azadkhani, P., Hosseinzadeh, J., Seidi, R. (2020). Identifying and determining suitable zones of environmental hazards affecting the physical development of Ilam city, Journal of Natural Hazards, 9 (23), 19-40 (in Persian)

Azimi Blourian, A. (2010), The concept of land management in development planning, origins, evolution and experience of Iran, Rasa Cultural Services Institute Publications. (In Persian)

Behniafar, A., Ghanbarzadeh, H., Mansouri Daneshpour, M. (2009). "Landslide Hazard Zoning and Slope Instability by AHP and Probability Methods" Case Study: Ganges River Basin, Northern Binalood Slopes, Journal of Geographical Space, 9 (27), Pp. 78-55. (In Persian)

Fani, Z, Tavakoli Nia, J, Amiri, H., Biranvandzadeh, M. (2016), Components affecting the stability of dysfunctional tissue in Khorramabad against natural hazards, Geography (Iranian Journal of the Geographical Association) , Volume New, 15 (55), Pp. 70-57. (In Persian)

Hatami Nejad, H., Uncle, A. (2019), Pathology and Evaluation of Land Management Plans in Iran, Regional Planning Quarterly, 34, Pp. 27 - 38. (in Persian)

Hetu, Seth N., Gupta, Samarth, Vinh, Vu, Tan, Gary, (2018). A simulation framework for crisis management: Design and use, Simulation Modelling Practice and Theory, No 16, Vol 85, Pp 15–32. (In English)

Jafarian, B, Server, R. Borna, R.. (2016), Modeling the Barriers to Feasibility of Land Management Plans in Tehran Province with a Futuristic Approach, Geography (Iranian Journal of International Geographical Quarterly), New Volume, 16 (59), Pp. 94-77. (In Persian)

Kiani Deh Kiani, S. (2016), Planning and zoning of natural and human endangered villages in Dehdez section of Izeh city, Master Thesis, under the guidance of Dr. Ali Akbar Taghilou, Department of Geography, Faculty of Literature, Urmia University. Farsi)

Kikha, Z, Bazrafshan, J, Ghanbari, S, Kikha, A. (2020). Analysis of the resilience of rural communities in Sistan against environmental hazards, natural hazards, 9 (23), Pp.1-18 (In Persian)

Kummer, R. E(2010) Kummer, RB. Shelter Design Data U.S.A Department of Defence, Office of Defence. (In English)

Mahmoudi, S.M. (2009). An Analysis of the Major Developments in Land Management in France, Journal of Land Management, First Year, First Fall and Winter. (In Persian)

Mahmoudzadeh, H., Panahi, S., Harischian, M. (2019). Application of multi-objective land allocation method with land management approach Case study: Hamadan city, Journal of Applied Research in Geographical Sciences, 19 (52), Pp. 234-211. (In Persian)

Mawdudi Arkhodi, M., Boroumand, R., Akbari, A. (2020). Explaining the resilience of rural areas against natural hazards with emphasis on floods, Journal of Natural Hazards, 9 (23), Pp. 172-151. (In Persian)

Mazaheri, M. (2016). Security and Defense Considerations in Territorial Planning in Southeastern Iran with Emphasis on Military Threats)

Mohammadzadeh, M., Mehrnia, A., Joyeh, P., Kurd, H. (2012). Typology of natural hazards in rural areas, National Conference on Rural Development, Tehran, Pp. 1-13.

Naqvi, M., Bigleri, Sh. (2013). The Role of Natural Hazards (Agricultural Drought) in Rural Migration, Using SAW Method (Case Study: Shohada Village, Behshahr), Quarterly Journal of Natural Geography, 7 (91), Pp. 97-85. (In Persian)

Omidvar, K. (2012). Natural hazards, Yazd, Yazd University Press.

Palash, A. (2015). Investigating the Role of Environmental Risks and Crisis Management in Land Management in the Sistan-Iran Case Study, International Conference on New Research in Agricultural and Environmental Sciences, Kuala Lumpur-Malaysia.

Paula, A., Engle, N.L., Nys, E.D., Molejón, C., Eduardo, S., (2014). Drought preparedness in Brazil, Weather and Climate Extremes, No 2, Vol 3, Pp 95-106.

Portaheri, M., Sajasi, AH, Sadeghloo, T. (2012). Comparative evaluation of natural hazard rating methods in rural areas, a case study: Zanjan Province, Tehran, Journal of Rural Research, 3, Pp. 54-31. (In Persian)

Rajabi, M, Hejazi, M, Rustaei, Sh, Aali, N. (2018). Zoning of Vulnerability of Natural and Geomorphological Hazards in Rural Settlements of Sazez County (Case Study of Flood and Earthquake), Quantitative Geomorphological Research, 7 (2), Pp. 195-183. (In Persian)

Roshanzadeh, A. (2020), Analysis and evaluation of the role of land management in the development of sustainable tourism in Parsian city, New researches of geographical sciences, architecture and urban planning, 3 (23), Pp. 188-165. (In Persian)

Sasanpour, F, Musavand, J. (2010). The effect of anthropogenic factors in aggravating the consequences of natural hazards in metropolitan environments using fuzzy logic and GIS, Journal of Applied Research in Geographical Sciences, 13 (16), Pp. 50-29. (In Persian)

Sharifi Kia, M., Shayan, S., Amiri, S. (2011), Assessing the Vulnerability of Natural Settlements in Rural Settlements of Velesht District to Organize Planning, Modares Journal of Spatial Planning and Planning, Volume 15, Number 1, Pp. 50- 125. (In Persian)

Smith, K.. (2015). Environmental hazards, translated by Ebrahim Moghimi and Shapur Goodarzinejad, Samat Publications, seventh edition. (In Persian)

Taqvaei, M., Beik Mohammadi, H., Zali, N., Kasaei, M., (2016). Analysis of Obstacles and Effective Factors in the Implementation of Plans and Planning of Tehran Province, Volume 9, Number 1, Pp. 27-1. (In Persian)

Tokakisa, Vassileios, Polychronioua, Panagiotis, Boustras, George, (2019). Crisis management in public administration: The three phases model for safety incidents, Safety Science, 28, 113, Pp. 37-43. (In English).

<https://www.amar.org.ir.2016>. (In Persian)

شناسایی و تحلیل الگوی گسترش شهر اهواز در بازه زمانی ۱۳۶۰ تا ۱۴۰۰

سعید امانپور^۱، مهدی علیزاده^۲ صفیه دامن باغ^{۳*}

۱. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۲. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۳. دانشجوی دوره دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۰

چکیده

شهرنشینی، رشد شهری و گسترش نامطلوب آن به عنوان پدیده‌ای جهانی، همه کشورهای جهان را تحت تأثیر قرار داده است. در دهه‌های اخیر در ایران رشد و گسترش شهرها به صورت نوعی معضل یا مسأله نمایان شده است و کلان-شهر اهواز نیز از این مسائل جدا نیست. هدف این پژوهش شناسایی و تحلیل الگوی گسترش کلان‌شهر اهواز در بازه‌ی زمانی ۱۳۶۰ تا ۱۴۰۰ است. این پژوهش از لحاظ ماهیت هدف کاربردی و از نظر روش‌شناسی توصیفی-تحلیلی می‌باشد و به دنبال بررسی روند گسترش فیزیکی و الگوی گسترش کلان‌شهر اهواز در افق ۱۴۰۰ است. برای دستیابی اهداف ابتدا روند گسترش فیزیکی در دوره‌ی ۳۵ ساله (۱۳۶۰ تا ۱۳۹۵) بررسی شد و سپس ۱۴ شاخص برای بررسی گسترش بهینه توسعه-ی کلان‌شهر اهواز در افق ۱۴۰۰ استخراج شدند که با استفاده از منطق فازی (FUZZY) این شاخص‌ها استاندارد شدند و در ادامه برای مدل بهینه با استفاده از مدل تحلیل ترکیبی ANPDEMATEL سه سطح برای گسترش این شهر مشخص شده که در ترکیب با OVERLAYFUZZY و GAMA ۰/۹ در محیط GIS نقشه‌های خروجی نیز با استفاده از نرم افزار-های ENVI و Arc GIS استخراج شد. نتایج نشان داد در سطح مدل‌های پیش‌بینی کننده‌ی اراضی کشاورزی با وزن‌های ۰/۱۰۱ و ۰/۱۱۸ بیش‌ترین اهمیت و مهم‌ترین عامل تغییر یافته در روند گسترش فیزیکی کلان‌شهر اهواز بوده است. همچنین خروجی سطح‌بندی گسترش فیزیکی در افق ۱۴۰۰ مشخص شد که بهترین مکان در محدوده‌ی بلافصل منطقه‌ی ۸ شهری و عدم قرارگیری بر سایت زمین‌های کشاورزی در این شهر می‌باشد.

کلید واژه‌ها: توسعه فیزیکی، رشد پراکنده، رشد هوشمند، الگوی گسترش، اهواز.

* نویسنده مسئول: safiyeh_damanbagh@yahoo.com

ارجاع به این مقاله: امانپور، سعید؛ علیزاده، مهدی؛ دامن باغ، صفیه (۱۳۹۹). شناسایی و تحلیل الگوی گسترش کلان‌شهر اهواز در بازه زمانی ۱۳۶۰ تا ۱۴۰۰، نشریه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۱(۱)، ۷۷-۹۶.

مقدمه و بیان مسأله

گسترش سریع شهرها، اکثر کشورهای جهان را با مشکلات متعددی مواجه ساخته است، هر چند افزایش جمعیت علت اولیه گسترش سریع شهرها محسوب می‌شود، لیکن پراکندگی نامعقول آن بر محیط طبیعی و فرهنگی جوامع اثرات نامطلوبی می‌گذارد (نیک پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۷۵).

در حال حاضر بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند و پیش‌بینی می‌گردد تا سال ۲۰۲۵ افزون بر ۶۵ درصد جمعیت جهان در شهرها زندگی کنند (Kaya, 2006: 19). این در حالی است که افزایش سریع پراکندگی شهری در بسیاری از کشورها تبدیل به یک نگرانی بزرگ شده است؛ زیرا این پراکندگی سریع اثرات زیان باری در محیط بر جای می‌گذارد (Jaeger et al, 2010: 397) و انتظار می‌رود که همه رشد آتی جمعیت در نواحی شهری و به ویژه نواحی شهری کشورهای در حال توسعه رخ دهد. پاسخگویی به رشد روزافزون جمعیتی شهرها، خواه ناشی از رشد طبیعی جمعیت و خواه بر اثر مهاجرت، رشد کالبدی شهرها را گریزناپذیر ساخته است (حاتمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۱).

با توجه به روند رو به رشد شهرنشینی در اغلب کشورهای در حال توسعه، شهرها با رشد پراکنده، بی‌قواره و به تبع آن با توزیع نامتناسب خدمات روبه‌رو شده‌اند (محمودزاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۲).

بنابراین یکی از مهم‌ترین مسائلی که در برابر توسعه‌ی شهری قرار می‌گیرد، مکان توسعه آتی آن‌ها است. در واقع توسعه‌ی کالبدی شهر، فرایندی پویا و مداوم است که طی آن محدوده‌های فیزیکی و فضاهای کالبدی شهر در جهات افقی و عمودی از حیث کمی و کیفی افزایش می‌یابند (Van Ackeret et al, 2016: 28). از سوی دیگر، رشد و گسترش کالبدی شهر فرآیندی است که علیرغم تأثیرپذیری از ساختارهای موجود، بر تمام نظام‌ها و ساختارهای شهر به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم تأثیر می‌گذارد. به همین دلیل چنان‌چه این فرآیند جریان درستی را طی نکند، اثرات نامطلوب بسیاری بر اجزای مختلف شهر بر جای می‌گذارد که می‌توان از وجود فقر و عدم تعادل، مشکلات اقتصادی و بیکاری، ناراحتی‌های عصبی و روانی ساکنان شهرها، مهاجرت‌های وسیع به شهرها، که نتیجه عمده آن حاشیه‌نشینی و ایجاد محلات فقیرنشین است، نام برد. همچنین بالا رفتن هزینه‌های زیرساخت‌های شهری، رشد و توسعه‌ی بدون کنترل و بدون برنامه‌ریزی و افزایش محدوده‌های شهری به چندین برابر، کمبود فضاهای عمومی و تفریحی، مشکلات زمین و مسکن و آلودگی‌های زیست‌محیطی مانند آلودگی هوا، خاک و آب و... از این دست مسایل است. در راستای حل این مشکلات راه‌کارهای مختلف پیشنهاد شده است. شاید همین اهمیت زیاد الگوی رشد شهر بود، که سبب شد که گزینه‌های مختلف در این زمینه عنوان گردند. مطرح کردن الگوهای مختلف توسعه شهری، مانند "شهر شعاعی"، "شهر خطی"، "شهر شطرنجی"، "شهر متمرکز"، "شهر عمودی" و بسیاری از الگوهای دیگر که در این زمینه عنوان شده، بیانگر تلاش برای رفع مسائل و مشکلات از طریق اصلاح الگوی رشد شهری بوده است (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۴).

در واقع امروزه بیش‌تر شهرها به علت وجود موانع گوناگون با مقوله توسعه فیزیکی و کالبدی درگیر هستند (Rinne et al, 2015: 104). در دهه‌های اخیر نیز در ایران رشد و گسترش شهرها به صورت نوعی معضل یا مسأله نمایان شده است و طی دهه‌های اخیر، روندی را در پی گرفته است که به نابودی بخش عظیمی از منابع طبیعی اطراف شهرها و اتلاف هزینه‌های بسیاری در راستای توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز منجر شده است (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۵).

در واقع در ایران ابتدا شهرها به علت رشد ارگانیک، از توسعه کالبدی آرامی برخوردار بودند، اما از زمانی که گسترش شهرها ماهیتی برون‌زا به خود گرفت و به ویژه در دوره شهرنشینی سریع، یعنی از دهه ۴۰ به بعد که جمعیت شهرها هم به علت رشد طبیعی بالا و هم بر اثر مهاجرت‌های روستاییان به شهر، با سرعت بالایی رشد کرد، رشد کالبد شهر و ساخت و

سازهای شهری نه بر مبنای نیاز، بلکه بر پایه بورس بازی و سوداگری زمین صورت گرفت، که این امر باعث نابسامانی بازار زمین شهری و خصوصاً بلااستفاده ماندن بخش وسیعی از اراضی داخل محدوده شهر و عارضه منفی گسترش افقی یا پراکندگی شهری شده است (خاکپور و همکاران، ۱۳۹۵: ۲؛ لحمیان، ۱۳۹۶: ۱۱۰). از جمله مهم‌ترین مسائلی که این رشد بی-رویه شهرها، به وجود آورده است عبارتند از: ناهنجاری‌های کالبدی، ناهنجاری‌های تأسیساتی، آسیب‌های اقتصادی و آلودگی‌های زیست محیطی (ابراهیم‌زاده آسمین، ۱۳۹۵: ۲۲۶).

بنابراین وجود مشکلات گسترده در راه توسعه‌ی شهرها، یک ضرورت اساسی در برنامه‌های توسعه‌ی پایدار شهری است. چراکه یکی از مشکلات عمده در برنامه‌ریزی شهری با توجه به رشد جمعیت و کمبود امکانات زیربنایی، تعیین جهت مناسب توسعه‌ی فیزیکی شهر برای پاسخگویی به نیازهای فعلی و پیش‌بینی برای آینده است (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۴).

کلان‌شهر اهواز نیز از این مسائل جدا نیست. الگوی گسترش شهری در شهر اهواز نیز به تبع جریان سریع شهرنشینی در ایران در چندین سال گذشته، تحت تأثیر روند شهرنشینی، گسترش جمعیت و افزایش مهاجرت، به سمت و سویی جدید رفته و با توجه به زمین‌های خالی درون بافت شهر از الگوی گسترش متأثر از طرح جامع به‌خصوص در پیرامون شهر با جهت‌گیری‌های خاصی همراه بوده است به‌گونه‌ای که همانند بسیاری از شهرهای دیگر طرح جامع نتوانسته است الگویی مناسب برای گسترش این شهر ارائه دهد. تداوم این فرایند منجر به الگوی توسعه ناپیوسته و غیرمتمرکز شده و در نهایت پدیده "پراکنده روی شهری" را در کلان‌شهر اهواز موجب شده است (زین‌العابدین، ۱۳۹۵: ۶). به‌گونه‌ای که با رشد افسارگسیخته و به‌مراتب فراتر از ظرفیت و ساختار زیربنایی خود پذیرایی جمعیت بسیار زیادی شده است. نتایج این رشد متعدد و عبارت‌اند از: کاهش و از دست رفتن هزاران هکتار از زمین‌های کشاورزی که اغلب در بهترین و حاصلخیزترین نواحی این شهر واقع شده‌اند، ساختن خانه‌های کم‌دوام، گسترش نواحی فقرزده، عدم کفایت راه‌ها و وسایل حمل‌ونقل، وضع بهداشتی تأسف‌آور، بیکاری و نبود امنیت که مشکلات اجتماعی و خیم و بی‌شماری را به وجود می‌آورد، اوضاع را انفجار آمیز و مهار آن را بسیار دشوار می‌کند بر مبنای آن چه گفته شد، گسترش فیزیکی و الگوی نامناسب ارتباط مناطق شهری به‌صورت زنجیره‌وار با تعامل‌های رفت و برگشتی موجب می‌شود تا اراضی طبیعی شهر اهواز با تهدید جدی روبه‌رو شوند. از سوی دیگر در شهر اهواز با تغییرات شدید در گسترش پراکنده منجر به پیامدهای متعددی شده است که بررسی این تبعات تنها به‌واسطه‌ی آگاهی از روند تغییرات و میزان تغییرات میسر است.

تغییرات فوق سبب بر هم خوردن تعادل بین کاربری‌های مختلف شده است؛ از این‌رو هدف این پژوهش آنست تا ابتدا به بررسی روند توسعه فیزیکی کلان‌شهر اهواز در دوره ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۵ بپردازد و در ادامه نیز الگوی گسترش آن در افق ۱۴۰۰ را پیش‌بینی نماید. بنابراین این پژوهش در پی پاسخگویی به دو سؤال است:

۱- روند توسعه کلان‌شهر اهواز در طی دوره ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۵ چگونه بوده است؟ ۲- الگوی گسترش آن در افق ۱۴۰۰

چگونه است؟

مبانی نظری

رشد و گسترش شهری فرآیندی پیچیده است که از طریق تعاملات فاکتورهای زیستی و فیزیکی و فاکتورهای انسانی در فضا و زمان، در مقیاس‌های گوناگون رخ می‌دهد. گسترش شهری می‌تواند در هر مکانی و با فرم‌های گوناگون رخ دهد، می‌تواند با همان تراکم در نواحی ساخته شده موجود رخ دهد و یا تراکمی کمتر و یا بیش‌تر داشته باشد. با توجه به اهمیت

این موضوع، صاحب‌نظران در زمینه عوامل گوناگونی که بر گسترش شهر مؤثر می‌باشند، دیدگاه‌های مختلفی را مطرح نموده‌اند. برخی از این دیدگاه‌ها در جدول (۱) آورده شده است.

جدول ۱ دسته بندی عوامل مؤثر بر گسترش شهر بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران

عوامل گسترش	محقق	عوامل مؤثر در گسترش شهر
عوامل طبیعی و فیزیکی	ژان باستیه	وجود شرایط محیطی مناسب نظیر شیب کافی زمین، وجود زمین‌های مناسب برای توسعه، شرایط آب و هوایی مناسب، نشستگاه مناسب شهر، دسترسی به آب و وجود میزان بیشتر زمین برای گسترش شهر، انگیزه گسترش شهر را افزایش می‌دهد. تفکیک زمین بر اساس قدرت اقتصادی جامعه می‌تواند گسترش شهر را تسریع کند. زمین‌هایی که دارای اشکال نامنظم هستند، مشکل تر تفکیک شده و گسترش شهر را کند می‌کند.
عوامل جمعیتی	لینچ ریچاردسون بروکنر	افزایش جمعیت باعث نیاز به مسکن و دیگر کاربری‌ها شده و شهر را گسترش می‌دهد.
عوامل اقتصادی	ژان باستیه الکساندر لینچ ریچاردسون بروکنر برتو	با افزایش قیمت زمین، میزان گسترش شهر کاهش یافته و تراکم افزایش می‌یابد. زمین‌هایی که مدت‌ها غیرقابل ساخت ماندند، هرچند هزینه تکنولوژی ساخت در آن‌ها بالا باشد، به دلیل ارزان بودن، زودتر تحت پوشش شهری در می‌آید. زمین‌هایی که مالکیت غیر منقول دارند، گسترش شهر را با مشکل مواجه می‌سازند. با کاهش میزان مالیات، تمایل به ساخت و ساز افزایش می‌یابد. تعیین میزان مالیات با توجه به ارزش زمین، گونه ویژه از کاربری‌ها را توسعه می‌دهد. نهادهای توسعه شهری نظیر شرکت‌های ساخت و ساز، شهرداری‌ها و... در تصمیم‌گیری جهت گسترش شهری مؤثر هستند. وجود فعالیت‌های عمده، جاذب دیگر فعالیت‌ها بوده و گسترش شهر را به سمت خود می‌کشاند.
تمایلات انسانی	لینچ	وجود انواع مختلف گسترش شهری نشان دهنده انواع مختلف نیازهای ساکنین است. سکونت در مکان‌هایی که پاسخگوی ترجیحات ساکنین باشد، شهر را در آن سمت گسترش می‌دهد.
عوامل سیاسی	نانز انجل	طرح‌های شهرسازی تعیین کننده مکان فعالیت‌ها و میزان گسترش شهری می‌باشد. میزان سرمایه گذاری از سوی دولت در میزان گسترش شهری مؤثر است.
عوامل حمل و نقل	ژان باستیه الکساندر بروکنر	وجود دسترسی‌های بیشتر به زمین باعث هدایت گسترش شهر به آن سمت می‌شود. دسترسی مناسب به زمین به مرور زمان باعث افزایش قیمت زمین و کاش روند گسترش شهر می‌شود. افزایش مالکیت اتومبیل، امکان دسترسی به زمین‌های دورتر را فراهم ساخته و گسترش شهری را تشدید می‌کند.

مأخذ: (Wang,2006:18)

همچنین رشد شهری بر اساس جهت و مسیر گسترش به دو صورت زیر انجام می‌گیرد:

(۱) نظریه‌های رشد افقی شهر

(۲) نظریه‌های رشد عمودی شهر. در واقع، رشد فضایی هر شهر به صورت گسترش افقی و رشد فیزیکی یا رشد عمودی می‌باشد. هر کدام از این دو روش کالبد متفاوت و جداگانه‌ای از دیگری ایجاد می‌نماید. رشد فیزیکی به شکل افزایش محدوده شهر یا به اصطلاح گسترش افقی ظاهر می‌گردد و رشد عمودی به صورت درون‌ریزی جمعیت شهری و الگوی رشد فشرده نمایان می‌شود. این الگوهای متفاوت به نسبت نوع گسترشی که در شهر به وجود می‌آورند پیامدها و نتایج متفاوتی را نیز در پی دارند (راهنما و عباس‌زاده، ۱۳۸۷: ۲۱).

بنابراین می‌توان گفت که الگوی رشد و توسعه کالبدی به عنوان الگوی فضایی فعالیت‌های انسان در برهه زمانی خاصی تعریف می‌شود و به دو دسته اصلی گسترش افقی یا پراکندگی شهری و الگوی شهر فشرده تقسیم می‌گردد که بررسی این الگو در راستای دستیابی به توسعه پایدار شهری ضروری خواهد بود.

نظریه رشد پراکنده^۱ شهری

الگوی پراکنده‌رویی از دهه‌ی ۱۹۶۰ در گفتمان شهری به طور جدی مطرح و تا مدت مدیدی به عنوان پدیده‌ای مختص شهرهای آمریکایی در نظر گرفته می‌شد، که به خاطر وفور زمین‌های ارزان، ساخت بی‌رویه جاده‌ها و تولید بیش از اندازه ماشین در این کشور رخ داد. اما این امر امروزه به پدیده‌ای جهانی تبدیل شده، که بیشتر شهرهای کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه با آن روبرو هستند (Hutchison, 2010: 766).

در واقع رشد پراکنده اصطلاحی است که معمولاً به رشد افقی شهر، پراکندگی شهری و گسترده‌ی شهری اطلاق می‌گردد و نوعی از رشد فیزیکی شهر است که در آن قطعات اراضی توسعه نیافته به وسیله سکونتگاه‌های مسکونی اشغال شده و سطحی که شهر بر روی آن قرار گرفته است، شکل ناپیوسته می‌یابد.

ویژگی‌های این نوع رشد فیزیکی عبارتند از: رشد بدون برنامه‌ریزی، بدون کنترل و ناهماهنگ با سایر قسمت‌های شهر، که در عین حال نتوانسته ترکیب کاربردی از کاربری‌ها را در درون خود ایجاد کند. با کاربری‌های محیط خود نیز نتوانسته ارتباط برقرار کند. مظاهر آن نمایی از تراکم کم و به شکل نواری بوده و از رشد پراکنده، جهشی و منزوی برخوردار می‌باشد (رستمی‌گله و همکاران، ۱۳۹۴: ۲). همچنین فرهنگ لغت آکسفورد در سال ۲۰۰۱ در تعریف رشد پراکنده می‌گوید: "توسعه‌ای پراکنده از شهر یا محیطی صنعتی به سمت حومه‌های اطراف". اگرچه اولین استفاده از اصلاح رشد پراکنده در سال ۱۹۳۹ توسط باتنهایم^۲ و کرنیک^۳ انجام شد؛ با این همه سابقه رواج و تثبیت آن به عنوان شکلی از توسعه شهری به سال‌های دهه ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ بر می‌گردد که مقارن با دو تغییر اساسی در شیوه زندگی آمریکایی‌ها بود: نخست گسترش استفاده از خودروی شخصی و دوم توسعه سیستم بزرگراه‌ها در آمریکا بود (Hess, 2001: 4).

در همین راستا طی فرایند حومه‌نشینی و دست‌اندازی و تخریب حجم زیادی از جنگل‌ها و اراضی کشاورزی که اثرات زیانباری برای محیط زیست و ترافیک شهری ایجاد کرده بود مسئله رشد پراکنده و ضرورت کنترل آن مورد توجه قرار گرفت. ذکر این نکته ضروری است که اگرچه رشد پراکنده و کنترل نشده شهرها از دروان بعد از اختراع و گسترش اتوموبیل به وجود آمده بود اما اثرات آن از بعد از جنگ جهانی دوم و در جریان فرایند موسوم به خانه‌سازی انفجاری^۴ شدت بیشتری

1 Sprawl

2 Buttenheim

3 Cornick

4 . Booming Housing

به خود گرفت. چنین فرم شهری در مناطقی رخ می‌دهد که سرعت رشد و توسعه زمین‌های شهری از رشد جمعیت آن منطقه بالاتر است و همین امر علت تراکم جمعیتی بسیار پایین است.

پراکنش افقی شهر ده ویژگی دارد که عبارتند از:

۱- گسترش نامحدود بیرونی ۲- زیستگاه‌های تجاری و مسکونی کم تراکم ۳- گسترش‌های جسته و گریخته و منفک ۴- خرد شدن قدرت کاربری زمین در میان محله‌های کوچک ۵- تسلط حمل و نقل بر وسایل نقلیه خصوصی شهری ۶- عدم برنامه‌ریزی متمرکز یا نظارت بر زمین ۷- توسعه تجاری به صورت خطی و طولانی ۸- هرج و مرج‌های عظیم مالی در میان محله‌ها ۹- تفکیک انواع کاربری‌های مختلف ۱۰- اتکا بر فرایند حذف و پی‌گیری مالی برای خانه‌سازی کم درآمد (موحد و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۷).

نظریه شهر فشرده^۱

به لحاظ تاریخی، شهر فشرده، واکنشی به روند پراکنده رویی در کشورها توسعه یافته است و هدف اصلی آن ارتقای کیفیت زندگی نه با هزینه نسل‌های آتی است. این ایده به دنبال خلق شهرهایی با فشردگی و تراکم بالا، اما به دور از مشکلات موجود در شهر مدرنیستی است. در این ایده، پایداری تنها از طریق هدایت توسعه به گستره‌های موجود شهری امکان دارد و اصل کلی حاکم بر آن، توسعه با تراکم‌های بالا در درون یا مجاورت هسته مرکزی شهر با ترکیبی از کاربری‌های مسکونی، فروشگاه‌ها و مکان‌های کار و فعالیت است (Holdern & Norland, 2005: 2146).

حامیان شهر فشرده معتقدند که شهر فشرده به واسطه مزیت‌های متعددی که از ابعاد گوناگون لحاظ اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و سلامتی دارد، از پتانسیل بالایی برای ایجاد شهرهای پایدار برخوردار است. ایده شهر فشرده برای اولین بار توسط توسط "جورج دمتریگ" و "توماس ال‌ستی" در سال ۱۹۷۳ به عنوان راهکاری در جهت کاهش توسعه افقی شهرها و محافظت از فضاها باز روستایی مطرح شد. این ایده معتقد به محدود کردن گسترش مراکز شهری به منظور کاهش ترافیک، بهبود دسترسی‌ها و نهایتاً بهبود کلی کیفیت زندگی شهروندان است (Roo, 2007: 5). شهر فشرده به عنوان ایده‌ای در مقابل رشد پراکنده شهر مطرح گردید. در ایالات متحده ساخت شهرهای فشرده در راستای تحقق مفهوم رشد هوشمند شهر گسترش یافته‌اند (Neuman, 2005: 5).

تئوری شهر فشرده بر این باور است که متراکم سازی شهری به ایجاد نواحی شهری امن‌تر و سرزنده‌تر می‌انجامد و باعث حمایت از مشاغل و سرویس‌های محلی و نهایتاً بهبود تعاملات اجتماعی شهری می‌شود. شهر فشرده باید فرم و مقیاسی مناسب برای پیاده روی، دوچرخه سواری و حمل و نقل عمومی داشته باشد تا بتواند به همراه تراکم و اختلاط کاربری‌ها به تشویق تعاملات اجتماعی و نهایتاً شکل پایدار شهر بینجامد.

به طور خلاصه می‌توان گفت که شهر فشرده با توجه به مزایایی چون کاهش گسترش فیزیکی شهرها، مصرف کمتر منابع و زمین‌های پیراشهری، استفاده کارآمدتر از زمین‌های داخل محدوده و احیای مناطق درونی شهر، افزایش برابری اجتماعی، مصرف کارآمدتر انرژی و کاهش صدور آلاینده‌های شهری، کاهش وابستگی به وسایل حمل و نقل شخصی، کاهش هزینه ایجاد زیرساخت‌ها و تسهیلات عمومی، تشویق کاربری ترکیبی زمین و تنوع فعالیت‌ها، کمک به تقویت روابط و تعاملات اجتماعی، بهبود احساس امنیت در فضاها شهری، افزایش جذابیت و بهبود اقتصاد محلی، افزایش کارایی در ارائه خدمات شهری، حمل و نقل همگانی بهتر با کارایی بیش‌تر، بهبود سلامت عمومی و کمک به کاهش جداسازی اجتماعی

1 Compact city

و حفظ تنوع و اختلاط اجتماعی و فرهنگی مورد توجه متخصصان و نظریه پردازان بوده و به عنوان بهترین گزینه برای عملیاتی ساختن نظریه توسعه پایدار شهری پیشنهاد شده است (حسینی، ۱۳۹۶: ۹۸).

نظریه‌ی رشد هوشمند^۱

مفهوم رشد هوشمند اولین بار در دهه ۱۹۹۰ و در ادامه مباحث شهری که از دهه های ۷۰ و ۸۰ میلادی در پاسخ به رشد پراکنده شهرها مطرح شده بود؛ شکل گرفت. به رغم این مسئله، سابقه جریان‌های فکری مخالف با رشد پراکنده شهر^۲ به این دوران محدود نمی شود و از قرن نوزدهم همواره نوعی تمایل به بافت های درونی شهر و دوری از توسعه افقی شهرها وجود داشت. در اواخر دهه‌ی ۱۹۹۰، در ایالات متحده، جنبش رشد هوشمند همانند یک رویکرد جدید برنامه ریزی به وجود آمد و در کشورهای کانادا و آمریکا به صورت روزافزون عمومیت یافت. این رویکرد ضمن برنامه ریزی کالبدی در سطح محلی، بر فرم فشرده، کاربری مختلط، گزینه‌های متعدد دسترسی و حمل و نقل پیاده تأکید می‌کند (Grant, 2007:6). از جمله مروجان اصلی رشد هوشمند می‌توان به سازمان حفاظت محیط زیست آمریکا^۳ و انجمن برنامه ریزی آمریکا^۴ اشاره کرد. انجمن برنامه ریزی آمریکا رشد هوشمند را مشتمل بر ترکیبی از تجربه‌های برنامه ریزی، مقررات و توسعه تعریف می‌کند که از طریق شکل متراکم ساختمانی، توسعه میان فضاها و اعتدال در استانداردهای پارکینگ و خیابان باعث استفاده ی بهینه از زمین می‌شود، از اهداف آنها کاهش توسعه ی بی رویه، بازیافت زمین، حفاظت از محیط زیست و در نتیجه، ایجاد واحدهای همسایگی مطلوب است (حدادان یزدی، ۱۳۸۵: ۴۲).

در واقع رشد هوشمند به عنوان راهکار های جامع برای حل مشکل به وجود آمده در اثر رشد اسپرال گونه (پراکنش افقی) شهر ارائه شده است. سیاست رشد هوشمند شهری پاسخی برای مشکلات زیاد گسترش افقی بود. رشد هوشمند موافق رشد آرام است نه عدم رشد. این مفهوم اشاره می‌کند که رشد اجتناب ناپذیر است اما برنامه ریزی و برنامه ریزان می‌تواند اثرات نامطلوب پراکنش افقی را کمتر کنند (Yelin et al, 2005:302). رشد هوشمند به عنوان نقطه مقابل رشد پراکنده شهری سعی دارد تا در ابعاد مختلف حیات شهری رویکردی "پایدار"^۵ را انتخاب کند و در فرایند توسعه شهری به شکل پایداری از شهر دست یابد. در این رویکرد، توسعه درونی^۶ به عنوان راهکاری در جهت تحقق این اصول مورد تأکید سیاست گذاران و برنامه ریزان شهری بوده که در چارچوب آن بافت های فرسوده شهری و اراضی بایر و ناکارآمد به عنوان زمینه ها و فرصت های تحقق توسعه درونی شناخته می‌شوند.

جایگاه رشد هوشمند و رشد پراکنده در مقایسه با هم

در مجموع رشد هوشمند سعی کرده است تا در ابعاد مختلف حیات شهری رویکردی پایدار را پیش بگیرد و در مقام مقایسه در نقطه مقابل رشد پراکنده شهر حرکت کند. بر همین اساس می‌توان ویژگی‌های مختلف رشد هوشمند و پراکنده شهری را مطابق جدول (۲) باهم مقایسه کرد.

-
1. Smart growth
 2. Sprawl growth
 - 3 Environmental Protection Agency(EPA)
 4. American Planning Association (APA)
 5. Sustainable
 6. infill development

جدول ۲ مقایسه ویژگی های رشد هوشمند و پراکنده شهری

شاخص ها	(رشد پراکنده)	(رشد هوشمند)
تراکم	تراکم پایین ، فعالیت های پراکنده	تراکم بالا - فعالیت های خوشه ای
الگوی رشد	توسعه پیرامونی شهری	توسعه درونی اراضی براون فیلد
کاربری اراضی	زمین های تک کاربری ، کاربری های از هم جدا شده	اختلاط کاربری ها
مقیاس	مقیاس بزرگ با بلوک های بزرگتر و راه های عریض تر، توجه کمتر به جزئیات چرا که مردم غالباً چشم اندازهای دورتر را با اتومبیل تجربه می کنند	مقیاس به شکل انسانی ، بلوکهای ساختمانی کوچک ، توجه بیشتر به جزئیات چراکه مردم چشم انداز های نزدیک را به شکل پیاده تجربه می کنند
خدمات عمومی	به شکل منطقه ای ، تثبیت شده و بزرگ. نیازمند دسترسی با اتومبیل هستند	به شکل محلی ، توزیع شده ، کوچک
حمل و نقل	حمل و نقل اتومبیل محور و الگوهای کاربری زمین نیز به شکل ضعیفی برای حمل و نقل پیاده و دوچرخه مناسب هستند	حمل و نقل چند شکلی (متنوع) که در آن کاربری زمین حمل و نقل از حرکت پیاده ، دوچرخه و حمل و نقل عمومی حمایت می کند
پیوستگی	شبکه راه های سلسله مراتبی با تعداد زیادی از راه ها و گردشگاه های غیر متصل که در آن سفر بدون اتومبیل مشکل است .	بزرگراه ها ، پیاده روها و مسیرهای به هم پیوسته امکان سفرهای مستقیم (اجتناب از سفرهای غیر ضروری) با اتومبیل و یا روش های دیگر را فراهم می کند .
طراحی خیابان	خیابان ها برای به حداکثر رساندن سرعت و حجم حرکت وسایل نقلیه موتوری طراحی شده اند	خیابان ها برای هماهنگ کردن انواع مختلفی از فعالیت ها طراحی شده اند ، ترافیک شکلی آرام دارد .
فرایند برنامه ریزی	بدون برنامه ریزی و حداقل هماهنگی بین حوزه های قدرت (تصمیم گیری) و ذینفعان (سهامداران)	برنامه ریزی و هماهنگی بین حوزه های قدرت (تصمیم گیری) و ذینفعان (سهامداران)
فضاهای عمومی	تاکید بر قلمرو خصوصی (حیاط منزل ، مراکز خرید، جوامع بسته ، کلوپ های خصوصی)	تاکید بر نواحی عمومی (خیابان ها ، مناطق عابر پیاده ، پارکهای عمومی ، تسهیلات عمومی)

مأخذ: (Litman, 2005: 5)

پیشینه پژوهش

در رابطه با پدیده گسترش کالبدی-فیزیکی شهرها مطالعات و تحقیقات زیادی صورت گرفته است. بر این اساس تعدادی تحقیقات انجام شده در خارج و داخلی به شرح ذیل می آید:

باتی^۱ و دنشان^۲ (۱۹۹۶) با عنوان کردن GIS به عنوان ابزار پشتیبانی برنامه ریزی شهری، محیط های رقومی (دیجیتال) را برای تصمیم گیری توسعه فیزیکی شهرها لازم می دانند. کاسی^۳ و پدرسون^۴ (۲۰۰۲) با طرح برنامه ریزی واحدهای همسایگی با استفاده از GIS، نقش و کاربرد آن را در استراتژی توسعه فیزیکی شهر فیلادلفیا نشان داده اند. تراویسی^۵ و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان " اثرات پراکندگی شهری و رفت و آمد: مدل سازی برای ایتالیا" و با هدف تجزیه و تحلیل تجربی رابطه پیچیده بین پراکندگی شهری و رفت و آمد که در چند دهه قبل در ایتالیا نمایان شده

1. Batty
2. Denshan
3. Casey
4. Pederson
5. Traversi

با استفاده از شاخص تأثیر تحرک، به مدل سازی در این زمینه برای ایتالیا پرداخته و نتیجه می‌گیرند که پراکندگی با جنبش‌های سفر فشرده و اثرات زیست محیطی در ارتباط است.

مو و همکاران (۲۰۱۵) در مقاله ای با عنوان "بررسی روند گسترش و اثرات تغییر کاربری اراضی و گسترش بهینه شهرهای شرقی چین" با استفاده از داده های سنجش‌ازدور مهم‌ترین تبعات تغییرات روند گسترش بهینه در شهرهای شرقی چین پرداختند. نتایج کار تحقیقی آنان نشان داد که تغییرات کاربری اراضی نقش مهمی در تغییرات گسترش بهینه این شهرها داشته است.

دوپراس^۱ و همکاران (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان اثرات پراکندگی شهری بر ارتباطات زیست محیطی در منطقه کلان شهری مونترال انجام داده‌اند. نتایج آنها نشان داده است که تغییرات استفاده از زمین بخصوص از سال ۱۹۸۱ تا ۲۰۱۰ باعث بروز تغییرات عمیق در خواص چشم اندازها گردیده است.

براندفول^۲ و نوسما^۳ (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان "چالش پراکندگی مراکز شهری در غنا" نتیجه می‌گیرند که پراکندگی شهری در مرکز غنا از ویژگی‌های مشخصه آن می‌باشد و در صورت عدم وجود خدمات و زیرساخت‌های اساسی مانند آب و فاضلاب رخ می‌دهد.

گیوه چی و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان "تحلیل الگوی گسترش کالبدی شهر اهواز" با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از آنتروپی شانون نتیجه می‌گیرند که شهر اهواز دارای رشد و گسترش بد قواره شهری می‌باشد و عوامل محدود کننده طبیعی در بخش غربی شهر به عنوان مهم ترین عامل توسعه کالبدی این بخش شهر معرفی شده است.

حسینی و همکاران (۱۳۹۲)، به مکانیابی جهات بهینه توسعه فیزیکی شهر رشت با استفاده از مدل AHP پرداخته‌اند. در نهایت پس از تلفیق نقشه‌ها، نقشه نهایی جهات مناسب گسترش آتی شهر رشت بهینه‌گزینی و آرایه و تعیین گردید. خروجی و برآیند مطالعات، بهترین اراضی را برای توسعه آتی شهر در محور جنوب آن جهت یابی کرده است.

موحد و همکاران (۱۳۹۳) طی مقاله‌ای به تبیین الگوی گسترش فضایی-کالبدی شهر سقز با رویکرد فرم شهری پایدار پرداختند. با توجه به نتایج پژوهش، الگوی رشد فشرده به عنوان الگوی توسعه آتی شهر سقز پیشنهاد شده است.

عزت پناه و خلیجی (۱۳۹۵) طی مقاله خود به تحلیل الگوی گسترش کالبدی و فضایی با استفاده از مدل هلدرن در شهر گناباد پرداختند. بر اساس نتایج آن‌ها و محاسبات مدل هلدرن، حدود ۴۹ درصد رشد در شهر گناباد بر اثر رشد بی-قواره و اسپرال شهر و حدود ۵۱ درصد مابقی توسعه شهر ناشی از رشد جمعیت شهر بوده است.

فقیه عبدالهی و همکاران (۱۳۹۶)، طی پژوهشی به تحلیل فضایی الگوی رشد شهری (مطالعه موردی: شهر کلاردشت) پرداخته‌اند. با توجه به نتایج تحقیق طی ۲۰ سال اخیر، رشد شهر در قالبی پراکنده بوده که با توجه به ارزش های محیطی شهر، ادامه این روند تهدیدی جدی در جهت این ارزش‌هاست.

نیک پور و همکاران (۱۳۹۸) طی مقاله‌ای به بررسی الگوی گسترش کالبدی شهر آمل با رویکرد رشد هوشمند شهری پرداخته‌اند. نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد محلات مرکزی شهر، شرایط مطلوب‌تری نسبت به محلات پیرامونی دارند. این محلات از نظر شاخص های اصلی رشد هوشمند مانند ترکیب کاربری ها، اتصالات، فضاهای باز و زیرساخت ها از وضعیت مناسب تری برخوردارند.

1 . Dupras

2 . Brandful

3 . Nsomal

حاتمی نژاد و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله خود به بررسی روند توسعه فیزیکی کلان شهر کرمانشاه و ارائه الگوی بهینه جهات رشد پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که جهات توسعه فیزیکی شهر کرمانشاه در آینده دارای وضعیتی "متوسط و به نسبت مناسب" است.

محمودزاده و همکاران (۱۳۹۹) طی مقاله خود به سنجش ظرفیت‌های توسعه میان افزا با استفاده از تحلیل چند متغیره فازی در شهر ارومیه پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که از مجموع $۵۵۰۲/۶$ هکتار اراضی ارومیه، $۸۳ / ۳۶۷$ ($۶۹ / ۶$)٪ از اراضی برای توسعه میان افزا کاملاً مناسب، $۵۵ / ۸۶۳$ هکتار ($۷۰ / ۱۵$)٪ از اراضی مناسب، $۹۱ / ۱۴۴۸$ هکتار ($۳۳ / ۲۶$)٪ تا حدودی نامناسب، $۲۵ / ۱۷۲۱$ هکتار ($۲۸ / ۳۱$)٪ نامناسب و $۰۶ / ۱۱۰۱$ هکتار (۲۰)٪ کاملاً نامناسب می باشد و میزان زمینی که با اعمال توسعه میان افزا می توان در افق سال ۱۴۰۵ از رشد پراکنده شهری جلوگیری کرد، ۳۶۸۰۰۰۰ متر مربع برآورد گردید.

در اکثر مطالعاتی که تا کنون در زمینه نحوه گسترش شهرها صورت گرفته بیشتر به نحوه گسترش شهر توجه شده است اما وجه تمایز این پژوهش با پژوهش‌های دیگر در این است که علاوه بر روند گسترش شهر در گذشته افق و چشم انداز آینده توسعه شهر اهواز را نیز پیش بینی می نماید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف توسعه‌ای - کاربردی و از لحاظ روش‌شناسی توصیفی - تحلیلی مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا با مطالعه مبانی نظری و ادبیات تحقیق، اصول و معیارهای مدنظر طراحی گردید، با توجه به ضریب و تاثیر متفاوت هریک از معیارها و شاخص‌ها در روند گسترش کلان‌شهر اهواز از روش ترکیبی ANP- DEMATIL برای تعیین مراتب وزنی استفاده شده است. سپس اصول و معیارهای مدنظر استخراج و شناسایی می‌شود، که با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای در طول ۵ سال و با استفاده از نرم‌افزار (ENVI) پردازش شدند همچنین در ادامه ۱۲ معیار موردنظر برای بررسی افق چشم‌انداز گسترش شهر تا سال ۱۴۰۰ انتخاب شد که با استفاده از ابزار Euclidean Distance از مجموع ابزارهای Distance نقشه‌های فواصل مکانی طراحی شد. در مرحله‌ی بعد با استفاده از ابزار Fuzzy overly با گامی ۰/۹ از مجموع ابزارهای spatial Analyst Tools موجود در نرم‌افزار GIS ARC نقشه‌های فواصل همپوشانی شد تا مشخص گردد وضعیت گسترش شهر در سال ۱۴۰۰ به کدام سو و به چه میزان خواهد بود.

تجزیه و تحلیل داده ها

گام اول تحلیل و پایش تصاویر ماهواره ای شهر اهواز با استفاده از نرم افزار ENVI

در این بخش با استفاده از ۵ تصویر ماهواره‌ای در بازه زمانی ۳۵ ساله (۱۳۶۰، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵) طبقات پوشش و کاربری اراضی برای شهر اهواز استخراج شد و با مقایسه تصاویر طبقه بندی شده، تغییرات اراضی در شهر اهواز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت (جدول ۳).

جدول ۳ مشخصات داده‌های مورد استفاده به همراه وضعیت پردازش

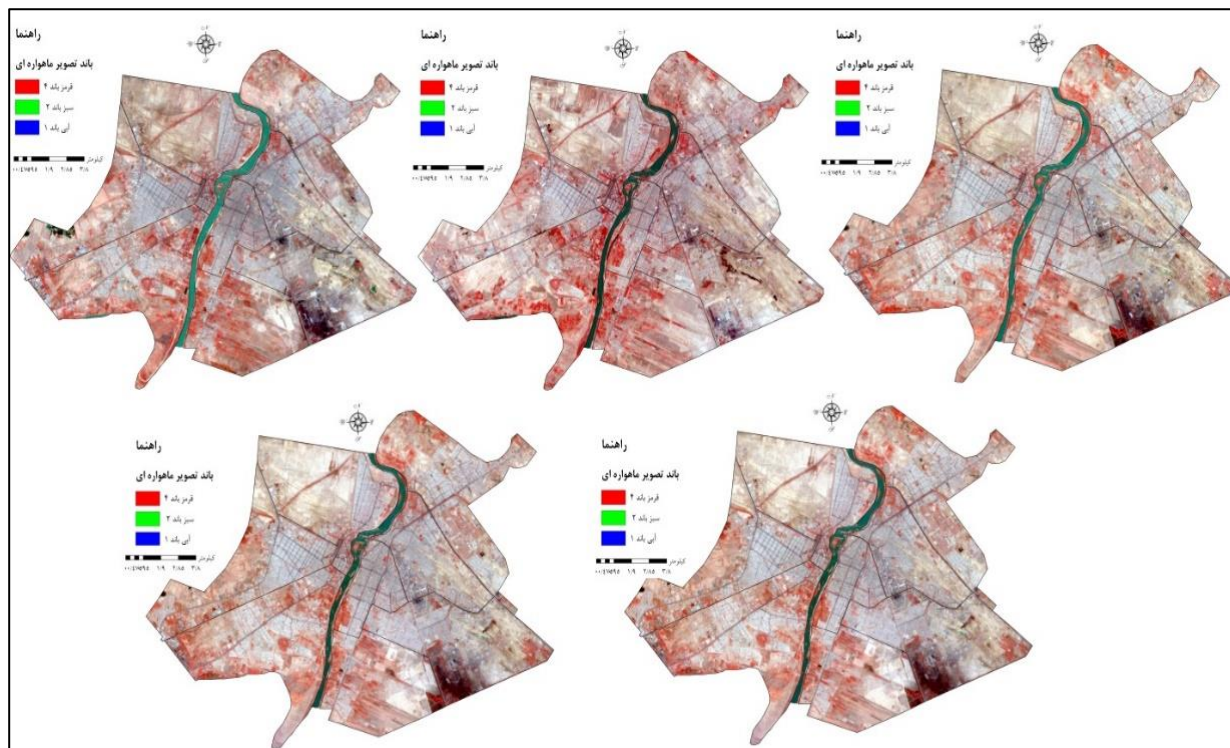
ماهواره	سنجنده	تاریخ تصویربرداری شمسی	قدرت تفکیک
لندست ۷	OLE	۱۷ دی ۱۳۶۰	30 * 30
لندست ۴	OLE	۲۶ مرداد ۱۳۷۵	30 * 30
لندست ۷	OLE	۱۳ شهریور ۱۳۸۵	30 * 30
لندست ۷	OLE	۱۸ آذر ۱۳۹۰	30 * 30
لندست ۴	OLE	۲ فروردین ۱۳۹۵	30 * 30

ویژگی‌های آماری داد های مورد استفاده در محدوده مورد مطالعه به شرح جدول (۴) است. میانگین، انحراف معیار و بالاترین و پایین‌ترین پیکسل‌ها برای طبقه بندی تصاویر ارائه شده است. با توجه حجم زیاد در این بخش فقط ویژگی‌های آماری تصویر لندست ۷ در سال ۱۳۹۵ ارائه شده است و از سایر سال‌ها خودداری شده است. در این بخش فقط اطلاعات سال ۱۳۹۵ ارائه شده است.

جدول ۴ آمار استخراج شده از تصویر لندست ۴ سال ۱۳۹۵ در شهر اهواز

آماره	پایین ترین	بالاترین	میانگین	انحراف معیار
Band 1	۶۷	۱۵۰	۸۴,۲۴۵۸	۷,۴۷۱۵
Band 2	۲۱	۷۹	۴۹,۴۸۷۵	۶,۲۲۱۵
Band 3	۲۶	۱۰۱	۵۷,۲۵۱۴	۹,۰۱۳۸
Band 4	۱۷	۱۱۶	۵۱,۲۱۵۳	۱۱,۸۰۱۲
Band 5	۱	۲۵۶	۸۱,۹۸۵۴	۲۴,۵۴۲۰
Band 6	۱	۲۵۵	۶۴,۴۵۶۵	۱۹,۱۸۹۵

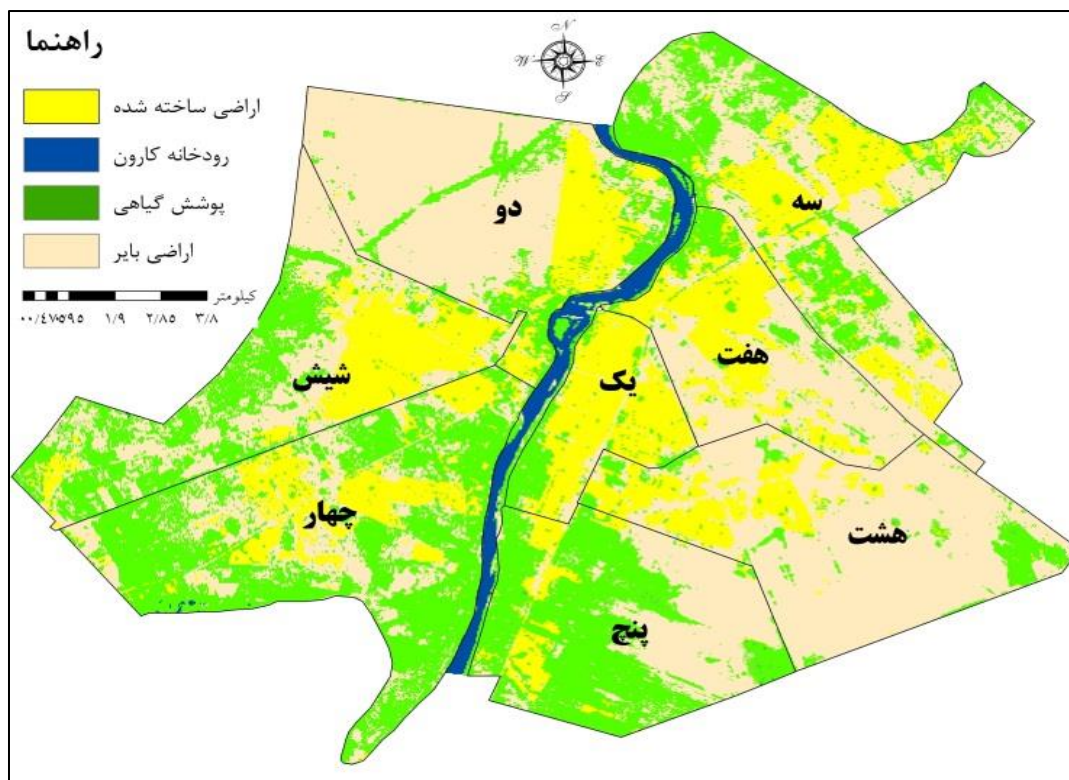
همان گونه که در شکل (۱) مشاهده می‌شود در باند ۱ که مربوط به محدوده آبی است حداقل میزان DN از صفر بسیار فاصله گرفته است و این خود گویای این مسئله است که این تصویر نیازمند تصحیحات اتمسفری است. کمترین میزان انحراف معیار نیز در باند ۲ و در محدوده باند سبز است.

شکل ۱ تحلیل و پایش تصاویر ماهواره ای دوره ۳۵ ساله

گام دوم طبقه بندی تصاویر ماهواره‌ای

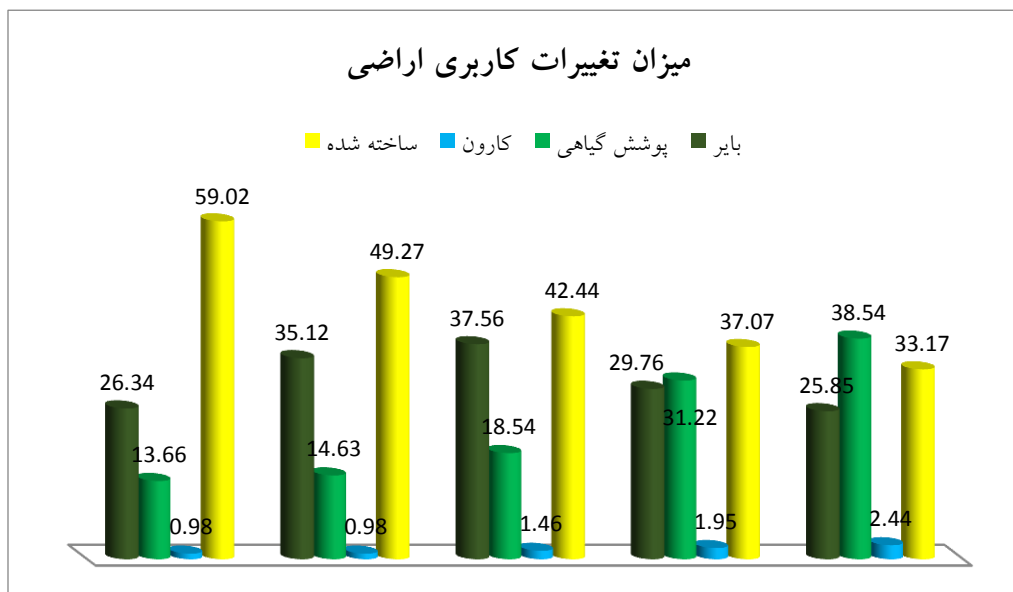
در اینجا هدف آن است که بین درجه روشنایی تصویر ماهواره ای و نوع کاربری زمین یک رابطه پیدا شود و سپس به هر پیکسل یک برچسب کاربری داده شود. برای طبقه بندی تصاویر ماهواره ای شهر اهواز ۴ کلاس به شرح زیر تعریف شده است: ۱- کلاس اراضی ساخته شده (شامل کاربری مسکونی و غیر مسکونی) ۲- کلاس پوشش گیاهی (شامل اراضی منابع طبیعی و زراعی و فضاهای سبز شهری) ۳- کلاس اراضی بایر ۴- کلاس رودخانه. جهت طبقه بندی تصاویر ابتدا با استفاده از فاکتور I در نرم افزار ENVI ترکیب باندی بهینه انتخاب شد. با تعیین ترکیب باندی بهینه، باند هایی که عوارض موجود در تصویر را با بیشترین تمایز طیفی نشان می دهند، شناسایی می شود. در نهایت بعد از تعریف نواحی تعلیمی برای طبقه بندی و انتخاب باندهای بهینه، از روش حداکثر احتمال برای طبقه بندی تصاویر ماهواره ای استفاده شده است. در شکل (۲) طبقه بندی تصویر سال ۱۳۹۵ ارائه و از سایر نقشه ها خودداری شده است.

شکل ۲: طبقه بندی تصویر ماهواره‌ای سال ۱۳۹۵

گام سوم . بررسی تغییرات کاربری اراضی در شهر اهواز (دوره ۱۳۹۵-۱۳۶۰)

در این بخش به بررسی میزان تغییرات کاربری اراضی شهر اهواز در هر مرحله زمانی پرداخته شده است. در نهایت می‌توان در طی ۵ دوره انتخاب شده که دوره ۳۵ ساله است وضع موجود هر کدام از کاربری‌های سطح شهر اهواز را به همراه تغییرات آن به شرح شکل (۳) نمایش داد.

شکل ۳: میزان تغییرات کاربری اراضی شهر اهواز طی سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۵ (از چپ به راست)

گام چهارم: سنجش صحت نتایج تصاویر طبقه‌بندی شده

برای بررسی صحت نتایج طبقه‌بندی از ضریب کاپا استفاده می‌شود. ضریب کاپا یکی از پارامترهای دقت است که از ماتریس خطا استخراج می‌شود و دقت طبقه‌بندی را نسبت به یک طبقه‌بندی کاملاً تصادفی محاسبه می‌کند (فاطمی و باقری، ۱۳۸۹، ۲۴۰ به نقل از Richard, 1995). این ضریب با استفاده از معادله زیر بدست می‌آید.

$$K = \frac{N \sum_{i=1}^r X_{ii} - \sum_{i=1}^r X_{i+} X_{+i}}{N^2 - \sum_{i=1}^r X_{i+} X_{+i}} \quad \text{رابطه (۱)}$$

در این معادله N تعداد کل پیکسل‌های واقعیت زمینی (پیکسل‌های نمونه تعلیمی)، r تعداد ردیف‌های جدول خطا، X_{ii} تعداد مشاهدات مربوط به ردیف i و ستون i (در روی قطر بزرگ)، X_{i+} مشاهدات در ردیف i و X_{+i} کل مشاهدات در ستون i می‌باشد. ضریب کاپا علاوه بر عناصر قطری ماتریس خطا از عناصر غیر قطری نیز برای محاسبه دقت استفاده می‌کند. مقادیر این ضریب بین صفر تا یک قرار می‌گیرد (جدول ۵).

جدول ۵: نتایج دقت و صحت طبقه‌بندی تصاویر ماهواره‌ای

ضریب کاپا	صحت کلی	تصویر طبقه‌بندی شده
۰,۹۴۵۲	۹۸,۲۲۳۴	۱۳۶۰
۰,۹۱۳۰	۹۸,۳۷۸۴	۱۳۷۵
۰,۹۵۲۳	۹۹,۹۸۲۰	۱۳۸۵
۰,۹۷۶۷	۹۹,۴۰۱۲	۱۳۹۰
۰,۹۸۱۰	۹۹,۳۳۲۹	۱۳۹۵

گام ششم. ارائه الگوی گسترش شهر اهواز در افق ۱۴۰۰

جهت ارائه الگوی گسترش شهر اهواز در افق ۱۴۰۰ پس از آماده‌سازی لایه‌ها و تشکیل بانک اطلاعات مکانی برای سنجش و ارائه الگوی بهینه گسترش و توسعه شهر اهواز ۱۴ شاخص در ۴ دسته اصلی (ژئومورفولوژی، دسترسی و فاصله، هیدرولوژی، زیست‌محیطی و زمین ساختی) شناسایی و استخراج شد (جدول ۶).

جدول ۶: فهرست لایه‌های اطلاعاتی

معیارها	شاخص‌ها	کد تحلیلی	مکانیزم اثر هر شاخص
ژئومورفولوژی (A)	گسل اصلی	A1	مکان توسعه بهینه باید از گسل و شکستگی‌های اصلی زمین ۱۰۰۰ تا ۴۰۰۰ متر فاصله داشته باشد
	گسل فرعی	A2	مکان توسعه بهینه باید از گسل و شکستگی‌های فرعی زمین ۵۰۰ تا ۲۵۰۰ متر فاصله داشته باشد
	شیب	A3	مکان توسعه بهینه باید دارای شیب زمین حداکثر ۵ درصد باشد
دسترسی و فاصله (B)	بافت فرسوده	B1	مکان توسعه بهینه در قانون بلند مرتبه سازی و در صورت افزایش مقاومت این بافت‌ها بر روی بافت فرسوده موجود در شهر مکان یابی شود
	شبکه ارتباطی (جاده‌ای)	B2	مکان توسعه بهینه به شبکه جاده‌ای ارتباطی حداقل ۱ و حداکثر ۴ کیلومتر فاصله داشته باشد
	فاصله از اراضی ساخته شده	B3	مکان توسعه بهینه در نزدیک ترین نقطه از اراضی ساخته شده داخل شهر مکان یابی شود و بلافاصله شهر باشد
هیدرولوژی (C)	فاصله از رودخانه	C1	مکان توسعه بهینه در فاصله از منابع آب سطحی باید حداقل بیشتر از ۱۰۰ متر باشد
زیست محیطی (D)	صنعتی	D1	مکان توسعه بهینه باید از مناطق صنعتی حداقل ۴۰۰۰ و حداکثر ۱۰۰۰ متر فاصله داشته باشد
	گورستان	D2	مکان توسعه بهینه باید حداقل ۲۰۰۰ و حداکثر ۵۰۰ متر از گورستان فاصله داشته باشد
	کشاورزی	D3	مکان توسعه بهینه نباید تحت هیچ شرایطی در زمین‌ها کشاورزی مکان یابی شود
	دفن زباله	D4	مکان توسعه بهینه باید حداقل ۴ و حداقل ۲ کیلومتر از مکان های دفن زباله فاصله داشته باشد
زمین ساختی (E)	شکل زمین	E1	مکان توسعه بهینه باید در زمین های هموار و کم ارتفاع مکان یابی شود
	جنس خاک	E2	مکان توسعه بهینه باید در زمین با جنس خاک رس سیلینی و در مرحله بعد از شنی سیلینی باشد
	کاربری اراضی	E3	مکان توسعه بهینه باید بر روی زمین‌های بایر مکان یابی شود

در این مرحله جهت بررسی شاخص‌ها با استفاده از ابزار Distance و ابزار Reclassify از مجموعه ابزار Spatial Analyst Tools حریم و سطح‌بندی مناسب بر اساس استانداردهای موجود انجام گرفت و به علت کاهش حجم مقاله و تعداد زیاد نقشه‌ها از ارائه نقشه‌ها خورداری و برای ارائه الگوی گسترش شهر اهواز در افق ۱۴۰۰ از مدل تحلیلی - مدیریتی ANP-DEMATEL بهره گرفته شده است (جدول ۷).

جدول ۷: ماتریس تأثیرگذاری کلی

	A1	A2	A3	B1	B2	B3	C1	D1	D2	D3	D4	E1	E2	E3
A1	۰	۰,۱۷	۰,۱۶	۰,۲۲	۰,۱۸	۰,۲	۰,۱۸	۰,۱۹	۰	۰,۱۹	۰,۲۳	۰,۲۲	۰,۱۹	۰
A2	۰	۰	۰,۱۳	۰,۱۴	۰,۱۱	۰,۱۴	۰,۱۵	۰	۰	۰,۱۱	۰,۱۵	۰,۱۴	۰,۱۴	۰
A3	۰	۰	۰	۰,۱۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰,۱۱	۰	۰
B1	۰	۰	۰	۰	۰	۰,۱۳	۰,۱۱	۰	۰	۰,۱۳	۰	۰	۰,۱۳	۰
B2	۰	۰	۰	۰,۱۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰,۱۳	۰,۱۲	۰	۰,۱۴	۰
B3	۰	۰,۱۷	۰,۱۷	۰,۲	۰,۱۹	۰	۰,۱۶	۰,۱۴	۰	۰,۱۶	۰,۱۷	۰,۱۷	۰,۱۵	۰
C1	۰	۰,۱۱	۰,۱۱	۰,۱۴	۰	۰,۱۲	۰	۰	۰	۰	۰,۱۴	۰,۱۳	۰,۱۳	۰
D1	۰	۰	۰	۰	۰,۱۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
D2	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰,۱۴	۰,۱۳	۰,۱۲	۰
D3	۰	۰	۰	۰,۱۲	۰,۱۳	۰	۰,۱۴	۰,۱۱	۰	۰	۰,۱۵	۰,۱۴	۰	۰
D4	۰	۰	۰	۰,۱۳	۰,۱۲	۰,۱۵	۰,۱۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
E1	۰	۰	۰	۰	۰	۰,۱۶	۰,۱۶	۰,۱۱	۰	۰,۱۳	۰,۱۶	۰	۰	۰
E2	۰	۰	۰	۰,۱۸	۰,۱۷	۰,۱۱	۰	۰	۰	۰,۱۴	۰,۱۸	۰,۱۸	۰	۰
E3	۰,۱۲	۰,۱۴	۰,۱۷	۰,۲۱	۰,۱۹	۰,۲	۰,۱۸	۰,۱۵	۰	۰,۱۹	۰,۲۲	۰,۲	۰,۱۶	۰

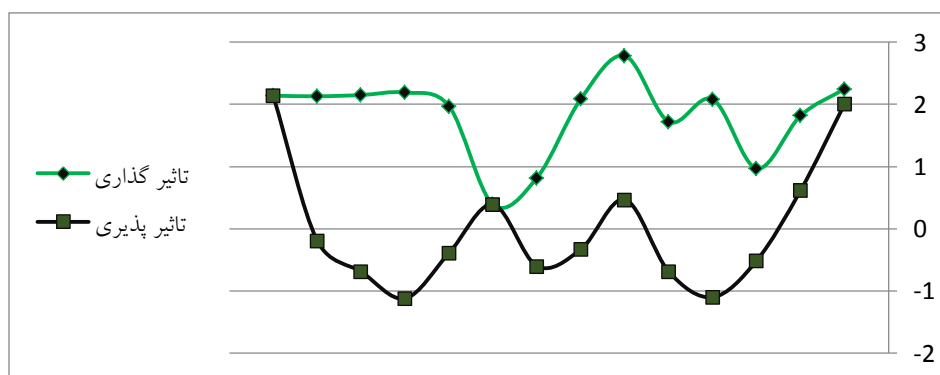
حاصل جمع سطرها و ستون‌ها در ماتریس T محاسبه شده و به ترتیب بردار R و بردار C محاسبه می‌شود و می‌توان میزان اثر گذاری و اثر پذیری را محاسبه کرد (جدول ۸ و ۹). در شکل (۴) سیستم مختصات دکارتی برای تأثیرگذاری و تأثیر پذیری شاخص‌های کلی نشان داده شده است.

جدول ۸: مجموع تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هر معیار

	A1	A2	A3	B1	B2	B3	C1	D1	D2	D3	D4	E1	E2	E3
R _i	۲,۳۳	۱,۲۲	۰,۲۳	۰,۴۹	۰,۵۲	۱,۶۷	۰,۸۸	۰,۱۱	۰,۳۹	۰,۷۹	۰,۵۳	۰,۷۳	۰,۹۷	۲,۱۴
C _j	۰,۱۲	۰,۶	۰,۷۴	۱,۵۹	۱,۲	۱,۲	۱,۲۱	۰,۷۱	۰	۱,۱۸	۱,۶۶	۱,۴۲	۱,۱۶	۰
R+C	۲,۲۵	۱,۸۲	۰,۹۷	۲,۰۸	۱,۷۲	۲,۸۷	۲,۰۹	۰,۸۲	۰,۳۹	۱,۹۷	۲,۱۹	۲,۱۵	۲,۱۳	۲,۱۴
R-C	۲,۰۱	۰,۶۲	-۰,۵۱	-۱,۱	-۰,۶۹	۰,۴۷	-۰,۳۳	-۰,۶	۰,۳۹	-۰,۳۹	-۱,۱۲	-۰,۶۹	-۰,۱۹	۲,۱۴

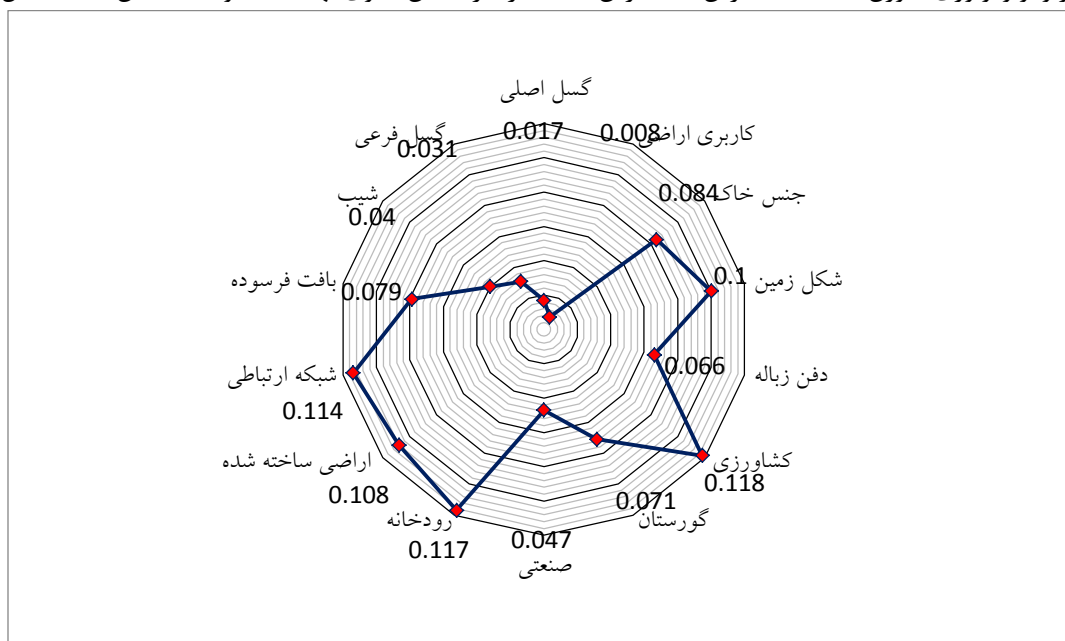
جدول ۹: ماتریس تأثیرگذاری گروهی کلی

	A	B	C	D	E
R_i	۳,۵۸	۲,۶۷	۱,۳۸	۲,۰۵	۳,۱۱
C_j	۱,۴۶	۴	۱,۹۲	۴,۲۵	۱,۱۶
$R+C$	۵,۰۴	۶,۶۷	۳,۳	۶,۳	۴,۲۷
$R-C$	۲,۱۲	-۱,۳۲	-۰,۵۴	-۲,۲۰	۱,۹۵

شکل ۴: سیستم مختصات دکارتی برای تأثیرگذاری و تأثیر پذیری شاخص‌های کلی

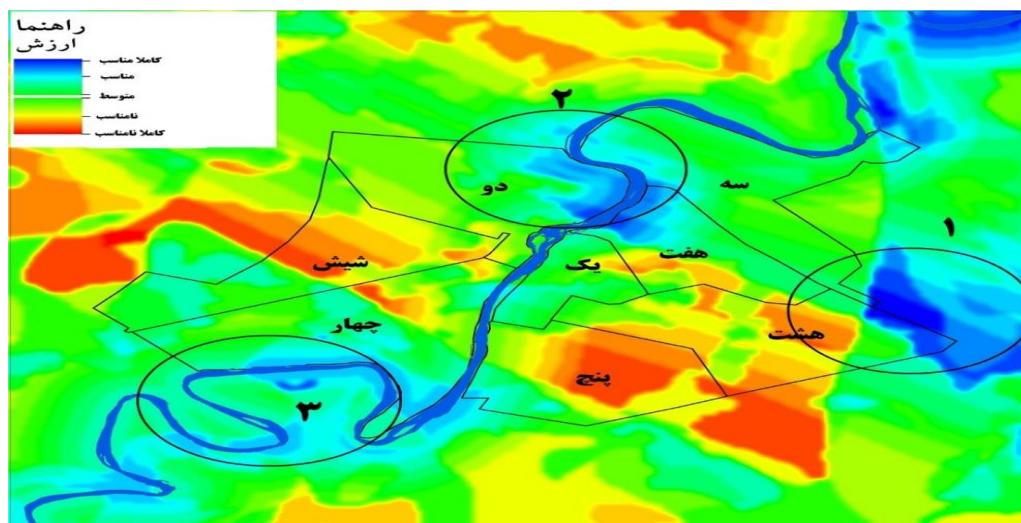
در این مدل وزن و امتیاز وزنی شاخص‌ها مشخص شد از طرفی تعیین شاخص‌های بهینه مدلی گسترش این شهر از یافته‌ها اساسی این پژوهش به شمار می‌رود. بر اساس این یافته‌ها در رده شاخص‌های کلان به ترتیب عوامل زیست‌محیطی با وزن ۰/۳۲۶، عوامل دسترسی و فاصله با وزن ۰/۳۱۰، هیدرولوژی با وزن ۰/۱۷۶، عوامل زمین ساختی با وزن ۰/۰۹۴ و عوامل ژئومورفولوژی با وزن ۰/۰۹۲ بیشترین تا کمترین اهمیت را در تعیین الگوی بهینه به خود اختصاص دادند (شکل ۵).

شکل ۵: نتایج سوپر ماتریس و نمودار ارزش وزنی زیر معیارها

گام هفتم. همپوشانی لایه‌ها با (Fuzzy Overlay- Gama)

در ادامه بعد از اضافه کردن وزن فضایی حاصل به محیط Gis Arc نقشه‌هایی تولید شده که جهت گسترش بهینه شهر اهواز؛ درجه و اهمیت هر یک از این عوامل را مشخص و سپس با تلفیق آن‌ها به تولید نقشه نهایی و مدل بهینه گسترش فیزیکی شهر اهواز در افق ۱۴۰۰ پرداخته شده است (شکل ۶).

شکل ۶: مدل راهبردی گسترش شهر اهواز در افق ۱۴۰۰

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

شهرنشینی و رشد شهری به عنوان پدیده‌ای جهانی، همه کشورهای دنیا را تحت تاثیر قرار داده است. شدت تاثیرات این پدیده در اهواز به عنوان یک کلانشهر با نقش‌های مختلف در چند دهه اخیر به اوج خود رسیده است. اندرکنش نیروها و عوامل محرک گوناگون درونی و بیرونی و تحولات ناشی از آنها، موتور محرک شهرنشینی در شهر اهواز بوده است؛ اما فرایند شهرنشینی و رشد شهری در شهر اهواز با توجه به شدت و ضعف عوامل محرک و تحولات جامعه، در هر دوره زمانی خود را در قالب الگوهای خاصی بازنمایی کرده است. شهر اهواز در طول حیات پرفراز و نشیب خود بافت‌های کالبدی متنوعی به خود دیده است. با گذشت زمان کاربری اراضی شهر اهواز به واسطه وجود عوامل و نیروهای محرک دستخوش تغییرات زیادی شده است و گسترشی نامطلوب داشته است به گونه‌ای اراضی کشاورزی را بشدت تحت تاثیر قرار داده است. نتایج حاصل از مدل بهینه گسترش فیزیکی شهر اهواز در افق ۱۴۰۰ در سه سطح ارائه شد که: در سطح اول: برای تعیین نقطه بهینه شهر اهواز با به کارگیری و توجه به نقش شهر و همان طور که از منطقه شماره ۱ موجود در نقشه مشاهده می‌کنیم محل مورد نظر یعنی شمال شهر اهواز در ادامه منطقه هشت شهری که توجه به عدم قرار گیری سایت شهر بر روی زمین کشاورزی، دسترسی بلافصل به شهر و محیطی‌های ساخته‌شده که تمام این نتایج در مدل راهبردی ANP-DEMATEL پیش‌بینی شده بود بدست آمد. در سطح دوم: به کارگیری و توجه به نقش شهر و همان طور که از منطقه شماره ۲ موجود در نقشه مشاهده می‌کنیم حدفاصل بین منطقه سه، هفت و دو که توجه به شیب مناسب، جنس خاک مقاوم، و دوری از مساله زیست‌محیطی گورستان برای این منطقه پیشنهاد شده است. در سطح سوم: برای تعیین نقطه بهینه شهر اهواز با به کارگیری و توجه به نقش شهر و همان طور که از منطقه شماره ۳ موجود در نقشه مشاهده می‌کنیم،

توجه به قرارگیری بافت‌های فرسوده نظیر؛ ملاشیه، و کوی علوی در این نقطه از شهر و همچنین دوری از مراکز غسل و لرزه خیز در شهر اهواز برای این منطقه پیشنهاد شده توسط مدل در نظر گرفته شد. با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- توجه به ابعاد آسیب شناسی از مسائل محیط زیستی برای گسترش در افق چشم انداز مورد نظر به ویژه در منطقه ۷ و ۸ شهر اهواز
- جابه جایی مکانی سایت کاربری‌های نظامی از داخل به حومه شهر به عنوان گامی در جهت بلند مرتبه سازی
- توجه ویژه به ساختار مدیریتی در تصمیم گیری برای برنامه‌های آتی توسعه شهر اهواز
- مکانیابی مجدد سایت‌های گسترش افقی در طرح و برنامه‌های توسعه این شهر
- برای ۸۵ درصد مساحت بافت شهر جهت توسعه راهبرد بلندمرتبه سازی در بافت فرسوده منطقه ۱ و ۴ پیشنهاد می‌گردد.

منابع و مأخذ

- ابراهیم زاده آسمین، حسین (۱۳۹۵) تحلیلی بر نقش پارامترهای جغرافیایی در الگوهای توسعه فیزیکی شهرها موردشناسی؛ شهر صوفیان، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۶، شماره پیاپی ۲۳، صص ۲۳۶-۲۲۵.
- حاتمی نژاد، حسین، قربانی، رامین، فرهادی، ابراهیم. (۱۳۹۸). بررسی روند توسعه فیزیکی کلانشهر کرمانشاه و ارائه الگوی بهینه جهات رشد. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۹(۳۱)، صص ۹۱-۱۱۲.
- حسینی، سیدهادی (۱۳۹۶) شهر فشرده و توسعه پایدار شهری سبزوار، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ۴۵، صص ۹۳-۱۱۶.
- خاکپور، براتعلی، مداحی، سیدمهدی، محمدزاده‌خانی، سیما (۱۳۹۵)، مروری بر مفهوم و نظریات مرتبط با گسترش فیزیکی شهرها و نقش و اهمیت آن در توسعه پایدار شهری، سمپوزیوم معماری، شهرسازی و سرزمین پایدار، مشهد.
- رستمی گله، فرهاد، شاد، روزبه، قائمی، مرجان (۱۳۹۴)، پیش بینی توسعه افقی شهرها با استفاده از اتوماتای سلولی فازی (FCA) جهت نیل به توسعه پایدار شهری در سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)، (مطالعه موردی شهر مشهد)، همایش ملی عمران و معماری با رویکردی بر توسعه پایدار شهری.
- لحمیان، رضا (۱۳۹۶)، کاربرد مدل های کمی در تحلیل تحولات توسعه کالبد شهری (نمونه موردی: شهر ساری)، نشریه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، سال دوم، شماره ۱، پیاپی ۵، صص ۱۱۹-۱۰۹.
- محمودزاده، حسن، معصومی، عذرا، هریسچیان، مهدی. (۱۳۹۹). سنجش ظرفیت‌های توسعه میان افزا با استفاده از تحلیل چند متغیره فازی (مطالعه موردی: شهر ارومیه). فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۱(۴۱)، صص ۱-۲۲.
- مشکینی، ابوالفضل، محمد مولائی قلیچی، امیررضا خاوریان گرمسیر (۱۳۹۵) روندهای پراکنده روی شهری و برنامه‌ریزی توسعه‌ی فضایی پایدار مطالعه موردی: منطقه ۲ تهران، فصلنامه معماری شهری پایدار، سال چهارم، شماره دوم، صص ۴۳-۵۴.
- موحد، علی، مصطفوی صاحب، سوران، احمدی، مظهر (۱۳۹۳) تبیین الگوی گسترش فضایی-کالبدی شهر سقز با رویکرد فرم شهری پایدار، فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره ی پنجم، صص ۷۷-۵۵.

- نیک پور، عامر، رضازاده، مرتضی، الهقلى تبار نشلى، فاطمه. (۱۳۹۸). الگوی گسترش کالبدی شهر آمل با رویکرد رشد هوشمند شهری. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۹(۳۱)، صص ۱۷۵-۱۹۰.
- یزدانی، محمدحسن، سیدین، افشار، فرجی، عیسی (۱۳۹۶). مکان یابی جهات بهینه توسعه فیزیکی مشگین شهر با راهکار مقابله با بحران، فصلنامه‌ی فضای جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ۶۰، صص ۷۹-۹۹.
- Grant, J. (2007). Encouraging Mixed Use in Practice. Incentives, Regulations, and Plans: The Role of States and Nation-states in Smart Growth Planning, Edited by Gerrit-Jan Knaap, Huibert, A. Haccoû, Kelly J. Clifton and John W. Frece, Published by Edward Elgar Publishing.
- Hadadan yazdi, K.(2007), Recognition and Control of Urban Land Development Patterns through Inefficient Urban Region Emphasis on: Smart Growth (Case Study: Yaftabad District), MA. Thesis, Supervisor: M., Rafieian, Department of Urban & Regional Planning Faculty of Art Tarbiat Modarres University, Tehran.
- Holdren, E., & Norland, I. T. (2005). Three challenges for the compact city as a sustainable urban form: household consumption of energy and transport in eight residential areas in the greater Oslo region. Urban studies, 42(12), Pp 2145-2166.
- Hutchison, P, (2010), Encyclopedia of urban studies, Sage publication. London & New York.
- J.A.G. Jaeger et al., (2010)., Suitability criteria for measures of urban sprawl, Ecological Indicators 10, Pp 397-406.
- Kaya. S, Curran, P.J., (2006)., Monitoring urban growth on the European side of the Istanbul metropolitan area, international journal of applied earth observation and geoinformation 8, Pp 18-25.
- Litman, T. (2005) "Evaluating Criticism Of Smart Growth". Victoria transport policy institute. (www.vtpi.org).
- Neuman, M(2005), The Compact City Fallacy, Journal of Planning Education and Research, Vol 25, Issue 1.
- Rinne, J.; Paloniemi, R.; Tuulentie, S.; Kietäväinen, A. (2015) Participation of second-home users in local planning and decision-making—A study of three cottage-rich locations in Finland. J. Policy Res. Tour. Leis. Events, 7, Pp 98–114.
- Van Acker, V.; Goodwin, P.; Witlox, F(2016), Key research themes on travel behavior, lifestyle, and sustainable urban mobility. Int. J. Sustain. Transp, 10, Pp 25–32.
- Wang Xiaoxiao,(2006). The second home phenomenon in Haikou, China, waterlo.
- Ye lin et al, (2005)." What I" smart growth?", journal of planning literature, vol.19, Pp.301.

سنجش و رتبه‌بندی چالش‌های پیش روی مدیریت شهری مطالعه موردی: شهر کرمانشاه

ساره رضایی اسحق‌وندی^{۱*}، علی فتحی^۲

۱. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

۲. دکتری تخصصی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استانداری کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۰۴

چکیده

رشد و توسعه در شهرها علاوه بر منابع مالی و رشد اقتصادی و اجتماعی، نیازمند مدیریت شهری کارآمد است. مدیریت شهری امروزه دارای چالش‌های فراوانی است. در این پژوهش، چالش‌های پیش روی مدیریت شهری مورد تحقیق و پژوهش قرار گرفته و مهم‌ترین هدف سنجش و رتبه‌بندی چالش‌های مدیریت شهری در شهر کرمانشاه است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی با رویکرد توصیفی-تحلیلی به انجام رسیده است و شیوه‌ی گردآوری اطلاعات بر اساس روش کتابخانه‌ای و بررسی میدانی (پرسشنامه) یافته‌ها بر اساس نظرسنجی و مصاحبه با ۱۵ کارشناس خبره از متخصصان در امور شهری شهر کرمانشاه که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برآورد گردید. در این پژوهش مؤلفه‌های سطح پایین توسعه زندگی و اجتماعی، تعارضات سیاسی و ساختاری نظام حکومتی تمرکزگرا و مدیریت شهری عدم تمرکزگرا، تعارض ماهیتی مدیریت شهری محلی با نظام کلان اداری اجرایی، نامشخص بودن تشکیلات و روابط بین سازمانی مدیریت شهری، نامشخص بودن تشکیلات و روابط درون سازمانی مدیریت شهری، ناکارآمدی قوانین مدیریت شهری، کمبود و خلاء نیروی انسانی متخصص از طریق نرم افزار PROMETHEE visual مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است، تا اولویت‌بندی معیارهای مؤثر در مدیریت شهری مشخص شود. یافته‌ها بر اساس نظرسنجی و مصاحبه با ۱۵ کارشناس خبره از متخصصان در امور شهری ادارات و سایر ارگان‌های مرتبط با مدیریت شهری شهر کرمانشاه به تعیین توابع برتری و وزن دهی به شاخص‌ها و در نهایت رتبه‌بندی آن‌ها با استفاده از مدل vp صورت گرفته است. با توجه به رتبه‌بندی مؤلفه‌ها، شاخص ناکارآمدی قوانین با ۱ ph+. بالاترین وزن را به خود اختصاص داده است و شاخص روابط سازمانی و تشکیلاتی با وزن ۰۰۰ ph+. کمترین امتیاز اولویت‌بندی چالش‌های پیش روی مدیریت شهری را به خود اختصاص داده‌اند که نیازمند توجه جدی مدیران و تصمیم‌گیران شهری می‌باشد.

کلید واژه‌ها: شهر، مدیریت شهری، مدل PROMETHEE، شهر کرمانشاه.

نویسنده مسئول: ساره رضایی اسحق‌وندی rezaesareh12@gmail.com

ارجاع به این مقاله: رضایی اسحق‌وندی، ساره؛ فتحی، علی (۱۳۹۹). سنجش و رتبه‌بندی چالش‌های پیش روی مدیریت شهری مطالعه موردی: شهر کرمانشاه، نشریه مطالعات توسعه‌یاب‌ار شهری و منطقه‌ای، ۱(۱)، ۹۷-۱۱۴.

مقدمه و بیان مسأله

گسترش شهرنشینی و به دنبال آن مشکلات خاص زندگی شهری، بیش از پیش توجه به راهبردها و چاره‌های سودمند برای بهینه‌سازی زندگی شهروندی را ضروری ساخته است. هر فعالیت اجتماعی بدون وجود مدیریت سازمان یافته‌ای که ابزارهای رسیدن به آنها را مشخص کند و فعالیت‌ها را هماهنگ سازد، از هم می‌پاشد و به بی‌نظمی می‌گراید. شهرها نیز به عنوان یک سیستم، نیازمند مدیریت می‌باشند که به تعیین اهداف و برنامه‌ها پرداخته و فعالیت‌های مختلف شهری را هماهنگ نماید (سعید نیا، ۱۳۸۳: ۱۵).

شهرها از دو جنبه اهمیت یافته‌اند: یکی بعنوان مرکز تجمع گروه عظیمی از مردم، دیگری بعنوان عمده‌ترین بازیگر نقش اقتصادی، در کل اقتصاد ملی. از این رو، باید به مسائل و مشکلات آن‌ها، توجه بیش‌تر و دقیق‌تر کرد؛ زیرا، در حالتی که برنامه‌ریزی دقیق و درست، سبب رشد اقتصادی، تثبیت سیاسی و افزایش مشارکت شهروندان در امور شهرها می‌گردد، شکست در حل مشکلات و مسائل شهری، سبب رکود اقتصادی، نارضایتی‌های اجتماعی و سیاسی، فقر، بیکاری و تخریب محیط زیست خواهد شد.

شهر به عنوان یک منبع توسعه مطرح است و جایگاه مدیریت شهری در روند توسعه شهر و بهبود سکونتگاه‌های شهری نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده دارد می‌توان مدیریت شهری را در مسیر یک توسعه قانونمند و پایدار مورد توجه قرار داد این مورد، بیش‌تر از این جهت اهمیت دارد که نحوه مدیریت بر جریان مطلوب زندگی شهر، می‌تواند در بهبود سکونتگاه‌های انسانی و پایداری توسعه شهری، مهم‌ترین نقش را ایفا کند؛ زیرا عامل اجازه‌دهنده و تنظیم‌کننده برنامه‌های شهری از کارایی مدیریت شهری نشأت می‌گیرد همین موضوع اهمیت مسأله برنامه‌ریزی و قانون‌گذاری در مسأله مدیریت شهری را مشخص می‌کند (احمدی، ۱۳۷۹).

روند پرشتاب شهرنشینی در ایران طی دهه‌های گذشته، موجب پیدایش کلان‌شهرهای متعددی در کشور شده است. مدیریت این کلان‌شهرها، سازمان‌ها و نهادهای تخصصی گوناگون را برای برنامه‌ریزی و هدایت و اداره امور شهر می‌طلبید. مراکز پژوهشی و برنامه‌ریزی شهری را نیز می‌توان یکی از این سازمان‌ها دانست که در ابتدا با تمرکز بر مسائل عمومی مدیریت شهرها در سطح ملی و سپس به صورت تخصصی در شهر تهران تأسیس شدند و با هدف استفاده از روش‌های علمی و تجارب روز دنیا در برنامه‌ریزی و هدایت امور شهرها، طی پنج دهه گذشته توسعه یافته‌اند (الوانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶).

به دنبال این رشد شتابان شهر و شهرنشینی دو دیدگاه وجود دارد: دیدگاه اول این‌که شهرها که به عنوان یک منبع توسعه مطرح می‌باشند و جایگاه مدیریت شهری در روند توسعه شهر و بهبود سکونتگاه‌های شهری نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده دارد. دیدگاه دوم، می‌توان مدیریت شهری را در مسیر یک توسعه قانونمند و پایدار مورد توجه قرار داد. این مورد، بیش‌تر از این جهت اهمیت دارد که نحوه مدیریت بر جریان مطلوب زندگی شهری، می‌تواند در بهبود سکونتگاه‌های انسانی و پایداری توسعه شهری، مهم‌ترین نقش را ایفا کند؛ زیرا عامل اجازه‌دهنده و تنظیم‌کننده برنامه‌های شهری از کارایی مدیریت شهری نشأت می‌گیرد. در این زمینه، تولید منطقی انرژی، کاهش مصرف غیرضروری و بازیافت منابع طبیعی از جمله زمینه‌های تلقی شهر به عنوان یک منبع توسعه است (شیعه، ۱۳۸۲: ۳۸).

امروزه مدیریت شهری در جهان تحول اساسی یافته است شهرها مدیریت می‌شوند تا بتوانند رفاه و آسایش ساکنان خود را تأمین کنند. مدیریت شهری دارای تشکیلات وسیعی است و نقش مهمی در موفقیت برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری و همچنین رفاه نیاز جمعیت، جریان عبور و مرور در شهر، رفاه عمومی، مسکن، کاربری زمین، تفریح، فرهنگ، اقتصاد، تأسیسات

زیربنایی و امثال آن‌ها را برعهده دارد. مدیریت شهری باید برای شهر برنامه‌ریزی کند، فعالیت‌های شهری را سازمان دهد و بر فعالیت‌های انجام شده نظارت کند و حتی برای انجام بهینه امور انگیزه ایجاد کند. هدف مدیریت شهری، ارتقای شرایط کار و زندگی جمعیت ساکن، تشویق به توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار و حفاظت از محیط کالبدی است (صفایی‌پور، ۱۳۹۶: ۱۶۹). به دنبال این مسائل مهم‌ترین چالش در هزاره‌ی ارتباطات و تکنولوژی برای شهرها و به خصوص مادر شهرهای جهان، افزایش سریع جمعیت و تنوع در سلايق و خواست‌های شهروندان برای دستیابی به معیارها و نمایه‌های توسعه ذکر شده است (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۶). هم‌چنین در حال حاضر چالش اساسی نظام مدیریت شهری در جهان رو به توسعه، چاره‌اندیشی علمی برای رویارویی با پیامدهای ناشی از پیچیدگی‌تر شدن نظام جامعه شهری است (رضویان، ۱۳۸۱: ۹۲). که متناسب با چنین پیچیدگی و افزایش در فرایند شهر نشینی و شهرگرایی، چالش‌های متعددی نیز شهرها را تهدید می‌کند که مهم‌ترین این چالش‌ها را می‌توان در فقر شهری (اسکندری ثانی و سجادی، ۱۳۹۳: ۴۹)؛ مهاجرت‌های بدون برنامه و متعاقباً رشد پراکنده و نامنظم کالبدی در شهرها (بمانیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۷)؛ کاهش منابع توسعه و افزایش تقاضا برای برخورداری از امکانات و تسهیلات مربوط به کیفیت زندگی در شهرها و بروز مسائل و چالش‌های اجتماعی هم‌چون ناهنجاری‌های اجتماعی و کاهش امنیت در شهرها مشاهده کرد (پی‌یر، ۲۰۱۴: ۸۶۶).

به دنبال این چالش‌ها تعداد کمی از دولت‌های کشورهای جهان سوم در اداره شهریشان موفق بوده‌اند. شهر و مدیریت شهری با مشکلات زیادی روبروست. حکومت‌ها در رفع مشکلات ناتوان بوده‌اند و به همین علت از بعد سیاسی-اجتماعی خطر کرده‌اند. جلب مشارکت شهروندان در رفع مشکلات یا کم بوده است یا تشریفاتی بوده‌است (نظریان، ۱۳۸۵: ۶۲۶). این مباحث، از مسائلی است که مدیریت شهرهای امروز را دچار چالش‌های متعدد کرده‌است. هم زمان با این مشکلات امروز در شهرها چالش‌های جدیدی گریبان‌گیر مدیریت شهری می‌باشد که در کنار روند شتابان افزایش جمعیت و تقاضا برای منابع و خدمات، لزوم تأمل و تغییر در نوع مناسبات با مردم و محیط ضروری ساخته است (فیروزی و علیزاده، ۱۳۹۶: ۲۶۶). مقوله‌ای که نیازمند و باز بینی و تحول در روابط و ساختارها، نگاه جدید به مسائل و چالش‌ها و نحوه حل آن‌ها و هم-چنین نحوه مواجهه و ارتباط با بازیگران مختلف عرصه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در شهرها می‌باشد (هاس و کلاسن، ۲۰۱۰: ۲۵۷). فرایندی که با توجه به ساختار موجود در مدیریت شهرهای کشورهای در حال توسعه مشاهده نمی‌شود. ساختار درون سازمانی و برون سازمانی موجود در مدیریت این شهرها متمرکز و بسته می‌باشد.

روند نگاه مدیریت شهری به چالش‌ها و مشکلات، سنتی و پروژه محور می‌باشد و عمدتاً به تحولات شهری به دید بحران می‌نگرد. در نقطه‌ی مقابل این نوع ساختار در مدیریت شهری، رویکردهای راهبردی و پایدار در مدیریت شهری مطرح شده‌است. ساختاری مشارکتی و از پایین به بالا که به تحولات شهری به دید پویایی سیستماتیک می‌نگرد و در برابر آن‌ها از توان مشارکتی جامعه مدنی در کنار ساختار انعطاف‌مند خود استفاده می‌کند (بونتنبال، ۲۰۰۹: ۱۸۳).

کلان شهر کرمانشاه به عنوان بزرگترین مرکز شهری غرب کشور، در طی دهه‌های اخیر تحولات جمعیتی و کالبدی متناوبی را پشت سر گذاشته است. گسترش روز افزون جمعیت به‌خصوص در جوامع شهری، توجه به مشکلات شهر و بالاخص مدیریت شهری را دو چندان نموده، به‌طوری‌که تحقیقات مرتبط با شهر و مسائل شهری را به سمت امور مدیریت شهر سوق داده است.

شهر کرمانشاه به عنوان یکی از کلان شهرهای کشور با چالش‌های مدیریتی روبروست که این چالش‌ها در برنامه ریزی و اداره امور شهر کرمانشاه خود را نمایان کرده است، و موجب ایجاد معضلات عدیده ای در شهر شده است که مدیریت نظام یافته و اداری خاصی را می‌طلبد. بر این اساس نگرش جدید به مدیریت شهری توجه ویژه‌ی به برداشتن چالش‌های پیش-روی مدیریت شهری شهر کرمانشاه دارد. در این راستا هدف پژوهش حاضر آن است که با استفاده از روش پرمیته و هم‌چنین مصاحبه با خبرگان، بتوانیم در گام اول مشکلات و چالش‌های عمده مدیریت شهر کرمانشاه را شناسایی نماییم.

سپس در گام بعدی این چالش‌ها را اولویت بندی نماییم و در انتها نیز تحلیلی از وضعیت سیستم مدیریت شهری کرمانشاه ارائه نماییم.

سؤال و فرضیه پژوهش

اکنون سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که: آیا موانع و چالش‌هایی پیش‌روی مدیریت شهری، شهر کرمانشاه قرار دارد؟ فرضیه پژوهش: به نظر می‌رسد موانع و چالش‌های مهمی پیش‌روی مدیریت شهری شهر کرمانشاه وجود دارد.

هدف پژوهش

در این پژوهش، چالش‌های پیش‌روی مدیریت شهری مورد تحقیق و پژوهش قرار گرفته و مهم‌ترین هدف سنجش و رتبه بندی چالش‌های مدیریت شهری در شهر کرمانشاه است.

مبانی نظری

شهر در رویکرد جغرافیایی، حاصل رابطه است که انسان با طبیعت به وجود می‌آورد به گونه‌ای که شهر را می‌توان محیطی انسان‌ساخت تعریف کرد. انسان برای ارضای نیازهای خود در بستری از دگرگونی‌های معنایی (نمادین) اقتصادی، سیاسی و اجتماعی فضا را نیز دگرگون می‌کند (لطفی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۰۳-۱۰۲). شهر به مثابه‌ی سیستم یکپارچه‌ای است که باید مدیریت آن نیز یکپارچه باشد و در این‌جا می‌توان از اصطلاح مدیریت یکپارچه‌ی شهری استفاده کرد چرا که در وهله‌ی اول شهرها دارای هویت واحد و یکپارچه‌اند (قربانی، ۱۳۸۹).

شهر موجودی زنده است، که دائم در حال رشد است؛ از این رو نیاز به مرکزی جهت مدیریت آن دارد تا از این طریق بتواند برای شهر برنامه ریزی نماید. لذا شرایط باید به گونه‌ای فراهم شود تا سازمانی به شکل ثابت پذیرای مسئولیت آن باشد. مدیریت، روش دستیابی به اهدافی است که برای یک سازمان در نظر گرفته می‌شود و وظایفی است که بر عهده مدیر گذارده می‌شود. مدیریت به معنای برنامه ریزی، سازماندهی، نظارت و ایجاد انگیزش است. چنانچه شهر به مثابه یک سازمان قلمداد گردد؛ لازم است که در رأس آن و به منظور اداره امور شهر از فنی استفاده گردد که مدیریت شهری نام دارد. مدیریت شهری باید برای شهر، برنامه ریزی‌هایی را به انجام برساند، فعالیت‌های شهری را سازمان دهد و بر فعالیت‌های انجام شده نظارت نماید و حتی برای انجام بهینه امور، انگیزش ایجاد کند. انجام چنین مواردی به آگاهی از اصول مدیریت، برنامه‌ریزی، ارتباطات، انگیزش، سازماندهی، هدایت و رهبری و نظارت و کنترل باز می‌گردد (طلا، ۱۳۹۶: ۵۵۹).

مدیریت شهری سازماندهی عوامل و منابع برای پاسخگویی به نیاز ساکنان شهر است. مدیریت شهری یک مفهوم فراگیر است و هدف از آن سازماندهی دولتی و غیر دولتی برای شناسایی برنامه‌ها و سیاست‌های گوناگون و پیاده سازی آن‌ها با نتایج بهینه است (حسین زاده، ۱۳۹۱). تمامی مراحل پیاده سازی مدیریت در کالبد و اجتماع شهر است. شهر به عنوان پیچیده ترین مصنوع بشر نیازمند به مدیریتی با دارا بودن طیفی از ادراک از این پیچیدگی‌ها است.

مدیریت شهری در دوره‌های مختلف تاریخی در روند توسعه و یا عدم توسعه سکونتگاه‌های شهری نقش بسیار مهم و تعیین کننده‌ای داشته‌است. مدیریت شهری به مثابه جزیی از سیستم حکومت محلی زمینه ارائه خدمات مورد نیاز جمعیت ساکن در شهرها و الزامات زندگی جمعی را فراهم می‌نماید (صراف، عبداللهی، ۱۳۸۷: ۱۲۹).

به نظر وگان دست اندر کاران امور شهری، اعم از مدیران شهر، سازندگان و بخش خصوصی باید با ترویج هنر و مهیا ساختن آموزش، زندگی ساکنان شهرها را بهبود بخشند (لیس و همکاران، ۱۹۷۶: ۱۸۱۵-۱۹۱۴) شهرها باید به گونه ای مدیریت شوند که جای ترس و اضطراب برای شهر و مردم شهر باقی نگذارند. به نظر لوییس مامفورد شهرهای گسترش یافته امروزی با شهرهای گذشته تفاوت بسیاری دارند، در شهرهای امروزی به طور عمده تولید بی هدف، گسترش بدون حد و مرز، به شهر شخصیتی به مثابه یک کارخانه، یک راه آهن و یک زاغه داده است. در این گذر است که باید بر این نکته تأکید کرد که شهرنشینی و مدیریت شهری باید با رشد معیارها و رفاه اجتماعی توأم باشد (لیس و همکاران، ۱۹۷۶: ۱۸۱۵-۱۹۱۴).

به نظر مایلز فریدمن نیز، باید در تدوین برنامه های مدیریت توسعه ای و برنامه های منطقه ای و کشوری، جایگاه شهر و مدیریت شهری به روشنی تبیین گردد. باید مشخص شود که برنامه های مختلفی که در سطح شهر اجرا می شود، چگونه بر آن تأثیر می گذارد و چگونه برنامه ای را باید تنظیم کرد که برنامه های توسعه ای شهری و منطقه ای بدون وقفه پیش راند (فریدمن، ۱۹۸۲). بر این اساس الگوی مدیریت شهری، نشان دهنده نحوه ای اداره ی شهرها در ادوار تاریخی و زمینه های متفاوت تصمیم گیری و توسعه ای نواحی شهری می باشد. مدیریت شهری به حکومت (دولت)، اقتصاد سیاسی و ساختار اداری شهرها وابسته می باشد (مزینی، ۱۳۷۵: ۸۱).

تحولات ساختاری کارکردی نظام های اجتماعی و سیاسی باعث ایجاد بسترهای متفاوتی در اداره امور شهرها شده است (کیانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۲). و الگوهای مدیریت شهری به تبع نوسانات در الگوی کلان مدیریت متحول شده است (یزدانی، ۱۳۷۹: ۴۵).

ساختار مدیریت شهری نه در ایران بلکه در سراسر جهان همراه با دگرگونی های رژیم حکومتی و سیستم های اقتصادی دچار جذر و مدهای فراوان شده است (مزینی، ۱۳۷۵: ۸۱).

مدیریت شهری باید ضمن دارا بودن برنامه ای برای وضع موجود شهر و فایق آمدن بر مشکلات آن، برنامه های آینده شهر در راستای ایجاد شهری بر مبنای محیط زیستی پایدار، مولد، ایمن و انسانی را تدوین و براساس آن ها به ترسیم آینده آیدالی که بر مبنای واقعیت ها و شرایط زمان و مکان قرار دارد بپردازد (شیعه، ۱۳۸۲: ۳۹).

ویلیامز مدیریت شهری را یک تئوری و چشم انداز نمی داند، بلکه آن را چارچوب و پایه و اساس مطالعات شهر می داند. او اضافه میکند که مدیریت شهری ارتباط قوی و تنگاتنگ با ماهیت شهر از یک طرف و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی از طرف دیگر دارد. هم چنین مدیریت شهری با سازمانهای دولتی که در شهر خدمات ارائه می دهند و مردم شهر ارتباط تنگاتنگی دارد (مک گیل، ۱۹۹۸: ۴۶۴).

مدیریت شهری خود در چارچوب ضوابط و مقررات دانش شهرسازی معنی پیدا می کند و هدف شهرسازی ایجاد محیط هایی است که سبب بقای بشر و ارزش خصایص عالی او گردد (گوتن آندره، ۱۹۷۹: ۸۸-۸۷).

برای مدیریت شهری دو پارادیم وجود دارد. پارادیم نخست که حکومت و حکومت شهری نام دارد، شهرداری مسئولیت تمام امور را برعهده داشته، و به عنوان مدیریت شهری زیر مجموعه محلی می باشد. پارادیم دوم که حکومت داری نام دارد، مسئولیت اداره امور عمومی میان سه نهاد شهرداری، جامعه مدنی و بخش خصوصی تقسیم شده است (جاکرمی و دیگران، ۱۳۸۱: ۵۲).

مدیریت شهری در ایران با مسائل متعددی روبرو است. اداره امور شهرها در ایران فاصله بسیار زیادی با حکومت های شهری دارد. حتی حضور تعدادی نماینده مردم در شوراها نیز نمی تواند شهرداری را به سطح مدیریت جامع شهری برساند. مهم ترین مسائل اداره شهرها از دیدگاه شهرداری، تأمین برخی نیازهای عمومی شهر است. بنابراین، مدیریت شهری در

کشورهای اروپایی که به عنوان دستگاه حاکمه در امور شهرها عمل می‌کند، با مدیریت شهری در ایران که اداره، نظارت و نگهداری شهر است، تفاوت ماهوی دارد (سعیدنیا، ۱۳۷۹: ۷۰).

مدیریت شهری باید ضمن دارا بودن برنامه‌ای برای وضع موجود شهر و فایق آمدن بر مشکلات آن، برنامه‌های آینده شهر در راستای ایجاد شهر بر مبنای محیط زیستی پایدار، مولد، ایمن و انسانی را تدوین و براساس آن‌ها به ترسیم آینده ایده‌آلی که بر مبنای واقعیت‌ها و شرایط زمان و مکان قرار دارد پردازد (شیعه، ۱۳۸۲: ۳۹).

مدیریت شهری به عنوان یک نهاد محلی، مسئول نظارت، برنامه ریزی و مدیریت توسعه پایدار شهرها است. در این ارتباط موضوعی که مدیریت می‌شود فضا و مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی که در آن اتفاق می‌افتد. ایفای این نقش، مستلزم سطح متناسبی از تمرکز زدایی سیاسی- مدیریتی و اختیارات کافی برای سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری، برنامه ریزی و اجرا در سطح محلی است. مدیریت مهم‌ترین عامل در حیات، رشد و بالندگی یا مرگ یک جامعه است و روند حرکت از وضع موجود به سوی وضع مطلوب را کنترل می‌کند. و هدف آن سیاست‌گذاری و اجرای آن است (سالاری سردری و کیانی، ۱۳۹۶: ۳۶).

اهداف مدیریت شهری

۱- ارتقای شرایط کار و زندگی همه جمعیت شهر با توجه به افراد و گروه‌های کم درآمد

۲- تشویق توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار

۳- حفاظت از محیط کالبدی (لطفی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۰۵).

هدف کلان مدیریت شهری، ایجاد محیطی قابل زندگی برای همه، همراه با عدالت اجتماعی، کارایی اقتصادی و پایداری زیست‌محیطی است و مدیریت شهری در محدوده‌های زمین و مسکن شهری، خدمات اجتماعی و زیربنای توسعه‌ی اقتصادی و زیست-محیطی، به طور یکپارچه وارد میشود (صرافی، ۱۳۷۹: ۶۸).

مدیریت شهری و بهره‌گیری به جا و شایسته از آن، از کارآمدترین راه‌های رهایی از تنگناها و دشواری‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و آموزشی است. مدیریت شهری با قابلیت‌ها و توانایی‌های بالقوه خود چنانچه به خوبی مورد توجه قرار گیرد می‌تواند نقش مهم و اساسی را در راستای رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی ایفا کند.

در بین مباحث مدیریتی، یکی از عمده‌ترین و شاید جنجال‌برانگیزترین مفاهیمی که از یک سو تلاش‌های نظری و بنیادی بسیاری را به خود معطوف ساخته، و از دگرسو در تمام سطوح مدیریت سازمان‌ها اهمیت زیادی پیدا کرده، مدیریت شهری است.

به اعتقاد بسیاری از صاحب‌نظران تفاوت بین آنچه اداره شهر در حال حاضر دارد با آنچه به دنبال آن است، می‌تواند شاخصی از مدیریت شهری باشد. در حقیقت به اعتقاد بسیاری از پژوهشگران مانند پورتر (۱۹۷۶)، لافکوئیست و دیویس (۱۹۶۹)، این اختلاف مفهوم اصلی مدیریت شهری را تشکیل می‌دهد. در همین راستا، گتی (۱۹۸۹) لافکوئیست و دیویس بر این اعتقادند که مدیریت شهری کنشی از هماهنگی میان نیازها و ارزشهای حرفه‌ای شهر و نظام تقویت‌کننده مدیریت است (عفیفی، ۱۳۹۴: ۷۸). جدول شماره ۱ سیر تحول رویکردهای مدیریت شهری از دهه‌ی ۷۰ قرن بیستم تا آغاز هزاره جدید را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱. سیر تحول رویکردهای مدیریت شهری

رویکردها	مشخصه های عملکردی
رویکرد عرضه محور (۱۹۷۰)	برنامه ریزی بلندمدت و جامع برای تأمین خدمات در مقیاس وسیع
رویکرد پروژه گرا (۱۹۸۰)	مداخله در قالب در قالب پروژههای کوچک آزمایشی، مداخله در قالب اجتماعات محلی خودیار
رویکرد بلندمدت نگر (۱۹۹۰)	تأکید بر ظرفیت سازی محلی و تقویت نهادی سازمانی برای مدیریت فرآیند توسعه شهری
رویکرد حکمروایی شهری (۲۰۰۰)	تأکید بر توسعه نهادی و مداخلات جامعه مدنی، بخش خصوصی، مشارکت و انعطاف مندی

مأخذ: فیروزی و علیزاده، ۱۳۹۶: ۲۷۳.

عناصر مؤثر در مدیریت شهری

۱- شهرداری: شهرداری به عنوان مهم‌ترین عنصر مدیریت شهری، از جایگاه خاصی در نظام سازمان‌های اداری کشور برخوردار است. و دیدگاهی نسبت به شهرداری، اصلی ترین عامل در نقض اختیارات و مسئولیت‌های آن است.

۲- وزارت کشور: مهمترین عنصر ملی مؤثر در مدیریت شهری و شهر داری های ایران وزارت کشور است.

۳- شورای اسلامی شهر: از دیگر عناصر رسمی محلی می توان از شورای اداری شهرستان، شورای تأمین شهرستان و ادارات آب و فاضلاب، برق و گاز و مخابرات و فرمانداری نام برد اما علاوه بر عناصر و عوامل رسمی، سیستم مدیریت شهری متأثر از عوامل و سازمان‌های غیر رسمی مانند جریان‌ها و جناح‌های سیاسی و کانون های قدرت شهری نمایندگان مجلس شورای اسلامی، سرمایه داران و صاحبان عوامل اقتصادی، ائمه جمعه مجامع و گروه های متخصص ذیربط در عمران شهری مانند نظام مهندسی و... نیز هست (چهار دولی و دانشمندملایری، ۱۳۸۹: ۳).

چالش‌های مدیریت شهری در ایران

چالش‌های مدیریت شهری در ایران عبارتند از:

- ۱- ابهام در جایگاه مدیریت شهری در ساختار نظام حکومتی
 - ۲- نا کافی بودن قانون شوراها و قانون شهرداری‌ها به مثابه قانون مرجع مدیریت شهری
 - ۳- مشکل تأمین منابع درآمدی پایدار
 - ۴- نارسایی در مدیریت واحد و جامع شهری
 - ۵- فقدان نظم در ترتیب‌بندی رده‌های فرا دستی و پایین دستی مدیریت شهری (خلیلی، ۱۳۸۵: ۸۱۱).
- از جمله مهم‌ترین چالش‌های مدیریت شهری در کشورهای در حال توسعه هم‌زمان با فرآیند برنامه‌ریزی، تمرکز گرایی در نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌ها، پیروی از رهیافت‌های سنتی منسوخ، عدم اقبال برای نهادهای سازی رویکردهای جدید مدیریتی و برنامه‌ریزی در مدیریت شهری و عدم تلاش برای شکست تسلط‌گرایی نگاه از بالا به پایین در روند تعریف، تبیین و اجرای برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌هاست (فیروزی و علیزاده، ۱۳۹۶: ۲۸۱).
- امروزه با توجه به رشد و گسترش کالبدی، فضایی و جمعیتی و نیز تعدد و پیچیدگی مسائل و چالش‌های شهرها، نیاز به مدیریت یکپارچه شهری برای اداره امور عمومی شهرها بویژه برای کلانشهرها بیش از پیش روشن شده است (سرور و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۸).

پیشینه پژوهش

سابقه علم مدیریت شهری به پیدایش شهر و ضرورت تدوین اصول و مقررات و قوانین زیستن انسان‌ها در کالبد زیستی، روانی و اجتماعی باز می‌گردد.

زیاری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان بررسی نقش مشارکت شهروندان در افزایش موفقیت مدیریت شهری کلانشهر شیراز به این نتیجه رسیده‌اند که در مدل پژوهشی انجام گرفته قویترین اثر مربوط به رابطه بین بازنمایی قدرت شهروندان با میزان موفقیت مدیریت شهری بوده است و بعد از آن متغیر تأثیرگذاری و نظارت شهروندی در جایگاه دوم اثرگذاری قرار دارد. در نهایت به ترتیب متغیرهای تمایلات جمعی، دموکراسی، بازسازی شهر و ساختار سیاسی حاکمیت هر کدام اثر مستقیم بر میزان موفقیت مدیریت شهری در شهر شیراز داشته‌اند.

شیخ الاسلامی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان نقش مدیریت شهری در تاب‌آوری شهرها، عملکرد مدیریت شهری در تاب‌آوری باقر شهر مورد سنجش و بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که تاب‌آوری باقر شهر در حد متوسط است و از میان چهار مؤلفه تاب‌آوری، تاب‌آوری نهادی از پایین‌ترین میزان (کم تا خیلی کم) برخوردار است. در روش کیفی مشخص شد که نظام مدیریت شهری به دلایلی همچون نبود همکاری بین بخشی، نبود نظارت کافی بر ساخت و سازها و عدم شناخت کافی از تاب‌آوری شهری به نا تاب‌آوری شهری باقر شهر دامن زده است.

شمس‌الدینی و رضایی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان مدیریت شهری به این نتیجه رسیده‌اند که مدیریت شهری با آموزش و تشویق شهروندان به پیگیری حقوق خویش و ایجاد فضای گفتگو میان شهروندان و مدیران شهری، اصلاح نظام اداری و مراعات حقوق شهروندی، جامعیت و عدم تبعیض میان شهروندان، کارآیی و اثربخشی، ارتقای شرایط کار و زندگی همه جمعیت شهر با توجه به افراد و گروه‌های کم‌درآمد، تشویق توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار، تنظیم فعالیت‌های تأثیرگذار بخش خصوصی بر امنیت، سلامتی و رفاه اجتماعی جمعیت شهری، شفافیت و پاسخگویی در جهت ارتقا حقوق شهروندان نقش آفرینی کنند.

الوانی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان آسیب‌شناسی جایگاه پژوهش و کاربری آن در مدیریت شهری در نظام مدیریت شهری تهران انجام داده‌است به این نتیجه رسیده‌اند که می‌توان آن را به دو مورد اصلی خلاصه کرد ۱- توسعه یک چارچوب تحلیلی برای بررسی و تحلیل سازمان‌های پژوهشی در بخش عمومی و ۲- پیشنهاد ایجاد ساختاری با عنوان «دفتر توانمندسازی پژوهشی مدیریت شهری» در سازوکار موجود مدیریت پژوهش‌های کاربردی در نظام مدیریت شهری تهران؛ که مأموریت مشخص آن توسعه «ظرفیت خط مشی» و «ظرفیت نهادی» خواهد بود.

سالاری سردری و کیانی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل الگوی مدیریت شهری ایران ساختار، عملکرد و راهبرد انجام داده‌اند، که نتایج پژوهش نشان می‌دهد نظام اداره امور شهر در طی صد سال گذشته از وظایف اصلی مدیریت شهری به جهت نداشتن منابع درآمدی پایدار، ضعف نهادهای مدنی و محلی و نداشتن جایگاه تعریف شده تشکیلاتی در سلسله مراتب تشکیلاتی کشور، عدم مشارکت در برنامه‌ریزی به واسطه ماهیت برنامه‌ریزی متمرکز و از بالا به پایین باز مانده و بیشتر به امور بر زمین مانده شهر پرداخته‌اند. بنابراین، توسعه وظایف و اختیارات شهرداری‌ها همراه با تمرکززدایی و توسعه مدیریت یکپارچه شهری ضروری می‌باشد.

طلا (۱۳۹۶) در مقاله‌ای که با عنوان شناسایی و تحلیل سیستماتیک چالش‌های مدیریت شهری تهران انجام داده است به این نتیجه رسیده است که سیستم مدیریت شهری تهران در حالت ناپایدار قرار دارد.

سرور و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله ای تحت عنوان (واکاوی عوامل مؤثر بر تحقق پذیری مدیریت یکپارچه شهری) با تأکید بر روش تحلیل عاملی به این نتیجه رسیدند که به ترتیب مؤلفه های بسترهای قانونی، ضعف زیر ساخت های اطلاعاتی برای مدیریت یکپارچه شهری، همپوشانی وظایف سازمانی در ارگان های مختلف مربوط به مدیریت شهری، عدم تدقیق جایگاه نظام مدیریت شهری نزد سازمان ها ی ذی مدخل همسطح و تعدد نگرش و دیدگاه های سیاسی موثرترین و تأثیر گذارترین عوامل در تحقق مدیریت یکپارچه کلانشهر تهران از دیدگاه مدیران شهری و کارشناسان شناسایی شدند (سرور و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۷-۵۲)

امانپور و سجادیان (۱۳۹۵) در مقاله ای تحت عنوان مذاقه ای آسیب شناسانه بر سازمان یابی فضایی مدیریت کلانشهری تهران منطبق بر رهیافت ها و رهنمودهای منبعث از آرمان مدیریت یکپارچه در کشور نتایج آن بیانگر آن است کلانشهر تهران که وارث سیاست های تمرکز گرایی یک نظام بسیط متمرکز نفتی است دارای تفرق های عملکردی، قوانین، تکثیر منافع، اجتماعی، سیاسی، کالبدی و فضایی و اکولوژیک می باشد؛ که لازم است در ابتدا ضامن کاهش تفرق های مذکور؛ سطح متناسبی از تمرکززدایی سیاسی و مدیریتی و اقتدار لازم برای سیاست گذاری، برنامه ریزی و اجرا در سطح محلی ارائه و در نهایت از مدیریت یکپارچه شهری مبتنی بر استقرار حکمروایی خوب شهری و بهره گیری از راهبر گزینی استفاده گردد (امانپور و سجادیان، ۱۳۹۵: ۸۶-۱۲۴)

میکائیلی نمینی (۱۳۹۲) در پایان نامه خود تحت عنوان آسیب شناسی مدل اداره امور شهر در ایران (با تأکید بر شهر تهران) به بررسی چالش های موجود بر سر راه مدیریت شهری پرداخته است نتایج پژوهش نشان می دهد. بهترین روش برای اجتناب از چالش های موجود این است که در انتخاب اعضا شورا فارغ از تعلق سیاسی آنان و جنسیتی شان، صرفاً به کارنامه اجرایی و نوع تخصص آنان با توجه به نیازهای مدیریتی، اجتماعی فرهنگی شهر دقت و تامل شود.

پژوهشی با عنوان کاربرد انجمن شورای محلات در مدیریت شهری پایدار براساس مشارکت شهروندان که توسط مؤمنی، شمس کوشکی وجوادیان در سال ۲۰۱۱ انجام گرفته است. در پژوهش فوق به این نتیجه رسیده اند، که انجمن شورای محلات که در آن مدیران و شهروندان به صورت یکپارچه و هماهنگ تصمیم گیری می کنند موجب بهبود کیفیت زندگی شهروندان خواهد شد. این تحقیق به صورت تجربی است و به طور عمده براساس داده های اولیه و مصاحبه و پرسشنامه انجام گرفته است. یافته های پژوهش نشان می دهد؛ انجمن شورای محلات در محله های اوین و درکه که به عنوان یکی از نمونه های مشارکت در مدیریت پایدار شهری تهران است باعث ارتقاء کیفیت زندگی در زمینه های زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی شده است.

نتیجه این که تأسیس شوراهای ایران یک گام مهم در حال حرکت از یک سیستم متمرکز به سیستم برنامه ریزی غیرمتمرکز و مدیریت شهری براساس مشارکت شهروندان است. در واقع شورای شهر تهران تشکیل انجمن شورای محلات را تشویق به مشارکت گسترد های از شهروندان در امور شهری به خصوص در آب و برق شهری کرده است. بنابراین اتکا به نهادهای دولتی و اخذ نظرات شهروندان منجر به یافتن یکی از اساسی ترین مسائل مهم با استفاده از ایده شهروندان شده است (شماعی و ابراری، ۱۳۹۲: ۶۸).

ینگ و همکاران (۲۰۰۵) در مقاله ای با عنوان تجزیه و تحلیل تجربی از مدیریت شهری و خدمات عمومی در شهرهای چینی به بررسی نمونه وار مدیریت شهری در برخی شهرهای کشور چین پرداخته اند. مطالعه تطبیقی پژوهشگران نشان داده است که در حال حاضر الگوهای متفاوت مدیریت شهری در این کشور وجود دارد. محققان در بررسی های خود برخی عوامل اساسی تأثیر گذار بر این شرایط را که منجر به شکل گیری الگوهای مختلف مدیریت شهری شده است شناسایی کرده اند.

مک گیل (۱۹۹۸) تحقیق تحت عنوان «مدیریت شهری در کشورهای توسعه» به این نتیجه رسیده است که مدیریت شهری باید به وسیله‌ی پایین‌ترین سطح حکومت صلاحیت‌دار اداره شود؛ همچنین استراتژی مدیریت شهری باید بر روی چالش‌های مدیریت شهری و توسعه سازمانی متمرکز شود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف‌گذاری کاربردی و از لحاظ روش‌شناسی به صورت «توصیفی-تحلیلی» است. در این فرآیند متناسب با داده‌های موردنیاز از روش کتابخانه‌ای و پیمایشی و منابع مرجع در رابطه با موضوع پژوهش برای گردآوری اطلاعات بخش توصیفی و تحلیلی پژوهش استفاده شده است.

جامعه آماری، حجم نمونه، ابزار گردآوری داده‌ها

برای گردآوری داده‌های بخش تحلیلی پژوهش از نظرات ۱۵ کارشناس و متخصص خبره شهرداری شهر کرمانشاه و دیگر سازمان‌های مربوطه که با استفاده از روشهای نمونه‌گیری برآورد گردید استفاده شد. جهت تحلیل و وزن‌گذاری داده‌های پژوهش نیز از نرم‌افزار VP استفاده شده است.

معرفی روش، شاخص‌ها متغیرها

Visual PROMETHEE: در مقاله حاضر از روش VP برای اولویت‌بندی معیارهای کارشناسی استفاده شده است. روش پشتیبانی تصمیم‌گیری VP را دو بلژیکی به نام‌های «ژان پی‌یر برنر» و «برتراند مارسکال» در دهه ۱۹۸۰ ارائه دادند. این روش در زمره تکنیک‌های پشتیبانی تصمیم‌گیری چند شاخصه ۳ می‌باشد که باعث تحول در روش‌های رتبه‌بندی شده است. روش‌های VP به صورت چند تصمیم‌گیرنده عمل می‌کنند. ترکیب این روش‌ها با روش‌هایی مانند GAIA، ابزار مفیدی را برای تحلیل ارتباط میان شاخص‌ها و تصمیم‌گیرندگان ایجاد می‌کند و شکاف زمانی تا هنگام توافق بر سه تصمیم را از بین می‌برد.

معرفی و مراحل تکنیک نرم افزار PROMETHEE: این روش برای ارزیابی و اولویت‌بندی گزینه‌های گسسته و انتخاب بهترین گزینه بر اساس چند معیار (با مقیاس‌های مختلف اندازه‌گیری) بکار می‌رود (Chou et al, 2004). همچنین روش‌های پرومته در مواردی که معیارهای تصمیم‌گیری در تضاد بر یکدیگر قرار داشته و تصمیم‌گیران اطلاعات پایه در جدول تصمیم‌گیری را ناکافی می‌دانند عملکرد مناسبی دارد (عرب حلویی، ۱۳۸۸: ۱۳).

گام اول: $d_j(a, b) = f_j(a) - f_j(b)$ بیانگر تفاوت اندازه‌ها در شاخص j است. این تفاوت برای شاخص‌های Max زمانی معنادار خواهد بود که $f_j(a) > f_j(b)$ باشد. و برای شاخص Min این رابطه برعکس است.

گام دوم: پس از محاسبه میزان تفاوت گزینه‌ها با یکدیگر، مقدار $P_j(a, b)$ و با توجه به توابع یادشده به دست خواهد آمد.

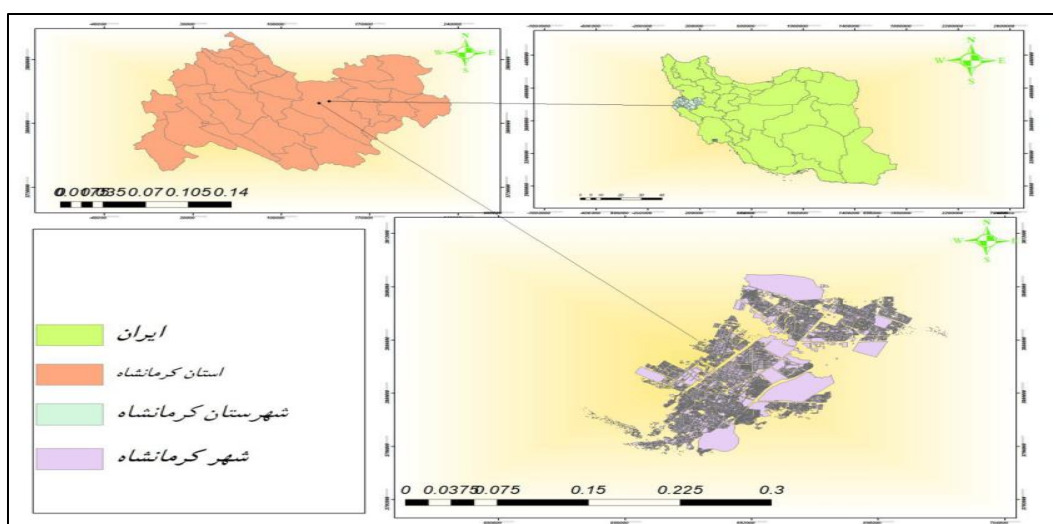
گام سوم: مجموع موزون برتری گزینه a نسبت به b که آن را با $\pi(a, b)$ نشان می‌دهند.

گام چهارم: این گام شامل دو جریان خروجی و جریان ورودی می‌باشد: جریان خروجی: بیان می‌کند یک گزینه مانند a چه قدر از گزینه‌های دیگر برتر است. هرچه این مقدار بیشتر باشد این گزینه برتر خواهد بود. جریان ورودی: بیان می‌کند که گزینه‌های دیگر چه قدر برگزینه a برتر می‌باشند. هرچه این مقدار کمتر باشد این گزینه بهتر خواهد بود. گام پنجم: به

دست آوردن جریان خالص رتبه‌بندی، این جریان توازن میان جریان رتبه‌بندی مثبت و منفی است. جریان خالص بالاتر نشان‌دهنده گزینه برتر است (مومنی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۷۹).

معرفی محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش حاضر شهر کرمانشاه می‌باشد، که استان کرمانشاه با مساحت ۲۴۳۶۱ کیلومترمربع تقریباً ۱۰۵ درصد از کل مساحت ایران را به خود اختصاص داده و بین ۳۶ و ۳۳ درجه تا ۱۵ و ۳۵ درجه عرض شمالی و ۲۴ و ۴۵ درجه تا ۳ و ۴۸ درجه طول شرقی نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد (جغرافیای استان کرمانشاه، ۱۳۸۵). شهر کرمانشاه از نظر جایگاه طبیعی بر یک "اکوتون" فضایی مکان‌گزینی کرده است. اکوتون فضایی مرز تباین یک یا چند منطقه طبیعی است.

شکل ۱: نقشه موقعیت شهر کرمانشاه در کشور و استان. ترسیم‌کننده: نگارنده، ۱۳۹۷

تجزیه و تحلیل داده ها

نتایج حاصل از رتبه‌بندی چالش‌ها برحسب نرم‌افزار PROMETHEE در این بخش پژوهش با توجه به نظرات کارشناسان از رتبه‌بندی چالش‌های پیش‌روی مدیریت شهری در کرمانشاه به وجود آمده و نتایج وزن دهی در جدول زیر آمده است. در پژوهش حاضر علاوه به بررسی شاخص‌های مورد استفاده در امر تحقیق با توجه به نظرات کارشناسان به تعیین توابع برتری و اهمیت شاخصه‌های اصلی پرداخته و نتایج وزن دهی در جدول زیر ارائه گردیده است. جدول (۱).

شناسایی توابع برتری معیار ترجیحی در مدل PROMETHEE

باتوجه به نظرات ۱۵ کارشناس از مناطق شهری و ادارات آن، به تعیین توابع برتری و وزنی شاخص‌های مورد مطالعه پرداخته شد (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲. شناسایی توابع برتری معیار ترجیحی در مدل پرومیته

ردیف	نام معیار	اهمیت معیار	تابع برتری
۱	سطح پایین توسعه زندگی و اجتماعی	اهمیت بالا	عادی
۲	تعارضات سیاسی و ساختاری نظام حکومتی تمرکزگرا و مدیریت شهری عدم تمرکزگرا	اهمیت بالا	عادی
۳	تعارض ماهیتی مدیریت شهری محلی با نظام کلان اداری اجرایی	اهمیت بالا	عادی
۴	نامشخص بودن تشکیلات و روابط بین سازمانی مدیریت شهری	اهمیت بالا	عادی
۵	نامشخص بودن تشکیلات و روابط درون سازمانی مدیریت شهری	اهمیت بالا	عادی
۶	ناکارآمدی قوانین مدیریت شهری	اهمیت بالا	عادی
۷	کمبود و خلاء نیروی انسانی متخصص	اهمیت بالا	عادی

گام‌های اول تا سوم در نرم افزار Visual PROMETHEE جهت تشکیل ماتریس اولیه طوری طراحی شده است که تمامی معیارها دارای اهمیت مثبت (Max) می باشند.

در گام چهارم و پنجم (شکل ۲) رتبه‌بندی به صورت جریان رتبه‌بندی مثبت^۱ و یا جریان رتبه‌بندی منفی^۲ نشان داده شده است. بر اساس این تحلیل، شاخص های ناکارآمدی قوانین و تعارضات سیاسی دارای بیشترین میزان جریان خالص چالش های پیش روی مدیریت شهری را داشته‌اند. به مطابق جدول شماره (۱) و بر اساس تحلیل‌های فوق می‌توان این گونه استنباط کرد که این دو شاخص کمترین میزان جریان خالص را دارا می باشند. به عبارتی، این دو شاخص وضع مطلوب‌تری نسبت به سایر شاخص ها دارند.

PROMETHEE Flow Table					
Rank	action		Phi	Phi+	Phi-
1	ناکارآمدی قوانین		1,0000	1,0000	0,0000
2	تعارضات سیاسی		0,6667	0,8333	0,1667
3	نیروی انسانی متخصص		0,3333	0,6667	0,3333
4	تعارض ماهیتی		0,0000	0,5000	0,5000
5	سطح زندگی اجتماعی		-0,3333	0,3333	0,6667
6	روابط درون سازمانی		-0,6667	0,1667	0,8333
7	روابط بین سازمانی		-1,0000	0,0000	1,0000

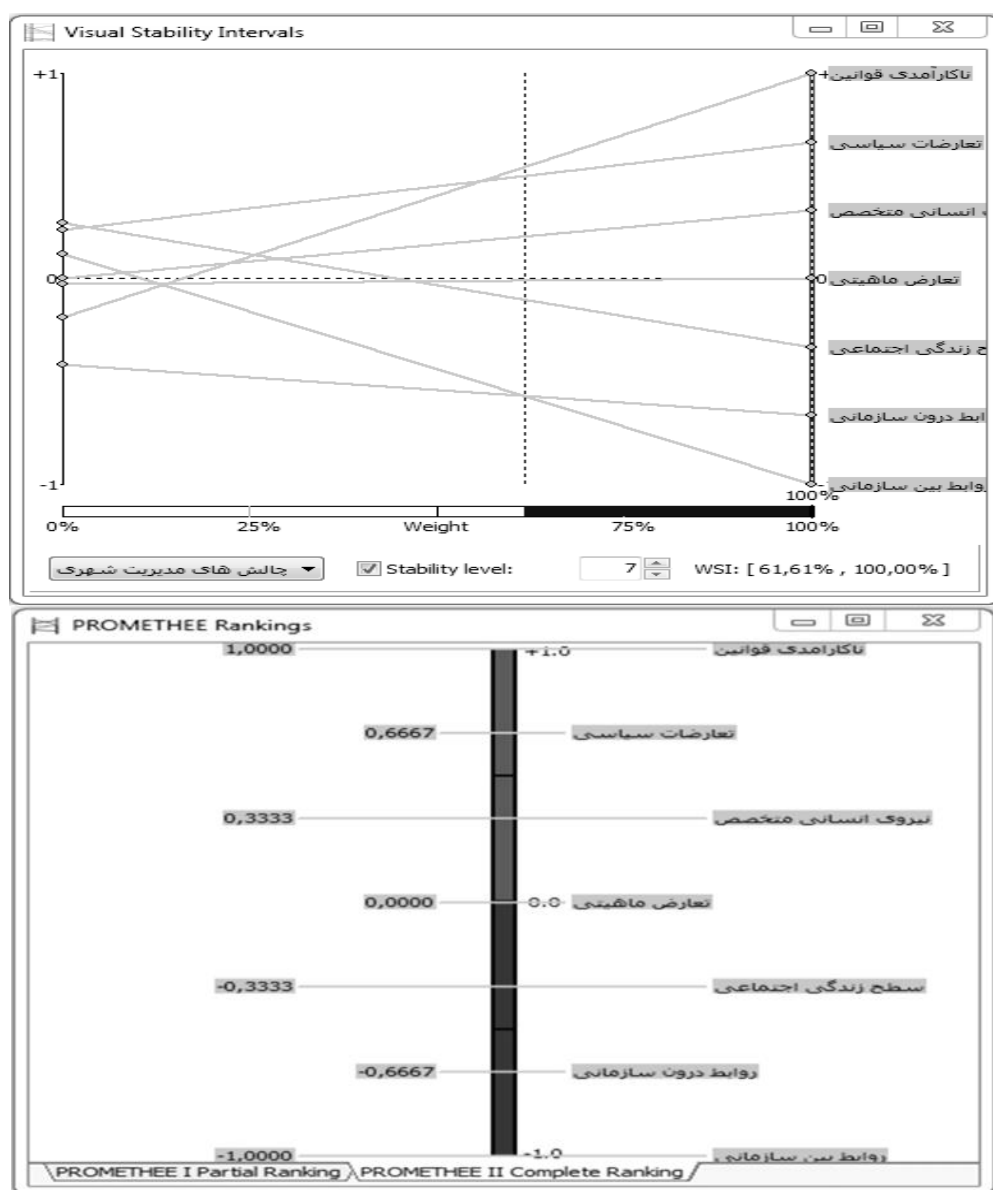
شکل ۲. رتبه‌بندی گزینه‌ها بر اساس جریان خالص و ناخالص (مأخذ: محاسبات نگارندگان)

برای افزایش کارایی روش پرومیته به کارگیری روش (تحلیل هندسی برای کمک متقابل)^۳ با تکنیک مدل سازی ویژه توصیه شده است. این تحلیل ها بر اساس پایه‌های نرم افزار پرومیته بنا شده است و تحلیل‌های گرافیکی و تشریحی را به آن می‌افزاید.

1. Phi+
2. Phi-
3. GAIA

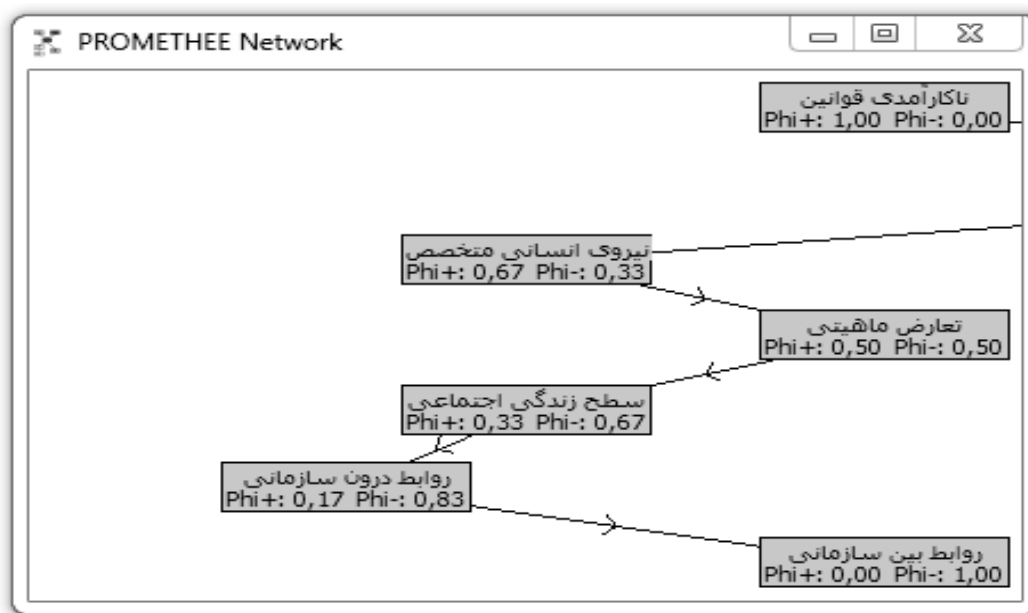
اولویت بندی کامل PROMETHEE II

در این روش، بین جریان های طبقه بندی بیرونی مثبت و منفی، تعادل ایجاد می شود جریان خالص بیانگر گزینه بهتر است در شکل (۳) چنانچه یک معیار دارای کمترین مقادیر مثبت و بیشتر مقادیر منفی باشد آن گزینه پایین تر از سایر گزینه ها بوده و معرف ارجحیت کمتر اسات همان گونه که از شکل (۲) بر می آید، شاخص ناکارآمدی قوانین در حد بالا، بیشترین ارجحیت را به خود اختصاص داده است و شاخص روابط بین سازمانی کمترین ارجحیت را نشان می دهد.

شکل ۳. ارجحیت گزینه های تحقیق: الف) PROMETHEEII و ب) PROMETHEEII (مأخذ: محاسبات نگارندگان)

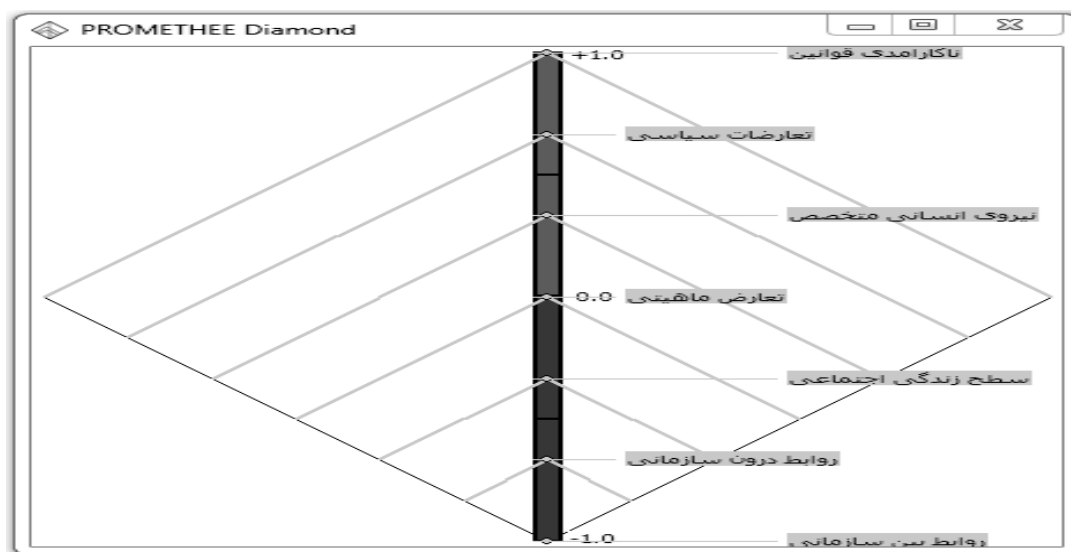
در شکل شماره (۴) با شبکه‌ای از گره‌ها و یال‌ها، مقایسه نواحی را نشان می‌دهد. در این شکل رتبه‌بندی شاخص‌ها به گونه‌ای ارائه شده است که شاخص ناکارآمدی قوانین در اولویت اول قرار گرفته است این شاخص دارای بیش‌ترین ϕ^+ و کمترین ϕ^- است.

شکل ۴: بررسی توزیع معیارها و گزینه‌ها در محور دکارتی

رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها بر اساس تحلیل شبکه در نرم افزار ویژال پرومیته^۱

در شکل زیر با شبکه‌ای از طریق گره‌ها به مقایسه گزینه‌ها می‌پردازیم. در شکل شماره (۵)، شاخص‌های ناکارآمدی قوانین و تعارضات سیاسی که بیشترین مقدار جریان مثبت دارند در اولویت اول قرار گرفته‌اند و شاخص‌های نامشخص بودن تشکیلات و روابط بین سازمانی مدیریت شهری و نامشخص بودن تشکیلات و روابط درون سازمانی مدیریت شهری با کمترین مقدار جریان منفی می‌باشند در اولویت‌های بعدی هستند.

شکل ۵. رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها بر اساس تحلیل گرافیکی الماس (مأخذ: محاسبات نگارندگان)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مدیریت شهری به مثابه یک سازمان، از پیچیدگی بالایی برخوردار است. علت این پیچیدگی، تأثیرپذیری گسترده و اجتناب ناپذیر از ویژگی‌های محیط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. در واقع مدیریت شهری، دارای ابعاد مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و کالبدی است و می‌باید تمام این ابعاد را تحت پوشش کارآمد خود داشته باشد. مدیریت شهری تلاشی است، برای هماهنگ کردن و یکپارچه کردن اقدامات دولتی و خصوصی برای چیره شدن بر مسائلی که ساکنان شهرها با آن مواجه هستند و ایجاد شهرهای رقابتی تر، عادلانه تر و پایدار.

پژوهش حاضر به منظور بررسی سنجش و رتبه‌بندی چالش‌های پیش روی مدیریت شهری در شهر کرمانشاه از نظر کارشناسان متخصص و با ساخت یک پرسشنامه استاندارد برای سنجش این مقوله آغاز شد. در اجرای این پژوهش گروهی با حجم ۱۵ نفر از متخصصان در امور شهری در استانداری، وزارت راه و شهرسازی، شهرداری و سایر ارگان‌های مرتبط با مدیریت شهری که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند و پرسشنامه بر روی آنها اجرا گردید. ابزار پژوهش پرسشنامه با استفاده از شاخص‌های که احمد سعید نیا (۱۳۸۲) در مقاله‌ای که انجام داده‌است، انجام گرفته مبنی بر ۲۱ گزاره بر مبنای لیکرتی در پنج گزینه خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد تنظیم و در مقیاس ۵ درجه‌ای نمره‌گذاری شده است. روایی محتوایی مجموعه با کمک نظر اساتید و کارشناسان مورد ارزیابی قرار گرفت. پژوهش حاضر با استفاده از نرم‌افزار PROMETHEE visual انجام شده است. این روش یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه (MADM) می‌باشد که هدف آن رتبه‌بندی گزینه‌ها می‌باشد. مولفه‌ها در هفت بعد سطح پایین توسعه زندگی و اجتماعی، تعارضات سیاسی و ساختاری نظام حکومتی تمرکزگرا و مدیریت شهری عدم تمرکزگرا، تعارض ماهیتی مدیریت شهری محلی با نظام کلان‌اداری اجرایی، نامشخص بودن تشکیلات و روابط بین سازمانی مدیریت شهری، نامشخص بودن تشکیلات و روابط درون سازمانی مدیریت شهری، ناکارآمدی قوانین مدیریت شهری، کمبود و خلاء نیروی انسانی متخصص شد و به‌صورت موردی بر روی شهر کرمانشاه انجام شده است. تا میزان تأثیرگذاری و سهم هر مؤلفه در میزان چالش‌های پیش‌روی مدیریت شهری در کرمانشاه مشخص شود. رتبه‌بندی گزینه‌ها با مقایسه زوجی گزینه‌ها در هر شاخص انجام و همچنین مقایسه بر پایه یک تابع برتری از

پیش تعریف شده با دامنه $[0, +1]$ اندازه گیری شده است. پس از وزن نهایی کارشناسی شده و تجزیه و تحلیل آن‌ها و در نهایت رتبه‌بندی نهایی از طریق نرم‌افزار انجام گرفت. بررسی‌های انجام شده نشان داد؛ با توجه به رتبه‌بندی مؤلفه‌ها، شاخص نا کارآمدی قوانین با $ph + 1$ بالاترین وزن را به خود اختصاص داده است و شاخص روابط سازمانی و تشکیلاتی با وزن $ph + 0.00$ کمترین امتیاز اولویت‌بندی چالش‌های پیش‌روی مدیریت شهری را به خود اختصاص داده‌اند. شاخص نا کارآمدی قوانین بزرگترین چالش پیش‌روی شهر کرمانشاه می‌باشد و طبق نظر کارشناسان از اهمیت بیشتری نسبت به سایر چالش‌ها برخوردار است و همچنین نیازمند توجه جدی مدیران و تصمیم‌گیران شهری می‌باشد.

نتایج و یافته‌های پژوهش مورد مطالعه با نتایج اسدی (۱۳۹۵) استدلال برای تبیین عقلانیت ایجاد ساختارهای ویژه مدیریت و حکمروایی منطقه‌ای در تهران، سرور و همکاران (۱۳۹۵) در زمینه لزوم توجه به نقاط ضعف زیر ساخت‌های شهری، همپوشانی وظایف سازمانی در ارگان‌های مختلف مربوط به مدیریت شهری، نتایج درویشی (۱۳۹۴) چالش‌های مدیریت شهری در اردبیل در عدم نگاه تخصصی به شهر و مشارکت غیر منطقی در بحث مشارکت در مدیریت شهری و عامل دیگر که باعث چالش مدیریتی در این شهر است، ناهماهنگی مدیران و مسئولان شهری و همچنین نتایج میرعابدینی و کاظمیان (۱۳۹۱) در زمینه تأثیرگذاری قوانین و مقررات بر یکپارچگی مدیریت شهری، و همچنین نتایج حمیدی (سال ۱۳۸۹) گزینه بهینه برای ارتقای کارآمدی در مدیریت اقتصادی اجتماعی، فرهنگی در فضای استان تهران، تشکیل مجموعه‌ها یا مناطق اداری با سطح تشکیلاتی بالاتر از سطح کنونی تا رسیدن به مدیریت واحد و یکپارچه کلان شهر تهران همسو می‌باشد.

با توجه به موضوع و بررسی چالش‌های مدیریت شهری در شهر کرمانشاه و نتایج به دست آمده در تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته پیشنهاد‌های زیر مهم به نظر می‌رسد:

- تقویت و تدوین قوانین کارآمد جهت برون رفت از چالش‌ها در جهت توسعه شهر کرمانشاه
- استفاده از نیروهای متخصص بومی و کارآمد در ارگان‌های مربوطه شهر کرمانشاه.
- تقویت ساز و کارهای نظارتی دقیق و کارآمد
- جلب مشارکت شهروندان در رفع مشکلات و مسایل مدیریت شهر کرمانشاه
- برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری یکپارچه در ساخت و مدیریت شهری کرمانشاه
- چاره‌اندیشی علمی و انجام مطالعات مشابه جهت شناسایی محدودیت‌ها و موانع شهری در راستای دستیابی به مدیریت یکپارچه شهری.

منابع و مأخذ

- احمدی، ملیحه، زهره، حبیبی؛ رازیان، ملیحه (۱۳۹۴)، ارزیابی سرانه‌های مسکن در طرح‌های توسعه شهری با تاکید بر جمعیت و اقلیم، کنفرانس بین‌المللی انسان، معماری، عمران و شهر، تبریز.
- اسکندری ثانی، محمد؛ سجادی، ژیل (۱۳۹۳)، کنش جمعی، توسعه اجتماعات محلی و نقش آن‌ها در کاهش فقر شهری مورد شناسایی؛ نعمت آباد تهران، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهر - منطقه‌ای، شماره ۱۱، صص ۳۱-۴۸.
- الوانی، سید مهدی؛ اخوان علوی، سیدحسین؛ محملی ابیانه، حمید رضا (۱۳۹۷)، آسیب شناسی جایگاه پژوهش و کاربری آن در مدیریت شهری نمونه موردی نظام مدیریت شهری تهران، ماهنامه باغ نظر؛ شماره ۱۵ پیاپی (۶۳)، صص ۱۶-۵.

- امانیور، سعید، سجادیان، مهیار (۱۳۹۵)، مطالعه آسیب شناختی درباره سازماندهی فضایی و مدیریت کلان شهر تهران بر اساس رویکردها و رهنمودهای ناشی از ایده مدیریت یکپارچه در کشور، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم انداز زاگرس، دوره هشتم، شماره ۳۰، زمستان، ص ۸۶-۱۲۴
- ایمانی جاجرمی، حسین، بیگدلی، مهرناز، حناچی، سیمین (۱۳۸۱)، مدیریت شهری پایدار (بررسی تجارب مشارکتی شهرداریها و شوراهای اسلامی شهرها)، انتشارات سازمان شهرداری ها، تهران.
- مانیان، محمدرضا؛ رضایی راد، هادی، مهردادیان، امیر (۱۳۹۰)، سنجش اثرات مهاجرت به عنوان مهم ترین عامل در تشخیص گستره-ی فقر شهری سکونتگاه های غیر رسمی با استفاده از GIS (مطالعه موردی: شهر کاشمر)، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۱۵، صص ۱۳۹-۱۲۵.
- بچه‌دار دولی، منوچهر؛ دانشمند ملایری، فتانه (۱۳۸۹)، کاربردهای سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) در مدیریت مسائل شهری، همایش منطقه ای شهر، شهروند و مدیریت شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر، ۱۷ صفحه.
- خلیلی، محسن (۱۳۸۵)، مدیریت شهری و انتخاب شهردار؛ مجموعه مقالات کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری، مشهد.
- زیاری، کرامت الله، بیگ محمدی، حسن، رضایی کوچی، محمود (۱۳۹۸)، بررسی نقش و مشارکت شهروندا در افزایش موفقیت مدیریت شهری نمونه موردی کلانشهر شیراز فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۰۱، شماره پیاپی ۸۳، پاییز ۹۸
- سالاری سردری، فرضعلی، کیانی، اکبر (۱۳۹۶)، تحلیل الگوی مدیریت شهری ایران (ساختار، عملکرد و راهبرد)، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال نهم، شماره سی و دوم، ۵۲-۳۵.
- سرور، رحیم؛ آشتیانی، مجید رضا، اکبری، مجید (۱۳۹۶)، بررسی عوامل موثر در تحقق مدیریت یکپارچه شهری. مطالعه موردی: کلانشهر تهران، مجله علمی و پژوهشی بین المللی انجمن جغرافیایی ایران، سال پانزدهم، شماره ۵۲، بهار.
- سعیدنیا، احمد (۱۳۷۹)، مدیریت شهری، کتاب سبز شهرداری، جلد یازدهم"، تهران، انتشارات سازمان شهرداری ها.
- شماعی، علی؛ ابراری، محمد مهدی (۱۳۹۲)، نقش مدیریت یکپارچه شهری در توسعه فرهنگ شهرنشینی شهر تهران، فصلنامه سپهر، دوره بیست و یکم، شماره هشتاد و ششم، صص ۷۳-۶۸.
- شمس الدینی، علی؛ رضایی، علیرضا (۱۳۹۸)، مدیریت شهری، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، شماره ۱۸، صفحه ۱۶۷-۱۵۵
- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۲)، لزوم تحول مدیریت شهری در ایران، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۱، صص ۶۲-۳۷.
- صرافی، مظفر (۱۳۷۹)، «مفهوم، مبانی و چالشهای مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، سازمان شهرداری ها، شماره ۲.
- صرافی، مظفر، عبداللهی، مجید (۱۳۸۷)، تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات و مدیریت شهری کشور، مجله پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۶۳، صص ۱۳۴-۱۱۵.
- صفایی پور، زهر (۱۳۹۶)، نقش مدیریت شهری در راستای تحقق توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر ایلام)، فصلنامه مطالعات عمران شهری، دوره اول، شماره دوم، صص ۱۹۲-۱۶۸.
- طلا، حسین (۱۳۹۶)، شناسایی و تحلیل سیستماتیک چالش های مدیریت شهری تهران، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری، شماره ۴۷، صص ۵۶۸-۵۵۷.
- عفیفی، رامین (۱۳۹۴)، اثربخشی مدیریت دانش بر مدیریت شهری از نظر مدیران شهرداری منطقه یک شهر تهران، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال هفتم، شماره بیستم و سوم، صص ۹۱-۷۷.
- علیزاده، هادی؛ نعمتی، مرتضی؛ رضایی جعفری، کامران (۱۳۹۴)، تحلیلی بر معیارهای حکمرانی خوب شهری با استفاده از تحلیل سلسله مراتبی فازی، فصلنامه مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، شماره ۲۴، صص ۱۲۸-۱۰۵.
- فرجی سبکبار، حسنعلی، بدری، سیدعلی، سجاسی قیداری، حمداله، صادق، طاهره و شهدادی خواجه عسگر، علی (۱۳۹۰)، اولویت بندی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک پرومته مطالعه موردی : دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده استان زنجان. پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۴۳، صص ۶۸-۵۳.

- فیروزی، محمدعلی، علیزاده، هادی (۱۳۹۶)، تحلیل و پیش بینی تحقق رویکرد حکمروایی شهری در مدیریت شهری اهواز، فصلنامه فضای جغرافیایی، دوره ۱۷، شماره ۵۸، صص ۲۸۴-۲۶۴.
- کریمی زرکانی، علیرضا، شیخ الاسلامی، علیرضا، پرزادی، طاهر (۱۳۹۸)، نقش مدیریت شهری در تاب آوری شهرها در برابر سوانح طبیعی (مورد مطالعه: شهر باقرشهر)، فصلنامه علمی پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، شماره ۴۵، صص ۴۵۶-۴۴۱
- کیانی، اکبر؛ فاضل نیا، غریب؛ سالاری سردری، فرضعلی (۱۳۹۲)، مقایسه تطبیقی رویکرد مدیریت سنتی و جدید شهری در ایران، مجله: پژوهش های بوم شناسی شهری، شماره ۲ (پیاپی ۸)، صص ۸۱-۱۰۰.
- مومنی، منصور، شریفی سلیم، علیرضا (۱۳۹۰)، مدل ها و نرم افزارهای تصمیم گیری چند شاخصه تهران، انتشارات مؤلفین.
- Bontenbal, M., (2009), "Strengthening urban governance in the south through city-to-city. International cooperation: toward an analytical framework", Habitat
- Chou, T., Lin, W., Lin, C., Chou, W., and Haung, P. (2004), Application of the Promethee Technique to Determine Depression Outlet Location and Flow Direction in. Outlet location and flow direction in DEM; Journal of Hydrology, Vol. 287, pp. 49-61.
- Friedman, M. the political question: Can we have a national industrial policy or a national regional policy in: Regional dimentions of industrial policy (M. E. Bell and P. S. Lande, Eds.) copy right D. C. Health and Company, 1982
- Guten Andre: Urban Planning in the Service of Man, Translated by Houshang Naghi, Shahid Beheshti University, Tehran, 1979
- Haus, M., Klausen, J., (2010), "Urban leadership and community involvement: ingredients for good governance", Urban Affairs Review, Vol. 47. Pp. 256-279.
- Lees, A. et al, Eds. The Urbanization and Economic Development in Germany 1815-1914, In : Town in Societies: Essays in economic history and historical society (P. Abrams and E.A. Wrigley, Eds.) Cambridge Univ. press, 1976.
- McGill, Ronald. (1998) 'Urban Management in Developing Countries', "Cities", Vol. 15, No. 6, Pp. 463-471.
- Mozayani Manochehr (1996), Rural and urban management in Iran, problems and facilities, Issues of National Land and Housing Organization, Tehran.
- Pierre, J., (2014), "Can urban regime travel in time and space? urban regime theory, urban governance theory and comparative urban politics", Urban Affairs Review, 50: 864-889.
- Shieah, Ismaeil, (2003), Necessary transformation of Urban Management in Iran, Journal of Geography and Development, Vol. 1, No. 1. 6.
- Yazdani, Fardin. (2000), Theory of intervention public sector in commodity markets and urban services, Journal of Urban Management, No. 3. Server, Rahim; Ashtiani, Majid Reza, Akbari, Majid (2017), Investigating the effective factors in the realization of integrated urban management. Case Study: Tehran Metropolis, International Scientific and Research Journal of the Geographical Association of Iran, Fifteenth Year, No. 52, Spring. (In Persian).

Shamaei, Ali; Ebrari, Mohammad Mehdi (2013), The role of integrated urban management in the development of urban culture in Tehran, *Sepehr Quarterly*, Volume 21, Number 86, Pp. 73-68.

Shams al-Dini, Ali; Rezaei, Alireza (2019), Urban Management, *Quarterly Journal of New Research in Humanities*, No. 18, Pp. 167-155.(In Persian)

Shia, Ismail (2003), The Necessity of Urban Management Transformation in Iran, *Journal of Geography and Development*, No. 1, Pp. 62-37. (In Persian)

Shieah, Ismaeil, (2003), Necessary transformation of Urban Management in Iran, *Journal of Geography and Development*, Vol.1, No. 1..6. (In English)

Tala, Hossein (2017), Identification and systematic analysis of urban management challenges in Tehran, *Urban Management Quarterly*, No. 47, Pp. 568-557. (In Persian)

Ziari, Keramatollah, Beig Mohammadi, Hassan, Rezaei Kochi, Mahmoud (2019), A Study of the Role and Citizen Participation in Increasing the Success of Urban Management in the Case Study of Shiraz Metropolis *Quarterly Journal of Urban Research and Planning*, Year 10, Issue 83, Fall 98(In Persian)

Yazdani, Fardin. (2000), Theory of intervention public sector in commodity markets and urban services, *Journal of Urban Management*, No. 3. (In English).

Cite this article: : Rezaie Es haghvandi, S., Fathi, A. (2020). Measuring and Ranking the Challenges Facing Urban Management in Kermanshah City. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 97-114.

Haus, M., Klausen, J., (2010), "Urban leadership and community involvement: ingredients for good governance", *Urban Affairs Review*, Vol. 47, Pp. 256-279.

Imani Jajarmi, Hossein, Bigdeli, Mehrnaz, Hanachi, Simin (2002), *Sustainable Urban Management (A Study of Participatory Experiences of Municipalities and Islamic Councils of Cities)*, Municipalities Organization Publications, Tehran. (In Persian)

Karimi Zarkani, Alireza, Sheykh-ol-Islami, Alireza, Prizadi, Taher (1398), The role of urban management in the resilience of cities against natural disasters (Case study: Baqershahr), *Journal of New Attitudes in Human Geography*, No. 45, Pp. 456-441. (In Persian)

Khalili, Mohsen (2006), *Urban Management and Mayor Election; Proceedings of the Conference on Urban Planning and Management*, Mashhad. (In Persian)

Kiani, Akbar; Fazel Nia, Gharib; Salari Sardari, Farzali (2013), A Comparative Comparison of Traditional and New Urban Management Approaches in Iran, *Journal: Urban Ecological Research*, No. 2 (8), Pp. 100-81. (In Persian)

Lees, A. et al, Eds. *The Urbanization and Economic Development in Germany 1815- 1914*, In : *Town in Societies: Essays in economic history and historical society* (P. Abrams and E.A. Wrigley, Eds.) Cambridge Univ. press, 1976. (In English)

Manian, Mohammadreza; Rezaei Rad, Hadi, Mehrdadian, Amir (2011), Measuring the effects of migration as the most important factor in determining the extent of urban poverty in informal settlements using GIS (Case study: Kashmar), *Geographical Quarterly Journal of Environmental Management*, No. 15, Pp. 125-139. (In Persian)

McGill, Ronald. (1998) 'Urban Management in Developing Countries', *"Cities"*, Vol. 15, No. 6, Pp. 463-471. (In English)

Momeni, Mansour, Sharifi Salim, Alireza (2011), *Models and multi-criteria decision making software in Tehran*, Authors Publications. (In Persian)

Mozayeni Manochehr (1996), *Rural and urban management in Iran, problems and facilities, Issues of National Land and Housing Organization*, Tehran. (In English)

Pierre, J., (2014), "Can urban regime travel in time and space? urban regime theory, urban governance theory, and comparative urban politics", *Urban Affairs Review*, 50, Pp. 864-889. (In English)

Saeidnia, Ahmad (2000), *Urban Management, Municipal Green Book, Volume 11*, Tehran, Municipalities Organization Publications. (In Persian)

Safaeipour, Zohr (2017), The Role of Urban Management in Achieving Sustainable Urban Development (Case Study: Ilam City), *Quarterly Journal of Urban Development Studies*, Volume 1, Number 2, Pp. 192-168. (In Persian)

Salari Sardari, Farzali, Kiani, Akbar (2017), Analysis of Iran's Urban Management Model (Structure, Performance and Strategy), *Quarterly Journal of Urban Management Studies*, Year 9, No. 32, Pp. 35-52. (In Persian)

Sarrafi, Mozaffar (2000), »Concept, Principles and Challenges of Urban Management, *Urban Management Quarterly*, Municipalities Organization, No. 2. (In Persian)

Sarrafi, Mozaffar, Abdollahi, Majid (2008), Analysis of the concept of citizenship and evaluation of its place in laws, regulations and urban management, *Journal of Geographical Research*, No. 63, PP. 134-115. (In Persian)

Reference:

Afifi, Ramin (2015), The Effectiveness of Knowledge Management on Urban Management from the Perspective of Municipal Managers in Region One of Tehran, Quarterly Journal of Urban Management Studies, Year 7, Number 20, Pp. 91-77. (In Persian)

Ahmadi, Maliha, Zohreh, Habibi; Razian, Maliheh (2015), Assessment of Housing Per capita in Urban Development Plans with Emphasis on Population and Climate, International Conference on Man, Architecture, Civil Engineering, Tabriz. (In Persian)

Alizadeh, Hadi; Nemati, Morteza; Rezaei Jafari, Kamran (2015), An Analysis of the Criteria of Good Urban Governance Using Fuzzy Hierarchical Analysis, Quarterly Journal of Urban and Regional Studies and Research, No. 24, Pp. 128-105. (In Persian)

Alwani, Seyed Mehdi; Alavi Ekhvan, Seyed Hossein; Mahmoli Abyaneh, Hamid Reza (2018), Pathology of research position and its application in urban management: a case study of Tehran urban management system, Bagh Nazar monthly; No. 15. Pp. 5-16. (In Persian)

Amanpour, Saeed, Sajjadian, Mahyar (2016), Pathological study on spatial organization and management of Tehran metropolis based on approaches and guidelines resulting from the idea of integrated management in the country, Quarterly Journal of Zagros Vision Geography and Urban Planning, Volume 8, Number 30, Winter, Pp. 86-124. (In Persian)

Bontenbal, M., (2009), "Strengthening urban governance in the south through city-to-city. International cooperation: toward an analytical framework", Habitat (In English)

Buchar Doli, Manouchehr; Malayeri scientist, Fataneh (2010), Applications of GIS in urban management, city, citizen regional conference and urban management. Islamic Azad University, Malayer Branch, (In Persian)

Chou, T., Lin, W., Lin, C., Chou, W., and Haung, P. (2004), Application of the Promethee Technique to Determine Depression Outlet Location and Flow Direction in. Outlet location and flow direction in DEM; Journal of Hydrology, Vol. 287, Pp. 49-61. (In English)

Eskandari Sani, Mohammad; Sajjadi, Jila (2014), Collective Action, Development of Local Communities and Their Role in Reducing Urban Poverty Case Study; Nematabad Tehran, Quarterly Journal of Geography and Urban Planning, No. 11, Pp. 31-48. (In Persian)

Faraji Sabkbar, Hassan Ali, Badri, Seyed Ali, Sajasi Gheidari, Hamdaleh, Sadeghloo, Tahereh and Shahdadi Khajeh Asgar, Ali (2011), Prioritizing Entrepreneurship Development in Rural Areas Using Prometheus Case Study: Suburban Rural District of Khodabandeh, Zanjan Province. Human Geography Research, No. 43, Pp. 68-53. (In Persian)

Firoozi, Mohammad Ali, Alizadeh, Hadi (2017), Analysis and Prediction of the Realization of Urban Governance Approach in Ahwaz Urban Management, Geographical Space Quarterly, Volume 17, Number 58, Pp. 284-264. (In Persian)

Friedman, M. the political question: Can we have a national industrial policy or a national regional policy in: Regional dimensions of industrial policy (M. E. Bell and P. S. Lande, Eds.) copy right D. C. Heath and Company, 1982 (In English)

Guten Andre: Urban Planning in the Service of Man, Translated by Houshang Naghi, Shahid Beheshti University, Tehran, 1979 (In English)

Measuring and Ranking the Challenges Facing Urban Management in Kermanshah City

Sareh Rezaie Es haghvandi ^{1*}, Ali Fathi ²

¹ MA of Geography & Urban Planning, Department of Geography, Faculty of Literature & Humanities
Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

² PhD in Geography & Urban Planning, Kermanshah Province Hall, Kermanshah, Iran

Received Date: 25 October 2020 **Accepted Date:** 10 January 2021

Abstract

Growth and development in cities, in addition to financial resources and economic and social growth, requires efficient urban management. Today, urban management has many challenges. In this study, the challenges facing urban management have been researched and the most important goal is to measure and rank the challenges of urban management in Kermanshah. The present study has been done with a descriptive-analytical approach in terms of applied purpose and the method of data collection is based on the library method and field survey (questionnaire) of the findings based on surveys and interviews with 15 experts. In urban affairs, the city of Kermanshah, which was estimated using a simple random sampling method. In this study, low level components of life and social development, political and structural conflicts of centralized government system and decentralized urban management, nature conflict of local urban management with macro-administrative system, uncertainty of organization and inter-organizational relations of urban management, uncertainty of organization and the internal relations of urban management, inefficiency of urban management laws, shortage and vacuum of specialized human resources have been analyzed through PROMETHEE visual software, in order to prioritize effective criteria in urban management. Findings are based on a survey and interviews with 15 experts from urban affairs departments and other bodies related to urban management in Kermanshah to determine the superiority and weighting functions of the indicators and finally their ranking using the vp model. According to the ranking of components, the inefficiency index of the rules with pH + 1. Has the highest weight and the index of organizational relations with a weight of 0.00 ph. +. They have the lowest priority scoring challenges for urban management, which requires serious attention of city managers and decision makers.

Keywords: Urban Management, PROMETHEE Model, Kermanshah City.

* Corresponding Author : rezaesareh12@gmail.com

Cite this article: : Rezaie Es haghvandi, S., Fathi, A. (2020). Measuring and Ranking the Challenges Facing Urban Management in Kermanshah City. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 97-114.

Nikpour, Amer, Rezazadeh, Morteza, Al-Haqli Tabar Nashli, Fatemeh. (2019). Amol physical expansion model with smart urban growth approach. *Journal of Spatial Planning*, 9 (31), pp. 175-190. (In Persian)

Rinne, J.; Paloniemi, R.; Tuulentie, S.; Kietäväinen, A. (2015) Participation of second-home users in local planning and decision-making—A study of three cottage-rich locations in Finland. *J. Policy Res. Tour. Leis. Events*, 7, Pp 98–114. (In English)

Rostami Gole, Farhad, Shad, Roozbeh, Ghaemi, Marjan (2015), Predicting the horizontal development of cities using fuzzy cellular automation (FCA) to achieve sustainable urban development in the Geographic Information System (GIS), (Case study of Mashhad) , National Conference on Civil Engineering and Architecture with an Approach to Sustainable Urban Development. (In Persian)

Van Acker, V.; Goodwin, P.; Witlox, F(2016), Key research themes on travel behavior, lifestyle, and sustainable urban mobility. *Int. J. Sustain. Transp*, 10, Pp 25–32. (In English)

Wang Xiaoxiao,(2006). The second home phenomenon in Haikou, China,waterlo. (In English)

Yazdani, Mohammad Hassan, Seyedin, Afshar, Faraji, Issa (2017), Locating the optimal directions of physical development of Meshginshahr with the solution to deal with the crisis, *Quarterly Journal of Geographical Space*, Year 17, No. 60, Pp 99-79. (In Persian)

Ye lin et al, (2005)." What I" smart growth?", *journal of planning literature*, vol.19, Pp.301. (In English)

Cite this article: Amanpour, S., Alizadeh, M., Damanbagh, S. (2020). Identifying and Analyzing the Pattern of Development of Ahvaz City in the Period 1981- 2021. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 77-96.

Reference:

Ebrahimzadeh Asmin, Hossein (2016) An Analysis of the Role of Geographical Parameters in the Physical Development Patterns of Cities; The City of Sufis, Regional Planning Quarterly, Volume 6, Issue 23, Pp. 236-225. (In Persian)

Grant, J. (2007). Encouraging Mixed Use in Practice. Incentives, Regulations, and Plans: The Role of States and Nation-states in Smart Growth Planning, Edited by Gerrit-Jan Knaap, Huibert, A. Haccoû, Kelly J. Clifton and John W. Frece, Published by Edward Elgar Publishing. . (In English)

Hadadan yazdi, K.(2007), Recognition and Control of Urban Land Development Patterns through Inefficient Urban Region Emphasis on: Smart Growth (Case Study: Yaftabad District), MA. Thesis, Supervisor: M., Rafieian, Department of Urban & Regional Planning Faculty of Art Tarbiat Modarres University, Tehran. . (In English)

Hatami Nejad, Hossein, Ghorbani, Ramin, Farhadi, Ebrahim. (2019). Investigating the process of physical development of Kermanshah metropolis and presenting the optimal model of growth directions. Journal of Spatial Planning, 9 (31), Pp 91-112. (In Persian)

Holdren, E., & Norland, I. T. (2005). Three challenges for the compact city as a sustainable urban form: household consumption of energy and transport in eight residential areas in the greater Oslo region. Urban studies, 42(12), Pp 2145-2166. (In English)

Hosseini, Seyed Hadi (2017) Intensive city and sustainable urban development of Sabzevar, Journal of Applied Research in Geographical Sciences, Year 17, No. 45, Pp 116-93. (In Persian)

Hutchison, P, (2010), Encyclopedia of urban studies, Sage publication. London & New York. (In English)

J.A.G. Jaeger et al., (2010)., Suitability criteria for measures of urban sprawl, Ecological Indicators 10, Pp 397-406. (In English)

Kaya. S, Curran, P.J., (2006)., Monitoring urban growth on the European side of the Istanbul metropolitan area, international journal of applied earth observation and geoinformation8, Pp .18-25. (In English)

Khakpour, Baratali, Madahi, Seyed Mehdi, Mohammadzadehkhan, Sima (2016), A review of the concept and theories related to the physical development of cities and its role and importance in sustainable urban development, Symposium on Architecture, Urban Planning and Sustainable Land, Mashhad. (In Persian)

Lahmian, Reza (2017), Application of Quantitative Models in the Analysis of Urban Body Development Developments (Case Study: Sari City), Journal of Physical Development Planning, Second Year, No. 1, Sequential 5, Pp 119-109. (In Persian)

Litman, T. (2005) "Evaluating Criticism Of Smart Growth". Victoria transport policy institute. (www.vtpi.org). (In English)

Mahmoudzadeh, Hassan, Masoumi, Azra, Harischian, Mehdi. (2020). Measurement of mesenteric development capacities using fuzzy multivariate analysis (Case study: Urmia city). Journal of Urban Research and Planning, 11 (41), Pp 1-22. (In Persian)

Meshkini, Abolfazl, Mohammad Molaei Ghelichi, Amirreza Khavarian Garmsir (2016) Urban sprawl trends and sustainable spatial development planning Case study: Tehran Region 2, Quarterly Journal of Sustainable Urban Architecture, Fourth Year, No. 2, Pp 54-43. (In Persian)

Movahed, Ali, Mostafavi Sahib, Soran, Ahmadi, Mazhar (2014) Explaining the pattern of spatial-physical expansion of Saez city with a sustainable urban form approach, Quarterly Journal of Urban Planning Studies, Second Year, Fifth Issue, pp. 77-55. (In Persian)

Neuman, M(2005), The Compact City Fallacy, Journal of Planning Education and Research, Vol 25, Issue 1.

Identifying and Analyzing the Pattern of Development of Ahvaz City in the Period 1981- 2021

Saeed Amanpour ¹, Mehdi Alizadeh ², Safiyeh Damanbagh ^{3*}

¹ Associate Professor, Department of Geography & Urban Planning, Faculty of Literature & Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

² MA of Geography & Urban Planning, Faculty of Literature & Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

³ PhD student in Geography & Urban Planning, Faculty of Literature & Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Received Date: 25 October 2020 **Accepted Date:** 09 January 2021

Abstract

Urbanism, urban growth and its undesirable expansion as global phenomena, affect all countries throughout the world. In recent decades, the growth and extension of urban areas has come to be considered as a kind of issue or problem and Ahvaz appears to possess such problem. The aim of this study is practical and its methodology is descriptive-analytical. The present study seeks to investigate the physical development of Ahvaz Extension pattern of Ahvaz in the 2021 horizons. First the process of physical extension is investigated during the period from 1981-2017 (35 years) and 14 indicators has been extracted for the study of the appropriate extension of Ahvaz development in 2021 horizon. By using of FUZZY logic, these indicators have turned out to be standard and by the use of analytical-combinatory model of ANPDEMATEL for the optimized model, 3 levels have been determined for the extension of this city, which has been consequently extracted in the combination of OVERLAYFUZZY and 0/9 GAMA in the GIS environment of output maps also using ENVI and arc GIS software. The results showed that at the level of predictive models of agricultural land with weights of 0.101 and 0.118, the most important and important factor has been the physical development of the city of Ahvaz. Also, the output of physical expansion on the horizon of 1400 showed that the best location in the immediate area of the 8th district of the city and not being located on the site of agricultural land in this city.

Keywords: Physical Development, Sprawl Growth, Smart Growth, Expansion Pattern, Ahvaz.

* Corresponding Author : fiyeh_damanbagh@yahoo.com

Cite this article: Amanpour, S., Alizadeh, M., Damanbagh, S. (2020). Identifying and Analyzing the Pattern of Development of Ahvaz City in the Period 1981- 2021. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 77-96.

Mazaheri, M. (2016). Security and Defense Considerations in Territorial Planning in Southeastern Iran with Emphasis on Military Threats)

Mohammadzadeh, M., Mehrnia, A., Joyeh, P., Kurd, H. (2012). Typology of natural hazards in rural areas, National Conference on Rural Development, Tehran, Pp. 1-13.

Naqvi, M., Bigleri, Sh. (2013). The Role of Natural Hazards (Agricultural Drought) in Rural Migration, Using SAW Method (Case Study: Shohada Village, Behshahr), Quarterly Journal of Natural Geography, 7 (91), Pp. 97-85. (In Persian)

Omidvar, K. (2012). Natural hazards, Yazd, Yazd University Press.

Palash, A. (2015). Investigating the Role of Environmental Risks and Crisis Management in Land Management in the Sistan-Iran Case Study, International Conference on New Research in Agricultural and Environmental Sciences, Kuala Lumpur-Malaysia.

Paula, A., Engle, N.L., Nys, E.D., Molejón, C., Eduardo, S., (2014). Drought preparedness in Brazil, Weather and Climate Extremes, No 2, Vol 3, Pp 95-106.

Portaheri, M., Sajasi, AH, Sadeghloo, T. (2012). Comparative evaluation of natural hazard rating methods in rural areas, a case study: Zanjan Province, Tehran, Journal of Rural Research, 3, Pp. 54-31. (In Persian)

Rajabi, M, Hejazi, M, Rustaei, Sh, Aali, N. (2018). Zoning of Vulnerability of Natural and Geomorphological Hazards in Rural Settlements of Saqez County (Case Study of Flood and Earthquake), Quantitative Geomorphological Research, 7 (2), Pp. 195-183. (In Persian)

Roshanzadeh, A. (2020), Analysis and evaluation of the role of land management in the development of sustainable tourism in Parsian city, New researches of geographical sciences, architecture and urban planning, 3 (23), Pp. 188-165. (In Persian)

Sasanpour, F, Musavand, J. (2010). The effect of anthropogenic factors in aggravating the consequences of natural hazards in metropolitan environments using fuzzy logic and GIS, Journal of Applied Research in Geographical Sciences, 13 (16), Pp. 50-29. (In Persian)

Sharifi Kia, M., Shayan, S., Amiri, S. (2011), Assessing the Vulnerability of Natural Settlements in Rural Settlements of Velesht District to Organize Planning, Modares Journal of Spatial Planning and Planning, Volume 15, Number 1, Pp. 50- 125. (In Persian)

Smith, K.. (2015). Environmental hazards, translated by Ebrahim Moghimi and Shapur Goodarzinejad, Samat Publications, seventh edition. (In Persian)

Taqvae, M., Beik Mohammadi, H., Zali, N., Kasaei, M., (2016). Analysis of Obstacles and Effective Factors in the Implementation of Plans and Planning of Tehran Province, Volume 9, Number 1, Pp. 27-1. (In Persian)

Tokakisa, Vassileios, Polychronioua, Panagiotis, Boustras, George, (2019). Crisis management in public administration: The three phases model for safety incidents, Safety Science, 28, 113, Pp. 37-43. (In English).

<https://www.amar.org.ir.2016>. (In Persian)

Cite this article: Heydarifar, M., Solimani rad, E., Hosseiniashgoli, M. (2020). Investigating the Role of Natural Hazards and Crisis Management in Land Management (Case Study: Kermanshah Province). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 55-76.

Reference:

- Agham Mohammadi, D. (2019). Identification and Prioritization of Strategic Factors Affecting Land Management from the Perspective of National Security (Case Study: Southeastern Region of Iran), Quarterly Journal of Strategic Defense Management Studies, 12, Pp. 109-136. (In Persian)
- Ahmadi, A., Manouchehri, S. (2020). Assessing the situation and analyzing the factors affecting the desirability of crisis management of natural hazards in Ghaenat city, Journal of Spatial Planning, 10 (2), Pp. 23-56. (In Persian)
- Alipour, A., Hashemi, M., Ismailzadeh, Y. (2016). "Defense - Security Considerations of Land Management in East Azerbaijan Province and the Formulation of Strategies, Geography and Urban - Regional Planning", No. 24, Pp. 250-233. (In Persian)
- Azadkhani, P., Hosseinzadeh, J., Seidi, R. (2020). Identifying and determining suitable zones of environmental hazards affecting the physical development of Ilam city, Journal of Natural Hazards, 9 (23), 19-40 (in Persian)
- Azimi Blourian, A. (2010), The concept of land management in development planning, origins, evolution and experience of Iran, Rasa Cultural Services Institute Publications. (In Persian)
- Behniafar, A., Ghanbarzadeh, H., Mansouri Daneshpour, M. (2009). "Landslide Hazard Zoning and Slope Instability by AHP and Probability Methods" Case Study: Ganges River Basin, Northern Binalood Slopes, Journal of Geographical Space, 9 (27), Pp. 78-55. (In Persian)
- Fani, Z, Tavakoli Nia, J, Amiri, H., Biranvandzadeh, M. (2016), Components affecting the stability of dysfunctional tissue in Khorramabad against natural hazards, Geography (Iranian Journal of the Geographical Association) , Volume New, 15 (55), Pp. 70-57. (In Persian)
- Hatami Nejad, H., Uncle, A. (2019), Pathology and Evaluation of Land Management Plans in Iran, Regional Planning Quarterly, 34, Pp. 27 - 38. (in Persian)
- Hetu, Seth N., Gupta, Samarth, Vinh, Vu, Tan, Gary, (2018). A simulation framework for crisis management: Design and use, Simulation Modelling Practice and Theory, No 16, Vol 85, Pp 15–32. (In English)
- Jafarian, B, Server, R. Borna, R.. (2016), Modeling the Barriers to Feasibility of Land Management Plans in Tehran Province with a Futuristic Approach, Geography (Iranian Journal of International Geographical Quarterly), New Volume, 16 (59), Pp. 94-77. (In Persian)
- Kiani Deh Kiani, S. (2016), Planning and zoning of natural and human endangered villages in Dehdez section of Izeh city, Master Thesis, under the guidance of Dr. Ali Akbar Taghilou, Department of Geography, Faculty of Literature, Urmia University. Farsi)
- Kikha, Z, Bazrafshan, J, Ghanbari, S, Kikha, A. (2020). Analysis of the resilience of rural communities in Sistan against environmental hazards, natural hazards, 9 (23), Pp..1-18 (In Persian)
- Kummer, R. E(2010) Kummer, RB. Shelter Design Data U.S.A Department of Defence, Office of Defence. (In English)
- Mahmoudi, S.M. (2009). An Analysis of the Major Developments in Land Management in France, Journal of Land Management, First Year, First Fall and Winter. (In Persian)
- Mahmoudzadeh, H., Panahi, S., Harischian, M. (2019). Application of multi-objective land allocation method with land management approach Case study: Hamadan city, Journal of Applied Research in Geographical Sciences, 19 (52), Pp. 234-211. (In Persian)
- Mawdudi Arkhodi, M., Boroumand, R., Akbari, A. (2020). Explaining the resilience of rural areas against natural hazards with emphasis on floods, Journal of Natural Hazards, 9 (23), Pp. 172-151. (In Persian)

Investigating the Role of Natural Hazards and Crisis Management in Land Management (Case Study: Kermanshah Province)

Mohammad Rauof Heydarifar ¹, Esmail Solimani Rad ², Mahnaz Hosseini Siah Goli* ³

¹ Assistant Professor, Political Geography, Payam-e-Noor University, Kermanshah, Iran

² PhD Student, Department of Geography & Urban Planning, Faculty of Geography & planning University of Tabriz, Tabriz, Iran

³ PhD Student, Department of Geography & Urban Planning, Faculty of Literature & Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Received Date: 05 November 2020 **Accepted Date:** 20 January 2021

Abstract

Natural hazards are threatening accidents that cause a lot of human and financial losses. These dangers are not limited to the time of occurrence, but because of the social consequences that will affect the people of the region for years to come. In such cases where the effects of natural hazards are manifested in human life, such hazards are referred to as natural disasters and the role of these hazards in urban planning is important. The purpose of this study is to investigate the role of natural hazards and crisis management in land management in Kermanshah province. The present research is a combination of "descriptive-analytical" methods in terms of applied purpose and according to the nature of the subject and the studied components, the approach governing the research process. Data collection and data has been done in two forms of "documentation and survey" and to analyze and weigh data from the FAHP model and GIS ARC software (GIS) to investigate the distribution of natural hazards. Findings from the study show that in terms of natural hazards (earthquake, flood, drought, landslide), %54 of the province in low and very low risk, %21 in moderate risk and finally 8.36 The percentage is in a very high risk situation. The results indicate that in terms of natural hazards (earthquake, flood, drought, and landslide) Kermanshah province is in a moderate situation.

Keywords: Natural hazards, Land Management, Crisis, Kermanshah.

* Corresponding Author : m.hoseini6768@gmail.com

Cite this article: Heydarifar, M., Solimani rad, E., Hosseinisiahgoli, M. (2020). Investigating the Role of Natural Hazards and Crisis Management in Land Management (Case Study: Kermanshah Province). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 55-76.

Kim Liên, Phan Thị, (2010), Tourist Motivation and Activities A Case Study of Nha Trang, Vietnam. Master Thesis in Fisheries and Aquaculture Management and Economics, The Norwegian College of Fishery Science University of Tromso, Norway & Nha Trang University, Vietnam.

Kim, S. and Lee, C. (2002). Push and pull relationships, *Annals of Tourism Research*, 29(1), Pp. 257-260.

Kim, S.S., Lee, C. and Klenosky, D. B. (2003). The influence of push and pull factors at Korean national parks, *Tourism Management*, 24, Pp. 169-180.

Konu, H., Tuohino, A. and Komppula, R. (2010). Lake-Wellness – A practical example of a New Service Development (NSV) concept in tourism industry. *Journal of Vacation marketing*, 16 (2), Pp. 125-139.

Kucukkurt, M. (1981). Factors affecting travel destination choice: An expectancy theory framework for studying travel behavior, Dissertation, Rensselaer Polytechnic Institute, Troy, New York.

Morovati Sharifabadi A, Asadian Ardakani F. (2014). A Model for Health Tourism Development Using Fuzzy TOPSIS and Interpretive Structural Modeling in Yazd Province. *Journal of Health Administration*.17 (55) , Pp. 73-88

Mak, A.H.N., Wong, K.K.F. and Chang, R.C.Y. (2009). Health or Selfindulgence? The Motivations and Characteristics of Spa-goers, *International Journal of Tourism Research*, 11(2), Pp. 185-199.

Mak, J. and Moncur, J.E. (1980). The choice of journey destinations and lengths of stay: a micro analysis, *Review of Regional Studies*, 10(3), Pp. 38–40.

Page, S.J. and Connell, J. (2006). *Tourism: a modern synthesis*, 2nd edition, London: Thomson.

Ranjbarian, B., Ghaffari, M., Emami, A., (2013), Identifying and analyzing the motivations of foreign tourists to travel to Isfahan, urban and regional studies and research, 5 (17), Pp. 36-21.

Sarmayeh Issue, (2009). The Expansion Of Investment In Medical Tourism Circuit.[online]. Sarmayeh Issue. 2008.Available at: <http://www.sarmayeh.net/ShowNews.php?25744> allpages -1-theme-printer.html [Accessed Oct 2009]

Shih, D. (1986). VALS as a tool of tourism market research: The Pennsylvania experience, *Journal of Travel Research*, 24(4). Pp. 2–12.

Shirkhodaie, M., Alizadeh Sani, M., Amoli Diva, F. (2016). Examining the Effect of Destination Image on Satisfaction and Behavioral Intentions in Health Tourism (Case Study: Lavij Spa). *Journal of Tourism Planning and Development*, 5(17), Pp. 128-145.

Swarbrooke and Horner (2005). *Consumer behavior in tourism* Butterworth Heinemann. Oxford University.

Saghaei, M., Abdollahi, A., (2004) Urmia Lake and tourism strategies, capabilities and typology, the growth of geography education, 68, Pp. 37-29.

Swanson, K.K. and Horridge, P.E. (2006). Travel motivations as souvenir purchase indicators, *Tourism Management*, 27, Pp. 671-683.

Tavakoli, Nona; Mohammadian, Sarvai. (2016). Study and prioritization of factors affecting the attraction of health tourism. *Scientific Journal of the Medical System Organization of the Islamic Republic of Iran*. 34 (1), Pp. 69-76.

Um S., Crompton J.L. (1990). Attitude determinants in tourism destination choice, *Annals of Tourism Research*, 17(3), Pp. 432–448.

WTO (World Health Tourism), (1995). Collection Of Tourism Expenditure Statistics. [online]. WTO. 1-101.Available.

Yoon, Y. and Uysal, M. (2005). An examination of the effects of motivation and satisfaction on destination loyalty: a structural model, *Tourism Management*, 26(1), Pp. 45-56.

Cite this article: Azadkhani, P., Imanfard, A., Soltani, A. (2020). Investigating the Motivational Factors of Health Tourism in Lake Urmia. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 40-54.

Reference:

- Akbari, M., Tajzadeh Namin, A., (2014), Motivations and Limitations of Tourists in Traveling to Shiraz, *Bi-Quarterly Journal of Social Tourism and Studies*, 2 (4), Pp. 68-51.
- Arabshahi Karizi, A., Arianfar, M. (2013) Health Tourism and Medical-Medical Tourism Capabilities in Iran, *Tourism Space Quarterly*, 3 (9), Pp. 152-133.
- Azman, I., Kim, L. and Chan, J. (2010). Health and Spa Tourism Business: Tourists' Profiles and Motivational Factors. *Health, Wellness and Tourism: healthy tourists, healthy business?*, Proceedings of the Travel and Tourism Research Association Europe, Annual Conference, 1-3 September, Budapest, Hungary, Pp. 9-25.
- Bansal, H. and Eiselt, H.A. (2004). Exploratory research of tourist motivations and planning, *Tourism Management*, 25, Pp. 387-396.
- Bayat S, Hoseini Hasheminejad D, Bod M. (2017). Attracting Factors Identification of Medical Tourists in Hospitals of Tehran City. *Journal of Hospital*. 16 (1), Pp. 35-53
- Chan, J.K.L. and Baum, T. (2007). Motivation factors of ecotourists in ecology accommodation: the push and pull factors, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 12(4): 349-364.
- Chun, K. S. (1989): Understanding recreational travellers motivation, attitude and satisfaction, *The Tourist Review*, 44, (1), Pp. 3-7.
- Connell, J. (2013). Contemporary medical tourism: Conceptualisation, culture and commodification. *Tourism Management*, 34, Pp. 1-13.
- Crompton, J.L. (1979). Motivations for pleasure vacation, *Annals of Tourism Research*, 6(4), Pp.408-424.
- Dadourkhani, F., Ghasemi, Y., Shokravi, N. (2012), Strategic analysis of tourism development based on the ecological potential of Urmia Lake based on SWOT technique, *Quarterly Journal of Wetland Ecobiology*, Islamic Azad University, Ahvaz Branch, 3 (12), Pp. 1 -13.
- Dann, G.M.S. (1977). Anomie, Ego-Enhancement and Tourism, *Annals of Tourism Research* , 4(2), Pp. 81-94.
- Davis, B. and Sternquist, B. (1987). Appealing to the elusive tourist: An attribute cluster strategy, *Journal of Travel Research*, 25(4), Pp. 25-32.
- Ebrahimpour, H., Roshandel Arbatani, T. (2011). A Survey of Factors Influencing on Tourism based on Expects and Conceptions and Gap Analysis (Case Study: Sareien Tourism City in Ardabili). *Journal of Business Management*, 3(2), Pp. 1-22.
- Gartner, W. (1993). Image Formation Process. In: Uysal, M. and Fesenmaier, D. (1993). *Communication and Channel Systems in Tourism Marketing*, Haworth Press, New York, Pp. 191-215.
- Golshiri, Z., Roknodineftekhari, A., Pourtaheri, M. (2015). Modeling of Health Tourism Development in Rural Areas of Iran (Hot Springs). *Journal of Tourism Planning and Development*, 3(11), Pp. 11-32.
- Hassanpour, M., Azizi, A. (2014), A comparative study of the situation of medical tourism in Iran and the world in order to develop product development strategies, *Secretariat of the specialized commissions of the Iran Chamber*.
- Health Tourism In Iran. [online]. Health Tourism In Iran. 2009. Available at: <http://tosea.iran.ir/?id=1695>[Accessed Sep 2009]
- Hsu, T.K., Tsai, Y.F. and Wu, H.H. (2009). The preference analysis for tourist choice of destination: A case study of Taiwan. *Tourism Management*, 30, Pp. 288-297.
- Iso Ahola, S.E. 1982. Towards a Social Psychology Theory of Tourism Motivation: A Rejoinder, *Annals of Tourism Research*, 9(2), Pp. 256-262.
- Izadi M., Ayoobian A., Nasiri T., Joneidi N., Fazel M., Hosseinpourfard M. J.. (2012). Situation of health tourism in Iran opportunity or threat. *Journal of Military Medicine*. 14 (2), Pp. 69-75.

Investigating the Motivational Factors of Health Tourism in Lake Urmia

Pakzad Azadkhani¹, Akram Imanfard², Azam Soltani²

¹ Assistant Professor, Department of Architecture & Urban Planning, Bakhtar Ilam University, Ilam, Iran

² MA Student, Tourism Management, Department of Geography & Urban Planning, Bakhtar Ilam University, Ilam, Iran

Received Date: 27 October 2020 **Accepted Date:** 04 January 2021

Abstract

Investigating and analyzing motivations of tourists are some of the most important sections in tourism industry with the purpose of giving appropriate services to the travelers. Health tourism is a type of tourism which plays a main role in tourism development. Lake Urmia is one of the best tourist attractions from natural and adventurous view. Therefore, we can provide the conditions for the growth of tourism and regional development in different aspects with an approach of resource conservation if we recognize the potential of this area and make strategies for future. In order to do it better, it's required to recognize the motivations of the tourists. So, the main aim of this paper is to investigate the motivations of tourists in Lake Urmia. The population of research includes all the travelers to Urmia City that 384 of them were chosen as the sample by the table of Krejcie and Morgan. The data was gathered by the use of questionnaires (with 0.925 Cronbach's Alpha) of Alizadeh Sani et al. The questionnaires were given to the tourists by Cluster Sampling Method. To analyze the data, Confirmatory Factor Analysis was done in SPSS software. The findings reveal that 8 repulsive motivational factors of gain of knowledge and cure for diseases, increase of communications, thinking and taking advice, pursuit of peacefulness, increase of social cycle, sightseeing, meditations and getting to know with other cultures and also 4 attracting motivational factors of easy and various access to services, adventures, history and culture, and events and activities are recognized as the most important motivational factors among health tourist of Lake Urmia.

Keywords: Health Tourism, Motivation, Impulsive and Attracting Factors, Lake Urmia.

* Corresponding Author : pakzad540azad@gmail.com

Cite this article: Azadkhani, P., Imanfard, A., Soltani, A. (2020). Investigating the Motivational Factors of Health Tourism in Lake Urmia. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 40-54.

Najmi, Simin, (2010) The Role of Tourism in Two Sustainable Rural Developments (Case Study: Lavasan Koochak Rural District, Lavasanat District), Sarzamin Geographical Quarterly, Year 7, No. 25, Pp. 81-92. (In Persian)

Noori Kermani, Ali; Zoghi, eyob; Yari Hesar, Aristotle; Alaei, Massoud (2009). Urban tourism and its functional link with ecotourism (Case study: Kurdistan province), Journal of Geographical Space, Year 9, No. 26, pp. 137-156. (In Persian)

Rozati, S. H., Kazemzadeh, M., & Vaseghi, A. (2015). Sustainable Urban Development with Emphasis on Worn Out Texture Regeneration (Case Study: Isfahan, Iran). *Current Urban Studies*, N.3(03), Pp. 241-253. (In English)

Ruetsche, J. (2006). Urban Tourism. Vinuesa, M. Á. T., & Torralba, L. T. (2010). Historic cities and tourism: functional dynamics and urban policy. *The open Urban Studies Journal*, 3(2), Pp. 47-57. (In English)

Salmi, Siddique; Mohammad Reza, Bashaq (2017). Identifying the effects of tourism and its role in Kashan urban development, Quarterly Journal of Urban Studies, Volume 7, Number 25, Pp. 31-44. (In Persian)

Sediq Arfai Fariborz, Khasti Ali Yazd, Qabaei Arani Mohadeseh, Mirzaei Aliabadi Fatemeh (2012), Investigating the Relationship between Dilapidated Urban Texture and Tourism Dezful Ancient Texture Urban Plan, Choghaznabil Consulting Engineers, Dezful. (In Persian)

Shamaei, Ali; Movahed, Ali; Hassanpour Mirsaleh, Reza (1398). Analysis of the role of recreating the old texture of Ardakan city in the development of urban tourism, Scientific-Research Quarterly, Volume 9, Number 34, Pp. 59-72. (In Persian)

Sharifi, Al-Qalandis Babak; Mobseri Sardroudi, Arezoo; Alikhani, Morteza; Talibpour, Mansour (2017). The importance of preserving and reviving historical contexts and its impact on tourism and sustainable urban development; Case Study of Shahr Khameneh, Bi-Quarterly Journal of Research in Arts and Humanities, Volume 2, Number 3, Pp. 23-40. (In Persian)

Veisi, Hadi (2017), A Study of Tourism Industry Policy in Upstream Laws of the Islamic Republic of Iran, Quarterly Journal of Strategic Studies of Public Policy, Volume 7, Number 25, pp. 93-112. (In Persian)

Yazdi, M. R. T., & Barazandeh, H. (2016). Identifying and ranking health tourism development barriers in Iran using fuzzy VIKOR method. *Asian Social Science*, 12(5), Pp. 54-63. (In English)

Zamfir, A., & Corbos, R.-A. (2015). Towards sustainable tourism development in urban areas: Case study on Bucharest as tourist destination. *Sustainability*, N. 7(9), Pp. 12709-12722. (In English)

Zarrabi, Asghar; Rezaei, Maryam (2011). Sustainable Urban Development Planning (Case Study: Babolsar City), Sepehr Quarterly, Volume 22, Number 85, Pp. 17-13. (In Persian)

Zhang, P. (2019). Tourism Value Evaluation of Urban Ancient Architecture. *Current Urban Studies*, 7(2), Pp. 157-169. (In English)

Cite this article: Mavedat, E., Valipour, M. (2020). Measurement and Optimization of Tourist Routes with VIKOR and AHP Techniques (Case Study of the Old Texture of Dezful). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 22-39.

Reference:

- Abdullahi, Ali Asghar; Ghazanfarpour, Hossein; Bashar Doost, Nasrin (2016). Investigating the worn-out urban fabric with a tourism development approach: Case study: Darb-e-Shazdeh neighborhood "located in District 8 of Shiraz", *Geography and Urban-Regional Planning*, Volume 6, Number 21, Pp. 77-94. (In Persian)
- Ashworth, G., & Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism management*, 32(1), Pp. 1-15. (In English)
- Bagheri, M., Shojaei, P., & Khorami, M. (2018). A comparative survey of the condition of tourism infrastructure in Iranian provinces using VIKOR and TOPSIS. *Decision Science Letters*, 7(1), Pp. 87-102. (In Persian)
- Blake, J. (1999). Overcoming the 'value-action gap' in environmental policy: Tensions between national policy and local experience. *Local environment*, Volum 4(3), Pp. 257-278. (In English)
- Blasco López, M. F., Recuero Virto, N., & San-Martín, S. (2019). The cornerstones of museum performance. A cross-national analysis. *Museum Management and Curatorship*, 34(2), Pp. 211-233. (In English)
- Detailed plan report of Dezful city, (2006), Dezful municipality. (In Persian)
- Emas, R. (2015). The concept of sustainable development: definition and defining principles. *Brief for GSDR*. (In English)
- Gârbea, R. V. (2013). Urban tourism between content and aspiration for urban development. *Management & Marketing-Craiova*(1), Pp. 193-201. (In English)
- Ghafari, F., & Lahmian, R. (2016). The role of tourism industry in the management of sustainable urban development (Case study: coastal cities of Mazandaran province). *International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS) ISSN 2356-5926*, 2002-2012(In Persian)
- Giriwati, N., Homma, R., & Iki, K. (2013). Urban tourism: Designing a tourism space in a city context for social sustainability. *The Sustainable City VIII (2 Volume Set): Urban Regeneration and Sustainability*, N.179, 1165. (In English)
- Gómez, L. A. E., & Mancha, C.-L. (2018). El excursionismo cultural desde destinos turísticos urbanos a sitios patrimoniales: de Madrid a Toledo. *Polígonos. Revista de Geografía*, 30, Pp. 117-141. (In English)
- Hatami Nejad, Hossein; Sharifi, Amir (2015). Investigating the Role of Urban Tourism Development on Urban Sustainability Development (Case Study: Sanandaj City), *Urban Tourism*, Volume 2, Number 1, Pp. 61-74. (In Persian)
- Ismagilova, G., Safiullin, L., & Gafurov, I. (2015). Using historical heritage as a factor in tourism development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 188, Pp. 157-162. (In English)
- Khaneghahi, Mojtaba Zadeh; Rahmati, Mollai Ali; Rahmati Mollai, Masoumeh; Shahipour, Sona (2015). The Impact of Reviving the Historical Context on Tourism Development, *Geography Quarterly (Regional Planning)*, Volume 6, Number 1, pp. 99-108. (In Persian)
- Kordwani, Parviz; Case of Ghaffari, Venus (2011). Tourism and Modernization Approach in Designing Urban Historical Textures Case Study: Isfahan, *Geographical Quarterly of the Land, Scientific-Research*, Volume 8, Number 30, Pp. 19-31. (In Persian)
- Lerario, A., & Di Turi, S. (2018). Sustainable urban tourism: Reflections on the need for building-related indicators. *Sustainability*, 10(6). (In English)
- Maleki, Saeed; Elias, Movadat, (2017), *Applied Models in Urban and Regional Planning*, Rad Navandish Publications, Tehran. (In Persian)
- Naima, Gholamreza, (2006) *Dezful Shahr-e-Ajr*, Cultural Heritage Publications, Tehran. (In Persian)

Measurement and Optimization of Tourist Routes with VIKOR and AHP Techniques (Case Study: the Old Texture of Dezful)

Elias Mavedat ^{1*}, Milad Valipour ²

¹ Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Jundishapur University of Technology Dezful, Dezful, Iran

² MS of Urban Design, Faculty of Architecture and Urban Planning, Jundishapur University of Technology Dezful, Dezful, Iran

Received Date: 27 October 2020 **Accepted Date:** 18 January 2021

Abstract

Urban tourism is a term that describes various tourism activities in which the city is the main destination and desired location. Today, the tourism industry as one of the top industries is growing and developing rapidly. Despite the rich resources and tourism opportunities in Iran, little attention is paid to the tourism industry. Since sustainable development is referred to as a steady stream, economic, cultural and social changes to increase the level of environmental well-being of society, which seeks unity in economic, socio-cultural and environmental issues. Sustainable development is a development that can meet the needs of the present generation without destroying or damaging the needs and wants of future generations. The historical context of Dezful is one of the most important parts of the city's identity and its origin follows information from climatic and cultural structures. Urban areas, which in the past were prominent places for production, have now become centers of consumption. For many cities, this shift in attitude leads to an emphasis on the tourism industry as the engine of economic growth and, consequently, to the social and physical revitalization of the old urban fabric. The old texture of Dezful, by including the old market of the city and including historical elements, not only did not help the sustainable economy of the city, but as an inefficient part of the city away from sustainable development. In fact, sustainable urban tourism is a new approach in revitalizing these spaces, so in the nature of the present research is developmental-applied and in terms of research method (descriptive-analytical-library-field) through the VIKOR and AHP techniques to study and recognize the elements of tourism. The 28 neighborhoods of Dezful texture were studied and based on the level of desirability, dissatisfaction and VIKOR index; we reached the final ranking for the old texture neighborhoods of Dezful. The purpose of this ranking is to better and more accurately identify the study area to measure and optimize the route of tourism.

Keywords: Optimization, Tourism Route, Technique, Old Texture, Dezful.

* Corresponding Author :mavedate@Jsu.ac.ir

Cite this article: Mavedat, E., Valipour, M. (2020). Measurement and Optimization of Tourist Routes with VIKOR and AHP Techniques (Case Study of the Old Texture of Dezful). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 22-39.

Reddy Paramati, Sudharshan. Shahbaz, Muhammad. Samsul Alam, Md. (2017), Does tourism degrade environmental quality? A comparative study of eastern and western european union, Transportation Research Part D 50 ,Pp. 1–13. (In English)

Rene Short, John. (2003). Urban order: An introduction to cities, culture and power. Translated by Ismail Chavoshi, Tehran: Kharazmi University.

Sadata, Mir M. Chang, Li-Hui. (2016), The impact of environmental quality of revisiting intention, Journal of qualiry assurance in hospitality & tourism. (In English)

Shiite, Ismail. (2007). With the city and region in Iran. First Edition, University of Science and Technology, Tehran. (In Persian)

Statistical yearbook of Isfahan province. (2016). Isfahan Governorate. Deputy of Planning, Statistics and Information Office, Isfahan. (In Persian)

Statistical yearbook of Isfahan province. (2018). Isfahan Management and Planning Organization. Country Program and Budget Organization. (In Persian)

Supreme Council of Architecture and Urban Planning of Iran. (2015). Resolution No. 300/27379, dated 24/5/94. (In Persian)

Taqvae, Ali Akbar, Marufi, Sakineh. (2010). The effect of urban spaces on improving the quality of the environment with emphasis on the role of mosques, International Conference on Mosques, Tehran. (In Persian)

Taqvae, Ali Akbar; Marufi, Sakineh, Pahlavan, Somayeh. (2012). Assessing the impact of urban environment quality on citizens' social relations (Case study: Abkooh neighborhood of Mashhad). The Role of the World, 3 (1), Pp. 43-54. (In Persian)

Taqvae, Massoud; Gholami Bimargh, Younes; Mousavi, Seyed Ali. (2011). Investigating the effective factors in tourism sustainability with emphasis on improvement and revitalization of urban textures. Geography and Planning Quarterly, Volume 16, Number 36. (In Persian)

Cite this article: Taghvaei,M.,Balideh,A.,Rahimi,H.(2020).An analysis of the Importance of Environmental Quality Components from the Perspective of Tourists (Case Study: Isfahan Metropolis). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 1-21.

Mahmoudinejad, Hadi and Sadeghi, Alireza. (2009). Urban design from environmental psychology to social welfare. Heleh / Tahan Publications, Tehran. (In Persian)

Malai Tavani, Ali. (2004). Tonekabon Urban Tourism Management, Master Thesis, Faculty of Earth Sciences, Department of Geography, Shahid Beheshti University. (In Persian)

Marans , RW and Couper, M (2000), Measuring the quality of communitie life: a program of longitudinal and comparative international research, In: Proceedings of the second international conference on the quality of life in cities, Vol. 2, 2000. Pp. 386-400. National university of Singapore, school of real estate and building. (In English)

Masoumi, Massoud (2009). Tourism and Regional Planning: The Sustainable Tourism Development Planning Process, Construction Quarterly, No. 25. (In Persian)

Mehdizadeh, Javad (2004), Principles and Strategies for Urban Tourism Development in Iran, Quarterly Journal of Parliament and Strategy, Volume 11, Number 44, Pp. 121-151. (In Persian)

Meshkini, Abolfazl; Haseltaleb, Mohsen; Buicky, Jalal; Ebrahimi, Emad (2014). Assessing the quality of the environment between rich and poor neighborhoods with the combined method of TOPSIS and entropy) A comparative study between Faramarz and Nodeh neighborhoods (Region 2 of Mashhad Municipality). Sixth National Conference on Urban Planning and Management with Emphasis on the Components of Islamic City, Mashhad, Islamic Council of Mashhad. (In Persian)

Musa Kazemi, Seyed Mehdi (2001), Sustainable Urban Development: Concepts and Perspectives, Geographical Research Quarterly, No. 62, Pp. 94-113. (In Persian)

Nasiri, Hussein (2005), Development and Sustainable Development: Third World Perspective, Second Edition, Green Circle Publications (Environmental Protection Organization), Tehran. (In Persian)

Noorbakhsh, Seyed Morteza, Akbarpour Saraskanrood, Mohammad. (2010), The role of urban tourism in the economic development of metropolitan areas, Quarterly Journal of Urban Tourism Economics, No. 1, Pp. 21-34. (In Persian)

Organization for Economic Co-Operation and Development (2001) The DAC guidelines, strategies for sustainable development, <https://doi.org/10.1016>. (In English)

Papli Yazdi, Mohammad Hossein ,Saghaei, Mehdi. (2006), Tourism (Nature and Concepts), First Edition, Ministry of Housing and Islamic Guidance Publications, Tehran. (In Persian)

Papli Yazdi, Mohammad Hossein; Rajabi Sanajerdi, Hussein. (2003). Theories of the city and its surroundings, first edition, Samat Publications, Tehran. (In Persian)

Punter, J., & Carmona, M. (1997), The design dimension of planning: Theory, content and best practice for design policies, E & Fn Spon, London. (In English)

Rafieian, Mojtaba; Askari, Ali and Askari Zadeh, Zahra. (2007). Measuring the level of residential satisfaction of the residents of Navab neighborhood, Quarterly Journal of Human Geography Research, No. 67, Pp. 53-67. (In Persian)

Rafieian, Mojtaba; Taqvaei, Ali Akbar and Malahat, Aurang. (2007). An income on post-traumatic reconstruction and the requirements for improving the quality of the residential environment. Third International Conference on Comprehensive Crisis Management in Unexpected Events, Pp. 20-31. (In Persian)

Rahmani, Khalil (2010). Evaluating the performance of religious sites in rural development. Master Thesis, Tarbiat Modares University, Faculty of Humanities, Department of Geography. (In Persian)

Rahmani, Najiba; Shaderkh, Sarah. (2015). Investigating the Impact of Environmental Graphics on Increasing the Development of Urban Tourism, Quarterly Journal of Applied Arts, Volume 4, Number 7, Pp. 55-66. (In Persian)

Ranjan Gupta, Manash. Brata Dutta, Priya. (2017), Tourism development, environmental pollution and economic growth: A theoretical analysis, the journal of international trade & economic development. (In English)

Reference:

- Aubert A. (2005), A turizmus földrajza, In: Tóth, J. (ed.) Általános Társadalomföldrajz II., Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, Pp. 143-159. (In English)
- Babansab, Resol. (2010). Sustainable development planning in the cities of East Azerbaijan province. Master Thesis, Faculty of Geographical Sciences and Planning, Department of Geography and Urban Planning. University of Esfahan, (In Persian)
- Bahr, Hussein (1998). Dissent about tourism (Iran tourism). Management Studies, No.20, pp. 1-20. (In Persian)
- Bahraminejad, Dehghan (2004). Recognition and evaluation of the quality of the urban environment in the middle context of cities (Case study: Shiraz). Master Thesis. Shiraz University, Department of Urban Planning. (In Persian)
- Cheap, David. (2007). The creation of neighborhoods and places in the human environment. Translated by Manouchehr Tabibian and Shahrzad Faryadi. Tehran: University of Tehran. (In Persian)
- Danish, Wang. Zhaohua (2018), Dynamic relationship between tourism, economic growth, and environmental quality, Journal of sustainable tourism, <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1526293>.
- Emid, Hassan (2010), Farhang Farsi Amid, Rah-e Roshd Publications; Tehran. (In Persian)
- Epley, Donald R., & Menon, Mohan. (2007), A method of assembling cross sectional indicators into a community quality of life, Social indicators research, N: 88, pp: 281-296. (In English)
- Farid, Yadollah (2002). The need for a special look at tourism and the tourism industry in the cities of Arasbaran and the need to align geography educational programs with the basics of tourism geography, Geographical Space Quarterly, Volume 2, Number 8, Pp. 1-24. (In Persian)
- Ghadami, Mustafa; Gholamian Aghamhali, Tahereh. (2011). Investigating the quality of entry points of tourist cities with emphasis on the tourist community of Babolsar. New Attitudes in Human Geography, Volume 3, Number 3, Pp. 121-133. (In Persian)
- Gilderbloom, J & Brazley, P (2005) Hope VI: A study of housing and neighborhood satisfaction, Louisville: Uni-Versity of Louisville. (In English)
- Golkar, Cyrus. (2001). Components of Quality in Urban Design, Sefeh Quarterly, Volume 11, Number 33, Pp. 38-65. (In Persian)
- Haji Nejad, Ali; Rafieian, Mojtaba, Zamani, Hossein. (2010). Investigating the Sub-Variables Affecting Citizens' Satisfaction with the Quality of the Urban Environment (Case Study: Comparison of Old and New Textures of Shiraz), Quarterly Journal of Geography and Development, Volume 8, Number 17, Pp. 63-82. (In Persian)
- Hamaguchi, Yoshihiro. (2019), Do pollution havens restrict tourism-led growth? Achieving sustainable tourism via a mix of environmental and tourism policies, Tourism Economics. (In English)
<https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>. (In English)
<https://www.unwto.org/urban-tourism>. (In English)
- Khadem Al-Husseini, Ahmad; Mansoorian, Hossein, Sattari, Mohammad Hossein. (2010). Assessing the mental quality of life in urban areas, Quarterly Journal of Geography and Environmental Studies, Volume 1, Number 3, Pp. 45-60. (In Persian)
- Latifi, Amin and Sajjadzadeh, Hassan. (2014), Evaluation of the effect of environmental quality components on behavioral patterns in urban parks (Case study: Hamadan People Park), Quarterly Journal of Urban Studies, Volume 3, Number 11, Pp. 3-18. (In Persian)
- Liang, J. & Weng, S (2011), Modeling urban environment quality in a topical city, Journal of the Land Scape and Urban Planning, No. 73, Pp: 49-58. (In English)
- Lynch, Quinn. (1995). Sima Shahr, translated by Manouchehr Mozini, University of Tehran, Tehran. (In Persian)

An Analysis of the Importance of Environmental Quality Components from the Perspective of Tourists (Case Study: Isfahan Metropolis)

Masoud Taghvaei ¹, Aminallah Balideh ^{2*}, Hamzeh Rahimi ³

¹ Professor, Department of Geography & Urban Planning, Faculty of Geographical Sciences & Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran

² PhD Student in Geography & Urban Planning, Faculty of Geographical Sciences & Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran

³ PhD Student in Geography & Rural Planning, Faculty of Geographical Sciences & Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Received Date: 30 October 2020 **Accepted Date:** 10 January 2021

Abstract

Today, planners believe that environmental quality is a key concept for regional and social planning and is associated with concepts such as quality of life, diversity of social space, physical characteristics, activities, spatial dependencies, and urban identity. Therefore, improving the quality of the environment has become one of the main goals of policy makers and urban planners. The purpose of this study is to investigate the importance of environmental quality components from the perspective of tourists in Isfahan metropolis. The research method in this study is descriptive-analytical and the data are prepared by survey method. The statistical population of this study includes tourists of Isfahan metropolis, which using a Cochran's formula, a sample of 384 people was randomly selected and studied. This number was questioned through a questionnaire whose validity was tested using Cronbach's alpha method. In this study, in order to analyze the data, the statistical approach of structural equation modeling (SEM) and the second-order five-factor confirmatory factor analysis test were used. The final results obtained from the elimination of the effects of measurement errors in the structural equation modeling approach, indicate the effectiveness of the evaluation of the tourist community of environmental quality, respectively, environmental, aesthetic and formal, semantic and perceptual dimensions, and finally functional and activity.

Keywords: Quality of Life, Environmental Quality, Sustainable Development, Tourism, Isfahan.

* Corresponding Author :balideh@yahoo.com

Cite this article: Taghvaei,M.,Balideh,A.,Rahimi,H.(2020).An analysis of the Importance of Environmental Quality Components from the Perspective of Tourists (Case Study: Isfahan Metropolis). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 1(1), 1-21.

Abstracts

Contents	Page
❖An Analysis of the Importance of Environmental Quality Components From the Perspective of Tourists (Case Study: Isfahan Metropolis)	
○Masoud Taghvaei, Aminallah Balideh, Hamzeh Rahimi.....	1-21
❖Measurement and Optimization of Tourist Routes with VIKOR and AHP Techniques (Case Study of the Old Texture of Dezful)	
○Elias Mavedat, Milad Valipour.....	22-39
❖Investigating the Motivational Factors of Health Tourism in Lake Urmia	
○Pakzad Azadkhani ,Akram Imanfard ,Azam Soltani	40-54
❖Investigating the Role of Natural Hazards and Crisis Management in Land Management (Case Study: Kermanshah Province)	
○Mohammad rauof Heydarifar, Esmail Solimani rad, Mahnaz Hosseinishahgoli ...	55-76
❖Identifying and Analyzing the Pattern of Development of Ahvaz City in the Period1981- 2021	
○Saeed Amanpour, Mehdi Alizadeh, Safiyeh Damanbagh	77-96
❖Measuring and Ranking the Challenges Facing Urban Management in Kermanshah City	
○Sareh Rezaie Es haghvandi, Ali Fathi	97-114

In the Name of Allah

JOURNAL OF SUSTAINABLE REGIONAL & URBAN DEVELOPMENT STUDIES JSRUDS

Volume 1, Number 1, Serial Issue 1 - Fall 2020

License Holder: Dr. Saeed Maleki

General Director: Dr. Karim Hosseinzadeh Dalir

Editor-in-Chief: Dr. Saeed Maleki

Editorial Board

Dr. Karim Hosseinzadeh Dalir, Department of Geography & Urban Planning, University of Tabriz

Dr. Saeed Maleki, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Ahmad Poorahmad, Department of Geography & Urban Planning, University of Tehran

Dr. Sedigheh Lotfi, Department of Geography & Urban Planning, Mazandaran University

Dr. Issa Ebrahimzadeh, Department of Geography & Urban Planning, Sistan and Baluchestan University

Dr. Hamidreza Warsi, Department of Geography & Urban Planning, University of Isfahan

Dr. Rasoul Ghorbani, Department of Geography & Urban Planning, University of Tabriz

Dr. Hossein Nazmfar, Department of Geography & Urban Planning, Mohaghegh Ardabili University

Dr. Masoud Safaeipour, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Nahid Sajjadian, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Mohammad Ali Firoozi, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Yarmohammad Ghasemi, Department of Social Sciences, Ilam University

Dr. Mostafa Mohammadi, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Saeid Amanpour, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

International Advisory Board

Saied Pirasteh, Geography and Environmental Management Waterloo Institute for Disaster Management, University of Waterloo, Canada

Soheil Sabri Centre for Spatial Data Infrastructures & Land Administration in the University of Melbourne
Melbourne Centre for Spatial Data Infrastructures & Land Administration in the University of Melbourne

Persian Editor: Dr. Mokhtar Ebrahimi, Department of Persian Language & Literature, Shahid Chamran University of Ahvaz, Iran

English Language Editor: Maryam Ebrahimi, language & English literature MA

Internal Manager: Dr. Elyas Mavadat, Department of Geography & Urban Planning, Jundishapur University of Technology, Dezful, Iran

Executive Director: Dr. Pakzad Azadkhani, Department of Architecture & Urban Planning, University of Bakhtar Ilam, Iran

Executive Director: Mahnaz Hosseini Siahgoli PhD Student in Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Technical Manager: Mohammad Karampour, Industrial management MA

Publisher: Dr. Saeed Maleki (Private)

Address: Islamic Republic of Iran, Ilam Province, Ilam, Pasdaran St., Shahid Chamran St., Shahid Chamran cul-de-sac. Postal Code 48484-69316

Online ISSN: 0764-2783

Tel: +98 9188424415-+98 84 33350924

E-mail: srdjournal@gmail.com/sustainableregionaldevelopmentstudiesjournal@gmail.com

http://srds.ir

Sustainable Urban & Regional Development Studies

Volume 1, Issue 1 - Serial Number 1, Autumn 2020

ISSN: 2783-0764

An Analysis of the Importance of Environmental Quality Components From the Perspective of Tourists (Case Study: Isfahan Metropolis)
Masoud Taghvaei, Aminallah Balideh, Hamzeh Rahimi.....1-21

Measurement and Optimization of Tourist Routes with VIKOR and AHP Techniques (Case Study of the Old Texture of Dezful)
Elias Mavedat, Milad Valipour.....22-39

Investigating the Motivational Factors of Health Tourism in Lake Urmia
Pakzad Azadkhani ,Akram Imanfard ,Azam Soltani40-54

Investigating the Role of Natural Hazards and Crisis Management in Land Management (Case Study: Kermanshah Province)
MohammadRauof Heydarifar,Esmail SolimaniRad, Mahnaz Hosseiniashgoli.55-76

Identifying and Analyzing the Pattern of Development of Ahvaz City in the Period 1981- 2021
Saeed Amanpour, Mehdi Alizadeh, Safiyeh Damanbagh.....77-96

Measuring and Ranking the Challenges Facing Urban Management in Kermanshah City
Sareh Rezaie Es haghvandi, Ali Fathi97-114

<http://www.srds.ir/>

E-mail:srdsjournal@gmail.com